

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

ปริญญา

พัฒนสังคมศาสตร์

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่องทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

Social Capital of the People in Tambon Koh Kret, Amphoe Pak Kret,

Changwat Nonthaburi

นามผู้วิจัย นายกรรวัช อยู่ยัง

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์จันทน์ อุดมพัฒนสิทธิ์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ด.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ด.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สิงสีทจี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด

จังหวัดนนทบุรี

Social Capital of the People in Tambon Koh Kret, Amphoe Pak Kret,
Changwat Nonthaburi

โดย

นายกรรวัช อยู่ยัง

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรวัช อยู่ยัง 2553: ทูทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัด นนทบุรี ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)
สาขาพัฒนสังคมศาสตร์ โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: ศาสตราจารย์จ่านัก อติวัฒน์สิทธิ์, Ph.D. 251 หน้า

การศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมให้เป็นแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้กับ
คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้นำชุมชนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด
หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 และผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 รวมกลุ่มตัวอย่าง
14 คน วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และการศึกษาจากเอกสารเป็น
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทั่วไปของทุนทางสังคม ในตำบลเกาะเกร็ด มี 7 ประการสำคัญ
คือ การรวมกลุ่ม การศึกษา การมีวัฒนธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
การบริหารสื่อสารของคนในองค์กร และการผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชน และทุนทางสังคมดังกล่าว
ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ใน 8 ด้านคือ การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง
การได้รับการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการ
พัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดเป็นอย่างดี
ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางสังคมดังกล่าวให้
ยั่งยืนตลอดไป ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มั่นคงยั่งยืนไปด้วย

Krontawat Yooyang 2010: Social Capital of the People in Tambon Koh Kred, Amphoe Pak Kret, Changwat Nonthaburi. Master of Arts (Development Social Science), Major Field: Development Social Science, Interdisciplinary Graduate Program.
Thesis Advisor: Professor Chamnong Adivadhanasit, Ph.D. 251 pages.

The objectives of this research are to study the general aspects of social capital and the development of quality of life of the people in Koh Kred, Amphoe Pak Kret, Changwat Nonthaburi.

The population under this study consists of 14 community leaders who were members of the Koh Kred Tambon Administration Organization. The qualitative research methods was used in collecting data through the technique of observation, interviewing, and documents reading.

The research findings were as follows: the general aspects of social capital in the Koh Kred were collective gathering, education, culture, honest, social responsibility, communication management and productions in the community. These social capitals had promoted the development of quality of life in 8 dimensions: good health, secure residence, educational obtaining, good family, income received, participation in development, virtuousness and environmental maintenance. It is recommended that people's participation in the preservation and development of the above-mentioned social capital be encouraged so that the quality of life could be securely developed.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.สากล สติธวิทยานันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวคนธ์ สุดสวาศดี ประธานการสอบ และ ดร.ไพสณฑ์ เพ็ชรพลาย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำช่วยเหลือ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดจนพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการทำ วิทยานิพนธ์ และกราบขอบพระคุณคณาจารย์ โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา สาขาพัฒน สังคมศาสตร์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ศิษย์ด้วยความปรารถนาดี เสียสละมาโดยตลอด อันมีส่วนสำคัญในการจุดประกายความคิดให้แก่ศิษย์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จากเทศบาลนครเมืองปาก เกร็ด จังหวัดนนทบุรีทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกสนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย พร้อม เสนอแนะปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และให้คำแนะนำ เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณเจ้าของ ตำราและผลงานวิจัยทุกฉบับ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและอ้างอิง และขอบพระคุณผู้นำชุมชนในตำบลเกาะ เกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเสียสละเวลาในการตอบแบบ สัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้ ขอมอบแต่บิดา มารดา ผู้ซึ่ง สนับสนุนและวางรากฐานทางการศึกษาให้แก่ลูกด้วยความรักยิ่ง ตลอดจนครู อาจารย์ผู้ประสิทธิ ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยทุกท่าน พี่น้องทุกคน และเพื่อนผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ ในการศึกษามาโดยตลอด และให้ความช่วยเหลือจนวิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ดี

กรรวัช อยู่ยัง

พฤษภาคม 2553

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์	4
วิธีการวิจัย	7
วิธีการและอุปกรณ์	7
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	8
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	9
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	9
การเก็บรวบรวมข้อมูล	10
การวิเคราะห์ข้อมูล	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	11
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม	11
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	42
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	45
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	62
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	69
ประวัติความเป็นมาของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	69
ประเพณีชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด	
จังหวัดนนทบุรี	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลนครปากเกร็ด ปี 2548-2553	93
นโยบายของชุมชน นครปากเกร็ด (ปี 2549 - 2553)	99
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	102
ส่วนที่ 1 ทูทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	102
ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	137
ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชน ตำบลเกาะเกร็ด	166
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	184
สรุปผลการวิจัย	184
ข้อเสนอแนะ	205
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	208
ภาคผนวก	219
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	220
ภาคผนวก ข ภาพแสดงลักษณะทุนทางสังคม และคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด	224
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้นำชุมชนที่ตอบแบบสัมภาษณ์และให้ข้อมูล	249
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	251

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- 1 ทูทางสังคมที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชน
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของ
ผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

167

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต	21
2	แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน	24
3	แสดงการคมนาคมตำบลเกาะเกร็ด	76
4	แหล่งสงกรานต์เพื่อบูชาพระรัตนตรัยและนางสงกรานต์ของเกาะเกร็ด	78
5	ขบวนแห่น้ำหวานบรรจขวด เพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกวัดบนเกาะเกร็ดเพื่อบูชาพระรัตนตรัยและนางสงกรานต์ของเกาะเกร็ด	79
6	เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดถือว่าเป็นการขึ้นศักราชใหม่จึงมีการเฉลิมฉลองกันด้วยการแห่หางหงส์ ซึ่ง “หางหงส์” เป็นสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่โบราณ	80
7	สตรีมอญในอดีต เพื่อขอถ่ายทอดวิหามอญรำเจ้า	82
8	สงฆ์พระ ของชาวบ้านเกาะเกร็ด	84
9	ประเพณีตักบาตรดอกไม้รูปเทียน ของชาวบ้านเกาะเกร็ด	87
10	ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ของชาวบ้านเกาะเกร็ด	90

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
11	รูปแบบคณะกรรมการการชุมนุม	99
12	ทุนทางสังคมด้านการรวมกลุ่ม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	180
13	ทุนทางสังคมด้านการศึกษา ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	181
14	ทุนทางสังคมด้านการมีวัฒนธรรมที่ดี ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพ ชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	181
15	ทุนทางสังคมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพ ชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	182
16	ทุนทางสังคมด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำ ชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	182
17	ทุนทางสังคมด้านการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไป ประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของ ผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	183

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
18	ทุนทางสังคมด้านการผลิตภัณฑ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	183
ภาพผนวกที่		
1	เจดีย์มูเตา (เจดีย์เอน) สัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด	225
2	พระมหาธาตุเจดีย์ เจดีย์องค์ใหญ่ศิลปะรามย์ที่เกาะเกร็ด	225
3	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	226
4	ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	226
5	การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	227
6	กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน	227
7	แหล่งการเรียนรู้พัฒนาอาชีพของชุมชน เป็นสถานศึกษาและมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและแนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	228
8	สอนการประกอบอาชีพ เพื่อตัดสินใจเลือกเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามครรลองของหมู่บ้านได้ดีขึ้น	228

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
9	เวทีวัฒนธรรมไทย-มอญ เกาะเกร็ด	229
10	วัดเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของตำบลเกาะเกร็ด	229
11	กิจกรรมเสริมสร้างปลูกฝังค่านิยมให้เยาวชนในชุมชนเข้าวัดเพื่อยึดหลักทางศาสนาในความซื่อสัตย์สุจริต	230
12	แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนดี	230
13	อบรมสมาชิกในชุมชนในเรื่องการทิ้งขยะลงบนถนนและในแม่น้ำลำคลอง	231
14	ฝึกให้เยาวชนมีกิจกรรมการช่วยเหลือส่วนรวมของหมู่บ้านในการทำนา	231
15	บอร์ดประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่น	232
16	หอกระจายข่าววิทยุชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนได้รับการติดตามข่าวสาร	232
17	การผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชน	233
18	การผลิตเสื้อจากต้นเทียน เป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้	233
19	สถานีอนามัยในชุมชนให้บริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน	234

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่	หน้า
20	ลานกีฬาในชุมชนเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับเยาวชน 234
21	สภาพที่อยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชนมีสภาพคงทนถาวรสามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกมากกว่า 5 ปี 235
22	สภาพแวดล้อมบ้านเรือนริมแม่น้ำ ปราศจากมลพิษทางน้ำ 235
23	สถานศึกษาในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด เพื่อให้เด็กในชุมชนได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นตามเกณฑ์ของรัฐบาล 236
24	สถานรับเลี้ยงเด็กเล็กตำบลเกาะเกร็ด 236
25	สมาชิกในชุมชนที่มีครอบครัวผู้สูงอายุ หรือคนพิการได้รับการดูแลจากคนในครอบครัวอย่างดีทำให้อบอุ่น มีบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันดีมีการถ้อยที ถ้อยอาศัยกัน เป็นลักษณะของครอบครัวที่มีความสุข 237
26	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านมีเบอร์ติดต่อ ให้สมาชิกในชุมชนแจ้งร้องทุกข์เพื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด 237
27	สินค้าเครื่องปั้นดินเผาเป็นสินค้าหลักของชุมชนตำบลเกาะเกร็ด ในการทำรายได้ที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัว 238
28	ร้านค้าในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียงกับการดำรงชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 238

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
29	สมาชิกในชุมชนที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้งเมื่อมีการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นมาโดยตลอด	239
30	สมาชิกในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติและการพัฒนาทางด้านอื่นๆในชุมชนมาโดยตลอด	239
31	สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา โดยการทำบุญ ถวายทาน บริจาคทรัพย์เพื่อจัดสร้างศาสนสถานในชุมชนของตนเอง อย่างสม่ำเสมอ	240
32	สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอและร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	240
33	เยาวชนในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับ การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะบน เกาะเกร็ดและ ไม่ทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำรอบเกาะเกร็ด	241
34	สมาชิกในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายในวัดบนเกาะเกร็ด	241
35	เกาะเกร็ดสามารถรักษาและผสมผสานความกลมกลืน ของศิลปะ หัตถกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และสภาพทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมที่สวยงาม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นทุนทางสังคมทำให้ คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น	242

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่	หน้า
36 การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกาะเกร็ด มีผลต่อความสัมพันธ์กับชาวชุมชนเกาะเกร็ดกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมาก	242
37 เรือข้ามไปเกาะเกร็ดเป็นอาชีพหนึ่งของทุนทางสังคม ที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในการประกอบอาชีพดีขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น	243
38 ประชาชนบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพขายของที่ระลึก ขายอาหารคาวหวานประจำท้องถิ่น รวมทั้งการทำเครื่องปั้นดินเผา ทำให้ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของหมู่บ้าน ประสบความสำเร็จ จึงทำให้รายได้ในปัจจุบันสูงกว่าในอดีต	243
39 หมู่บ้านอาหารไทย-มอญ เป็นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างประสานกลมเกลียวกันทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนทั้ง 2 ศาสนามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	244
40 กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันดีขึ้น	244
41 กลุ่มส่งเสริมอาชีพสหกรณ์ขนมมงคลเกาะเกร็ด เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันดีขึ้น	245
42 การดำเนินชีวิต ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลเกาะเกร็ด ทำให้ทุนทางสังคมในหมู่บ้านมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากประชาชนยึดหลัก ความพอเพียง ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง	245

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่	หน้า
43	ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลเกาะเกร็ดเป็น ทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้พิการและผู้สูงอายุ ในชุมชน ในการประกอบอาชีพทำให้การดำรงชีวิตมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น 246
44	คณะกรรมการหมู่บ้านจัดสรรรงค์ให้เยาวชนในชุมชนปลอดภัยเสพติดใน สังคมมีคุณภาพมากขึ้น 246
45	การพัฒนาทางเดินรอบเกาะเกร็ดของกรมโยธาธิการ เป็นทุนทางสังคมที่ ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในด้านสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิต ในชุมชนมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น 247
46	ที่พักเจ้าหน้าที่สายตรวจตำบลเกาะเกร็ด เป็นทุนทางสังคมทางด้านความ ปลอดภัยเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่อย่างปลอดภัย และมีความสุขในการดำรงชีวิตประจำวัน 247
47	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดปรมัยยิกาวาส เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนอยู่ควบคู่ไปกับวัด เป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด 248
48	สะพานพระราม 4 เป็นสะพานที่ข้ามผ่านจากอำเภอปากเกร็ดไปฝั่งลัด เกร็ด ซึ่งสร้างความเจริญให้กับชาวเกาะเกร็ดเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็น ทุนทางสังคมอีกทางหนึ่งกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น 248

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ทุนทางสังคมมีความหลากหลายและมีความเป็นพลวัตสูง ขึ้นอยู่กับสภาพโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ทุนทางสังคมมีหลายประการ ประการแรก ทุนมนุษย์ที่เป็นผู้นำทางสังคม มีความเชื่อในระบบคุณค่าและหลักศีลธรรม ที่พึงทำประโยชน์ต่อสังคม ประการที่สอง ทุนที่เป็นสถาบัน เป็นสถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันสำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง องค์กรต่างๆ เป็นต้น ประการสุดท้าย ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดั่งาม แหล่งประวัติศาสตร์ เป็นต้น โดยทุนทาง 3 ประการนี้มีกระบวนการประสานเชื่อมโยงเกื้อกูลให้เกิดเป็นทุนทางสังคม จึงทำให้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและยอมรับมากขึ้นในปัจจุบันว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนของคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (เทศบาลนครปากเกร็ด, 2552) ทุนทางสังคมจึงน่าจะเป็นทางออกให้กับการแก้ไข ปัญหาของสังคมไทยดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ นักวิชาการส่วนใหญ่ประเมินว่า การที่ประเทศไทยต้องประสบวิกฤติปัญหาหลายด้าน แต่ยังทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้ไม่ล่มสลายจนเกิดวิกฤติอย่างรุนแรง อาจเกิดจากทุนทางสังคมที่ดั่งามของสังคมไทยที่หลงเหลืออยู่ เช่น มิติทางวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความผูกพันในครอบครัวและชุมชน อีกทั้งยังเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์น่าภาคภูมิใจ เป็นสังคมที่เปิดกว้างยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอก และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม บรรทัดฐาน วิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืน เป็นสังคมที่มีความสงบสันติ อ่อนน้อม ชอบความสุขสนุกสนาน ปราศจากความขัดแย้งอย่างรุนแรง มีความยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนสืบต่อมาเป็นเวลาช้านาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2544 ,อ้างใน รัตนพงษ์ จันทวงษ์ 2546: 2)

คุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นนี้ นับเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นผลกระทบที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ประเทศใดที่มีประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง การมีศักยภาพในการ

ครองตน ครองชีพที่ดี สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมกับอารยประเทศได้ ซึ่งคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมชนบทขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน โดยยึดแนวทางพระราชดำริสของพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการนำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานต่าง ๆ ในชนบท มีใจความดังนี้

หน่วยงานภาครัฐเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองจึงได้มีการเพิ่มความสำคัญของแนวทางการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองมากขึ้น โดยมีการบรรจุหลัก “การพึ่งตนเอง” ไว้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของแผนพัฒนาชนบทในประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, Online: 2545) อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 จะเห็นได้ว่ากระแสพระราชดำริสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเองสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองนั้น ล้วนแต่เป็นแนวพระราชดำริสที่ส่งเสริม สนับสนุน และเชื่อมโยงให้ประชาชนชาวไทยมีสุขภาพกาย สุขภาพใจ ที่สมบูรณ์แข็งแรง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เทศบาลนครปากเกร็ด (2552) ดังนั้นก่อนจะเป็นเกาะเกร็ด เป็นเกาะขนาดใหญ่อยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ประมาณ 2,820 ไร่ มีสถานะเป็นตำบลแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน อยู่ในเขต พื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แต่เดิมเกาะเกร็ดมิได้เป็นเกาะ แต่เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินรูปโค้งลักษณะเป็นแหลมยื่นไปตามความโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยา มีชื่อเรียกมาแต่เก่านั้นว่า “บ้านแหลม” ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงศรีอยุธยาได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดเพื่อให้การสัญจรสะดวกรวดเร็วขึ้น เรียกว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” ลากคลองกว้างเพียง 6 วา จากตำบลปากอ่าว (ปากเกร็ดในปัจจุบัน) ไปยังแอ่งน้ำซึ่งอยู่ระหว่างวัดกลางเกร็ดและวัดป่าฝ้าย (วัดป่าเลไลยก์) และจากแอ่งน้ำผ่านไปตามคลองเดิมซึ่งอยู่ระหว่างบ้านปากด่าน และวัดชมภูราย ซึ่งปัจจุบันร้างไปแล้ว ครั้นเวลาผ่านไป ความแรงของสายน้ำที่ลัดผ่านไหลตรง ทำให้คลองกว้างขึ้น สภาพความเป็นเกาะจึงเห็นเด่นชัดเรียกกันในวันแรกว่า “เกาะศาลากุน” ตามชื่อวัดบนเกาะนี้ คือวัดศาลากุนต่อมาเมื่อได้ตั้งอำเภอปากเกร็ดแล้ว เกาะศาลากุนจึงได้มีฐานะเป็นตำบล เรียกว่า ตำบลเกาะเกร็ด ย่านเกาะเกร็ดเป็นชุมชนที่มีความเจริญมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นทั้งชุมทางการค้าขาย และเป็นที่ตั้งด่านตรวจเรือต่างๆ ที่จะเดินทางผ่านไปมายังกรุงศรีอยุธยา ซึ่งแม้ในปัจจุบันชาวบ้านยังเรียกบริเวณลัดเกร็ดตอนใต้ว่าบ้านปากด่าน ประจักษ์พยานที่บ่งชี้ถึงความเจริญแต่เก่านั้นคือ วัดต่างๆบนเกาะเกร็ด ล้วนมีความสวยงาม และลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งยืนยันว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัย อยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น ตำบลเกาะเกร็ดแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุนนอก หมู่ที่ 3 บ้านศาลากุนใน หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย หมู่ที่ 5 บ้านท่าหน้า หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง หมู่ที่ 7 บ้าน

โอง่าง ประชากรบนเกาะเกร็ด จำแนกตามถิ่นฐานและเชื้อชาติได้ดังนี้ คือ หมู่ 2, 3, 4 และ 5 เป็นประชากรเชื้อชาติไทย คิดเป็นร้อยละ 50 ของประชากรทั้งตำบล หมู่ 1, 6, 7 และบางส่วนของหมู่ 5 เป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญ สัดส่วนร้อยละ 42 บ้านเรือนแถบริมน้ำในหมู่ 2,3 เป็นชาวไทยอิสลาม สัดส่วนร้อยละ 8

ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่แวดล้อมไปด้วยผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นล้วนแต่บั่นทอนสภาพจิตใจของประชาชนในเขต ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทั้งสิ้น ดังนั้นแนวทางด้านทุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิต ของประชาชนจึงเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพขวัญและกำลังใจของประชาชน ในเขตตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้กลับมีพลังและฟื้นฟูสภาพจิตใจ ชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีพของประชาชนให้ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดทุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตทั้งส่วนตนและส่วนรวม เพื่อการพัฒนาประเทศที่เจริญยั่งยืนได้ ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะยกระดับทุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ในการสร้างศักยภาพที่ดีให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับ “ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิต ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยในฐานะอดีตผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนนทบุรี เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะศึกษา ทุนทางสังคมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตที่เหมาะสมทั้งส่วนตนและส่วนรวม และเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาครั้งนี้จะได้ทราบทุนทางสังคมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด เพื่อเป็นแนวทางไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนยังสามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นๆ ได้อีกทางหนึ่ง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยลักษณะกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จำนวน 7 คน และผู้ใหญ่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน จำนวน 7 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 14 คนโดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือน ตุลาคม 2552 ถึง เดือน กุมภาพันธ์ 2553 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ให้ตรงกัน ผู้วิจัยขอกำหนดความหมายของคำต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทุนทางสังคม หมายถึง วิธีชีวิตที่ดีของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ที่เกิดขึ้นจากการเห็นคุณค่าในการสร้างพลังในสังคมและช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของตำบลเกาะเกร็ด มาตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การศึกษา การมีวัฒนธรรม การซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การบริหารการสื่อสารของคนในองค์กร รวมถึงการผลิตกันชนในชุมชน

การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนได้มีการพบปะสนทนากันเป็นประจำ รวมถึงการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มของประชาชน

การศึกษา หมายถึง การอบรมบ่มนิสัยบุตรหลาน มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการปรับตัวให้เหมาะสมกับครองของหมู่บ้านที่อยู่อาศัยได้เป็นอย่างดี

การมีวัฒนธรรมที่ดี หมายถึง การแสดงออกถึงการเคารพอ่อนน้อม การดูแลผู้สูงอายุและคนพิการ การนับถือศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำความคิด

ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การแสดงออกด้วยความจริงใจ ตรงไปตรงมา และไม่เห็นแก่ประโยชน์อันมิชอบหรือประโยชน์อันมิควรได้ เช่น การลักขโมย การหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หมายถึง การที่ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสาธารณะหรือส่วนรวม เช่น การให้การช่วยเหลือ การบริจาคทรัพย์หรือแรงงาน ตามสมควรต่อสาธารณะประโยชน์ การรักษาความสะอาดสถานที่สาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน และการเสียภาษีให้กับรัฐ เป็นต้น

การบริหารการสื่อสารของคนในท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารของประชาชนในแต่ละชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการได้รับข่าวสาร การติดตาม การสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์ในชุมชน หมายถึง ภูมิแผนหรือลักษณะของผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่สามารถบ่งบอกได้ถึงความเหมาะสม ความสะดวก ราคา คุณภาพและปริมาณ ตลอดจนความพึงพอใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ในแต่ละชุมชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะชีวิตที่พึงปรารถนาของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด เพื่อความมั่นคง ก้าวหน้า ความเจริญทำให้ประชาชนในชุมชนมีชีวิต ที่ปลอดภัยและมีความสุข อันประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความหมายเฉพาะด้านดังนี้

การมีสุขภาพที่ดี หมายถึง ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี หญิงตั้งครรภ์และเด็กได้รับการดูแลฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ

การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง หมายถึง ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่คงทนถาวรสามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกไม่น้อยกว่า 5 ปี มีส้วมซึมใช้ และมีน้ำสะอาดจากบ่อบาดาลหรือประปาใช้อย่างเพียงพอ ไม่ถูกรบกวนจากเสียง ฝุ่นละออง กลิ่นเหม็นหรือมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะและสารพิษ

การได้รับบริการด้านการศึกษา หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการด้านการศึกษาตามเกณฑ์บังคับที่กำหนดโดยประชาชนทั่วไป ได้รับการศึกษาได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่าง ๆ และสามารถอ่าน เขียน ภาษาไทยได้

ครอบครัวมีความสุขสบาย หมายถึง สมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความอบอุ่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อุบัติภัย และมีวิธีป้องกันอย่างถูกต้อง

การมีรายได้ หมายถึง ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การร่วมทำกิจกรรมสาธารณะรวมทั้งสาธารณะสมบัติของส่วนรวม

การมีคุณธรรมที่ดี หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้านรวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ

การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างสม่ำเสมอและพร้อมเพรียงกัน

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า ดูแลเอาใจใส่ และปกครองให้ชาวชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงอาสาสมัครกองการบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลเกาะเกร็ด หมู่บ้านละ 2 ท่าน รวมทั้งสิ้น 14 ท่าน

การวิเคราะห์เชิงพรรณนา หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อค้นคว้าหาข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่แล้วในตำบลเกาะเกร็ด

การใช้เหตุผลเชิงอุปนัย หมายถึง คำอธิบายเชิงความน่าจะเป็น เป็นการอธิบายเหตุการณ์เฉพาะผ่านข้อความที่บรรยายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะเชิงความน่าจะเป็น หรือมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นสูง ซึ่งคำอธิบายที่ได้อาจใช้เป็นการสรุปที่มาเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นหลักการสำคัญของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทั่วไปได้ เช่นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสมมติฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นทุนทางสังคมอื่นๆ ก็ย่อมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย

วิธีการวิจัย

วิธีการและอุปกรณ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งประกอบไปด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาจากเอกสาร ในทัศนะของผู้นำชุมชนมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีประชากร คือผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ดจำนวน 14 คน ได้แก่

1. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด จำนวน 1 คน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุนนอก จำนวน 1 คน
3. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 3 บ้านศาลากุนใน จำนวน 1 คน
4. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย จำนวน 1 คน
5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 5 บ้านทำนน้ำ จำนวน 1 คน
6. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง จำนวน 1 คน
7. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง จำนวน 1 คน
8. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด จำนวน 1 คน
9. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุนนอก จำนวน 1 คน
10. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 3 บ้านศาลากุนใน จำนวน 1 คน
11. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย จำนวน 1 คน
12. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 5 บ้านทำนน้ำ จำนวน 1 คน
13. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง จำนวน 1 คน

14. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 7 บ้านโอ่งอ่าง จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้คำถามสำหรับการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก
2. แบบสังเกต โดยการสังเกตการณ์
3. เอกสารและข้อมูลพื้นฐานของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ทั้งนี้ ข้อคำถามแต่ละประเด็นของแต่ละด้าน จะสร้างโดยให้มีความครอบคลุมตามนิยามศัพท์ที่ได้กำหนดไว้เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา วสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสิ่งพิมพ์ต่างๆ เกี่ยวกับทุนทางสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อเป็น แนวทางการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. แบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานสร้างข้อคำถามโดยการศึกษาเอกสารตำรา และ งานวิจัยต่างๆ
3. แบบสัมภาษณ์ทุนทางสังคม สร้างขึ้นจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจลักษณะของการสร้างข้อคำถามที่จะศึกษา

4. ร่างแบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยให้ครอบคลุม และนำเสนอต่อประธานกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา และทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของประธานกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการนัดหมายเวลาล่วงหน้าก่อน เพื่อความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์ สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะเป็นสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และในการสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการชักถาม โดยจะอธิบายให้ผู้สัมภาษณ์เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายในการเก็บข้อมูลครั้งนี้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเทปด้วยคำสัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ของกลุ่มผู้นำชุมชนในตำบลเกาะเกร็ด ต่อความคิดเห็น “ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” โดยผู้วิจัย แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Research)

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis)

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรม เอกสาร ตำรา บทความ วารสาร แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ปัจจุบัน “ทุนทางสังคม” เริ่มเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นในสังคมไทย และเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในระดับประเทศ และระดับสากล อีกทั้งยังเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในแวดวงวิชาการหลายด้าน เช่น เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ซึ่งชี้ว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยการผลิตใหม่ที่มีส่วนช่วยในการกระตุ้นและขยายมูลค่าทางเศรษฐกิจ ให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง Unger (1998 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 14-16) และในขณะเดียวกันทุนทางสังคมยังถูกใช้ในแนวทางของการพัฒนาสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาการเมือง และการบำรุงรักษาสังคมให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยังเป็นยุทธศาสตร์การอยู่รอดของโลกในปัจจุบัน จากการที่ธนาคารโลกออกมานำในเรื่องของพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 เป็นการพัฒนาในรูปแบบที่หลากหลาย ในเชิงเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งจะต้องบูรณาการความหลากหลายต่างๆ เหล่านั้นให้มีความสอดคล้องสมดุลกัน ที่ประกอบด้วยปัจจัยทุนที่สำคัญ 5 ประการคือ World Bank (Online: 2002 c)

1. **ทุนทางเศรษฐกิจ (Finalcial Capital)** ได้แก่ ฐานะการเงินที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ เศรษฐกิจในเชิงมหภาค (Macroeconomic) การวางแผน ความสุขุมรอบคอบ การมองการณ์ไกล การคาดการณ์ทางธุรกิจ ความเฉลียวฉลาดรู้เท่าทัน การประมาณการเกี่ยวกับเรื่องการเงิน และ ภาวะการณ์ลงทุน รวมถึงการบริหารจัดการธุรกิจ เป็นต้น

2. **ทุนทางกายภาพ (Physical Capital)** ได้แก่ การปรับปรุงสาธารณูปโภคพื้นฐานรวมถึง การสร้างเครื่องมือเครื่องมืต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและช่องทางการทำ ธุรกิจการค้า เช่น เส้นทางคมนาคมขนส่ง เทคโนโลยี การสื่อสาร พลังงาน และทำการขน ถ้ายสินค้า รวมถึงเครื่องมือ และวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เป็นต้น

3. **ทุนทางมนุษย์** เช่น การมีสุขภาพดี มีการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม มีพฤติกรรม ที่เหมาะสมเพื่อการปรับปรุงตลาดแรงงานและการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น

4. **ทุนทางสังคม (Social Capital)** เช่น ความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ สถาบันทาง สังคม ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่ก่อ รูปทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ

5. **ทุนทางธรรมชาติ (Nature Capital)** เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งด้านการค้าและที่ไม่ เกี่ยวข้องกับการค้า ระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ความต้องการขั้นพื้นฐานของ มนุษย์ รวมถึง อาหาร น้ำ พลังงาน อากาศ การกำจัดของเสียจากการใช้ ฤดูกาล รวมทั้ง สิ่งอื่นๆ ที่ใช้สนับสนุนการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

ในลักษณะทุนที่สำคัญทั้ง 5 ประการดังที่กล่าวแล้วนั้นพบว่า ทุนทางสังคม เป็นปัจจัยทุน ใหม่ที่ได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับว่ามีความจำเป็นและเหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศ อย่าง ยิ่ง สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (Online: 2546) แต่ความคิดในเรื่องนี้ก็ยังไม่ได้ตกผลึกและ สรุปรูปเป็นกรอบแนวคิดได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมในบริบทของไทย ยังมีความ เชื่อมโยงกับมิติของการพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ขอบเขตและแนวคิดยัง กว้างขวาง การประเมินสถานะภาพของทุนทางสังคม ว่ามีอะไร อยู่ที่ไหน อย่างไรบ้าง ยังเป็นเรื่อง ที่ถกเถียงกันอยู่ แต่เราก็ไม่สามารถที่จะรอให้มีความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้ ครบถ้วนโดยไม่ทำอะไรเลย ในช่วงที่สังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่ความทันสมัย การสร้างและสะสมองค์

ความรู้และทำความเข้าใจทุนทางสังคม โดยการยึดหลักของการเรียนรู้ควบคู่กับ การกระทำ (Learning by doing approach) ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และนำเสนอแนวคิดของทุนทางสังคมไว้เป็น หลักเกณฑ์ในการศึกษาดังนี้

แนวคิดทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นไมตรีจิต มิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และบุคคลทั่วไป แล้วขยายวงออกไปเรื่อยๆ อย่างกว้างขวาง ก็จะนำไปสู่การสะสมทุนทางสังคมในชุมชนนั้นๆ

ในขณะที่นักคิด นักวิจัย และนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ทัศนะของทุนทางสังคมไว้อย่างกว้างขวาง โดยสามารถสรุปได้เป็น 4 ทัศนะหลัก Woolcock (1998 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 205-208) คือ

1. ทัศนะเชิงชุมชนนิยม (Communitarian View)

ผู้สนับสนุนทัศนะนี้ เห็นว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์กรระดับท้องถิ่น เช่น สมาคม สโมสร และองค์กรประชาชน การวัดทุนเหล่านี้ คือการพิจารณาจากจำนวนและความหนาแน่นของกลุ่มเหล่านี้ในชุมชนหนึ่งๆ นั่นคือ ยิ่งมีมากยิ่งดี และจะส่งผลต่อการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน อย่างไรก็ตาม ทัศนะนี้มองข้ามผลกระทบในทางลบในกรณีที่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในทางที่ผิด เช่น การค้ายาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีผู้โต้แย้งว่า หลักฐานจากหลายประเทศพบว่าการรวมกลุ่มกันในลักษณะนี้ ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจเสมอไป เช่นในประเทศเคนยา ที่มีองค์กรชุมชนในลักษณะนี้กว่า 200,000 องค์กร แต่สมาชิกก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนได้เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ โดยส่วนใหญ่ไม่ได้เชื่อมโยงกับองค์กรและทรัพยากรจากภายนอกมากนัก รวมทั้งการไม่สามารถเข้าถึงอำนาจที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ กลุ่มได้

2. ทัศนะเชิงเครือข่ายนิยม (Network View)

แนวคิดนี้มองความสัมพันธ์ของคนทั้งในแนวราบ นั่นคือระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน และในแนวดิ่ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่นๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชนนอกจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและมีเป้าประสงค์ร่วมกันแล้ว ชุมชนยังต้องการการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา ชนชั้น ชนชาติ เพศ เศรษฐกิจ และสังคมด้วย หากไม่แล้วชุมชนนั้นๆ จะสนองประโยชน์ให้แก่คนบางกลุ่มเท่านั้น Woolcock (1998 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 157) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาอีกหลายชิ้น ที่เห็นว่าทุนทางสังคมควรประกอบด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่ “การยึดโยงและเชื่อมโยง” (Bonding and Bridging) มีตัวอย่างที่เป็นเครื่องพิสูจน์ทศนะในเรื่องนี้ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ที่แรกเริ่มจำเป็นต้องพึ่งพาเพื่อนฝูงและคนภายในชุมชน (Bonding) ในด้านต่างๆ เช่น เงินลงทุน ทรัพยากร และแหล่งจำหน่ายสินค้าแต่เมื่อธุรกิจขยายตัว ผู้ประกอบการจำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยด้านการผลิตและการตลาดจากภายนอก (Bridging) เพิ่มเติม

นอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมยังช่วยตอบสนองความต้องการของคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่างๆ ด้วย เช่น ในกลุ่มคนยากจน เครือข่ายของคนจนมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครอง การจัดการความเสี่ยง และความสามัคคี ในขณะที่กลุ่มคนที่มีฐานะดี เครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการทำงานในเชิงรุก เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านเทคโนโลยี และความเป็นไปในตลาดโลกโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิต กำไร และส่วนแบ่งการตลาด เป็นต้น

3. ทศนะสถาบันนิยม (Institutional View)

ผู้สนับสนุนทศนะสถาบันนิยม มีความเห็นว่าความสำเร็จของเครือข่ายชุมชนและประชาสังคมต่างเป็นผลพวงของการมีบรรยากาศทางการเมือง กฎหมาย และสถาบันที่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย โดยชุมชน และเครือข่ายที่ถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวของตัวเอง แต่จะต้องพึ่งพาปัจจัยทางด้านสถาบันที่เป็นทางการด้วย ทั้งนี้ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พิสูจน์แนวคิดในเรื่องนี้ เช่น การกระจายอำนาจในประเทศบราซิล ที่เน้นความสำคัญของการมีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ดี เพื่อเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมในท้องถิ่นหรือชุมชน สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ล่าช้า เป็นผลจากสังคม หรือชุมชนที่แตกแยก และมีสถาบันทางการเมืองที่อ่อนแอ หรือไม่ มีระบบบริหารจัดการที่ดี

4. ทิศนะการรวมพลัง (Synergy View)

นักวิชาการกลุ่มนี้ได้เสนอแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องเครือข่าย และสถาบันเข้าด้วยกัน และได้ทดลองทำการศึกษาในประเทศต่างๆ 5 ประเทศ (อินเดีย เม็กซิโก รัสเซีย เกาหลีใต้ และบราซิล) ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า การพัฒนาต้องการความร่วมมืออย่างเข้มข้น ระหว่างภาคีการพัฒนาต่างๆ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐ และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการทั้งของภาครัฐ และภาคสังคมต่างก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพยากรที่จำเป็นเพียงพอต่อการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ต้องการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complimentarities) และการเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

นอกจากนี้ Jonathan (1999 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 96) ยังจำแนกทุนทางสังคมออกตามขอบเขตและกรอบของการศึกษาที่สำคัญ 3 ระดับคือ

1. ระดับจุลภาค (Microanalytical level) เป็นการศึกษารูปแบบเครือข่ายของบุคคลและครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กันในแนวนอน โดยมีบรรทัดฐานและคุณค่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน
2. ระดับกลาง (Mesoanalytical level) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น องค์กรท้องถิ่น ระหว่างชุมชนต่างๆ เป็นต้น
3. ระดับมหภาค (Macroanalytical level) เป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังหมายรวมถึงสถาบันที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาล และการติดต่อระหว่างประเทศ

โดยทั้ง 3 ระดับจะมีอิทธิพลที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ การพัฒนาขององค์กรท้องถิ่นเป็นผลมาจากประสิทธิภาพของรัฐบาล ในขณะที่รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย หรือมีอิทธิพลต่อการพัฒนาขององค์กรท้องถิ่น

จากแนวคิดและการจำแนกขอบเขตทุนทางสังคมทำให้ทราบถึงแนวทางในการศึกษาเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของทุนทางสังคมจากผลงานทางวิชาการหลายด้าน และการกำหนดความหมายของนักวิชาการที่ได้ศึกษามาก่อนดังนี้

ความหมายของทุนทางสังคม

เมื่อมีการพูดถึงคำว่า “ทุนทางสังคม” ความไม่ชัดเจนและกว้างเกินไปยังเป็นปัญหาคลุมเครือในการกำหนดความหมายของทุนทางสังคมอยู่มาก มีนักวิชาการหลายท่านทั้งไทยและต่างประเทศ พยายามกำหนดความหมายให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

ประเวศ วสี (2541: 27) กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อนของสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงานรวมทั้งมีการเมืองและระบบราชการที่ดี

ประภาพรรณ อุ๋นอบ (2542: 8) กล่าวว่า ทุนทางสังคมมิใช่เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่ สังคมไทยมีคุณค่าที่เป็นทุนทางสังคมของตนเองมานานแล้วและมีอยู่มากมายเช่น

1. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ นอบน้อมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อันมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรค์สร้างและส่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน การอยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง (Living Knowledge) และใช้ญาณวิทยา (Epistemology) ที่แตกต่างจากการแสวงหาความรู้แบบตะวันตกเป็นองค์ความรู้ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งและ แนบแน่นกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก
3. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีลักษณะของระบบครอบครัวเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวระนาบเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในยามตกทุกข์ได้ยาก เช่น ระบบการเอื้อมือเอื้อแรงกันในทุภะ
4. กฎ จารีต ประเพณี อันเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมาเพื่อควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่า

5. ระบบกรรมสิทธิ์และการจัดการร่วมกัน เช่น สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรอันเป็นสิทธิการใช้ดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินรวมของชุมชน และสาธารณะประโยชน์

6. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิธีคิดที่แตกต่างกันไปตามระบบนิเวศ เงื่อนไขที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และการเมือง

7. ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่างๆ อันได้แก่ ผู้อาวุโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตรกร เป็นต้น

8. กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการที่ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นต่างๆ

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2543: 5-7) ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมน่าจะได้แก่ ธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักและใช้อย่างเอื้ออาทร ความเชื่อ ความคิด ความอ่าน การประคองรักษากัน สิ่งประคองรักษากัน ทั้งที่เป็นวัตถุและนามธรรม ที่เอื้อให้มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน ทุนทางสังคมคือ ภูมิปัญญาและคุณค่าเดิมของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านการเกษตร การรักษาพยาบาล ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และความผูกพันภายในชุมชน ฯลฯ

พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2545: 129) กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึง โครงสร้างทางสังคม หรือ คุณลักษณะทางสังคมใดๆ ที่เอื้อให้เกิดการจัดกิจกรรมส่วนรวม การแก้ปัญหา ร่วมกันการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยกำหนดทุนทางสังคมไว้ใน 4 ลักษณะ คือ การพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยกำหนดทุนทางสังคมไว้ใน 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคม
2. เป็นเครื่องมือประเมินสภาพสังคม
3. เป็นนโยบายการพัฒนา
4. เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่แนวคิดของกลุ่ม

Dasgupta and Serageldin (1999 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 36) ให้รายละเอียดของทุนทางสังคมว่าเป็นทรัพยากรของบุคคลที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถทำกิจกรรมบางอย่างได้สำเร็จ ซึ่งอีกในแง่มุมหนึ่งของทุนทางสังคมอาจอำนวยความสะดวกให้เกิดกิจกรรมบางอย่างที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนบางคนหรือบางกลุ่มก็ได้ ทุนทางสังคมหมายถึง ความเป็นกันเองของสังคมที่มีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวนอน ประกอบกับความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่เป็นตัวกำหนดโครงสร้างของสังคม กฎระเบียบต่าง ๆ และรวมถึงรัฐบาล

Putnam (1995c) อธิบายว่า ทุนทางสังคม คือ ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และความเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่เอื้อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและการประสานงานกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

World Bank (2002a) ได้กำหนดความหมายของทุนทางสังคมว่า คือ สถาบัน ความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานต่างๆ ที่ก่อรูปทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยทุนทางสังคมไม่ได้หมายถึง ปัจเจกบุคคลโดย ๆ จำนวนสถาบัน หรือองค์การรวมกัน แต่หมายถึง ความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคล กลุ่ม สถาบัน หรือองค์การต่างๆ เข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ธนาคารโลกยังมีมุมมองเรื่องทุนทางสังคมออกเป็นอีก 2 ลักษณะตามแนวทางการความสัมพันธ์ในแนวดิ่งจะมองความสัมพันธ์เป็นเชิงลบ โดยลักษณะทุนทางสังคมสามารถปรากฏเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติประจำที่ฝังอยู่ในความสัมพันธ์ความร่วมมือกันของคนในสังคม ในขณะที่นักวิจัยทางสังคมวิทยามองว่าทุนทางสังคม คือ องค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีประโยชน์สาธารณะร่วมกัน ซึ่งในทางทฤษฎีแล้ว การเกิดกลุ่มประกอบด้วย Calhoun *et al.* (1994 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 180-205)

1. ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
2. มีโครงสร้างของความสัมพันธ์
3. มีความเข้าใจของความสัมพันธ์
4. สมาชิกในกลุ่มมีใจร่วมปันกัน (Sense of Shared Identity)

หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเริ่มแรกที่ทุนทางสังคมสามารถบ่งบอกได้ถึงความสำเร็จและโอกาสของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งนักจิตวิทยามองทุนทางสังคมออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1. เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในการกระทำของบุคคลทั่วไป เพราะว่าความแข็งแกร่งทางด้านวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและรูปแบบของชุมชนที่แสดงออกให้เห็นได้ง่ายทั่วไป เช่น การทำกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

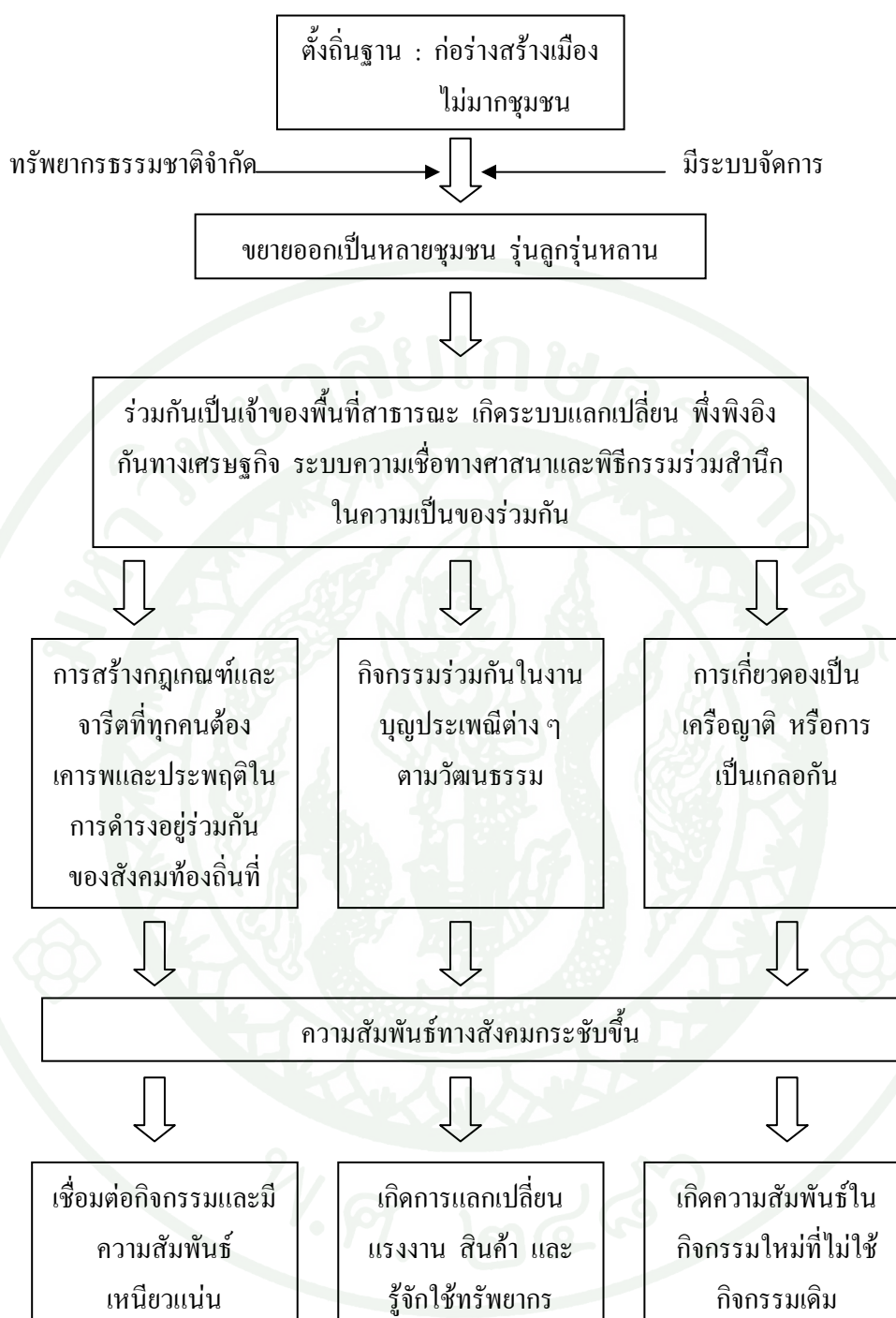
2. เป็นทรัพยากรที่บุคคลทั่วไปสร้างขึ้นมาได้ ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรมการแสดงออกของปัจเจกบุคคลอันเนื่องมาจากผลกระทบของทุนทางสังคมเพราะว่ามันคือ ระดับของการส่งเสริมหรือการถูกลดโทษทางสังคม ทุนทางสังคมจึงเป็นได้ทั้งดีและไม่ดี ทุนทางสังคมที่มีในระดับสูงสามารถสร้างความสำเร็จหรือการถูกลดโทษทางสังคมที่ได้รับมาจากบรรทัดฐานของสังคมนั่นเอง
portes and Landolt (1998)

การให้ความหมายจากนักวิชาการยังมีความหมายที่หลากหลาย กว้างขวางและแตกต่างกัน อยู่ตามมุมมองของแต่ละคน แต่ในหลักการตามแนวคิดพบว่า ยังเน้นหนักในเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจกัน การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังถูกอธิบายด้วยสถานการณ์อีกหลายมิติทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวัน เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้านต่างๆ ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดและความหมายดังกล่าว เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเหมาะสมกับสังคมไทย ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าทุนทางสังคมมิได้ หมายถึง ปัจเจกบุคคล ใดๆ จำนวนกลุ่ม องค์กร หรือจำนวนของสถาบันรวมกัน แต่หมายถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของประชาชนที่แสดงออกในรูปแบบของกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การศึกษา การมีวัฒนธรรม การซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การบริหาร การสื่อสารของคนในองค์กร รวมทั้งการผลิตกันทั้งในชุมชน ประเวศ วะสี (2541: 27)

กระบวนการเกิดทุนทางสังคม

จากการศึกษาของ พระวิ สีสเลียงสวัสดิ์ (2545: 132-139) ได้สรุปกระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยไว้ใน 2 ลักษณะ คือ กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต และกระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน ดังนี้ คือ

1. กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีความประนีประนอมเรื่องความคิดอุดมไปด้วย ภูมิปัญญาที่สามารถปรับเปลี่ยนประยุกต์ความคิดสากลเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมของตนได้ง่าย ดังนั้น กระบวนการเกิดทุนทางสังคมในอดีตจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาตนเอง สังคมไทยเป็นสังคมชวนามากว่าพันปี มีการค้าขายกับชนชาติหลายเชื้อชาติและมาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองตามท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย โดยในขั้นแรกมีเพียงไม่กี่ชุมชนและขยายออกเป็นหลายชุมชนด้วยรุ่นลูกหลาน ซึ่งชุมชนเหล่านี้จะร่วมกันเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณะ เช่น หนอง บึง ป่าเขา เป็นต้น เกิดระบบการแลกเปลี่ยน การพึ่งพิงอิงกันทางเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม ความสำนึกในความเป็นเจ้าของร่วมกัน นำไปสู่ การสร้างกฎเกณฑ์และจารีตประเพณีที่ทุกคนต้องเคารพ และประเพณีในการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมท้องถิ่น ในขณะที่ป้องกันไม่ให้คนภายนอกเข้ามายึดครองและครอบทางเศรษฐกิจและสังคมได้นอกจากนั้น กิจกรรมที่มีร่วมกันในงานบุญประเพณีต่างๆ งานทำบุญยังเอื้อให้ความสัมพันธ์ทางสังคมกระชับขึ้น ทั้งการเกี่ยวคองเป็นเครือญาติหรือการเป็นเกลอกัน เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงาน สินค้าและรู้จักใช้ทรัพยากรร่วมกัน การกำหนดชื่อสถานที่พื้นที่ต่างๆ ด้วยระบบสัญลักษณ์ที่ควบคุมโดยระบบความเชื่อ มีการแบ่งสรรและแจกแจงพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ส่วนรวม เช่น “วัด” ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการแสดงถึง “ทุนทางสังคม” ของชุมชนนั้นๆ ซึ่งชุมชนในความหมายนี้ ไม่ใช่ชุมชนตามการแบ่งเขตตามราชการแต่หมายถึงชุมชนที่มีการก่อร่างสร้างชุมชนกันมานาน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน สามารถสรุปแสดงในภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้

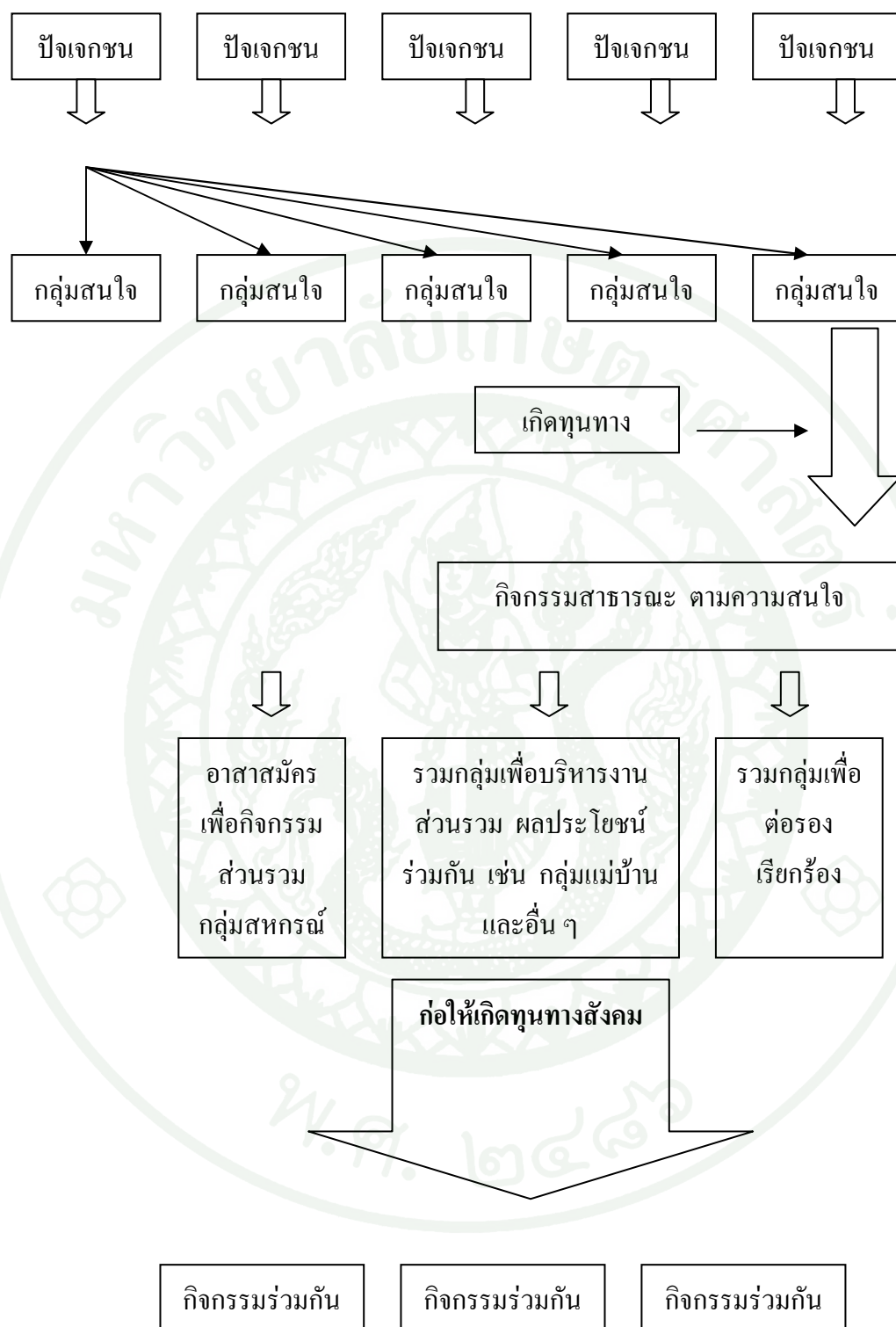
ภาพที่ 1 แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในอดีต

ที่มา: พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2545: 97)

2. กระบวนการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบันจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้
ให้บทเรียนแก่สังคมไทยในสองด้านที่ตรงข้ามกันกล่าวคือ ในเชิงลบมีผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ

สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งทำให้ทุกส่วนต้องทบทวนบทบาทของตนที่ผ่านมามีสังคมไทยก็เช่นเดียวกันส่วนในเชิงบวกคือ นำไปสู่ผลกระทบที่ก่อให้เกิดกระแสสังคม และสัญญาณที่ดีหลายประการในการร่วมกันปฏิรูปสังคมในด้านต่างๆ มองวิกฤติเป็นโอกาส โดยเริ่มจากภาคภาคีต่างๆ ในสังคมได้ตื่นตัวในการสนับสนุนการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบการเมือง การทบทวนค่านิยมปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ ให้หันมาเน้นเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภายใต้เงื่อนไขที่ทรัพยากรถูกตัดทอนลงไปจึงต้องเริ่มจากจุดแข็งของสังคมไทยโดยต้องใช้ทุนทางสังคม (Social Capital) สังคมไทยในยุคปัจจุบันจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นการซ้อนทับกันของสังคมประเพณีและสังคมสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมืองก็เช่นเดียวกัน ทุนทางสังคมในปัจจุบันก็เกิดได้จากหลายวิธี จากหลายเงื่อนไขและข้อจำกัด โดยส่วนใหญ่ยังเป็นระบบสังคมเกษตร (agrarian system) ที่มีค่านิยมประเพณีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นเมือง สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากความสัมพันธ์ปฐมภูมิ (ความสัมพันธ์บนฐานครอบครัวและเครือญาติ) เป็นความสัมพันธ์ทุติยภูมิ (ความสัมพันธ์ที่มีฐานอยู่บนการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ความสนใจ) หรืออาจเป็นความสัมพันธ์ตติยภูมิ (ความสัมพันธ์ทางสังคมตามโอกาส ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ) ซึ่งความสัมพันธ์ในแต่ละระดับจะก่อให้เกิดพันธะสัญญาที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ ตัวอย่างเช่น การรวมกลุ่มชมรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองเชียงใหม่ กลุ่มองค์กรประชาสังคมต่างๆ กลุ่ม จ.ส.100 การรวมกลุ่มทำกิจกรรมจากชุมชนไชเบอร์ เป็นต้น จะเห็นว่าเป็นการรวมตัวและจัดระเบียบกลุ่ม ที่นอกเหนือไปจากกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ การรวมกลุ่มชมรมต่างๆ ในหมู่บ้านเห็นได้ว่าในปัจจุบัน ชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างมาก ทั้งกลุ่มสายสัมพันธ์เดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น ครอบครัว เครือญาติ และสายสัมพันธ์ใหม่ เช่น รวมกลุ่มอาชีพเกษตรกรข้าว จัดตั้งโรงสี กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มการเมือง และอื่นๆ การถักทอเป็นเครือข่ายในเมือง สังคมเมืองมีความหลากหลายของคนในสังคมค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งมาจากพื้นที่ชนบท กล่าวคือ ประชากรที่อาศัยในเมืองส่วนใหญ่ เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพเพื่อการศึกษา เพื่อสถานภาพทางสังคม ดังนั้นความสัมพันธ์ในเมืองส่วนใหญ่จึงเป็นแบบทุติยภูมิ สมาชิกในสังคมเกี่ยวกันด้วยพันธะสัญญาที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ หรือมีประโยชน์ร่วมกัน ความสัมพันธ์บนชุมชน ไชเบอร์ เนื่องจากการสื่อสารในปัจจุบันค่อนข้างสะดวก เอื้อให้เกิดการติดต่อสื่อสาร และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ เช่น จ.ส.100 สมใจ โลหะพุนตระกูล (2543: 18) ซึ่งเป็นการสื่อสารผ่านรายการวิทยุ และชุมชนไชเบอร์ที่มีการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต พิระ ลีวลม (2542)

จากการศึกษาของ สมใจ โลหะพุนตระกูล (2543) สรุปว่า คลื่น จ.ส. 100 เป็นเวทีให้คนชนชั้นกลางที่มีลักษณะโดดเด่น ต่อสู้ชีวิตตามลำพัง มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับครอบครัวและเครือญาติ ไม่ค่อยสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้มาแสดงความคิดเห็น เป็นช่องทางนำไปสู่พื้นที่ทางสังคมและให้เขาได้แสดงตัวตนในสังคมในฐานะสมาชิก จ.ส. 100 และได้ช่วยทำประโยชน์ในสังคมทางอ้อม ซึ่งรายการประเภทนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากเช่นกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะนอกจากจะเป็นช่องทางในการสื่อสารปัจเจกชนสู่สาธารณะตามคำกล่าวของโคลแมนแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมอีกด้วย (Dasgupta และคณะ 1999 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 22) นอกจากนั้นการศึกษาของ พิระ ลีวลม (2542) ที่สนใจศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมตามความหมายของโรเบิร์ต ดี พัมมัม (อันประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐานการร่วมมือของประชาชน และความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่างๆ) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมร่วมกันที่เป็นผลประโยชน์สาธารณะในทางกายภาพ และก่อให้เกิดทุนทางสังคมจริงในชุมชนอินเทอร์เน็ตและในทางกายภาพ พบว่า “จิตสำนึก” ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกกลุ่ม เกิดความเชื่อใจแบบทันทีทันใด (Swift trust) เกิดการไว้วางใจวัฒนธรรม สถานภาพการโยกย้ายถิ่นของบุคคลมีผลต่อความไว้วางใจวัฒนธรรม และมีผลต่อการเพิ่มและลดลงของทุนทางสังคมโดยมีความไว้วางใจคนอื่น การจับกลุ่มตามโครงสร้างด้านนิสัย ความสนใจ ประสบการณ์ในอดีต และลักษณะการใช้อินเทอร์เน็ตก็เป็นการรวบรวมกลุ่มของปัจเจกชนอีกประเภทหนึ่ง และเมื่อถึงขั้นตอนของการส่งออกทุนทางสังคม คือ การร่วมกิจกรรมจริง พบว่า มีลักษณะ “เพื่อนสนิท” น้อยลง และเมื่อร่วมกิจกรรมทางกายภาพกันเป็นระยะเวลาหนึ่งจะรู้สึกสนิทมากขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษาของพิระ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ พัทธัมที่เชื่อในเรื่องของความเป็นปัจเจกชน และรวมกลุ่มกันเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องการจัดการสาธารณะ แม้จะไม่สามารถนำมาสรุปกับสภาพสังคมโดยรวมได้ แต่มุมมองของพิระและสมใจ ก็ทำให้ปรากฏภาพของความสัมพันธ์ที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต เมื่อมนุษย์เป็นปัจเจกชนสุดขั้ว “ชุมชนไซเบอร์” ก็อาจเป็นทางออกสำหรับมนุษย์ จากการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันในรูปแบบใหม่ ที่อาจแสดงว่าหากไม่มีกิจกรรมเหล่านี้คนเหล่านี้จะไม่มีความผูกพันต่อกันซึ่งเราอาจสรุปการเกิดทุนทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ได้ ดังแสดงในภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงการเกิดทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน

ที่มา: พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2545: 82)

องค์ประกอบของทุนทางสังคม

พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2545) ให้ความหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดและเหมาะสมกับสังคมไทยมีหลายประเด็นที่เหมาะสมกับการศึกษาในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตของประชาชนที่แสดงออกในรูปแบบของกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ การรวมกลุ่ม การมีการศึกษา การมีวัฒนธรรม การมีความเชื่อศรัทธาสุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการบริหารและระบบราชการที่ดี เป็นองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมไว้เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

1. การรวมกลุ่ม

จากคำกล่าวที่ว่า “หนึ่งคนห่วยหาย สองคนเพื่อนตาย สามคนกลับมาได้อย่างปลอดภัย” เป็นคำบอกกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มช่วยให้เกิดความมั่นคง ความสุข ความปลอดภัยและทำอะไรก็สำเร็จได้ง่าย การรวมกลุ่มกันของประชาชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรียกกลุ่มชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน ประชาคม และสิ่งแวดล้อม เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องพร้อมกัน ประเวศ วะสี (2541: 60) เมื่อประชาชนรวมกลุ่มกันในลักษณะของกลุ่ม ย่อมมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นในกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ก็จะมีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ เกิดการสะสมทุนทางสังคม และสามารถสร้างเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น เกษตรผสมผสาน หัตถกรรมแปรรูป ผลผลิตการเกษตร สมุนไพร เป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ตั้งกองทุนหมู่บ้านรวมตัวกันทำธุรกิจต่างๆ เช่น เป็นเจ้าของปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก ตั้งร้านขายอาหาร ขายอาหารปลอดสารพิษ ขายสมุนไพร จัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งกองทุนหมู่บ้านในชื่อต่างๆ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเหล่านี้ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น จากการศึกษาของ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: 7-17) พบว่า ในชุมชนใดที่คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาได้อย่างเหนียวแน่นและสามารถดำเนินการจนประสบผลสำเร็จได้นั้น สามารถสร้างผลผลิต เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของกลุ่ม หรือมีพลังต่อรองจากภายนอกได้ ซึ่งทำให้สามารถขายผลผลิตได้ในราคาดี

2. การมีการศึกษา

ความจริงมีอยู่ว่าหากต้องการมีการติดต่อสื่อสารกันคงหลีกเลี่ยงมิได้ที่จะต้องมีการพูดคุยกัน การเขียนหนังสือสื่อความหมายถึงกัน หรือแม้กระทั่งการสื่อสารอะไรบางอย่างออกไปเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามได้รับรู้ การเรียนภาษา การฝึกหัดสังเกต รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ การมีการศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง Baker (2000 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 7) การมีการศึกษาเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดการอ่านออกเขียนได้ และสามารถค้นหาความรู้เพิ่มเติม หรือแม้กระทั่งการศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น การมีการศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งในมนุษย์ เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้เกิดความรู้สูงขึ้น ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้การมีการศึกษาจึงหมายถึง การที่ประชาชนมีกระบวนการและการสืบทอด องค์ความรู้ ของตนเองจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง โดยสามารถวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้องได้ เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันเป็นองค์กร ทำให้ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในชนบทและในเมือง ประเวศ วะสี (2541: 56) การเปลี่ยนแปลงทั้งการตลาด ราคา และเทคโนโลยี ถึงจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะเป็นตัวแปรที่ถูกนำมาวิเคราะห์ ทำให้ชาวบ้านวินิจฉัยปัญหาและตัดสินใจปรับตัวไปได้เรื่อยๆ การเรียนรู้จากหนังสือและการท่องจำที่เป็นความรู้สำเร็จรูป แม้หากจะช่วยให้ชาวบ้านได้ในระยะแรกก็จะเป็นการชั่วคราว เพราะเมื่อสิ่งต่างๆ เปลี่ยนไปความรู้ที่เกิดจากการท่องจำจะใช้ไม่ได้อีกต่อไป เพราะฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องคือ การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่สุด การมีการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มีจุดมุ่งหมายและแนวทางการจัดระบบการศึกษาให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 4 ประการ คือ อุดมเชยกิจวงศ์ (2544: 21-26)

1. พัฒนาคอนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
2. พัฒนาคอนไทยให้มีสติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม
3. พัฒนาคอนไทยให้มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต
4. พัฒนาคอนไทยให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โดยมีหลักการสำคัญ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดการศึกษาได้เน้นความร่วมมือระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน สถาบันสังคมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของตนเอง

หลักการจัดการศึกษา ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 มี 3 รูปแบบ คือ อุดม เชยกีวงศ์ (2544: 27-29) การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสถานศึกษา อาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ และที่สำคัญให้มีการโอนผลการเรียน ที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้

การศึกษาในระบบ แหล่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การศึกษาระดับประถมศึกษา
2. การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. การศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การศึกษานอกระบบ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ระดับอ่านออกเขียนได้
2. การศึกษาหลังการอ่านออกเขียนได้
3. การศึกษาต่อเนื่อง
4. การศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาในระดับอ่านออกเขียนได้และการศึกษาหลังการอ่านออกเขียนได้ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นขั้นบันได จึงต้องมีมาตรฐาน ต้องสัมพันธ์ และสนับสนุนการศึกษาในโรงเรียนทุกระดับ ผู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียน สามารถออกมาอยู่นอกระบบโรงเรียนได้ และผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนสามารถกลับเข้าไปเรียนในระบบโรงเรียน ดังนั้น จึงมีการแบ่งระดับและเทียบเท่ากับการศึกษาในระบบ เพื่อให้มีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกัน

การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิต มุ่งสร้างคนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสมรรถภาพเฉพาะอย่างให้ตรงกับความต้องการและความต้องการของบุคคล เพื่อความพร้อมรับกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ และโลกของข่าวสารข้อมูล การศึกษาต้องออกแบบใหม่ เพื่อพัฒนาให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งคณะกรรมการระหว่างชาติด้านการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 ขององค์การยูเนสโก ได้กล่าวถึงสี่เสาหลักของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล อุดมเชยกิจวงศ์ (2544: 28) ได้แก่

1. การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to know) คือการเรียนรู้เพื่อให้มีองค์ความรู้ ใช้เป็นฐานในการค้นหาความรู้อื่นๆ ต่อไป
2. การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ (Learning to do) คือ การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เน้นการกระทำจริง เพื่อให้เกิดทักษะตามความต้องการของชุมชนและตลาดแรงงาน
3. การเรียนรู้เพื่อการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ มีการพึ่งพาอาศัยกัน
4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้สึกในสุนทรี ภาพเชิงศิลปะ มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีอิสระในการคิด และการตัดสินใจ

การศึกษาในลักษณะนี้จึงไม่เป็นไปตามลักษณะของการศึกษาแบบขั้นบันได หรือการศึกษาเรียงตามลำดับ ด้วยเหตุนี้ การศึกษานอกระบบในลักษณะดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องแบ่งระดับและ มีความเหมาะสมกับการศึกษาหาความรู้ของประชาชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นประโยชน์และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้หลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการรักษา และการใช้

สมุนไพร การประกอบอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตประจำวัน เป็นต้น

3. การมีวัฒนธรรม

การที่ประชาชนมีวัฒนธรรม การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ อย่างมากมีความเป็นประชาสังคม หรือการมีทุนทางสังคม ตรงกันข้ามกับสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่งสัมพันธ์กันด้วยอำนาจ เช่น นายกับไพร่ ผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์ ยกตัวอย่างเช่น ในทวีปอเมริกาเหนือกับทวีปอเมริกาใต้มีทรัพยากรธรรมชาติอยู่พอๆ กัน แต่อเมริกาเหนือ คือ สหรัฐอเมริกากับแคนาดา มีทุนทางสังคมมากกว่าอเมริกาใต้ เศรษฐกิจจึงดีกว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และประชาชนมีศีลธรรมดี จากการยืนยันจากผลงานของ Putnam, และคณะ (1993b อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550) จากการทำวิจัยที่ประเทศอิตาลี พบว่าอิตาลีเหนือมีเศรษฐกิจดี การเมืองดี และมีศีลธรรม แต่ตอนใต้กลับยากจน ทุจริต คอร์รัปชัน มีมาเฟีย ฆ่าหัวคะแนน เป็นต้น ทั้งที่อยู่ในประเทศเดียวกันและใช้กฎหมายฉบับเดียวกัน เป็นเพราะเศรษฐกิจดีนำมาก่อน แล้วจึงทำให้การเมืองดี ศีลธรรมดี หรือเป็นตัวอื่นนำ เมื่อตั้งคำถามและเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์กลับพบว่า การมีวัฒนธรรมนำมาก่อนแล้วเศรษฐกิจจึงดี กรณีในประเทศไทย เงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่หมายความว่า วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมระบบความเชื่อ ค่านิยม ระบบโครงสร้างสังคม ลักษณะทางชาติพันธุ์ ดำเนินการบอกเล่าถึงความเป็นมาของชุมชน เป็นมิติทางวัฒนธรรม

4. ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นต้นตอและรากเหง้าของปัญหาหลายๆ อย่างถ้าประชาชนหรือพลเมืองของประเทศเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ปัญหาหลายอย่างจะไม่เกิดขึ้น หรือหากเกิดขึ้นก็จะเป็นส่วนน้อย พนม พงษ์ไพบูลย์ (Online: 2546) ถ้าข้าราชการมีความซื่อสัตย์ ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน ก็จะไม่มีส่วนไหนให้อีกคนอื่นอาศัยผลประโยชน์ ถ้านักการเมืองมีความซื่อสัตย์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจก็จะเกิดผลดีกับประเทศชาติและประชาชนถ้าพ่อค่านักธุรกิจ มีความซื่อสัตย์ ไม่คิดสินบน ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่นก็จะไม่ทำให้คนอื่นระแวงสงสัย เรื่องความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ดังนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตของพ่อค้า ประชาชน นักการเมือง รวมทั้งข้าราชการ จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ โดยจะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์อันมิชอบ หรือประโยชน์อันมิควรได้ การศึกษาและวัดค่าของความซื่อสัตย์สุจริตในเชิงปริมาณในภาพรวม อาจดูได้จากการทุจริตคอร์รัปชัน จำนวนการเกิดอาชญากรรม ทุจริตในระบบ เช่น บ่อนการพนัน โสเภณี ยาเสพติด

สินค้าเถื่อน หวดยเถื่อน และในแง่ของบุคคล เช่น การเอาเปรียบผู้อื่น การลักขโมย และการพวดยึด เป็นต้น

5. การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

อนุชาติ พวงสำลี (2543: 205-214) กล่าวถึง การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ว่าเป็น ความรู้สึกของปัจเจกชนต่อสิ่งที่เป็นสาธารณะหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือต่อสังคมที่ดำรงอยู่ มีความหมายได้หลายประการดังนี้ คือ

1. สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สิ่งของ สถานที่ และนามธรรม ได้แก่ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ
2. เป็นเรื่องของส่วนรวม มีการใช้สิทธิร่วมกัน เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม มีกฎเกณฑ์รองรับการใช้ร่วมกัน พร้อมกับการอนุรักษ์ และเสริมสร้าง
3. การมีสิทธิ มีความเสมอภาค มีขอบเขตของสิทธิ มีการใช้ประโยชน์และรับผิดชอบร่วมกัน
4. เป็นเรื่องของวิถีชีวิตของสังคมโดยส่วนรวม และชุมชนมีส่วนร่วม
5. ความเป็นเจ้าของร่วมกันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม และส่วนรวมมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกัน
6. การใด ๆ ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของผู้หนึ่งผู้เดียวทั้งในส่วนที่เป็นคุณและส่วนที่เป็นโทษ
7. ของหลวงที่รัฐมีหน้าที่ดูแลรักษา

การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในบางความหมายที่นักวิชาการได้กล่าวถึงกัน ส่วนใหญ่แล้วจะพูดถึงในเรื่องสิทธิพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ในแง่มุมมองสิทธิมนุษยชน และหน้าที่พลเมือง กล่าวคือ

ส่วนในเรื่องสิทธิมนุษยชน (อนุชาติ พวงสำลี, 2543: 190-194) อธิบายถึงความเห็นที่ยังแตกต่างกันอยู่มากในเชิงทฤษฎี ในเรื่องความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” บ้างก็ว่า คือ สิทธิที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้อย่างเสมอภาคกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว อายุ ภาษา สถานทางสังคม ความเชื่อทางลัทธิทางการเมือง หรือความเชื่อในเรื่องอื่นใด เพื่อให้มนุษย์อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี บ้างก็ว่า สิทธิที่จะพัฒนาตนเองและสามารถกำหนดตนเอง (Self Determination) บ้างก็ว่า สิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงแนวปฏิบัติระหว่างประเทศ แม้นักวิชาการสิทธิมนุษยชนจะไม่พยายามให้คำจำกัดความของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” และไม่มีฉันทามติที่ชัดเจน แต่สิ่งที่นักวิชาการจำนวนมากเห็นพ้องต้องกันคือ มนุษย์มีสิทธิหรือหน้าที่ใดๆ ก็ต่อเมื่อเป็นสิทธิและหน้าที่ที่มีต่อกันและกัน และเพียงในกระบวนการอยู่ร่วมกันในสังคมเท่านั้น ที่มนุษย์จะรับรู้ว่าคุณเองมีสิทธิและหน้าที่อย่างไร

พลเมือง ในทางรัฐศาสตร์ พลเมืองหรือประชากรเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความเป็นรัฐชาติ แต่ประชากรในที่นี้อาจไม่ใช่พลเมืองของรัฐทุกคน เพราะในทางกฎหมาย พลเมือง หมายถึงบุคคลที่มีสัญชาติของรัฐนั้นๆ เช่น พลเมืองไทยคือ บุคคลที่มีสัญชาติไทย สิทธิพลเมือง กติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มิได้ให้ความหมายไว้ แต่ได้เน้นถึงหลักการแบ่งแยกไม่ได้ของสิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและสิทธิทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่กติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองให้ความสำคัญอย่างสูงคือ มนุษย์ที่เป็นอิสระ หรืออิสระชนจะต้องมีเสรีภาพในฐานะพลเมืองและเสรีภาพทางการเมือง รวมถึงอิสระจากความกลัวและความต้องการ ประชาชนแต่ละคนมีหน้าที่ต่อบุคคลอื่นๆ และต่อชุมชน สังคมที่ตนดำรงอยู่ ประชาชนมีหน้าที่ความรับผิดชอบ

การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมนอกจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 (นัยนา เกิดวิชัย, 2543: 29-30) จะกำหนดหน้าที่ของพลเมืองไทยแล้ว ยังกำหนดความรับผิดชอบไว้ใน หมวดที่ 4 (มาตรา 66-70) ว่าด้วยหน้าที่ของชนชาวไทย ซึ่งในแง่หนึ่งคือการกำหนดความรับผิดชอบของพลเมืองที่มีต่อสาธารณะหรือส่วนรวมซึ่งในที่นี้คือ สัญชาตินั่นเอง ความรับผิดชอบหรือหน้าที่ที่เน้นไว้ในกฎหมายคือ การรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การปฏิบัติตามกฎหมาย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษี ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม ปกป้องสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายหรือประโยชน์ของส่วนรวม และอำนวยความสะดวกให้บริการแก่ประชาชน สำนักการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (อนุชาติ พวงสำลี, 2543: 206) ได้

กล่าว เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ โดยต้องมีการสร้างตัวอย่างที่ดี มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสิ่งต่างๆ ที่ทำลงไปแล้วจะมีผลกระทบร่วมกันทั้งในแง่บวกและแง่ลบ มีการกระทำกิจกรรมที่หลากหลาย กระตือรือร้น มีการปรับเปลี่ยนและมีการติดตามประเมินผล เป็นการสร้างทักษะ การมีส่วนร่วม มีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน แบ่งปัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีการอาสา โดยสมัครใจ และมีการทบทวนอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณีและความเชื่อ รวมทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณีและความเชื่อ รวมทั้งการมีความเข้าใจในสถานการณ์ โดยการทบทวนสิ่งที่ผ่านมา สิ่งที่กำลังดำรงอยู่ในปัจจุบัน และมองการณ์ไกลในอนาคตที่เป็นประโยชน์ส่วนใหญ่ต่อสังคม

6. การบริหารการสื่อสารของคนในองค์กร

การสื่อสารภายในตำบลเกาะเกร็ด นัยนา เกิดวิชัย (2543: 40) การสื่อสาร (communication) หมายถึง “กระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และเรื่องราวต่างๆ จากผู้ส่งสาร ไปสู่ผู้รับสารโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆ จนเกิดการเรียนรู้ความหมายในสิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร”

7. การผลิตภัณฑในชุมชน

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (2545) การผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็น ทุนทางสังคม เช่นวิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง นั่นคือสมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แล้วเราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือชุมชน คิดเอง ทำเอง แล้วก็ได้เอง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น

พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขาย ก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้น ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ภูมิแพนหรือลักษณะของผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่สามารถบ่งบอกได้ถึงความเหมาะสม ความสะดวก ราคา คุณภาพและปริมาณ ตลอดจนความพึงพอใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ในแต่ละชุมชน

แหล่งกำเนิดของทุนทางสังคม (Source of Social Capital)

การศึกษาของโรเบิร์ต ดี พัทนัม ที่เผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ของธนาคารโลก World Bank (Online: 2002d) ที่ระบุแหล่งที่มาของทุนทางสังคมซึ่งทำให้ระดับของทุนทางสังคมเพิ่มขึ้นหรือลดลง และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่

1. ครอบครัว (Families) เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดทุนทางสังคมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวถือได้ว่าเป็นแหล่งแรกที่สร้างรูปแบบของทุนทางสังคม และขยายสู่สังคมภายนอก กล่าวคือ พ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตัวของเด็กในแง่ของการสั่งสอนปลูกฝังเรื่องความซื่อสัตย์ การไว้วางใจผู้อื่น การร่วมมือกับผู้อื่น และเป็นขั้นแรกในการเรียนรู้ของเด็ก มีประเด็นที่สำคัญ 2 หัวข้อ ในส่วนนี้ คือ อิทธิพลด้านความไว้วางใจของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กจะสามารถขยายไปสู่กลุ่มคนอื่นๆ หรือไม่ และความแตกต่างบางอย่างของชุมชนในด้านระดับทุนทางสังคมต้องสามารถประเมินการกระจายเหล่านี้จากการเติบโตของเด็กได้

2. ชุมชน (Communities) การติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านเพื่อนและกลุ่มต่างๆ การทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่พลวัตของการปฏิบัติงานร่วมกันของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ ประชาชนในชุมชน มีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่นในสมาคมอื่นๆ ที่แตกต่างกัน และมีประสบการณ์ด้านความร่วมมือที่เป็นบวก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมศักยภาพของสมาชิกในการแก้ปัญหา และในที่สุดจะมีอิทธิพลก่อให้เกิดการไว้วางใจและบรรทัดฐานในการตอบแทนซึ่งกันและกันขยายครอบคลุมทั้งชุมชน

3. ร้านค้า (Firm) ประสิทธิภาพขององค์กร การก่อตั้งและความยั่งยืน มีความต้องการอย่างยิ่งคือ ความไว้วางใจ ความคาดหวัง ผลประโยชน์ที่ได้จากทุนทางสังคมคือ การลดต้นทุนทางการผลิต

4. ประชาสังคม (Civil Society) ทูทางสังคมคือเป้าหมายความสำเร็จขององค์กรเพราะ นั่นคือ โอกาสเพื่อการมีส่วนร่วมและการออกเสียงเลือกตั้ง จันทามติ ลดความขัดแย้ง และช่วยลด ความเสี่ยงของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย

5. ภาคสาธารณะ (Public sector) เป็นสวัสดิการและศูนย์รวม สิ่งอำนวยความสะดวก ให้แก่คุณภาพชีวิตโดยทั่วไปของสังคม เช่น บริการสวัสดิการจากรัฐ หรือสิ่งที่ชุมชนร่วมมือร่วม ใจกันสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และมีบทบาทใน 2 ประเด็น คือ การกระจายรายได้ที่ เท่าเทียมกันมีอิทธิพลต่อความไว้วางใจ เช่น ประเทศแถบสแกนดิเนเวีย ซึ่งมีระดับของความไม่เท่า เทียมกันของรายได้ต่ำ พบว่า มีระดับของความไว้วางใจสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับ ประเทศเยอรมนีและสหรัฐฯ ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านการกระจาย รายได้ โดยอาจดำเนินการผ่านทางระบบสวัสดิการ และการสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐบาลกับ ประชาชน กล่าวคือ ถ้าประชาชนเชื่อถือหรือไว้วางใจในการทำงานของรัฐบาล เชื่อมั่นว่ารัฐบาลมี ความยุติธรรมและมีบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน และถ้าพวกเขาเชื่อว่าประชาชนคนอื่นๆ มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับรัฐบาล ก็จะไว้วางใจประชาชนเหล่านั้นด้วย จากการทดสอบความเป็นเหตุ เป็นผลระหว่างความไว้วางใจโดยทั่วไปและความไว้วางใจในสถาบันการเมือง พบว่ามีความสัมพันธ์ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

6. กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) หรือ เชื้อชาติ อาจมองได้อีกมุมหนึ่งที่เป็นตัวถ่วงของการ พัฒนา เนื่องจากอาจมีที่รักมักที่ชัง หรือการกำหนดตัวผู้นำ ความขัดแย้งด้านเชื้อชาติ ซึ่งมีผลต่อ การแสดงออกทางวัฒนธรรมและผลประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน

7. เพศ (Gender) ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสตรีในบราซิล มีความสำคัญต่อการสร้างรายได้และความเป็นอยู่ของครอบครัวเป็นอย่างมาก ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน

ทูทางสังคมที่เกิดขึ้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงอาจเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทูทางสังคมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกที่มีต่อกันและส่งผลกระทบต่อ คุณภาพชีวิตของประชาชนในที่สุด

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคม ที่ทำให้ชุมชนไทยสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและเป็นรากฐานของสังคมที่มีอยู่ในทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัว และชุมชน หรือการรวมกลุ่มเนื่องจาก ทุนทางสังคม คือ เครือข่ายทางสังคม และจากความเชื่อที่ว่า “ฉันทำสิ่งนี้ให้คุณฉันก็คาดหวังว่าคุณจะทำบางสิ่งให้ฉันในอนาคต” พัทนัมกล่าวว่า ความยาวนานทางประวัติศาสตร์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมกัน การมีระบบตอบแทนซึ่งกันและกัน การเป็นปึกแผ่นของประชาชน การมีกฎและข้อตกลงร่วมกัน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและประสิทธิผลของการทำงานของรัฐบาลนั้นหมายถึง การมีทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุนทางสังคมในทัศนะของ Putnam (Online: 1993b) ได้แก่

1. การศึกษา เป็นบันไดการเข้าสังคม การศึกษาแบ่งชนชั้นในสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ คนที่มีการศึกษาดี้มักจะรวมตัวกัน เชื่อถือกัน เพราะส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความถนัด มีทรัพยากร มีอนาคตที่ดีพอจะเทียบเท่ากันได้

2. การอพยพย้ายถิ่น และกระบวนการเป็นเมือง จากการศึกษาพบว่าคนที่เป็นเจ้าของบ้าน มักจะมีส่วนร่วมในชุมชนมากกว่าคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ เพราะยังมีการอพยพย้ายถิ่นบ่อยก็จะเหมือนกับต้นไม้ที่เปลี่ยนกระถางบ่อย ระบบรากจะถูกรบกวนบ่อย แต่ในปัจจุบันี้จะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเนื่องจากปัจจุบันคนอพยพเคลื่อนย้ายน้อยลงและเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานถาวรมากขึ้น นอกจากนี้หากเปรียบเทียบเมืองและชนบท พบว่าในเขตชนบทและชุมชนขนาดเล็ก ประชาชนจะไว้ใจกันและมีส่วนร่วมมากกว่าในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ส่วนในเมืองใหญ่จะมีกลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มเชื้อชาติ ขณะที่เมืองเล็กๆ จะเต็มไปด้วยกลุ่มศาสนา กลุ่มบริการ กลุ่มสมาคมเพื่อนพ้อง

3. ข้อจำกัดด้านเวลาและเงิน คนอเมริกันส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีฐานะร่ำรวยและร่ำรวยกว่าคนสมัยก่อน พัทนัมอ้างถึงงานศึกษาของจอร์น โรบินสัน และ จีออเฟรย์ ก๊อดเบย์ (John Robinson and Geoffrey Godbey) ที่รายงานว่า คนอเมริกันมีเวลาว่างมากขึ้น 5 ชั่วโมงเนื่องจากใช้เครื่องอำนวยความสะดวก แต่จากการศึกษาของจูเลียต ชอร์ (Juliet Schorr) พบว่าคนอเมริกันมีชั่วโมงทำงานนานขึ้นโดยเฉพาะในหมู่สตรี จากการสำรวจ พบว่าการทำงานเป็นกลุ่มและการมีช่วงเวลาการทำงานนานพอสมควรจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยคนที่ทำงานหลายชั่วโมงหรือที่เรามองว่าทำงานมากนั้นมีเวลาทำงานเพื่อสังคม เช่น ภาชาดมากกว่าคนที่ใช้เวลาอยู่บ้านดูโทรทัศน์เสียอีก ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า การทำงานหนักมิได้เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

หรือการเกี่ยวข้องกับกิจสาธารณะ การทำงานมิใช่เหตุผลของการช่วยงานสาธารณะหรือชีวิตสาธารณะ (Public life) ส่วนข้อจำกัดทางการเงิน พัทธมอธิบายว่าไม่น่าใช่ปัจจัยสำคัญ เนื่องจากพบว่าความไว้นื้อเชื่อใจและการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะลดลงในทุกกลุ่มรายได้ อาจกล่าวได้ว่าฐานะหรือข้อจำกัดทางการเงินมิใช่เหตุผลของการไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือไม่ไว้อีกกัน

4. การเปลี่ยนแปลงของบทบาทสตรี ผู้หญิงเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญต่อครอบครัวทั้งในบทบาทของภรรยาและแม่ผู้มีส่วนอย่างมากในการก่อร่างสร้างทุนทางสังคม ทั้งในครอบครัวในหมู่ญาติมิตร และชุมชน ผู้หญิงมักมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการแต่จะใช้เวลาในกลุ่มมากกว่าผู้ชาย แต่จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันผู้หญิงเข้าร่วมกลุ่มและใช้เวลากับกลุ่มน้อยลงน้อยลงในสัดส่วนที่มากกว่าการลดลงของผู้ชาย โดยเฉพาะในกลุ่มแม่บ้าน และพบว่าในครอบครัวที่พ่อแม่ทำงานคนละแห่ง ทุนทางสังคมในครอบครัวจะลดลงอย่างมาก ในระดับชุมชนเมื่อแม่บ้านมีเวลาพบปะพูดคุยกันน้อยลง แต่เริ่มเกิดที่ความสัมพันธ์จากที่ทำงานมากขึ้น องค์กรในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบไป ซึ่งในส่วนนี้พัทนัมเองก็ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ทุนทางสังคมลดลงหรือมากขึ้น

5. การสมรสและครอบครัว ครอบครัวเป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง สถานการณ์สมรสอาจเป็นตัวชี้วัดได้พอสมควรเนื่องจาก พบว่า สามิ ภรรยาที่แต่งงานกันจะมีความไว้นื้อเชื่อใจผู้อื่นมากกว่าคนที่โสด หรือคู่สามิภรรยาที่ไม่แต่งงานกันถึงสามเท่า สำหรับบางคู่การหย่าร้างก็เป็นผลมาจากการไม่มีทุนทางสังคมในครอบครัว มากกว่าจะทำให้ทุนทางสังคมน้อยลง พัทธม สรุปในส่วนนี้ว่าบางทีการหย่าร้างหรือการล้มเหลวในชีวิตสมรสอาจไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้ทุนทางสังคมลดลงเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

6. การขยายตัวของรัฐและรัฐสวัสดิการ มีความเชื่อว่าสวัสดิการที่รัฐจัดให้นั้นไป บดบังความคิดริเริ่มของเอกชน และในบางกรณีนโยบายของรัฐก็ทำลายทุนทางสังคม เช่นนโยบายทำลายล้างสลัมโดยย้ายชุมชนเดิมและสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่ ในบางครั้งเงินสนับสนุนจากรัฐก็ไม่ได้ทำให้ชุมชนดีขึ้นไม่ได้สร้างสำนึกพลเมืองให้ประชาชนและไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องทุนทางสังคมที่ลดลงได้โดยตรง ในทัศนะของพัทนัม เขาเชื่อว่าทุนทางสังคมมิได้ขึ้นอยู่กับขนาดของรัฐบาลหรือรายจ่ายด้านสวัสดิการเลย และพลเมืองในรัฐสวัสดิการก็มีส่วนร่วมทางสังคมพอ ๆ กับรัฐที่ประชาชนต้องดูแลตนเอง

7. การปฏิบัติเชื้อชาติและสิทธิพลเมือง ในอเมริกาเรื่องเชื้อชาติและสีผิวมีปัญหาค่อนข้างรุนแรง แต่พัทธน์แสดงความคิดเห็นเชื้อชาติไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลต่อทุนทางสังคมของคนอเมริกัน ทั้งผิวขาวและผิวดำ แต่น่าจะเกิดจากปัจจัยอื่น เช่น ความเชื่อในศาสนา

8. รุ่นของคนเบื้องต้น พัทธน์เข้าใจว่าวัยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชน วัยรุ่นจะมีส่วนร่วมน้อย วัยกลางคนจะมีส่วนร่วมปานกลางเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ และการมีส่วนร่วมจะตกลงเมื่อถึงบั้นปลายของชีวิต แต่ในความเป็นจริง เขาพบว่าเหตุการณ์ในช่วงนั้นและระยะเวลาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมอย่างมาก และเมื่อคนรุ่นใดมีส่วนร่วมในชุมชนมากแล้ว แนวโน้มก็จะมีส่วนร่วมต่อไปเรื่อยๆ เขาพบว่าในอเมริกาคคนที่เกิดในช่วง 1910-1940 เป็นรุ่นอเมริกันที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากที่สุดและมีความไว้วางใจกันมากกว่ารุ่นต่อไปซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการเข้ารับการศึกษาระดับสูงครั้งแรกของโลกครั้งที่สอง ส่วนปัจจุบันที่พัทธน์กล่าวว่าทุนทางสังคมของอเมริกาดลดลงเนื่องจาก กลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลในปัจจุบัน เป็นรุ่นที่เกิดหลัง 1946 ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ช่วงทศวรรษที่ 1980

บทบาทของทุนทางสังคม

บทบาทของทุนทางสังคมที่มีส่วนอย่างมากต่อการรวมกลุ่ม และการสร้างทุนมนุษย์ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ได้ให้บทเรียนแก่สังคมไทยในสองด้านที่ตรงข้ามกันกล่าวคือ ในเชิงลบมีผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งทำให้สังคมไทยต้องทบทวนบทบาทของตนเองที่ผ่านมา ส่วนในเชิงบวกนั้น นำไปสู่ผลกระทบที่ก่อให้เกิดกระแสสังคมและสัญญาณที่ดีหลายประการ ในการร่วมกันปฏิรูปสังคมในด้านต่างๆ การมองวิกฤตให้เป็นโอกาส รวมทั้งการตื่นตัวในการสนับสนุนการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบการเมืองโดยมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 การทบทวนค่านิยมปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ให้หันมาเน้นเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภายใต้งานใจที่ทรัพยากรที่ลดลงและมีการแข่งขันสูง จึงต้องเริ่มจากจุดแข็งของสังคมไทยที่มีอยู่แล้วคือ ทุนทางสังคม จากเมื่อปี พ.ศ. 2541 สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม เป็นหน่วยงานแรกที่ใช้คำว่า “ทุนทางสังคม” เป็นกลยุทธ์ในการทำงานเกิดกิจกรรมสาธารณะใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นและขยายไปยังหน่วยงานต่างๆ มีความกล้าแสดงออกที่เข้ามาประสานเครือข่ายกับกองทุน เกิดกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งสร้างความชัดเจนให้กับแนวคิด ทุนทางสังคมมากขึ้น เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการขยายเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนโดยการเผยแพร่เอกสาร และการจัดการประชุมเวทีเสวนาต่างๆ ซึ่งปรากฏในรายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2543) ว่ามีโครงการที่ได้รับการสนับสนุนครอบคลุม 76 จังหวัดจำนวนผู้ได้รับประโยชน์ประมาณ 2.7 ล้านคน โดยทุนทางสังคมได้มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาได้แก่

1. การรวมกลุ่มของข้าราชการสายเลือดใหม่ (New blood officials) เมื่อมีกองทุนหมู่บ้าน ข้าราชการจำนวนมากโดยเฉพาะในระดับ 4-6 ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านประชาชน เปลี่ยนจากการคิดแทนชาวบ้าน มาคิดร่วมกับชาวบ้าน อีกทั้งข้าราชการเป็นผู้มีความรู้ มีงบประมาณ เทคนิค และกำลังคนที่สามารถหนุนเสริมชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่กล้าคิด กล้าทำ เนื่องจากปีที่ผ่านมา การพัฒนาของเรา ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมคิด ตัดสินใจมากนัก กองทุนชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ทำ ตรวจสอบ และรับประโยชน์ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่เชื่อมั่นในศักยภาพของการทำงานอย่างพหุภาคี ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเห็นคุณค่า เกิดกระบวนการเรียนรู้ ขบคิดพัฒนาภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

3. การเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อชุมชนจะเสนอโครงการนั้น ชุมชนต้องเข้าปรึกษาหารือและประสานงานกับทุกฝ่าย ฝ่ายชุมชนได้เรียนรู้จากการติดต่อผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ส่วนทางข้าราชการก็ได้มีโอกาสพูดคุยกับประชาชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ประสานงาน เชื่อมโยงซึ่งกันและกันตามหลักปรัชญาที่ว่า “เงินก็เหมือนกระดาษเมื่อมาพัฒนาคนแล้วก็ฉีกทิ้งได้”

4. การดูแลผู้ด้อยโอกาสกับคุณค่าความเป็นคน กองทุนชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้กำหนดและลำดับสิ่งที่จำเป็นต่อชุมชนร่วมกับกลุ่มคนอื่นๆ ผู้ด้อยโอกาสในที่นี้ หมายถึง ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเอดส์ นักเรียนที่ขาด พ่อแม่อุปการะ เป็นต้น ที่ผ่านมา กองทุนหมุนเวียนที่ใช้จ่ายเงินกองทุนชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นจะเกิดผลให้ผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ได้มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี รู้จักพึ่งตนเองเกิดความมั่นใจที่จะก้าวไปข้างหน้า

5. การขยายศักยภาพเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ชาวบ้านได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ได้สื่อสารกันเป็นช่องทางให้ทุนทางสังคมได้ใช้ศักยภาพเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เช่น สหเครือข่ายภาคกลาง ที่มาร่วมกันจัดการสินค้าชุมชนและมองภาพงานพัฒนาทั้งจังหวัด

6. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของกองทุนชุมชนทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชน สามารถช่วยเหลือกันได้ภายในชุมชน ทั้งด้านสวัสดิการ เงินทุน ฅาปนกิจ และทุนการศึกษา

7. เกิดกลไกประชาสังคม ในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในระดับจังหวัด

8. ความยั่งยืนเมื่อชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของเขาจะมีส่วนร่วมในชุมชน

9. ทุนทางสังคมมีอยู่แล้วในชุมชน ทั้งเมืองและชนบทในรูปของการช่วยเหลือกัน การบริหารจัดการร่วมกัน รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นแก้ปัญหาร่วมกัน

10. ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยให้เกิดศักยภาพชุมชน ปลูกวิญญาณการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อตัวเองของชุมชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

11. ชุมชนมีความเอื้ออาทรและพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นกว่าเดิม มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน เกิดพลังในการร่วมกันทำกิจกรรม มีความหวังและกำลังใจ

12. ช่องทางการติดต่อสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนข้อมูล มีการติดต่อประสานงาน การขายธุรกิจให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมและการทำธุรกิจ

ทุนทางสังคมเข้ามามีบทบาทอย่างมากสำหรับการพัฒนาหลายด้านได้แก่ เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านในระดับรากหญ้า เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ที่พัทธน์เรียกว่า “ทุนนิยมเครือข่าย” ซึ่งขยายตัวบนฐานของครอบครัว ขยายและสายสัมพันธ์ทางเชื้อชาติอันแน่นแฟ้นที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ช่วยเร่งความเร็วของข้อมูลข่าวสารและการประดิษฐ์คิดค้น และส่งผลถึงช่วยลดต้นทุนธุรกรรมในการประกอบธุรกรรมใดๆ สรุปว่าในสังคมตะวันตก การทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจโดยผ่านเครือข่ายทางสังคมจะประสบผลสำเร็จมาก เช่น การหางาน สหกรณ์ สมาคม ชมรม ต่างๆ ในปัจจุบัน

ทุนทางสังคมมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับชาติ ในระดับครอบครัวจะเห็นได้ว่า การที่พ่อแม่บ่มเพาะสอนลูกหลานเป็นพื้นฐานของทุกสังคม ความรู้สึกพื้นฐาน ความสามารถในการดำรงชีวิตในระดับชุมชนและระดับชาติ ทุนทางสังคมจะสะท้อน

ออกมาในรูปแบบของการแก้ปัญหา การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยศักยภาพและระดับทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของความรู้สึกร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาลักษณะของทุนทางสังคม และอีกอย่างที่สำคัญคือ มีบทบาทอย่างมากในการสร้างทุนมนุษย์กล่าวคือ

ทุนทางสังคมในการสร้างทุนมนุษย์

Dangupta and Serageldin, ed. (1999 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 13-36) อธิบายว่าทุนทางสังคมส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ในรุ่นต่อไป ซึ่งทุนทางสังคมในพัฒนาทุนมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ทุนทางสังคมภายในครอบครัวและทุนทางสังคมภายนอกครอบครัว หรืออาจกล่าวได้ว่าความรักความผูกพัน ความเอื้ออาทรต่อกันของสมาชิกในครอบครัว กับบุคคลอื่นในชุมชนหรือกับบุคคลทั่วไป พื้นฐานของครอบครัวจัดว่าเป็นทุนอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม ทุนทางการเงิน อาจวัดได้จากรายได้ หรือทรัพย์สิน บ้าน ที่อ่านหนังสือ และความสามารถในการแก้ปัญหาทางการเงิน ส่วนทุนมนุษย์สามารถวัดได้จากการศึกษาของพ่อแม่ผู้ปกครอง และการให้ความรู้แก่บุตร แต่ทุนทางสังคม แตกต่างจากทั้งสองทุนที่กล่าวไปแล้วโดยโคลแมนยกตัวอย่าง จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) ที่รู้หนังสือก่อนเด็กอื่น เพราะพ่อของเขา เจมส์ มิลล์ (James Bentham) ได้ โคลแมนแสดงความคิดเห็นว่าบางทีจอห์น สจ๊วต มิลล์ อาจไม่ใช่อัจฉริยะผิคนุษย์ และพ่อของเขาก็ไม่ได้รู้มากกว่าใครในสมัยนั้น แต่สิ่งที่สำคัญที่ผลักดันเขามาสู่ความสำเร็จเพราะพ่อของเขาได้ทุ่มเทเวลาและความพยายามในการฝึกลูกให้เฉลียวฉลาดต่างหาก

อีกตัวอย่างที่โคลแมนหยิบยกขึ้นมา คือ กรณีของโรงเรียนรัฐในสหรัฐอเมริกาที่ขายหนังสือเรียนพบว่า พวกเขาจะซื้อหนังสือสองชุด คือ สำหรับเด็ก 1 คนจากการศึกษาก็พบว่า พวกเขาจะซื้อหนังสือสองชุด คือ 1 ชุดสำหรับลูก และอีก 1 ชุด สำหรับแม่เพื่อเอาไว้อ่านก่อนจะได้ช่วยสอนหนังสือลูกด้วย โคลแมนสรุปว่า แม้ว่าทุนมนุษย์ของพ่อแม่ที่วัดจากจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา อาจไม่สูงนัก แต่ทุนทางสังคมในครอบครัวสำหรับการศึกษาลูกมีสูงมาก ดังนั้นพัฒนาการทางความเฉลียวฉลาดของเด็กจึงขึ้นอยู่กับพ่อแม่เป็นสำคัญ ทุนทางสังคมของครอบครัวจึงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัว ดังนั้นหากเปรียบเทียบทุนมนุษย์กับทุนทางสังคมในครอบครัว จะพบว่าทุนทางสังคมมีบทบาทต่อการเติบโตด้านการศึกษาของบุตรมากกว่าทุนมนุษย์ (การศึกษาของพ่อแม่)

ทุนทางสังคมครอบครัว

ทุนทางสังคมในครอบครัวเพื่อส่งเสริมบุตรหลานให้เป็นทุนมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่ในครอบครัวและความเอาใจใส่ดูแลของผู้ใหญ่เหล่านั้น การไม่มีผู้ใหญ่ในครอบครัวอาจก่อให้เกิดความบกพร่อง โคลแมนเห็นว่า ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่ดูแลบุตรเพียงคนเดียวเป็นความบกพร่อง ที่สำคัญของครอบครัวสมัยใหม่ หรือแม้แต่ครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีใครอยู่บ้านตอนกลางวันก็ทำให้ขาดทุนทางสังคม นอกจากนั้น โคลแมนยังระบุว่า บางครอบครัวมีคนอยู่บ้านตลอดเวลา แต่ก็อาจไม่มีทุนทางสังคมเนื่องจากไม่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อแม่และบุตรทำให้ลูกต้องเข้าไปอยู่ในสังคมกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งทำให้ไม่มีสายสัมพันธ์ระหว่างรุ่นเลย สิ่งที่จะตามมาก็คือ ถึงแม้พ่อแม่อาจมีทุนมนุษย์ (การศึกษา) แต่ลูกจะไม่ได้รับประโยชน์จากทุนนั้นเลยเนื่องจากไม่มีทุนทางสังคม (ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน)

โคลแมนยังกล่าวอีกว่า ผลกระทบจากการขาดแคลนทุนทางสังคมในครอบครัวอาจแสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น การโดดเรียน การทำตัวเสเพลขึ้นต้นต้น เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้แสดงออกถึงการไม่ดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของครอบครัว โคลแมนได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบอัตราการโดดเรียนของนักเรียนเกรด 10 และเกรด 12 ที่ครอบครัวมีทุนทางสังคมต่างกัน โดยควบคุมทุนมนุษย์และทุนทางการเงินในครอบครัว ซึ่งผลจากการศึกษาโคลแมนสรุปว่า ทุนทางสังคมในครอบครัวเป็นทรัพยากรการศึกษาสำหรับบุตรหลานในครอบครัวเหมือนกับทุนทางการเงินและทุนมนุษย์ โคลแมนพบว่านักเรียนเกรด 12 ที่อยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวมีอัตราการโดดเรียนสูงกว่านักเรียนเกรด 10 ที่มีทั้งพ่อและแม่อยู่ด้วยกัน และพบว่านักเรียนที่ถูกทำทัณฑ์บนมา 4 ครั้งแล้วมีอัตราการโดดเรียนมากกว่านักเรียนเกรด 10 ที่ถูกทัณฑ์บนเพียงครั้งเดียวและเมื่อศึกษานักเรียนเกรด 10 ที่อยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว และถูกทัณฑ์บนเพียงครั้งเดียว และเมื่อศึกษานักเรียนเกรด 10 ที่อยู่กับพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว และถูกทัณฑ์บนมา 4 ครั้ง กับนักเรียนเกรด 10 ทัณฑ์บน 1 ครั้งอยู่กับพ่อและแม่ พบว่านักเรียนที่ถูกทัณฑ์บน 4 ครั้ง มีอัตราการโดดเรียนถึง 22.6 % ขณะที่นักเรียนเกรด 10 ที่ทัณฑ์บนครั้งเดียวมีอัตราการโดดเรียน 10.1 % อัตราโดยเรียนที่แม่คาดว่าจะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป น้อยกว่าไม่คาดหวังว่าลูกจะเรียนต่อ 8.6 % และสุดท้ายเปรียบเทียบนักเรียนเกรด 10 อยู่กับพ่อและแม่ เคยถูกทัณฑ์บน 1 ครั้ง แม่คาดหวังให้เรียนต่อมีอัตราโดดเรียน 8.1 % ขณะที่นักเรียนที่อยู่กับพ่อหรือแม่ ถูกทัณฑ์บนมา 4 ครั้ง แม่ไม่คาดหวังว่าจะเรียนต่อ มีอัตราโดดเรียนถึง 30.6%

ทุนทางสังคมภายนอกครอบครัว

โคลแมนกล่าวว่าทุนทางสังคมที่ใช้ในการพัฒนาคนไม่ใช่มีแค่ในครอบครัวเพียง อย่างเดียว ทุนทางสังคมนอกครอบครัว ทุนทางสังคมในชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบรู้จักกันหมดของ พ่อแม่ผู้ปกครอง และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการที่พ่อแม่เข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันต่างๆ ของ สังคม ทุนทางสังคมในการพัฒนาทุนมนุษย์ในส่วนนี้เกิดขึ้นในรูปแบบที่พ่อแม่ของนักเรียนแต่ละ คนรู้จักกัน คุยกัน และปรึกษากัน ความสัมพันธ์ที่มีทุนทางสังคมจะสิ้นสุดไปเมื่อมีการอพยพย้าย ครอบครัวไปที่อื่น และจากการศึกษาโคลแมนพบว่า ในกรณีที่มีการย้ายถิ่น นักเรียนมีอัตราการโค ดเรียน 11.8 % และเมื่อมีการอพยพย้ายถิ่นหนึ่งครั้งอัตราการโคเรียนเพิ่มเป็น 16.7% และเมื่อมีการ อพยพย้ายถิ่น 2 ครั้ง อัตราการโคเรียนจะเพิ่มเป็น 23.1 % จากการศึกษาเปรียบเทียบการโคเรียน ของนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิกกับโรงเรียนเอกชน พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของ โรงเรียน ทำให้เกิดทุนทางสังคมนอกโรงเรียนด้วย โคลแมน ยังพบอีกว่า กิจกรรมทางศาสนา เหล่านี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นทำให้รู้จักกันหมด ดูแลกันและกัน ส่งผลให้อัตราการโคเรียนของโรงเรียนคาทอลิกน้อยกว่าโรงเรียนเอกชน

ได้สรุปว่า ทุนทางสังคมหมายถึง พลังของปัจจัยต่างๆอันมีอยู่ในท้องถิ่น อันประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การศึกษา การมีวัฒนธรรม การซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การบริหารการสื่อสารของคนในองค์กร รวมถึงการผลิตกันทั้งในชุมชนเกิดขึ้นจากการเห็นคุณค่า ในการสร้างวิถีชีวิตที่ดีของคนในสังคมและช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครองของชุมชนตั้งแต่ในอดีต ถึงปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา (Development) นั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุกๆ คนอีกทั้งมีบทบาทที่ สำคัญมากในทุกๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เป็นชาติที่มีความอ่อนแอทาง เศรษฐกิจและมีการเมืองหรือประเทศอำนาจก็ตาม การพัฒนามีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะ ประเทศที่ด้อยพัฒนาแล้ว การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ (Economic Crisis) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) การถดถอยทางเศรษฐกิจ (Economic Recession) และการว่างงาน (Unemployment) การพัฒนาเป็นคำที่ใช้กันกว้างขวางและโดยทั่วไปทำให้ ความหมายแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ผู้ใช้จะให้ความหมายการพัฒนาเน้น ไปในเรื่องใดบ้างจาก ความหมายต่างๆ ที่นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายนั้นสรุปแล้วจะครอบคลุมและมุ่งไปยัง

เศรษฐกิจ (Economics) สังคม (Sociology) มานุษยวิทยา (Humanity) การวางแผน (Planning) จ้าง อดิวัฒน์สิทธิ์ (2548) กล่าวว่าความเป็นอยู่ที่ดี จะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้พูดถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีความต้องการที่จะให้ประเทศมีโครงสร้างประชากรที่สมดุล และขนาดของครอบครัวที่เหมาะสม คนไทยมีสุขภาพดี มีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกรับผิดชอบ ต่อส่วนรวมยกระดับการศึกษาแรงงานไทยให้สูงขึ้น ขยายการประกันสุขภาพให้ครอบคลุมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนเพิ่มความเข้มแข็งให้ชุมชนและประชาสังคม ใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ

ความหมายของการพัฒนา

Wallance (1974 อ้างใน อภิรดา ฟ้าเจริญ, 2543) ให้ความเห็นของการพัฒนา (Development) ว่าการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการทำให้รูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กร แล้วแผ่ขยายซึมลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์กรอย่างกลมกลืน

Sharma (1975 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาได้แก่ การมีความก้าวหน้า (Progress) ในมิติต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ

1. ผลผลิต (Output) และรายได้ (Income)
2. ภาวะของการผลิต (Conditions of Production)
3. ระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) ซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนา ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
4. ทศนคติ (Attitude) ต่อการทำงาน
5. สถาบันต่าง ๆ (Institutions) และนโยบาย (Policy)

Kondo (1997 อ้างใน เอี่ยม ทองดี, 2542) กล่าวถึงการพัฒนามาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านทั้งในด้านปริมาณ (Quantity) และคุณภาพ (Quality)

Guiso (2002) ให้ความหมายการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่ง กระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาในความหมายของเป็นความคิดของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้เลือกแนวทางพัฒนาด้วยตนเอง และเป็นกระบวนการที่ใช้ระยะเวลาจากช่วงหนึ่งไปหาอีกช่วงหนึ่งในการเปลี่ยนแปลง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ให้ความหมายว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดทิศทางหรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้าซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นของดีสำหรับกลุ่มหรือชุมชนที่สร้างขึ้น

พรประภา ดินธุนาวา (2547) ให้ความหมายว่า การพัฒนา หมายถึง การเจริญเติบโต (Growth) เปลี่ยนแปลง (Change) และก้าวหน้า (Progress) อย่างมีระบบ ทั้งในรูปธรรม คือ สิ่งที่เป็นรูปร่าง และนามธรรม คือสิ่งที่บังเกิดผลทางใจหรือความรู้สึกนึกคิด ซึ่งสามารถวัดผลและประเมินค่าของความแตกต่าง หรือการเปลี่ยนแปลงนั้นได้

กรมพัฒนาชุมชน (2545) กล่าวถึงการพัฒนา (Development) หมายถึง การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (Change for the Better)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2543) ให้ความหมายการพัฒนาว่า หมายถึง “การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริงโดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ในสังคม”

Roger and Shoemaker (1997 อ้างใน จริยา สุพรรณ, 2548) ให้ความหมายการพัฒนา (Development) ว่าเป็น รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น การพัฒนา (Development) คือ ขบวนการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของความก้าวหน้าขบวนการที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นความสำเร็จอย่างมีขั้นตอนทีละเล็กทีละน้อย กล่าวถึงการพัฒนา (Development) คือขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

1. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
2. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
3. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง

จากความหมายของคำว่า การพัฒนาที่หลายคนได้ให้ไว้นั้น การพัฒนาหมายถึงการที่ เศรษฐกิจเจริญขึ้น (Economic Growth) สังคมเปลี่ยนแปลง (Social Change) ในทางที่ดีขึ้น รายได้ ประชาชาติ (Gross National Product) เพิ่มขึ้น รายได้ต่อหัวของประชาชน (Per capital Income) เพิ่มขึ้นตลอดจนมาตรฐานการครองชีพดีขึ้น คือ มีคุณภาพของชีวิตทั้งด้านคุณภาพ (Quality) และทางด้านปริมาณ (Quantity) $\text{Development} = \text{Economic Growth} + \text{Social Change} + \text{Increase of Gross National Product} + \text{Increase of Per Capital Income} + \text{People have Standard of Living Life}$

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตมีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคม คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดสร้าง ขึ้น และชวนชวนให้ได้มาด้วยตัวของมนุษย์เอง นอกจากนั้นยังเป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะทำให้ มนุษย์ได้พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา บุคคลและครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมมี เป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้านอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ การศึกษาอาชีพ รายได้ สุขภาพอนามัย คุณธรรม จริยธรรม การพักผ่อนหย่อนใจ การรับข้อมูลข่าวสาร การพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วม ปิวย อิงภากรณ์ และคณะ (2542: 5-7) ในลักษณะเช่นนี้ เขาย่อมจะมี ความสามารถในการปรับปรุงทั้งตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณค่า หรือประโยชน์สูงสุด ปัญหาต่างๆ ในสังคมก็จะลดลงหรือหมดไปได้ อาทิเช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ส่วนประเทศที่มีประชากร ไม่มีคุณภาพชีวิตจะประสบกับปัญหาความล่าช้า หรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะ เป็นปัญหาต่อเสถียรภาพ ความมั่นคง และความปลอดภัยของประเทศด้วย ดังนั้น จึงต้องใช้ความ พยายามกันอย่างเต็มที่ในการปรับปรุงพัฒนาประชากรที่ด้อยคุณภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจนถึง ระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้คุณภาพชีวิตจึงมีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคมอย่างยิ่ง โดยผู้มีคุณภาพชีวิตจะช่วยให้ตนเองและสังคมมีลักษณะดังนี้

1. บุคคลจะมีการดำรงชีวิตในแนวทางที่ดี ใช้วิธีการอันชอบธรรมในการสนองความต้องการในด้านต่างๆ ของตน โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น
2. บุคคลจะมีการสร้างสรรค์พัฒนา คิดปรับปรุงตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
3. บุคคลจะใช้ภูมิปัญญา เหตุผล และวิธีการแห่งสันติในการแก้ไขปัญหาต่างๆ
4. บุคคลจะมีการยอมรับในคุณค่าและความสำคัญของตนเองผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคม มีปัญหาและความขัดแย้งน้อย
5. บุคคลจะเป็นพื้นฐานของครอบครัวและสังคมให้มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้ามีเสถียรภาพ ความปลอดภัย ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา คุณภาพชีวิต (Quality of life) เป็นคำที่ได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ต่างก็ตระหนักถึง ความจำเป็นที่ต้องมีเครื่องมืออันเหมาะสม ใช้ในการกำหนดนโยบายสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงได้พยายามศึกษาความหมายของคุณภาพชีวิตเชื่อมโยงให้ถึงมาตรฐานดัชนีที่จะใช้วัดคุณภาพชีวิตได้

จากการค้นคว้าเอกสารและตำราต่างๆ พบว่า มีการกล่าวถึงคุณภาพชีวิตมานานแล้ว เพียงแต่ไม่ได้กล่าวถึงและนำมาใช้กันโดยตรง คงปรากฏแต่คำว่า “การมีชีวิตที่ดี” (Good life) และการอยู่ดีกินดี (Well-Being) ซึ่งก็พอจะอนุมานได้ว่า หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั่นเอง การมีชีวิตที่ดีนั้น มีการกล่าวถึงกันตั้งแต่สมัยเริ่มแรกของการเกิดมีมนุษยชาติขึ้นมาบนโลก เพราะเมื่อมนุษย์เกิดมา ธรรมชาติก็ได้สอนให้มนุษย์ต่อสู้ดิ้นรนกับสภาพแวดล้อมเพื่อการอยู่รอดและพยายามแสวงหาความสุขในชีวิต ซึ่งก็น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์นั่นเอง เพียงแต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด ต่อมาในสมัยกรีกโบราณได้มีนักปราชญ์และนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงชาวกรีก คือ โซเครติส พินิจ รัตนกุล (2518: 35) ได้มีการกล่าวถึงชีวิตที่ดีของมนุษย์คือ ชีวิตที่มนุษย์รู้จักใช้สติปัญญา เป็นแนวทางดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งมีการตรวจสอบในการที่จะรู้จักตนเองและปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุด และเป็นชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมในระบบสังคม

การมีชีวิตที่ดีในสมัยกรีกนั้น พอจะสรุปได้ว่า ชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เองที่จะพัฒนาชีวิตของเขาไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความต้องการมีชีวิตที่ดี และระบบสังคม ระบบการเมืองเพียงช่วยสนับสนุนให้มนุษย์พัฒนาชีวิตที่ดีภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนด

การมีชีวิตที่ดีตามแนวความคิดปรัชญาของศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ ชิดชัย สนั่นเสียง (2527: 18) กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่า ชีวิตที่ดีของบุคคลต้องสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่ดีด้วย ต้องทำให้ตัวเองดี รักตัวเองและรักผู้อื่น ทางด้านศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่า การดำเนินชีวิตที่ดีนั้นคือชีวิตที่มีความรักอันเสียสละ ซึ่งความรักนั้นแบ่งออกเป็นสองด้านคือ ความรักต่อพระเจ้า และความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความรักดังกล่าวแล้วชีวิตจะมีความสุข และแนวความคิดปรัชญาชีวิตที่ดีในศาสนาอิสลามกล่าวไว้ว่า ชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวของมนุษย์ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ความศรัทธา ความรู้ และการกระทำในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแล้ว มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีขึ้น

จากแนวความคิดปรัชญาเกี่ยวกับชีวิตที่ดีของศาสนาต่างๆ นั้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ชีวิตที่ดีของมนุษย์ในด้านศาสนาที่กล่าวมาแล้วนั้น จะมุ่งเน้นพิจารณาชีวิตที่ดีขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เป็นสำคัญที่จะพัฒนาตัวเองไปตามธรรมชาติเพื่อการมีชีวิตที่ดีด้วยตนเองได้ และต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้นให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมด้วย จะเห็นได้ว่าการศึกษาแนวคิด ปรัชญาชีวิตที่ดีของมนุษย์นั้นมุ่งชีวิตที่ดีไปที่ตัวมนุษย์ เพราะมีการเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีการแสวงหาชีวิตที่ดีได้ด้วยตนเอง มนุษย์มีอิสระสามารถเลือกกระทำหรือไม่กระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง แม้จะขัดกับสังคมก็ตาม การที่มนุษย์มีความสุขได้นั้นจะต้องรู้จักดำเนินชีวิตของตนเองด้วยสติปัญญา โดยไม่ต้องรอให้สังคมเปลี่ยนแปลงเสียก่อน

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการต่างๆ ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพชีวิตกันอย่างกว้างขวาง แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในศาสตร์สาขาต่างๆ มีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการให้คุณค่าต่อสิ่งที่คิดว่าเป็นคุณภาพชีวิตตลอดจนขึ้นอยู่กับวิธีการศึกษาค้นคว้าในศาสตร์สาขานั้นๆ

Unger (1998 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 25) ได้ชี้ให้เห็นว่าความฟุ่มเฟือย และการมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางวัตถุมิได้ทำให้บุคคลมีความสุขอย่างที่เขาคิดกัน การมีเงินทองมากแม้จะ

ทำให้คนมีทางเลือกในการดำรงชีวิตมากขึ้น แต่ทางเลือกที่มากขึ้นมิได้มีความสัมพันธ์กับความสุข นอกจากนี้คนมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความฟุ่มเฟือยยังทำให้เกิดผลต่อสภาวะแวดล้อมเกิดมลพิษประเภทต่างๆ ขึ้นและการที่มนุษย์แข่งขันกันในด้านวัตถุพยายามแสวงหาสิ่งต่างๆ มาบริโภคความจำเป็น ทำให้เกิดการทำลายคุณค่าเก่าๆ ในสังคมทำให้มนุษย์มีสภาพเป็นอนุภาคเล็กๆ ที่ขาดความมีน้ำใจต่อกันมากขึ้น

สุวรรณ เอี่ยมสุวัฒน์, สิงหาคม-กันยายน (2530: 23-24) ให้ความเห็นว่า แม้พยายามพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการพัฒนาเศรษฐกิจ จะมีข้อได้เปรียบหลายประการ แต่ก็ยังเป็นข้อได้เปรียบในด้านวิธีการเท่านั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ย่อมละเว้นการพัฒนาเศรษฐกิจมิได้ เพียงแต่เราอาจพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว จนละทิ้งการพัฒนาด้านอื่นๆ ได้เท่านั้น เช่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ เชื่อว่าสภาวะการอยู่ดีกินดี โดยการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะสามารถนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ เมื่อได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นผลให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต มีการเพิ่มและสะสมทุน การพัฒนาทักษะของมนุษย์ในการเพิ่มผลผลิต ในทัศนะนี้ ตัวบ่งชี้พื้นฐานที่บอกถึงสภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ประชาชาติ ดัชนีผู้บริโภค เป็นต้น และแนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของนักสังคมวิทยา มีความเห็นว่าดัชนีทางด้านสังคมมีค่าที่จะวัดและอธิบายระดับของคุณภาพชีวิตได้ ได้แก่ ดัชนีทางด้านสุขภาพอนามัยการศึกษา ศาสนา ศักดิ์ศรี สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รายได้และความยากจน อาชญากรรม การศึกษาเสียดสี ความปลอดภัย สภาพที่อยู่อาศัย การจ้างงาน ผลิตผลสถานภาพของบุคคล ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความผูกพันเป็นอันเดียวกัน ในสังคม ครอบครัวและวงจรชีวิตในครอบครัว เป็นต้น แต่เนื่องจากบุคคลแต่ละกลุ่มมีแบบแผนของชีวิตแตกต่างกันไป ตัวแปรดังกล่าวข้างต้นก็มักจะถูกโต้แย้งในแง่ที่ว่า ไม่สามารถวัดระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มที่แตกต่างกันได้เสมอ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มหนุ่มสาว หรือกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน และให้ความเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของนักสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อว่าคุณภาพชีวิตกับสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน การจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้นั้นจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสิ่งแวดล้อมเสียก่อน โดยจะต้องทำให้เกิดมีความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ การขาดแคลนสมดุลดังกล่าวจะทำให้คุณภาพชีวิตมีขึ้น ไม่ได้ นอกจากนี้ นักสิ่งแวดล้อมยังเชื่อว่า ค่านิยมทางสังคมจะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและระดับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม สิปปนนท์ เกตุทัต (2525) กล่าวว่า ชีวิตที่มีความสุขในทัศนะของปรัชญาฮินดู และพุทธศาสนา ก็คือ ชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นชีวิตที่ไม่ฝืนธรรมชาติ หมายถึงธรรมชาติทั้งทางร่างกาย ซึ่งสามารถมองเห็นได้รวมทั้งธรรมชาติทางจิตใจ และสังคม ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของนักจิตวิทยา มีความเห็นว่าคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจ นักจิตวิทยาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับแรงจูงใจของมนุษย์ ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตได้ ทฤษฎีแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับกันมากที่สุดคือ ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) ได้จำแนกความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ชั้น สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2542: 92) ได้แก่

1. ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย (Basic Physiological and Biological Needs)
2. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Safety and Security Needs)
3. ความต้องการทางสังคม ความรักใคร่ และความเป็นเจ้าของ (Social, Affiliative, and Belonging Needs)
4. ความต้องการที่จะได้รับความยกย่องและเป็นที่ยอมรับ (Esteem, Recognition Needs)
5. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสูงสุด (Self-Actualization, Self-Fulfillment Needs)

ซึ่งมาสโลว์ กล่าวว่า บุคคลจะต้องได้รับความพึงพอใจในความต้องการขั้นพื้นฐานเสียก่อน จึงจะหันไปหาความต้องการในขั้นสูงกว่าต่อไป

ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการให้เกิดขึ้นและส่งผลไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม รวมถึงประเทศ และระดับโลก จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานทุกประเภทที่เกี่ยวกับการพัฒนา เช่น พัฒนาชุมชน สังคม เศรษฐกิจของประเทศ จะมีจุดมุ่งหมายปลายทางคือมุ่งพัฒนาให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Ultimate goal) คุณภาพชีวิตจึงเป็นคำที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด

คำว่าคุณภาพชีวิต (Quality of life) ตามรูปศัพท์แปลว่าภาวะแห่งความดี (state of goodness) หรือ ความปรากฏของความดี เรามักพูดว่า ของนี้คุณภาพดี ของนั้นคุณภาพไม่ดี ของนั้นคุณภาพสูง ของนั้นคุณภาพต่ำ เมื่อเราพูดถึงคุณภาพชีวิตก็หมายถึง ลักษณะดีเลวของชีวิต ซึ่งในปัจจุบันมีนักวิชาการต่างๆ พยายามศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตกันมากและต่างคนต่างก็ให้ทัศนะต่างกันไป

ลีปนันท์ เกตุทัต (2525: 2) ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตคือ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตัวเองเข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) และสามารถปรับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสังคม ให้เข้ากับตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือการเรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตนเอง และธรรมชาติให้เข้ากันได้โดยไม่เบียดเบียนกัน

พัฒน์ สุจันง (2539: 39) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สถานภาพของความเป็นอยู่ในทางที่ดีขึ้น ทั้งในแง่ของส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน

นิสารัตน์ ศิลปะเดช (2540: 65) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลเกิดความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเนื่องมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ อย่างเพียงพอและเหมาะสม กล่าวคือ ความสุขทางกายที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจได้นั้นคือ ลักษณะที่บุคคลมีสิ่งต่าง ๆ สอนองความต้องการด้านร่างกายอย่างเหมาะสมกับสภาพฐานะของตน ได้แก่ การมีอาหารบริโภค ยารักษาโรค เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ความสุขทางจิตใจ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความสุขพึงพอใจในชีวิตนั้นคือ ลักษณะที่บุคคลมีความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงในจิตใจ ได้รับการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น เกิดความภาคภูมิใจและนับถือตนเอง คิดและทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543: 57) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสถานภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาได้ ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ มีจุดเน้น 3 ประการคือ

1. ด้านร่างกาย คือ บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นผลจากการได้รับการสนองตอบทางด้านปัจจัยความจำเป็นพื้นฐานที่พอเหมาะ

2. ด้านจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้สึกที่เป็นสุขและพึงพอใจในชีวิตของตนเอง ครอบครัว สังคม และสภาพแวดล้อมที่ดีมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

3. ด้านสังคม คือ บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน ค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกได้อย่างปกติสุข

Wallace (1974 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 3) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตหมายถึง องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ (satisfy) แก่บุคคล ทั้งร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Psychological) ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ดีกินดี ปัจจัยในการครองชีพขั้นพื้นฐาน สุขภาพทางจิตใจ (Psychological Health) ความสามารถในการสร้างสรรค์ (Creativity) ความมีศักดิ์ศรี (Dignity) การได้รับการยอมรับ การรู้สึกว่าเป็นที่รักของคนอื่น การปราศจากความกลัวและความกังวล

Sharma (1975 อ้างใน ศิริ ฮาสุโพธิ์, 2543) อธิบายคุณภาพชีวิตว่าเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมาก ทั้งนี้เพราะคุณภาพชีวิตหมายถึงเรื่องของความพึงพอใจอันเกิดจากการได้รับ การตอบสนอง ความต้องการจิตใจและสังคม ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของสังคม ในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมด้วย

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตเป็นคำที่มีความหมายกว้างเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน และสามารถพิจารณาได้หลายแง่มุม คุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา สถานที่ และสภาวะแวดล้อม คุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายด้านที่มารวมกันเข้าอย่างเหมาะสมกลมกลืนกับการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล ครอบครัว หรือชุมชน รวมถึงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จึงจะทำให้เกิดความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ Campbell (1972 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 51) เสนอว่าคุณภาพชีวิตต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้านคือ

1. ด้านกายภาพ ได้แก่ ปัจจัยด้านมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากร และสภาพที่อยู่อาศัย
2. ด้านสังคม ได้แก่ ปัจจัยด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และความมั่นคง ของครอบครัว
3. ด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย ปัจจัยด้านความพึงพอใจ ความสำเร็จ ความผิดหวังและความคับข้องใจในชีวิต

นอกจากแนวคิดของแคมเบลที่ได้กล่าวแล้ว สมใจ ฉัตรทอง (2543: 33) ได้ทำการศึกษาเรื่อง มาตรฐาน ขั้นต่ำสำหรับคุณภาพชีวิตพบว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตแบ่งออกเป็น 6 องค์ประกอบคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ (Economics)
2. ด้านสุขภาพ (Health)
3. ด้านสังคม (Social)
4. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural environment)
5. ด้านการเมือง (Political)
6. ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)

ส่วน Liu, January (1975 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 12) กล่าวว่าองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 2 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบด้านจิตวิสัย (Subjective Factor) คือ เกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล
2. องค์ประกอบด้านวัตถุวิสัย (Objective Factor) คือ สภาพแวดล้อมของบุคคล ได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

ซึ่งใกล้เคียงกับ Sharma (1975 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 11) ที่แบ่งองค์ประกอบคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. องค์ประกอบด้านร่างกาย โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ได้แก่ อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม
2. องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พิจารณาได้จากคุณภาพและปริมาณเช่นกัน ได้แก่ การศึกษา การมีงานทำ บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข สภาพแวดล้อม การพักผ่อน หย่อนใจ ความคิดสร้างสรรค์

UNESCO (1981 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 1) ได้ชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยหลายๆ อย่างที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ได้แก่ อาหาร สุขภาพ อนามัยและโภชนาการ การศึกษา สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน การมีงานทำ ค่านิยม ศาสนา จริยธรรม กฎหมาย และปัจจัยทางจิตวิทยา

ส่วน Kondo (1985 อ้างใน ชิดชัย สนั่นเสียง, 2527) เสนอปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบคุณภาพชีวิตว่า ควรประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1. มาตรฐานความเป็นอยู่ทางด้านร่างกาย (Physical Standard of Living) ได้แก่ อาหารหรือโภชนาการ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ
2. มาตรฐานด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental / Emotional) ได้แก่ ความรักหรือความเป็นเพื่อน การแต่งงานหรือการมีบุตร ครอบครัว นันทนาการหรือการใช้เวลาว่าง การศึกษา ความพึงพอใจในงาน ความมั่นคง และสถานภาพ
3. ความรู้สึคนึกคิด (Spiritual) ได้แก่ การมีอิสระต่อความเชื่อ การปฏิบัติต่อความเชื่อของตน

ในประเทศไทย ชูวัฒน์ วุฒิเมธี (2529 : 27-28) ได้ชี้ให้เห็นว่า คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความรู้สึกทางด้านจิตใจ หรือด้านอื่นๆ ได้อย่างมีความสุข ซึ่งการที่จะดำรงตนเป็นผู้ที่มีชีวิตอย่างมีคุณภาพนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ คือ มีกิน มีใช้ ตามสมควรกับสภาพของตนเอง
2. องค์ประกอบทางด้านสังคม คือ มีการศึกษา มีคุณธรรม มีภาวะผู้นำ และมีพฤติกรรมที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติต่อกัน
3. องค์ประกอบทางการเมือง คือ มีโครงสร้างทางการเมืองที่มั่นคง และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีจะสร้างเพียงด้านใดด้านหนึ่งย่อมเป็นไปได้ยาก เพราะการที่คนเราจะมีความสุขได้อย่างมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจประกอบกันในขณะเดียวกันก็ต้องไม่ถูกกีดกันในเรื่องของความคิด ต้องมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเพื่อตนเองและสังคม ย่อมหมายถึงว่าประชาชนต้องมีเสรีภาพในการปกครอง นอกจากนี้ นิศารินทร์ ศิลปะเดช (2540: 85-133) ยังพิจารณาคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับจุลภาค (micro level) และ ระดับมหภาค (macro level) กล่าวคือ

1. ระดับจุลภาค (Micro level) ประกอบด้วยองค์ประกอบคุณภาพชีวิตในระดับบุคคลได้แก่ ความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

2. ระดับมหภาค (Macro level) ประกอบด้วย มาตรฐานความเป็นอยู่(สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย บริการทางสังคม อาหารและโภชนาการภายในสังคม และรายได้ประชาชาติ) ภาวะประชากร (ขนาดประชากร อัตราการเกิด อัตราการตาย อัตราการย้ายถิ่น ความหนาแน่นประชากร) สังคมและวัฒนธรรม (ระบบสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม ระบบการเมืองการปกครอง) กระบวนการพัฒนา (การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การค้า ระดับการพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การมีส่วนร่วม) สิ่งแวดล้อม (มลภาวะทางน้ำ อากาศ เสียง และดิน) และทรัพยากร(มนุษย์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม เกษตรกรรม เทคโนโลยี)

ในขณะที่ สากล สถิตวิทยานันท์ (2543: 179-199) แบ่งองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็น 2 ด้านคือ

1. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและความเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

2. องค์ประกอบด้านประชากร สังคม และวัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ ที่อบอุ่นในครอบครัว และในชุมชน โอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การเป็นที่ยอมรับของชุมชน การสร้างความสำเร็จของตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นต้น

ส่วนประเทศเพื่อนบ้านของไทยพบว่าได้กำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ในชาติแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งมีองค์ประกอบหลายด้านด้วยกัน โดยรวมแล้วเป็นการวัดความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน สมใจ นัทรทอง (2543: 41) ดังนี้

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน มีองค์ประกอบหลักอยู่ 9 ด้านคือ

1. สุขภาพและโภชนาการ
2. การศึกษาเรียนรู้
3. รายได้และการบริโภค
4. การจ้างงาน
5. แหล่งทรัพยากร
6. ที่อยู่อาศัย
7. ความปลอดภัยของส่วนรวมและความยุติธรรม
8. ค่านิยมทางการเมือง
9. การเลื่อนชั้นทางสังคม

ในขณะที่ ศิริ ฮาสุโพธิ์ (2543) ได้กำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีองค์ประกอบหลักอยู่ 12 ด้านคือ

1. ประชากร
2. ความเป็นเอกภาพของชาติ
3. การฟื้นฟูทางสังคม
4. การขจัดความยากจน
5. รายได้ การบริโภค และความมั่งคั่ง

6. ที่พักอาศัย
7. การศึกษา
8. สุขภาพและโภชนาการ
9. แรงงานและการจ้างงาน
10. ทรัพยากรธรรมชาติ
11. ความปลอดภัยของส่วนรวม
12. วัฒนธรรมและการใช้เวลาว่าง

จะเห็นได้ว่าประเด็นการพิจารณาคุณภาพชีวิตนั้นมีแนวคิดที่แตกต่างหลากหลาย แต่โดยสรุปแล้วองค์ประกอบที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมอยู่ในระดับดีได้ หรือไม่ดีมีอยู่หลายปัจจัย ได้แก่ ในระดับบุคคลหรือระดับจุลภาคนั้นประกอบด้วย องค์ประกอบด้านร่างกาย สติปัญญา ด้านจิตใจ อารมณ์ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ ส่วนองค์ประกอบในระดับสังคมหรือระดับมหภาคนั้นจะประกอบด้วยองค์ประกอบหลักๆ หลายองค์ประกอบซึ่งมีความสัมพันธ์กันและมีความสลับซับซ้อนขององค์ประกอบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ภายในองค์ประกอบหลัก ซึ่งทุกองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญ และเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตได้แก่ องค์ประกอบด้านมาตรฐานการดำรงชีพ ด้านภาวะและการเปลี่ยนแปลงประชากร ด้านระบบสังคมวัฒนธรรม ด้านกระบวนการพัฒนา ด้านทรัพยากร และด้านสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบทุกด้านจะส่งผลกระทบถึงกันและกัน หากองค์ประกอบใดมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงจะส่งผลถึงองค์ประกอบอื่นๆ และในขณะเดียวกันก็จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วย

การวัดคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นมีแนวคิดที่หลากหลายดังที่กล่าวแล้วนั้น แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีความเหมาะสมตามช่วงเวลาหนึ่งๆ ของการพัฒนา ซึ่งมีลักษณะกว้างขวางครอบคลุมปัจจัยหลายประการ ดังนั้นการวัดและการประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดตัวชี้วัดขึ้นมาโดยเฉพาะในช่วงเวลานั้นๆ เช่น การกำหนดช่วงเวลาตามช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ของแต่ละแผนฯ เป็นต้น

การประเมินคุณภาพชีวิต

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาขาต่างๆ ได้อำนวยความสะดวกแก่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันอันตรายที่มีต่อมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย อันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่น น้ำเสียอากาศเป็นพิษ ดินเสื่อมคุณภาพ และกองขยะ เป็นต้น การประเมินคุณภาพชีวิตของ คนไทย ได้เริ่มต้นมีนโยบายที่ชัดเจนขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) โดยมีการบริหารงานพัฒนาภายใต้คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ที่เน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ในช่วงหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 มีการปรับแผนโดยให้ความสำคัญกับการกระจายการผลิตและการตลาดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีหลักการที่สำคัญคือ เน้นการผึกกำลังระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน องค์กรประชาชน และประชาชนในหมู่บ้านชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมคิด ร่วมพัฒนา แก้ไขปัญหา และตัดสินใจร่วมกันทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขตามสมควรโดยอาศัยเครื่องมือการชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน

เครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนไทย

การที่จะบอกได้ว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีหรือไม่ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือเครื่องมือชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่สามารถบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนว่าประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร การกำหนดคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความชัดเจนและสามารถวัดได้จึงได้มีการพัฒนาหารูปแบบเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นตามพัฒนาการดังนี้

ปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบโครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตและประกาศให้มีปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ปรัช.) พ.ศ. 2528-2530 โดยใช้เครื่องมือชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยว่า อย่างน้อยควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่องอะไรบ้าง และควรมีระดับความเป็นอยู่ไม่ต่ำกว่าระดับใดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2531 คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มีมติให้สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มองโครงการปีรณรงค์ฯ ให้กระทรวงมหาดไทยโดยกรรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินงานต่อ ภายใต้ชื่องานว่า “งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.)” ซึ่งปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา มีการจัดเก็บประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. ทุกครัวเรือนทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี ในปี พ.ศ. 2535 มีการปรับปรุงเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด เพื่อใช้เก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ปี พ.ศ. 2540 มีการปรับปรุงเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด เพื่อให้จัดเก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544)

เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน โดยมีความหมายดังนี้

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หมายถึง ความจำเป็นขั้นต่ำที่สุดที่ประชาชนทุกคนในชุมชนให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขพอสมควรตามช่วงเวลาหนึ่ง

เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านและครัวเรือนของตนเองว่าขณะนี้ยังมีปัญหาคุณภาพชีวิตในเรื่องใดบ้างที่ยังไม่บรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานนอกจากนั้นยังใช้เป็นแนวทางในการวางโครงการกิจกรรมที่จะดำเนินการแก้ไขให้หมดไปหรือบรรเทาลงโดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหา วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมกับเจ้าหน้าที่ ในพื้นที่เพื่อให้บังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 3 ประการคือ

1. ใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือของกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ว่าบรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือไม่

2. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการนับตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญห โดยใช้ข้อมูล จปฐ. ที่มีอยู่ และการดำเนินงานแก้ไขปัญหาชุมชน ตลอดจนการประเมินผล การดำเนินงานที่ผ่านมา

3. ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน เป็นแนวทางในการคัดเลือกโครงการต่างๆ ของรัฐให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของชุมชน สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการประสานระหว่างสาขาในด้านการปฏิบัติงานขึ้น โดยใช้เครื่องชี้วัด จปฐ. เป็นตัวกำหนด

3.1 องค์ประกอบเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ในแต่ละเครื่องชี้วัด ประกอบ 4 ส่วนคือ ตัววัด เครื่องชี้ เกณฑ์มาตรฐาน และเป้าหมาย ดังนั้นทุกเครื่องชี้วัด จปฐ. จะบอกให้ทราบว่า ความจำเป็นพื้นฐานต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน คือเรื่องอะไร (ต้องการวัดคุณภาพชีวิตในเรื่องอะไร) มีอะไรเป็นตัวบ่งบอก (เครื่องชี้) ควรจะต้องเป็นหรือมีอย่างไร (กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน) และภายในปีที่กำหนดจะต้องทำให้ได้อย่างน้อยร้อยละเท่าใดจึงจะถือว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้นๆ (เป้าหมาย) ตัวอย่างเช่น เครื่องชี้วัด จปฐ. “หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ซึ่งที่ผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม” สิ่งที่ต้องการวัดคือ “การได้บริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอของหญิงตั้งครรภ์” ตัวที่จะชี้ให้ทราบว่า หญิงตั้งครรภ์ได้บริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอหรือไม่คือ “น้ำหนักเด็กแรกเกิด” ซึ่งควรจะต้อง “ไม่น้อยกว่า 2,500 กรัม” และภายในปีจะต้องมีเด็กแรกเกิดไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของเด็กแรกเกิดทั้งหมดที่เกิดภายในปีนั้นจึงจะถือว่าในเครื่องชี้วัด จปฐ. ตัวนี้ประสบความสำเร็จ เพราะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3.2 ปัจจุบันประเทศไทยใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (Basic minimum needs indicators) แบ่งออกเป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2549-2552) ดังนี้คือ

หมวดที่ 1 การมีสุขภาพที่ดี (ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี)

1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด และนิตดักชีนครบ
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอดและการดูแลหลังคลอด
3. หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเหมาะสม และเพียงพอซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย 4 เดือนแรกติดต่อกัน
5. เด็กที่อายุต่ำกว่า 1 ปีได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารอย่างเหมาะสม และเพียงพอตามวัย
7. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วน

8. เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ
9. ครว้เรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำให้สุกด้วยความร้อน
10. ครว้เรือนมีการบริโภคเกลือไอโอดีน
11. ครว้เรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีคุณภาพปลอดภัย และได้มาตรฐาน อ.ย.
12. ครว้เรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องและเหมาะสม

หมวดที่ 2 มีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง (ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่คงทนถาวรและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม)

1. ครว้เรือนมีที่อยู่อาศัยมีสภาพคงทนถาวรสามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย 5 ปี
2. ครว้เรือนที่มีและใช้ส้วมที่ถูกสุขาภิบาล
3. ครว้เรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี 5 ลิตรต่อคนต่อวัน
4. ครว้เรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ
5. ครว้เรือนไม่ถูกลบกวาดจากเสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง กลิ่นเหม็น หรือมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะและสารพิษ

หมวดที่ 3 ได้รับการบริการด้านการศึกษาและการรับรู้ข่าวสาร (ประชาชนเข้าถึงบริการสังคมด้านพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต)

1. เด็กอายุ 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง
2. เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ
3. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า
4. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้ศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่าง ๆ
5. คนในครว้เรือนอายุ 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้
6. ครว้เรือนที่ได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
7. ครว้เรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์

หมวดที่ 4 ครอบครัวมีความสุขสบาย

1. คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด
2. ครอบครัวมีความอบอุ่น
3. ครีวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุและวิธีการป้องกัน
4. ครีวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

หมวดที่ 5 การมีรายได้ (ประชาชนมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต)

1. ครีวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี

หมวดที่ 6 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา (ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ และกำหนดชีวิตของตนเอง และชุมชน)

1. ครีวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล
2. คนในครีวเรือนไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย
3. ครีวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติ

หมวดที่ 7 การมีคุณธรรม (ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจของตนเองได้ดีขึ้น)

1. ครีวเรือนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง
2. คนในครีวเรือนไม่ติดสุรา
3. คนในครีวเรือนไม่ติดบุหรี่
4. ครีวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น
5. คนสูงอายุ และคนพิการได้รับการดูแลจากคนในครีวเรือนหรือชุมชน

หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม (ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม)

1. ครีวเรือนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. ครีวเรือนได้ร่วมทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม

ในการวิจัยครั้งนี้เมื่อได้ทบทวนองค์ประกอบเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนพบว่า ครอบคลุมถึงองค์ประกอบและความหมายของคุณภาพชีวิตในทัศนะต่างๆ ของนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ถือเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานตามรายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2544 กรมการพัฒนาชุมชน 8 หมวด 39 ตัวชี้วัดทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาความเหมาะสมกับการวิจัยครั้งนี้

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีศักยภาพในการครองตน ครองชีพที่ดี สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมกับชุมชนอื่น ความสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมชนบทขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน โดยยึด “การพึ่งตนเอง” ไว้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนั้นการกำหนดความหมายของคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงหมายถึง ระดับความเป็นอยู่ของคนในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจที่จะบรรลุถึง “ความจำเป็นพื้นฐาน” 8 ประการ ดังนี้ คือ การมีสุขภาพดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้เพียงพอ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานการวิจัยและการศึกษาของนักวิชาการที่ผ่านมาปรากฏผลชัดเจนว่าทุนทางสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในการพัฒนาท้องถิ่นในหลาย ๆ ด้าน ดังต่อไปนี้

บุญฤทธิ์ แดงรักษา (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องทุนของชุมชนในการพัฒนาประชาคม ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่าในตำบลหัวถนน ยังคงมีทุนของชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้ ทุนทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่มากพอจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ในการพัฒนา ทุนในด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างเสื่อมสลายเหลือน้อยลง จึงจำเป็นต้องฟื้นฟูรักษาไว้ ทุนในด้านเศรษฐกิจยังคงมีความขาดแคลนและต้องเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งในอนาคต และทุนในด้านมนุษย์ มีผู้ที่มีความรู้แต่ไม่ได้มาช่วยในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากการประกอบอาชีพอยู่นอกพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุวิดา ธรรมณีนวงศ์ และคณะ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่องจากการศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสากล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าชุมชนมีพัฒนาการ 4 ระยะ คือ ช่วงทำการเกษตรยังชีพ ช่วงการเปลี่ยนแปลงสู่เกษตรแผนใหม่ ช่วงการขยายสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร และช่วงปรับเปลี่ยนสู่การพึ่งตนเอง กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาได้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวในลักษณะต่าง ๆ แต่การปรับตัวเป็นไปตามภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งพบว่าภูมิปัญญาเหล่านี้ ยังไม่เพียงพอต่อการดำรงรักษาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่ม ดังนั้น คณะนักวิจัยจึงได้พัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของการรวมกลุ่ม ได้แก่ พบปะพูดคุยกับแกนนำและบุคคลกลุ่มต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเสริมความรู้ทางวิชาการ การประสานเครือข่ายของชุมชนทั้งภายในและภายนอก เป็นต้น ทำให้รูปแบบและแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มกล่าวคือ กลุ่มที่เข้มแข็ง จะมีการรวบรวมตัวเป็นองค์กร มีโครงสร้างเป็นเครือข่าย ทั้งสามารถระดมพลังความร่วมมือจากคนภายในชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรทางการมากขึ้นกลุ่มสามารถจัดการกับภายนอกและกลุ่มที่เข้มแข็งจะตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง นอกจากนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น การพบปะพูดคุยกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอการเสริมความรู้ทางวิชาการ และการสนับสนุนให้ชุมชนมีฐานข้อมูลอย่างเพียงพอ ก่อนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และยังมีส่วนสนับสนุนความเข้มแข็งของการรวบรวมกลุ่มด้วย

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องพัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านโป่งคำสุข จังหวัดน่าน ผลการศึกษา พบว่า สภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการทุนทางสังคม อันได้แก่ ระบบคิด วิธีปฏิบัติ และผลลัพธ์ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อคนในชุมชน การศึกษาได้พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนช่วยเกื้อหนุนให้กระบวนการทุนทางสังคมขับเคลื่อนไปได้นั้นมาจากปัจจัยทางด้านผู้นำ หรือทุนมนุษย์ ทุนทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความเป็นเครือญาติความเชื่อค่านิยมในเรื่องเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อการช่วยเหลือกัน ความไว้วางใจกัน และกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยลดต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมอีกด้วย ส่วนปัจจัยในเชิงลบที่มีผลต่อกระบวนการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติอันได้แก่ เรื่องของตลาด เรื่องราคาของผลิตภัณฑ์ ที่กลุ่มยังต้องการแสวงหากำไรจากการทอผ้าโดยที่เน้นปริมาณมากคุณค่าคุณภาพ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเน้นเรื่องมูลค่ามากกว่าคุณค่า แต่ขณะเดียวกันกลุ่มทอผ้าฯ ก็ต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังเป็นความไม่ชัดเจน และดูเหมือนจะเป็นความขัดแย้งภายในตัวเอง ของสมาชิกกลุ่ม ผลจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มทอผ้าฯ ทำให้ทุนของชุมชนเพิ่มขึ้น และก่อเกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การที่ชุมชนมีเงินออมมากขึ้น มีรายได้จาก

การทอผ้าเพิ่มขึ้น และสามารถ ลดต้นทุนจากการใช้วัสดุจากธรรมชาติ ผลจากการศึกษายังได้พบว่าการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการทุนทางสังคมให้สามารถดำเนินงานไปได้ โดยอาศัยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานจากหลาย ๆ ฝ่ายในลักษณะพหุภาคีทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าการทอผ้าสามารถเป็นสื่อกลาง ในการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและนอกชุมชน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง กลุ่ม และชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ไพพานิ เหลืองภัทรเชวง (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง : ศึกษากรณีหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกองทุนหมู่บ้าน ในหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จนั้นมีลักษณะทุนทางสังคมดังนี้ ด้านเครือข่าย มีจำนวนเครือข่ายที่มากและมีความสนิทสนมเหนียวแน่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์ต่างตอบแทน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กิจกรรมด้านการศึกษากิจกรรมด้านศาสนา รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรมนุษย์ร่วมกันกับเครือข่ายอีกด้วย ด้านบรรทัดฐานกองทุนหมู่บ้าน มีข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการคือ ในส่วนข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการ จะเป็นข้อตกลงร่วมบนพื้นฐานของระเบียบสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแห่งชาติ ส่วนข้อตกลงร่วมที่ไม่เป็นทางการ เป็นข้อตกลงในเรื่องการให้สมาชิกทุกคนกู้เงินในกองทุนฯ โดยคณะกรรมการเป็นผู้ทำโครงการให้ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบัญชีชุดหนึ่ง จากผู้ทรงคุณวุฒิภายในหมู่บ้าน หากใครไม่ชำระหนี้จะถูกลงโทษทางสังคมอย่างชัดเจน เช่น การไม่มีการพูดคุยจนถึงการไม่ให้ความช่วยเหลือด้านใดเลย และในที่สุดก็ไม่สามารถอยู่ในหมู่บ้านได้ และด้านความเชื่อใจ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านให้การยอมรับในคณะกรรมการ เพราะข้อสัตย์ โปร่งใสตรวจสอบได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการยังสามารถปฏิบัติงานตามที่สมาชิกกองทุนคาดหวังได้ อีกทั้งสมาชิกมีความไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องส่วนตัวให้คณะกรรมการฟังเพื่อแก้ปัญหาในหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลวมีทุนทางสังคม ดังนี้ ด้านเครือข่าย มีจำนวนเครือข่ายน้อย ความสนิทสนมเหนียวแน่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเครือข่ายมีบ้าง เครือข่ายนอกหมู่บ้านมีน้อย นอกจากนี้หมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลวคณะกรรมการยังมีการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับเครือข่ายนอกหมู่บ้านค่อนข้างน้อย รวมทั้งทรัพยากรร่วมก็ไม่ได้มีทรัพยากรร่วมกับเครือข่ายเลย ด้านบรรทัดฐานกองทุนหมู่บ้านมีข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการจะใช้เหมือนกับกองทุนหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ ส่วนข้อตกลงร่วมที่ไม่เป็นทางการ คือ มีการอนุมัติให้สมาชิกกู้ยืมได้ทุกคน โดยไม่จำเป็นต้องทำโครงการเป็นเอกสาร นอกจากนี้ยังไม่มีกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบัญชี เงื่อนไขการชำระดอกเบี้ยปีละสองครั้ง หากผู้ใดไม่ชำระหนี้ก็ไม่

มีการลงโทษทางสังคมที่ชัดเจน และด้านความเชื่อใจ สมาชิกกองทุนให้การยอมรับคณะกรรมการระดับหนึ่ง มีกรรมการบางส่วนที่เคยเป็นกรรมการในวาระแรกไม่ได้รับเลือกมาเป็นกรรมการในวาระที่ 2 คณะกรรมการสามารถปฏิบัติงานที่ตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในบางส่วน และสมาชิกไม่ไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องส่วนตัวให้คณะกรรมการฟังทั้งหมดได้ นอกจากองค์ประกอบข้างต้นของทุนทางสังคมที่กล่าวมาแล้วในการศึกษาครั้งนี้ ยังพบว่าโครงสร้างสังคมของชุมชนก็มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกองทุนหมู่บ้านโดยลักษณะหมู่บ้านที่บริหารกองทุนสำเร็จนั้น มีโครงสร้างทางสังคมแบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่นเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวนกลุ่มสังคมมีมาก และเชื่อมโยงช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ทั้งหมด ส่วนกรณีหมู่บ้านที่ล้มเหลวมีโครงสร้างทางสังคมแบบฝักฝ่าย คือ มีความสัมพันธ์แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลาย ๆ กลุ่ม จำนวนกลุ่มสังคมก็น้อยและมีความสัมพันธ์แบบกว้างหลวม

อภิรดา ผั่วเจริญ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงไว้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงบ้านห้วยต้นดุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม พบว่า ลักษณะของการพัฒนาทุนทางสังคมในรูปของการขยายทุนทางสังคม คือ 1. การเพิ่มกลุ่มจากกลุ่มหนึ่งได้มีการก่อตั้งอีกกลุ่มหนึ่งขึ้น 2. การเพิ่มจำนวนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่มีการพัฒนาหรือการขยายทุนทางสังคม คือ “กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยกระดาษ หมู่ 6” ได้มีการก่อตั้งกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นอีก คือ “กลุ่มลงหุ่นกึ่งของกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยกระดาษ หมู่ 6” ผลการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม พบว่า กลุ่มที่มีการพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ “กลุ่มเกษตรกรทำไร่ห้วยลาน หมู่ 4” มีขั้นตอนของพัฒนาการ 1. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในหมู่บ้าน จนก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน และมีบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ 2. การรวมตัวกันเป็นกลุ่มและมีกิจกรรมสุรากลั่นชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม 3. มีการติดต่อกับหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และ หมู่บ้านใกล้เคียง 4. กระแสการพัฒนาระบบเสรีนิยมที่เข้าสู่หมู่บ้านทำให้กลุ่มไม่สามารถดำเนินกิจกรรมสุรากลั่นชุมชนต่อได้จึงต้องยุติกิจกรรมสุรากลั่นชุมชนลง 5. เกิดกระบวนการทบทวนบทเรียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมา 6. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านด้วยการริเริ่มกิจกรรมการออมทรัพย์ และกิจกรรม การทำปุ๋ยชีวภาพจากซากพืช ซากสัตว์

สุรวาท ทองบุ (2542) จากการศึกษา บทบาทของโรงเรียนในฐานะปัจจัยผลักดันให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะปัญหาแหล่งน้ำ สภาวะพื้นฐานของชุมชนด้านเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาภายนอกรายได้ต่ำ

มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน สถานะพื้นฐานด้านสังคมพบว่า ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบอุปถัมภ์ ในชุมชนไม่มีปัญหาอาชญากรรมและโจรขโมย ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาวัยรุ่น มีการเล่นพนันมวยคู่และซื้อหวยใต้ดิน ชุมชนยังขาดกระบวนการการเรียนรู้และทำงานร่วมกันการแก้ไขปัญหาของโรงเรียนและชุมชน การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ล่มสลาย อย่างไรก็ตามตามชุมชนและโรงเรียน จะมีพลัง ทุน ศักยภาพอยู่มาก มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ การคมนาคมสะดวก มีผู้นำทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีความสามารถในการผลิต เช่น ข้าว ฝ้ายไหม พลอยเจียรไน มีภูมิปัญญา มีแหล่งทุน และสามารถระดมทุนได้ในชุมชน ในชุมชนมีบุคลากรและหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาของชุมชนได้ มีโรงเรียนและครูอาจารย์ มีคุณวุฒิจำนวนเพียงพอ มีอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์พอสมควร จึงต้องมีการปรับบทบาท ขยายและเพิ่มบทบาทของโรงเรียนให้อยู่ในฐานะที่จะเป็นปัจจัยผลักดัน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาให้ได้โดยใช้พลังทุนศักยภาพที่มีอยู่ผสมผสานภูมิปัญญาและศาสตร์สากล ให้โรงเรียนร่วมกับชุมชนที่จะเตรียมคน สร้างวิสัยทัศน์และกระบวนการร่วมกัน

เอี่ยม ทองดี (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชนบท” กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า มีเหตุการณ์หลายอย่างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นโดยเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันทั้งในส่วนดีและส่วนไม่ดี แต่ชุมชนไม่ได้ตระหนักใน ความสำคัญของพลังดังกล่าว เช่น เกี่ยวกับอาณาจักรสุวรรณภูมิอาณาจักรทวารวดีพุทธศาสนา เป็นต้น

สาธูป ฤทธิ์ชู และ สุนีย์ ทองไชร์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ตามรอยช้างแลได้ ผลการศึกษาพบว่า พลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนที่มีช้างในภาคใต้ มีทั้งพลังระบบทุนนิยม พลังของระบบอุปถัมภ์ และพลังของระบบเครือญาติต่างมีทั้งข้อดีและข้อด้อยทั้งสิ้นหากนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคมภาคใต้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และคุณภาพชีวิตของประชาชน

ทรงศิริ สาประเสริฐ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านยังพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านให้กับผู้เรียนรู้โดยใช้วิธีการบอก การทำให้ดู และการปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม วิธีที่ดีที่สุดของการถ่ายทอดความรู้คือการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้รับการยอมรับ และการยกย่องจากสังคมคือสิ่งที่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาที่สุดในชีวิต ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ของ ภูมิปัญญาชาวบ้านคือ แหล่งความรู้ในการถ่ายทอดซึ่งมาจากตัวของภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาสาระคือความรู้ในงาน ลักษณะของคนซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านอยากถ่ายทอดความรู้คือ มีความสนใจอยากรู้ มีความขยันอดทน เมื่อทำการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ระยะเวลาในการถ่ายทอดในแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน วิธีการประเมินผลการถ่ายทอดความรู้จะใช้การสังเกตและสื่อการถ่ายทอดความรู้คือ สื่อของจริง

ปิยะ กิจถาวร (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี พบว่า ชาวประมงพื้นบ้านมีความเชื่อว่าทรัพยากรในทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ร่วมกัน เป็นขององค์อัลเลาะห์(พระเจ้า) การจัดการทรัพยากรในทะเลจึงต้องเรียนรู้ธรรมชาติ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลอย่างคุ้มค่าเท่าเทียมกันและต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ภูมิปัญญาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ผ่านการสั่งสมเรียนรู้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นำไปสู่การใช้ทรัพยากรในทะเลอย่างมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของท้องทะเลและสัตว์น้ำ มุ่งรักษาความสมดุลของทรัพยากรให้มีใช้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือ เครื่องมือประมงพื้นบ้าน ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือ แต่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางความคิด ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติของท้องทะเล ฤดูกาล อุปนิสัย ประเภทของสัตว์น้ำ และระบบคุณค่าของชุมชนที่เน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างสมดุล ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านยังมีกฎเกณฑ์ของชุมชนว่าทะเลและทรัพยากรในท้องทะเลเป็นของส่วนรวม เป็นทะเลเปิด ทะเลเป็นสิ่งที่ใครจะยึดครองไปเป็นเจ้าของไม่ได้ และห้ามใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง เพราะจะทำให้คนส่วนใหญ่เดือดร้อนเป็นการป้องกันปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรส่วนรวม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล สิทธิในความหมายของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านเป็นสิทธิที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ไม่ใช่สิทธิที่เกิดจากการครอบครอง จากการวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญและวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน พบว่าภัยคุกคามจากภายนอกที่ทำลายฐานทรัพยากรของชุมชนเกิดจากการทำประมงพาณิชย์ที่ใช้เครื่องมืออวนรุน ซึ่งบุกรุกเข้ามาทำการประมงในทะเลหน้าหมู่บ้าน และภัยคุกคามที่เกิดจากการกระทำของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาโดยการสร้างเขื่อนชลประทาน ด้านนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น การเน้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการขยายการสะสมทุนเป็นการพัฒนาแบบ เศรษฐกิจพอเพียง เพราะความอยู่รอดของชุมชนประมงพื้นบ้านหมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถ หรือมีอำนาจในการจัดการกับฐานทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน ในกรณีของหมู่บ้านตันหยงเป็นที่

ทำการศึกษาก็คือ ความสามารถในการควบคุมการจัดการทรัพยากรในทะเลและในคลองโดยใช้ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา จารีตท้องถิ่นและวิธีการประกอบอาชีพ เพื่อการพึ่งตนเองและพิทักษ์รักษา ระบบนิเวศน์ รวมทั้งการบัญญัติกฎหมายที่รองรับระบบคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำประมงเพื่อยังชีพและการปกป้องระบบนิเวศน์ของชายฝั่งของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน

สุริยันต์ สุวรรณราช (2543) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารและจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอนาวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การรวมกลุ่มทำธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้นเกิดขึ้นมาจากความใกล้เคียงแบบชักชวนกันปากต่อปาก ผ่านทางสายเครือญาติ เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน จนสามารถรวมกลุ่มรวมผลผลิตราคาที่สูงกว่าต่างคนต่างขายสำหรับในด้านการบริหาร และการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้น เริ่มมาจากประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้และดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยางพาราทั้งของเอกชนและราชการ หรือคำแนะนำต่างๆ พร้อมลงมือปฏิบัติจริง มีการลองผิดลองถูก จนประสบผลสำเร็จและได้ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้นสู่สมาชิกกลุ่มผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ จนเกิดเป็นระบบการบริหาร การจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับชุมชนนั้นๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่อาศัย วัฒนธรรมของชุมชนในด้านความเป็นญาติพี่น้อง เพื่อ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกันในการดำเนินธุรกิจยางพาราของชุมชน

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

(องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, 2550) ได้รวบรวมสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของ ตำบลเกาะเกร็ด ไว้ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เกาะเกร็ด เป็นเกาะขนาดใหญ่กลางลำน้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ขนาด 4.12 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,489 ไร่ มีฐานะเป็นตำบลในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เกิดขึ้นจากการขุดคลองลัดลำน้ำเจ้าพระยาที่เป็นแหลมยื่นไปตามความโค้งของลำน้ำเจ้าพระยา ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2265 เรียกคลองนี้ว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” (คลองลัดเกร็ดใหญ่อยู่ที่จังหวัดปทุมธานี ที่ขุดลัดแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้อำเภอสามโคกมาทางใต้ถึงคลองบางขวางเชิงรกราก)ต่อมากระแสน้ำได้เปลี่ยนทิศทางทำให้คลองขยายกว้างขึ้น จนมีสภาพเป็นเกาะเช่นทุกวันนี้ เทศบาลเมืองปากเกร็ด (2540)

ชื่อเดิมของเกาะเกร็ดนั้นคงไม่มี คงเรียกตามสภาพพื้นที่ที่เป็นแหลมของพื้นดินว่า “บ้านแหลม” ปัจจุบันบริเวณใกล้เคียงยังคงมีบ้านและคลองที่เรียกว่าบ้านแหลมเหนือและบ้านแหลมกลาง เมื่อขุดคลองลัดแล้วสภาพการเป็นเกาะยังไม่ชัดเจนเพราะเป็นเพียงคลองลัดแคบๆ เรียกว่า “ลัดเกร็ด” (เกร็ด) หมายถึง แอ่งน้ำที่เชื่อมลำน้ำใหญ่ทั้งสอง ด้านตะวันตกของเกาะเกร็ดเรียกว่า “อ้อมเกร็ด” เมื่อดำคลองกว้างขึ้น สภาพความเป็นเกาะเด่นชัดมากจึงเรียกเกาะ แต่ชื่อที่เรียกกันในครั้งแรกๆ นั้นเรียกว่า “เกาะศาลากุน” ชื่อปรากฏอยู่ในโฉดที่ดินที่ออกในสมัยรัชกาลที่ 5 เกาะศาลากุนนี้เป็นชื่อเรียกตามชื่อวัดบนเกาะนี้ คือวัดศาลากุน สันนิษฐานว่า เป็นชื่อที่ได้มาจากผู้สร้างศาลาถวายวัด ผู้สร้างคือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) สมุหนายกที่รับราชการตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสิน ถึงสมัยรัชกาลที่ 2 และเป็นผู้สร้างวัดท้ายเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวัดที่สร้างไว้ชื่อศาลากุน ในขั้นแรกเกาะนี้จึงได้ชื่อว่า “ เกาะศาลากุน” เมื่อได้ตั้งอำเภอปากเกร็ดขึ้น เกาะศาลากุนจึงมีฐานะเป็นตำบล เรียกว่าตำบลเกาะเกร็ด เกาะนี้จึงชื่อว่า “เกาะเกร็ด”

เกาะเกร็ด เป็นชุมชนที่เจริญมาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา สังกัดได้จากวัดต่างๆ ที่สร้างขึ้นบนเกาะ แต่ละวัดเป็นโบราณสถานที่สวยงามแตกต่างจากวัดที่อยู่ในบริเวณตำบลใกล้เคียง

กันในอำเภอปากเกร็ดอย่างเห็นได้ชัด และเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น ทางด้านลัดเกร็ดตอนใต้ บริเวณนี้เป็นที่ตั้งด่านตรวจเรือต่างๆ ที่จะเดินทางขึ้นไปกรุงศรีอยุธยา ชาวบ้านยังเรียกว่า “ปากด่าน ” เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ทหารพม่ายังคงยึดหมู่บ้านบนเกาะนี้ เป็นด่านตรวจเรือแพคนไทย เกาะเกร็ดจึงมีบทบาทสำคัญกับประวัติศาสตร์ไทยแต่เดิมา สำหรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดนั้น ได้อพยพมา 2 ครั้ง

ครั้งแรก พ.ศ. 2317 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้ครอบครัวมอญของพระยาเจ่ง ซึ่งเป็นนายทหารหัวหน้าครอบครัวมอญมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และที่สามโคก จังหวัดปทุมธานี มอญที่เข้ามาอยู่ครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวทหารและได้ร่วมกับทหารมอญเก่าครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา และทหารไทยทำสงครามขับไล่พม่าอย่างมากซึ่งเป็นการขับไล่ข้าศึกอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศึกสงครามเก้าทัพ ทหารมอญมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขับไล่ข้าศึก และได้รับพระราชทานยศเป็นทหารชั้นผู้ใหญ่จำนวนมาก พระยาเจ่ง ซึ่งตั้งบ้านเรือนที่คลองบางตลาด ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยามหาโยธาในสมัยรัชกาลที่ 1 และเป็นต้นสกุล “คชเสนี”

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2358 สมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ามงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ไปรับครอบครัวมอญซึ่งหนีภัยจากพม่ามาอยู่ด่านเจดีย์สามองค์ เมืองกาญจนบุรี และให้เจ้าพระยาอภัยภูธรสมุหนายกมารับครอบครัวมอญที่เข้ามาทางด้านแม่ละเมา แม่สอด เมืองตากให้ครอบครัวมอญเหล่านี้อยู่ที่นนทบุรี ปทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์(พระประแดงจังหวัดสมุทรปราการ) ดังนั้นคนมอญจึงอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาดังแต่บางปะอินตลอดมาจนถึงกรุงเทพฯ คนมอญเหล่านี้ในชั้นต้นตั้งใจว่าจะอยู่ชั่วคราว และมาอยู่ในบริเวณบ้านร้างเมืองร้างของคนไทยซึ่งทิ้งไปเพราะพม่ารุกรานจับไปเป็นเชลยเหตุนี้ ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาดังบางปะอินจนถึงกรุงเทพฯ สมัยนั้นตลอดจนถึงปัจจุบันจึงเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวมอญเกือบทั้งหมด คนมอญที่อพยพมาส่วนใหญ่เป็นขุนนาง ทหาร และพระสงฆ์ คนมอญได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางจำนวนมาก สภาพชีวิตจึงอยู่ในขั้นดี เป็นที่ยอมรับของคนไทยโดยทั่วไปสำหรับชุมชนชาวมอญปากเกร็ดเมื่อได้รับการโปรดเกล้าฯจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ตั้งเป็นอำเภอชื่อปากเกร็ด เมื่อ พ.ศ. 2427 นั้นทรงแต่งตั้งนายอำเภอคนแรกเป็นคนมอญ คือ พระยารามัญนนทเขตคฤ (เนียมนนทนาคร) และที่ว่าการอำเภอปากเกร็ดคือบ้านพระยารามัญนนทเขตคฤ อยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด โดยต่อมาได้เปลี่ยนนายอำเภอและที่ว่าการอำเภอไปหลายครั้ง จนถึง พ.ศ 2506 ได้ย้ายที่ว่าการจากตรงข้ามโบสถ์วัดบ่อมาสร้างบริเวณที่ว่าการปัจจุบัน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรในบริเวณเกาะเกร็ด ประชากรในเกาะเกร็ดมี 2 ชนชาติที่สำคัญคือไทยมอญ จากการสังเกตพบว่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนหนาแน่นบริเวณรอบ ๆ เกาะ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งคล้ายกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยภาคกลางที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงมักนิยมเลือกตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณริมแม่น้ำ การเลือกตั้งบ้านเรือนริมน้ำของชาวมอญ “มอญไปอยู่ที่ไหนมักจะเลือกตั้งบ้านเรือนริมน้ำ เพราะจะได้นำน้ำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถเดินได้สะดวก” “ ปลุกไกล่น้ำ เพราะจะได้นำเครื่องปั้นดินเผา ล่องเรือไปขายได้ ” การเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนริมน้ำของชาวมอญจึงเป็นไปเพื่อความสะดวกในการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ตลอดจนความสะดวกสบายในการเดินทาง เพราะสมัยก่อนใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก จากการสำรวจชุมชนพบว่า การตั้งบ้านเรือนบริเวณเกาะเกร็ดแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแบบเกาะกลุ่มกันตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมทางเท้าสาธารณะรอบเกาะลักษณะ การเกาะกลุ่มของที่อยู่อาศัยมักรวมกันอยู่ใกล้สถานที่สำคัญต่างๆเช่น วัด โรงเรียน และโรงงานเครื่องปั้นดินเผา

2. การตั้งบ้านเรือนแบบกระจายตามพื้นที่ทำกิน เนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรโดยเฉพาะคนไทยจะอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 , 3 , 4 และ 5 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ดังนั้นจึงนิยมตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามพื้นที่สวนของตนเพื่อสะดวกในการดูแลผลผลิตและการบำรุงรักษาสวนผลไม้ไร่นาของตน เทศบาลเมืองปากเกร็ด (2540: แผ่นพับ)

ที่ตั้ง และเขตการปกครอง

เกาะเกร็ด มีฐานะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ชื่อว่าตำบลเกาะเกร็ดมีลักษณะทางกายภาพพื้นที่เป็นเกาะที่ถูกล้อมรอบไปด้วยลำน้ำเจ้าพระยา ตำบลเกาะเกร็ดจัดอยู่ในการปกครองของส่วนภูมิภาค ขึ้นอยู่กับอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่เรียกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดตามประกาศกระทรวงมหาดไทย แบ่งเขตการปกครอง 7 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 , 6 และหมู่ที่ 7 เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดีเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติมอญ หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุลนอก หมู่ที่ 3 บ้านศาลากุลใน หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย หมู่ที่ 5 บ้านทำน้ำ หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง

ลักษณะภูมิประเทศ

เดิมเกาะเกร็ดมีลักษณะพื้นที่เป็นแหลมที่ยื่นไปตามความโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาได้มีการขุดคลองลัดเกร็ดขึ้นเพื่อร่นระยะเวลาในการเดินทาง ทำให้พื้นที่บ้านแหลมในอดีตนั้น กลายเป็นเกาะอยู่กลางลำน้ำเจ้าพระยาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง บริเวณพื้นที่กลางเกาะเป็นที่ราบลุ่มและไต่ระดับพื้นที่ลงมายังบริเวณแม่น้ำซึ่งเป็นที่ยุ่มต่ำ ชุมชนเกาะเกร็ดจะประสบปัญหาน้ำท่วมส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพการทำเกษตรของชาวเกาะเกร็ด การทำนาและสวนผลไม้ อรสา เงินฉาย (2550: 113)

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศบริเวณเกาะเกร็ดมีลักษณะแบบร้อนชื้น ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ในช่วงฤดูฝนมีฝนตกชุกทำให้ประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอทุกปี และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ในฤดูแล้งพื้นที่บริเวณเกาะเกร็ดไม่แห้งแล้งมากนัก เนื่องจากมีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบทำให้พื้นที่บริเวณเกาะเกร็ดมีอากาศชุ่มชื้นตลอดปี ศิริวรรณ กุ่มไ้ (ม.ป.ป.: 139)

ประชากร

จำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด 5,716 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,495 หลังคาเรือน

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของเกาะเกร็ดขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และการจัดระบบกึ่งปิดเนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัดของระบบสาธารณูปโภคไม่สะดวก โครงสร้างพื้นฐานในการผลิตของเกาะเกร็ด ผลผลิตส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รองลงมาเป็นภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา

1. ภาคเกษตรกรรม นิยมทำสวนผลไม้แบบเกษตรผสมผสาน เช่น ทุเรียน มะม่วง ส้มโอ ถั่วเขียวจะพบมากที่สุดที่หมู่ 1-5 และรองลงมาการทำสวนผัก คือ ผักกะเฉด จะพบหมู่ที่ 3 และ 4 ผลผลิต

ทางเกษตรมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากคนวัยหนุ่มสาวนิยมไปประกอบอาชีพนอกเกาะ และที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งคือปัญหาน้ำท่วม

ชาวสวน ชาวไทยในหมู่ 2, 3, 4 และ 5 ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพชาวสวนและสวนผลไม้ เกาะเกร็ดได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลไม้ สวนชั้นเลิศ เช่นเดียวกับสวนย่านธนบุรีและนนทบุรี ผลไม้ที่มีชื่อเสียงของเกาะเกร็ด คือ ทุเรียนและลิ้นจี่ ซึ่งโด่งดังมาตั้งแต่สมัย ร.5 เรียกกันว่าลิ้นจี่ศาลากุน เป็นที่โปรดปรานของเจ้านาย ข้าราชบริพารมาก

ชาวนา สำหรับคนภายนอกใครเลยจะนึกว่า เกาะกลางแม่น้ำแห่งนี้จะมีทุ่งนากว้างใหญ่ มีตาลยืนต้นเรียงรายเป็นทิวแถว พื้นที่นาข้าวกลางเกาะกินบริเวณบางส่วนของหมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 และ หมู่ 6 ชาวนาเกาะเกร็ดส่วนใหญ่เป็นคนไทย เช่นเดียวกับผู้ประกอบการอาชีพชาวสวน อาชีพรองของชาวนา คือ การทำน้ำตาลโตนด ซึ่งในสมัยก่อนก็ทำกันเป็นลำเป็นสัน และมีการผลิตน้ำตาลเมา เป็นรายได้เสริมอีกด้วย

2. ภาคอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา บนเกาะเกร็ดเป็นอุตสาหกรรม ที่เกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผา เช่น กระถาง หม้อ โอ่ง โรงงานอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผากระจายอยู่ตามชุมชนริมน้ำเกาะเกร็ดในหมู่ 1, 2 5, และ 7 เกาะเกร็ดได้ชื่อว่า เป็นชุมชนช่างเครื่องปั้นดินเผาชั้นเลิศมาแต่อดีตเป็นที่รู้จักและยกย่องว่างดงามเหมาะสมแก่ประโยชน์ ใช้สอยทนทาน แต่เดิมนั้นเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมี 2 ประเภท ประเภทที่ 1 คือ เครื่องใช้ เช่น โอ่ง อ่าง ครก ประเภท 2 คือ เครื่องปั้นดินเผาประเภทสวยงามที่เรียกว่า ลายวิจิตร ที่เป็นโอ่งและหม้อม้า ซึ่งเน้นความสวยงามและการแกะสลักลวดลาย เครื่องปั้นดินเผาประเภทสวยงาม หรือโอ่งลายวิจิตรนี้ส่วนใหญ่ช่างจะไม่ทำขายแต่ทำเพื่อฝากฝีมือไว้ นำไปถวายวัดหรือมอบให้แก่ลูกหลาน เกาะเกร็ดที่เคยเป็นแหล่งผลิตภาชนะที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันความต้องการของตลาดและผู้บริโภคเปลี่ยนไป การผลิตเครื่องปั้นดินเผาไม่เป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมตามนโยบายในการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง

เครื่องปั้นดินเผา ชาวมอญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผามาแต่โบราณกาล เมื่อบรรพบุรุษชาวไทยรามัญอพยพหลบภัยสงครามมาอยู่ในประเทศไทย ก็ได้ยึดการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าคุณภาพดีและมีความงดงาม แหล่งเครื่องปั้นดินเผาในเกาะเกร็ดอยู่ในพื้นที่หมู่ 1, 6 และ 7 ซึ่งเป็นหมู่บ้านมอญ แต่มีครอบครัวเครื่องปั้นดินเผาบางส่วนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทย ทั้งนี้เพราะ ก่อนสมัยที่ทางราชการจะแบ่ง

เขตการปกครองออกเป็น ตำบลและหมู่บ้านนั้น ชาวรามัญรุ่นแรกที่อยู่พยพมาอยู่ในเกาะเกร็ด ปลุกบ้านเรือนอยู่เรียงรายกันไปตามแนวลำน้ำ และแบ่งหมู่บ้านของตนออกเป็น 5 หมู่ คือ กวานฮาโม (บ้านล่าง) จากวัดฉิม ถึงท่าเรือกลางเกร็ด (โปะนายตราชั้น) ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 กวานฮาตาว (บ้านบน) จากท่าเรือกลางเกร็ด ถึงวัดปรมย์ ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 เช่นกัน กวานอามานจากวัดปรมย์ถึงวัดไผ่ล้อม ปัจจุบันคือหมู่ 7 กวานไค้ จากวัดไผ่ล้อมถึงวัดเสาชงทอง ปัจจุบันคือหมู่ 6 กวานอะลัด จากวัดเสาชงทองถึงวัดมะขามทองปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 ทั้ง 5 ชื่อ เป็นชื่อหมู่บ้านที่ติดมาจากเมืองมอญ เมื่อมาตั้งบ้านเรือนในเมืองไทยก็นำชื่อดั้งเดิมมาเรียกหมู่บ้านของตน และทุกกวาน (หมู่บ้าน) ล้วนเป็นหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผามาแต่เดิมทั้งสิ้น

สภาพสังคม

“มอญเกาะเกร็ด” คือมอญใหม่อาศัยเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับกรุงเทพฯ มากที่สุด ชาวมอญที่นี่คือ แหล่งศึกษาวิถีชีวิต แหล่งศึกษาวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถไปชมได้สะดวกที่สุด โดยเฉพาะอาชีพของชาวมอญปากเกร็ดที่ขึ้นชื่ออย่างหนึ่งคือ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นที่รู้จักทั่วไป และรูปแบบ “หมอน้ำลายจิตร” ของชาวมอญยังได้ปรากฏบนตราประจำจังหวัดนนทบุรีอีกด้วย ชาวมอญปากเกร็ดที่ทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผานั้น เป็นชาวมอญที่อพยพมาจาก “บ้านอามาน” เมืองมะละแหม่ง บ้านอามานแปลว่าบ้านช่างปั้น ชาวบ้านยังคงยึดถืออาชีพเดิมของบรรพชนจากเมืองมอญ ดินปากเกร็ด คุณภาพดี ฝีมือช่างประณีต และสืบทอดสืบทอดมา เป็นที่ต้องการของลูกค้า มีด้วยกัน 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. เครื่องปั้นที่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รูปแบบเรียบง่าย เช่น โอ่ง อ่าง กระถาง ครก
2. เครื่องปั้นประเภทสวยงาม เรียกว่า “หมอน้ำลายจิตร” (ตราประจำจังหวัดนนทบุรี)

โดย

ปกติช่างมักปั้นขึ้นในวาระพิเศษ เพื่อกำหนดบุคคลสำคัญและถวายวัด เป็นการฝากฝีมือของช่างปั้น

นายสมควร สุขะผดุง นักธุรกิจชาวจังหวัดสงขลา, นักท่องเที่ยวคนหนึ่งที่ได้มาสัมผัสเกาะเกร็ด จ.นนทบุรี แสดงความคิดเห็นว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ได้หลากหลาย เพราะที่นี่คือชุมชนชาวมอญในเมืองไทยที่อยู่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นอดีตไว้ค่อนข้างดี นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาหาความรู้ได้หลากหลาย “เกาะเกร็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีพื้นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชาวมอญมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ ที่เป็น

อาชีพเก่าแก่ของชาวมอญก็คือเครื่องปั้นดินเผา” และยังกล่าวว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญ ซึ่งในอดีตที่ชาวมอญมาตั้งถิ่นฐานรกรากอยู่ในเกาะเกร็ดนั้น มีการประกอบอาชีพเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาสืบเนื่องต่อกันมา มีการปั้นเป็นภาชนะต่างๆ “สิ่งที่หลงเหลืออยู่ก็คือเตาเผา ซึ่งเป็นเตาเผาโบราณโดยมีการสาธิต วิธีการปั้นดินเผา, การเผาโดยใช้เตาโบราณให้นักท่องเที่ยวได้ชม นอกจากนั้นแล้วก็มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารการกินซึ่งมีอาหารที่หลากหลายชนิดให้เราได้รับประทานและเป็นอาหารที่มีรสชาติอร่อยน่ารับประทานครับ”

ปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนไป เครื่องปั้นประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันลดความนิยมลง ขณะที่เครื่องปั้นประเภทสวยงามได้พัฒนาขึ้นเป็นสินค้าที่ระลึก ประยุกต์รูปแบบและประโยชน์ใช้สอยให้ร่วมสมัยเพื่อรองรับตลาดนักท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรีกับคำขวัญที่ว่า “พระตำหนักสง่างาม ลือนามสวนสมเด็จฯ (สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี) เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา วัดเก่านามระบือ (วัดเขมาภิรตาราม วัดหลวงในสมัยอยุธยา) เลื่องลือทุเรียนนนท์ งามน่ายลศูนย์ราชการ” วันนี้เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา คือสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งอาศัยของชาวมอญในประเทศไทย ที่น่าศึกษายิ่งในปัจจุบัน

ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง กับพระศาสนา

สถาปัตยกรรม คืองานสร้างสรรค์ ออกแบบ เขียนแบบ รวมทั้งก่อสร้างคุมงาน(วิศวกรกรรม) งานช่างฝีมือ หรือจิตรศิลป์ มีทั้งเขียนลาย แกะลาย (ฉลุ) ใช้กับงานกระดาษ สลักลาย หรือ การฉลุลายในงานโลหะ ถ้าเป็นแกะสลักไม้ เมื่อแกะช่องไฟให้ส่วนของลายเด่นขึ้นแล้ว จึงทำงาน "แรลาย" คือการสลักรายละเอียดของลาย เน้นให้เห็นมิติ ความลึก ส่วนโค้ง ความพริ้วไหวให้ชัดเจนงดงามขึ้น งานเหล่านี้ ช่างพื้นบ้านต้องเรียนรู้และฝึกปฏิบัติทั้งสิ้น งานช่างฝีมือ หากแบ่งตามประเภทวัสดุที่จะต้องฝึกปฏิบัติ มีดังนี้ ช่างแกะสลัก ช่างกระดาษ ช่างไม้ ช่างโลหะ ช่างรูปปั้น

การคมนาคม

การเดินทางเข้าสู่ตำบลเกาะเกร็ดทำได้ โดย 3 ทางดังนี้

1. โดยทางรถยนต์ เดินทางไปที่ห้าแยกปากเกร็ด แล้วขับตรงไปยังท่าน้ำเทศบาล และข้ามฟาก โดยเรือข้ามฟากไปยังเกาะเกร็ด

2. โดยทางรถยนต์ ก่อนจะถึงท่าเรือเทศบาล จะมีถนนแยกไปท่าซ้าย ขัดตรงไป จะมีท่าเรือข้ามฟากที่บริเวณวัดสนามเหนือซึ่งจะข้ามไปยังวัด ปรมย์ยิกาवासวรวิหาร

3. โดยทางเรือ ใช้บริการเรือข้ามเจ้าพระยาซึ่งเปิดบริการระหว่างเส้นทาง วัดราชสิงขร เขตยานนาวาถึงท่าหน้าวัดเตย อำเภอปากเกร็ดทุกวัน ตั้งแต่เวลา 06.00-18.00 น. ดังแสดงตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงการคมนาคมตำบลเกาะเกร็ด

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด

ประเพณีชาวมอญเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

(เทศบาลนครปากเกร็ด, 2552) เนื่องจากในเกาะเกร็ดมีคนมอญอพยพเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร คนมอญจึงนำประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ มาจากเมืองมอญด้วย ประเพณีจึงมีหลากหลายและแตกต่างไปจากประเพณีไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ จะมีการทำบุญกลางบ้าน มีการแห่ข้าวแช่ แห่น้ำหวาน แห่หางหงส์ มีการรำเจ้า มีการเล่นสะบ้ามอญและตะเข้มอญ เป็นต้น นอกจากประเพณีสงกรานต์แล้ว ยังมีประเพณีอื่นๆ อีก เช่น ประเพณีการจุดลูกหนู ประเพณีตักบาตรทางน้ำ ประเพณีตักบาตรดอกไม้ ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีรำมอญ ประเพณีการเล่นเพลงเจ้าขาว และประเพณีการเล่นเพลงระบำบ้านไกล เป็นต้น นอกจากประเพณีในเกาะเกร็ดแล้ว ยังมีประเพณีที่

น่าสนใจที่ปฏิบัติกันไม่ไกลจากเกาะเกร็ดมากนักคือ ประเพณีทำบุญตักบาตรพระร้อยแปด จึงนำมากล่าวไว้ด้วย ขอเชิญอ่านรายละเอียดของประเพณีเหล่านี้ได้ตามลำดับไป ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันแต่เดิม แต่ปัจจุบันได้ปฏิบัติผดเพี้ยนไปบ้าง มีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยบ้าง

ประเพณีสงกรานต์

เป็นประเพณีเก่าแก่ของคนไทยทั้งชาติ แต่คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด มีการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากที่อื่น และเรียกประเพณีสงกรานต์ว่า "ป้อะห้ตะห์" โดยจะมีการทำบุญเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬารทุกหมู่บ้านของชุมชนในเกาะเกร็ด เทศกาลสงกรานต์นี้ใช้เวลาหลายวัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนไปจนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี พิธีจะเริ่มจากการทำบุญฉลองสงกรานต์ ซึ่งประกอบด้วย การแห่ข้าวแช่ แห่น้ำหวาน แห่สงกรานต์ ปลอยปลา และทำบุญกลางบ้าน ก่อนวันสงกรานต์จะมีการกว่นขนมหาละแม ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว และมีการทำคอนมจินหรือขนมจีนเพื่อทำบุญด้วย ในตอนเย็นและกลางคืนตามหมู่บ้านต่างๆจะมีการเล่นส่ำมอญ และทะแยมอญ หลังวันที่ 15 เมษายนจะมีการทำบุญกลางบ้าน จากนั้นจะมีการทำบุญต่อเนื่องไปอีกด้วยการทำบุญสงฆ์น้ำพระ แห่หางหงส์ และจบด้วยการรำเจ้าประจำปีของแต่ละหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่า ในเทศกาลสงกรานต์ของเกาะเกร็ด มีประเพณีต่างๆที่น่าสนใจหลากหลายทีเดียว เช่น แห่สงกรานต์ แห่น้ำหวาน แห่ข้าวแช่ แห่หางหงส์ เล่นส่ำมอญ เล่นทะแยมอญ รำเจ้า การปลอยปลา การทำบุญกลางบ้าน สงฆ์น้ำพระและเจดีย์มอญ จะได้กล่าวถึงประเพณีเหล่านี้ด้วยรูปภาพและรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

แห่สงกรานต์ เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดถือว่าเป็นการขึ้นศักราชใหม่ จึงจัดให้มีการเฉลิมฉลองกันด้วยการทำบุญรักษาสีลเพื่อเป็นการต้อนรับศักราชใหม่ และเพื่อบูชาพระรัตนตรัยและนางสงกรานต์ คนมอญนั้นเมื่อถึงหน้าทำบุญ ก็จะทำบุญกันอย่างจริงจัง และสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ เทศกาลสงกรานต์ของคนมอญจึงมีทั้งพิธีกรรมทางศาสนา และการละเล่นต่างๆ หลังวันที่ 15 เมษายน จะมีการแห่สงกรานต์ ซึ่งจัดการแห่อย่างยิ่งใหญ่ทีเดียว โดยขบวนแห่จะเดินไปอย่างมีระเบียบสวยงาม จะแต่งตัวอย่างพิถีพิถันสวยงามเป็นพิเศษ ขบวนแห่สงกรานต์นี้จะมีทั้งแห่น้ำหวาน ปลาและนกที่จะนำไปปลอย พร้อมทั้งขบวนการเล่นต่างๆเช่น มอญรำ แม้เจิง และแห่สงกรานต์ ดังแสดงตามภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แห่สงกรานต์เพื่อบูชาพระรัตนตรัยและนางสงกรานต์ของเกาะเกร็ด

แห่น้ำหวานการแห่น้ำหวานเป็นประเพณีที่ทำหลังจากวันสงกรานต์ประมาณหนึ่งสัปดาห์ โดยชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญด้วยการจัดขบวนแห่น้ำหวานบรรจุขวด เพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์ไว้ฉัน เวลากระหายน้ำ เมื่อขบวนแห่ถึงวัดใดก็นำน้ำหวานที่จัดไว้ถวายพระสงฆ์และสามเณรทุกรูปในวัด ขบวนแห่น้ำหวานจะมีทั้งนกและปลาเพื่อนำไปปล่อยตามวัดต่างๆด้วย ตามเส้นทางที่ขบวนผ่านจะมีโรงทานตั้งอยู่เป็นระยะๆมีน้ำดื่ม ขนมและของว่าง บริการแก่ผู้ร่วมขบวนหรือผู้ร่วมงานด้วย ซึ่งเป็นการให้บริการฟรี ประเพณีแห่น้ำหวานนี้ คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด ได้ปฏิบัติเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ดังแสดงตามภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ขบวนแห่น้ำหวานบรรจุขวด เพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกวัดบนเกาะเกร็ดเพื่อ
บูชาพระรัตนตรัยและนางสงกรานต์ของเกาะเกร็ด

แห่ข้าวแช่ ประเพณีการแห่ข้าวแช่ เป็นประเพณีที่คนมอญเรียกว่า "เป็งสูงกราน" คือในเช้าวันสงกรานต์ชาวบ้านจะจัดเตรียมสำหรับอาหาร และนำข้าวแช่ใส่ในหม้อดินเผา สาเหตุที่ใช้ภาชนะหม้อดินเผาใส่ข้าวแช่ ก็เพราะจะช่วยทำให้ข้าวแช่เย็นและมีกลิ่นหอมน่ารับประทาน ที่เกาะเกร็ดจะมีการหุงข้าวแช่โดยจัดทำรวมกันเป็นหมู่บ้าน ชาวบ้านจะรวมกันออกค่าใช้จ่ายและรวมกันทำข้าวแช่ในที่เดียวกัน เวล่านำข้าวแช่ไปถวายพระที่วัดจะจัดเป็นขบวนแห่ เรียกว่า "แห่ข้าวแช่" และจะจัดทำพิธีบูชานางสงกรานต์ที่มอญเรียกว่า "มีซังกรานต์" ด้วยการสร้างศาลเพียงตาหน้าบ้าน นำข้าวแช่พร้อมเครื่องบูชามาวางไว้ จะมีการส่งสำหรับข้าวแช่ให้แก่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือด้วยเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ โดยปกติการแห่ข้าวแช่จะทำการปีละ 2 ครั้งคือในวันสงกรานต์ครั้งหนึ่ง และในวันออกพรรษาอีกครั้งหนึ่ง

แห่หางหงส์ การแห่หางหงส์ เป็นประเพณีในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งคนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด จะจัดพิธีแห่หางหงส์เพื่อเฉลิมฉลอง หางหงส์จะทำด้วยผ้ามาตัดเย็บเป็นรูปชงยาวผูกปลายไม้ แห่ไปตามหมู่บ้าน เพื่อเป็นสิริมงคล ความร่มเย็นเป็นสุขของบ้าน และถวายเป็นพุทธบูชา ชาวบ้านมีศรัทธามาร่วมกันทำหางหงส์ ผู้มีศรัทธามักตัดผมตนเองไปผูกไว้ที่หางหงส์ แล้วแห่ไปถึงหมู่บ้าน เมื่อถึงวัดชาวบ้านจะทำการสักการะพระเจดีย์ที่สำคัญของวัดนั้น แล้วเชิญหางหงส์ขึ้นสู่ยอด

เสาหงส์ของวัด พระสงฆ์สวดชยันโตเพื่อเป็นสิริมงคล ประเพณีแห่หางหงส์ยังทำกันในเกาะเกร็ด จนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจาก "หงส์" เป็นสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่โบราณ ซึ่งมีตำนานเกี่ยวกับ "หงส์" ในพงศาวดารมอญกล่าวไว้ว่า ครั้งหนึ่งเมื่อประมาณพันปีเศษมาแล้วมีสำเภาใหญ่ลำหนึ่งแล่นมาจากพิกขานคร ในประเทศอินเดีย เพื่อจะไปค้าขายยังสุวรรณภูมิแลได้พัดพาเรือสำเภาไปถึงบริเวณภูเขา สุกตนะมรังสฤษฎ์ บรรดาผู้คนในเรือสำเภาแลเห็นหงส์ทองสองตัวกำลังเล่นน้ำอยู่ที่หาดทราย พราหมณ์ผู้รู้จดหมายเหตุโบราณได้กราบทูลพระเจ้าบันฑูราชาเจ้าผู้ครองพิกขานครว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังมีพระชนมายุอยู่นั้น ได้เคยเสด็จมาถึงสถานที่หงส์ทองสองตัวลงเล่นน้ำ ได้ทรงทำนายว่าสถานที่นี้จะได้เป็นพระมหานครต่อมา เจ้าชายสมละกุมารและเจ้าชายวิมลกุมารโอรสฝาแฝดของพระเจ้าเสนะคงคาและพระนางวิมลราชเทวีได้พาผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและสร้างเมืองขึ้น มีพระอินทร์ลงมาช่วยสร้าง เหตุที่มีหงส์ทองมาลงเล่นน้ำที่นั่น จึงขนานนามว่า "หงสาวดี" หงส์จึงเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่โบราณ และเพื่อเป็นสิริมงคลจึงนิยมทำเสาหงส์ ไว้ตามวัดเป็นพุทธบูชา ดังแสดงตามภาพที่ 6

ภาพที่ 6 เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดถือว่าการขึ้นศักราชใหม่ จึงมีการเฉลิมฉลองกันด้วยการแห่หางหงส์ ซึ่ง “หงส์” เป็นสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่โบราณ

ประเพณีสะบ้ามอญ การเล่นสะบ้ามอญ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของคนมอญในเกาะเกร็ด ระหว่างเทศกาลสงกรานต์ คือในวันที่ 13-15 เมษายน ช่วงตอนเย็นและกลางคืนจะมีการเล่นสะบ้า

มอญตามหมู่บ้านต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกัน แต่ก็อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ เพราะสถานที่เล่นสะบ้ามอญนั้นจัดขึ้นในบริเวณหมู่บ้าน หรือในบริเวณบ้านใดบ้านหนึ่ง หรือหลายๆบ้านในหมู่บ้านนั้น สถานที่เล่นสะบ้ามอญ เรียกว่า "บ่อน" ทำบนลานดิน ต้องปรับที่ทุบดินให้เรียบ ที่กว้างขวางพอที่จะให้สาวๆนั่งเรียงกันได้ตั้งแต่ 8 - 12 คน ประดับประดาบริเวณด้วยกระดาสีและผ้าสีต่างๆ มีการเตรียมอาหารและเครื่องดื่มไว้รับรองแขกด้วย หนุ่มๆที่จะมาเล่นสะบ้ามอญต้องจัดมาเป็นกลุ่มเป็นพวก มีหัวหน้าซึ่งอาวุโสกว่าบุคคลอื่น พวกนี้น้องต้องเชื่อฟังอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกลุ่มหนุ่มๆพร้อมด้วยเครื่องดนตรี ซึ่งกลุ่มหนุ่มเหล่านี้จะร้องรำทำเพลงเรียกว่า "กล่อมสะบ้า" ทำให้บรรยากาศสนุกสนานยิ่งขึ้น

ทะแยมอญ เป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของคนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด นิยมเล่นกันได้ทั่วไป ทั้งในเทศกาลสงกรานต์ งานมงคล งานอวมงคล ไม่จำเป็นต้องเป็นงานพิธี เนื้อร้องและท่วงทำนองของเพลงเป็นภาษามอญ แต่อาจมีภาษาไทยปนบ้างในบางตอน เนื้อร้องเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง อาจจะเป็นการเกี้ยวพาราสี ต่อปากต่อคำ หรือมีข้อธรรมะโต้ตอบกัน หรือชมกันชมไม้ ทั้งนี้แล้วแต่ว่าผู้ร้องจะดำเนินเรื่องไปอย่างไร มีการรำประกอบด้วย แต่ไม่เป็นแบบแผนตายตัว นอกจากนี้ยังมีเพลงมอญประเภทเพลงใหญ่ ซึ่งเป็นเพลงหลักที่ใช้บรรเลงขณะทำบุญที่บ้านหรือที่วัด ได้แก่ เพลงประจำบ้านทางตรง เพลงประจำบ้านทางกลาง เพลงประจำวัดทางตรง และ เพลงประจำวัดทางกลาง เป็นต้น

การรำเจ้า ประเพณีรำเจ้านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานสงกรานต์ของคนมอญที่เกาะเกร็ด และเป็นการรำที่หมู่บ้านคนมอญถือปฏิบัติตั้งแต่เมื่ออยู่เมืองมอญ และคนไทยเชื้อสายมอญก็ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันนี้ โดยจะมีการรำเจ้าเป็นประเพณีทุกปีหลังเทศกาลสงกรานต์หรือขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 เป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกหมู่บ้านจะมีศาลประจำหมู่บ้านของตนเอง ได้แก่ศาลเจ้าพ่อชั้นผู้ใหญ่คือ "เจ้าพ่อเกษแก้วไชยฤทธิ์" หรือ "เจ้าพ่อหนุ่ม" ตามตำนานการรำเจ้า เล่ากันต่อๆมาว่า เจ้าพ่อเกษแก้วไชยฤทธิ์เป็นหนุ่มโสด ดังนั้นจึงเรียกกันว่า เจ้าพ่อหนุ่มอีกชื่อหนึ่ง คนไทยเชื้อสายมอญในเกาะเกร็ด จะถือว่า เจ้าพ่อเกษแก้วไชยฤทธิ์ หรือเจ้าพ่อหนุ่มเป็นเจ้าพ่อชั้นผู้ใหญ่มีศาลอยู่ที่เมือง "เมาะตะมะ" คนมอญเรียกว่า "เถะจู้สะเป็นปล่าย" คนมอญเคารพนับถือมาก เมื่อคนมอญได้มาอยู่ในประเทศไทย จึงได้ตั้งศาลให้ท่านที่เกาะเกร็ด ซึ่งอยู่ใต้วัดปรมัยยิกาวาสไม่ไกลนัก เจ้าพ่อหนุ่มเป็นที่พึ่งทางใจของคนมอญ ทุกๆปีจะมีการรำถวายเจ้าพ่อหนุ่มพร้อมด้วยเครื่องเซ่น นอกจากนี้เป็นที่พึ่งทางใจแล้ว คนมอญยังเชื่อว่าเจ้าพ่อนำสิ่งที่ดีที่เป็นมงคลมาสู่ชีวิต ทำให้ชาวบ้านได้อยู่ดีมีความสุขทุกครอบครัวและทุกหมู่บ้าน เครื่องเซ่นในพิธีรำเจ้า ประกอบด้วย ขนมห่มแดง ห่มขาว อย่างละถ้วย มะพร้าวอ่อน 1 ผล กล้วย 1 หวี ข้าวสวย 1 ถ้วย ไข่ต้ม 1 ฟอง วาง

บนข้าว นำสิ่งเหล่านี้จัดใส่ถาด นำไม้ไผ่อันเล็กๆ ยาวๆ เรียกไม้เกี้ยว มาหักเป็นรอยให้เป็นข้อ แต่ละข้อห่างกันประมาณครึ่งนิ้ว รอยข้อหมายถึงจำนวนคนในบ้าน บ้านไหนคนมารอยข้อมาก ข้อหนึ่งหมายถึงคนหนึ่ง นำไม้เกี้ยวนี้ไปปักบนหัวกล้วยในถาด ชาวบ้านจะนำถาดเหล่านี้ไปวางบนโต๊ะที่จัดไว้ในบริเวณพิธี และจะต้องจัดหาผ้าม่วง ผ้าขาวม้า ผ้านุ่งที่เป็นผ้าไหมสวยๆ เตรียมไว้หลายๆชุด เพราะในการรำเจ้านี้ นอกจากเจ้าพ่อหนุ่มแล้ว จะมีเจ้าพ่อเจ้าแม่องค์อื่นๆ ซึ่งได้รับเชิญมาร่วมด้วย พิธีกรรมในการรำเจ้า จะเริ่มประมาณบ่าย 3 โมง ผู้ร่วมพิธีจะเป็นสตรีที่ได้รับเชิญให้เป็นรำทรง ไม่จำกัดจำนวน ก่อนรำทรงจะต้องรับเครื่องเช่น คือ ถาดที่ชาวบ้านจัดมา และเมื่อเจ้าเข้าประทับในรำทรงแล้ว รำทรงจะเลือกหยิบผ้านุ่ง หรือสไบมาสวมทับชุดเดิมหลังจากนั้นก็จะรำดาบ โดยหยิบดาบที่วางอยู่ขึ้นมารำไปรวบๆ รำไปหว่าก็หยิบไปหว่าขึ้นมา ใช้ปี่พาทย์มอญบรรเลงเพลงมอญโบราณ บรรเลงเป็นช่วงสั้นๆ ไม่มีคำร้อง เพลงแรกให้เชิญเพลงคล้ายๆ เพลงสาธุการ เพลงรำดาบ เพลงรำไบไม้ เพลงหาบกล้วยในขณะที่รำนั้นเจ้า พ่อหนุ่มจะเข้าประทับในรำทรง และท่านจะเลือกสาวๆ ให้ออกมารำด้วย โดยรำทรงของเจ้าพ่อจะชี้ไปที่สาวๆ ซึ่งมักเป็นคนสวยให้ออกมารำ และจะมีเจ้าเข้าประทับก็ต้องเป็นรำทรง เมื่อเป็นรำทรงแล้วจะต้องมารำถวาย เจ้าพ่อเป็นประจำทุกปี เวลาเจ้าพ่อจะกลับ รำทรงนั้นก็จะมีลง ดังแสดงตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7 สตรีมอญในอดี เพื่อขอถ่ายทอดวิหามอญรำเจ้า

การปล่อยปลา เนื่องจากคนมอญส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม การเดินทางสัญจรตามท้องทุ่ง ในบางฤดูกาลพบเห็นปลาคกลัก เพราะขาดน้ำอยู่เสมอ จึงพากันนำไปปล่อยที่แม่น้ำ ต่อมาจึง

ได้กลายเป็นประเพณีปล่อยปลาในวันสงกรานต์ เพราะเดือนเมษายนของไทยเป็นเดือนแห่งการขาดฝน พิธีกรรมปล่อยปลาถือเป็นการช่วยต่ออายุสัตว์ คนมอญจึงถือว่าการปล่อยปลาในวันสงกรานต์เป็นการสะเดาะเคราะห์ช่วยต่ออายุของผู้กระทำ และเป็นการนำตนไปประสบโชคดี หลังวันที่ 15 เมษายนแล้ว จะมีขบวนแห่ปลาและนกกของคนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด หนุ่มสาวจะแต่งตัวกันอย่างงามพริ้ง หิ้วถังปลา หรือโอ่งแก้วใส่ปลาและกรงนกที่ตกแต่งสวยงาม เดินเป็นขบวนนำปลาไปปล่อยที่ ทำน้ำวัดปรมย์ยิกาวาส และปล่อยนกที่บริเวณลานวัดนั่นเอง ตามตำนานการปล่อยปลากล่าวไว้ว่า เมื่อโบราณกาลมีพระอาจารย์รูปหนึ่งมีลูกศิษย์หลายคน พระอาจารย์มีความชำนาญในการทายโชคชะตาราศี วันหนึ่งได้ตรวจดวงชะตาศิษย์รักก็ทราบว่าจะอยู่ในเกณฑ์อายุ ถึงมาจะต้องตายในไม่ช้า ด้วยความสงสารจึงบอกให้เขื่อน้อยกลับไปเยี่ยมบ้าน เพื่อเยี่ยมโยม บิดามารดาเป็นครั้งสุดท้าย โดยมีได้บอกเรื่องดวงชะตา สามเณรดีใจออกเดินทางเพื่อกลับไปยัง บ้านของตน ระหว่างทางได้ผ่านหนองน้ำที่มีน้ำแห้งขอด มีปลาตกกลักรเป็นจำนวนมากจึงจับปลา เหล่านั้นไปปล่อยแม่น้ำให้รอดตายทุกตัว จากนั้นจึงเดินทางต่อไปจนถึงบ้าน เยี่ยมโยมบิดามารดา อยู่ไม่นานพอสมควรจึงเดินทางกลับมายังสำนักอาจารย์ ฝ่ายอาจารย์เห็นศิษย์กลับมาอย่างปลอดภัย ก็แปลกใจจึงสอบถามเรื่องราวต่างๆ เมื่อทราบว่าลูกศิษย์ได้ประกอบความดีด้วยเมตตาจิต ด้วย การช่วยชีวิตปลาจึงรอดปลอดภัยมาได้

การทำบุญกลางบ้าน การทำบุญกลางบ้านที่เกาะเกร็ด คนมอญเรียกว่า " ปะยัถวาฮา อาได้ห์ กวาน " การทำบุญนี้จะทำกันในหมู่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน และหมู่บ้านนั้นจะจัดทำบุญกลางบ้านขึ้นหลังวันที่ 15 เมษายน โดยมีการเลี้ยงพระในตอนเช้า ชาวบ้านในหมู่บ้านจะช่วยกันจัดอาหาร มาถวายพระ และเลี้ยงกันในหมู่ชาวบ้าน ก่อนสงกรานต์ประมาณหนึ่งสัปดาห์ มีการเตรียมกวนกาสะแม ซึ่งเป็นขนมที่ต้องใช้แรงคนมากในการทำ นอกจากกวนกาสะแมแล้ว จะมีการกวนข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวแก้ว ซึ่งเป็นขนมสำหรับทำบุญในเทศกาลนี้นอกจากขนมแล้วยังมีการทำขนมจิน หรือ " ละนอมจิน " ซึ่งเป็นอาหารของคนมอญแต่โบราณกาลมาแล้วเพื่อเตรียมทำบุญด้วย เมื่อได้ทำบุญกลางบ้านแล้ว การเฉลิมฉลองการขึ้นศักราชใหม่ยังคงมีต่อเนื่องไปอีกด้วย เช่น การจัดทำพิธีทำบุญสงฆ์น้ำพระ เป็นต้น

สงฆ์น้ำพระและเจดีย์มอญ เมื่อได้ทำบุญกลางบ้านแล้ว การเฉลิมฉลองการขึ้นศักราชใหม่ จะมีการทำบุญต่อเนื่องไปอีกด้วยการจัดทำบุญสงฆ์น้ำพระ เนื่องจากในระยะสงกรานต์นี้เป็นช่วงที่อากาศร้อนจัดมากชาวบ้านจึงร่วมกันจัดทำบุญสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระเจดีย์สำคัญในวัด เปลี่ยนผ้าแพรสีแดงที่พันรอบพระเจดีย์ทุกองค์ การทำบุญให้ทานต่างๆผ่านมาจนถึงวันที่มีการสงฆ์น้ำพระแล้ว คนมอญทั้งหลายเชื่อว่าความร่มเย็นเป็นสุข ความเป็นสุข ความเป็นสิริมงคลทั้งหลายอัน

เป็นผลบุญจากการประกอบการกุศล ทั้งคุณพระรัตนตรัยและเทพยดาและองค์ภิกษุอำนาจอวยชัย ปกปักษ์รักษาให้มีความสุขร่มเย็น การเฉลิมฉลองใหม่จึงเป็นนิมิตหมายในสิ่งที่ดั่งามทุกคนดำเนินชีวิต อย่างสงบสุข ความเจริญร่มเย็นตามเจตารมณ์ที่มุ่งหมายไว้และอิมเอมในผลบุญกุศลอย่างมั่นคง ตลอดไป ดังแสดงตามภาพที่ 8

ภาพที่ 8 สรงน้ำพระ ของชาวบ้านเกาะเกร็ด

ทั้งหมดนี้เป็นประเพณีสงกรานต์ในเกาะเกร็ด ที่แตกต่างไปจากประเพณีสงกรานต์ที่อื่นๆ แต่ปัจจุบันได้ปฏิบัติกันผิดเพี้ยนไปบ้าง เนื่องจากวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้เข้ามาในเกาะเกร็ดมากขึ้น

ประเพณีการจุดลูกหนู เป็นประเพณีการจุดดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่งของคนมอญที่ใช้จุดเผาศพ พระสงฆ์ในเกาะเกร็ด และในอำเภอปากเกร็ด เนื่องจากพระสงฆ์เป็นสถาบันที่คนมอญเคารพนับถือมาก เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีลปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การเผาศพต้องทำด้วยความเคารพ ไม่นิยมจุดดอกไม้จันทร์เผาศพพระสงฆ์ด้วยมือตนเอง ซึ่งถือว่าไม่เป็นการสมควรจึงใช้ลูกหนูจุดศพ และมีการสร้างปราสาทสำหรับเผาศพโดยเฉพาะ โดยจะเผาปราสาทไปพร้อมกับเผาศพด้วย เป็นประเพณีเฉพาะวัดที่มีพระสงฆ์มอญเท่านั้น ไม่มีการจำกัดชั้น วรรณะของพระสงฆ์แต่ประการใด ประเพณีนี้

ยังคงรักษาสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ คนมอญยังนิยมทำลูกหนูมาจุดแข่งขันกันในงานศพด้วย แข่งกันว่าของใครจะมีเสียงดัง และวิ่งตามสายไปโดยที่เสียงไม่ขาดหาย และมีกำลังแรงสามารถโค่นทับศพหรือปราสาทที่ไว้ศพจำลองพังได้ กันนับว่าเป็นผู้ชนะ ระยะเวลาที่ให้ลูกหนูวิ่งนั้น แล้วแต่จะสัญญาตกลงกันเอง และก่อนที่จะนำลูกหนูมาจุดนั้น จะต้องมีการแห่กันอย่างใหญ่โต ลูกหนูของใครก็แห่กันมา มีไฟฟ้าข้อมอญ กลองยาวหรือเปิงมาง สุดแต่ว่าใครจะจัดอะไรมาก็ได้ มีสาว ๆ สวย ๆ ของหมู่บ้าน แต่งกายสวยงามมาร่วมเพื่อนรำมาในขบวนแห่ลูกหนูด้วย อุปกรณ์ในการจัดทำลูกหนู เดิมทีเคยใช้ไม้ไผ่ตัดเป็นท่อนๆ บรรจุดินปืนไว้ข้างในเรียกว่า " ตัวลูกหนู " แต่เนื่องจากลูกหนูไม้ไผ่มีกำลังวิ่งน้อย ปัจจุบันจึงเปลี่ยนมาทำด้วยไม้มะม่วงบ้าง ไม้ขนุนบ้าง ตัดเป็นท่อนๆ ท่อนหนึ่งยาวประมาณ 80 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร เจาะรูตรงกลาง เพื่อบรรจุดินปืน แล้วอุดหัวและท้ายเจาะรูด้านหนึ่ง สำหรับใส่สายชนวน แขนงตัวลูกหนูไว้กับลวดสลึงเส้นใหญ่ ซึ่งจึงเป็นสายยาวประมาณ 200 เมตร สายหนึ่งมีลูกหนูประมาณ 6-12 ตัว ดันสายผูกติดไว้กับต้นไม้ ส่วนปลายสายจะทำเป็นเชือกด้วยไม้ปักเป็นขาทรายตรงไว้ ส่วนมากจะมีหีบพาดกลาง ให้ลูกหนูทุกสายได้ผูกเล็งตรงยังโรงศพที่อยู่ในปราสาท ตัวเชือกนี้ห่างจากเมรุประมาณ 20-30 เมตร การจุดลูกหนูครั้งหนึ่ง จะใช้กี่สายก็ได้แต่สายหนึ่งต้องจุดทีละตัว วิธีจุดลูกหนู การจุดลูกหนูเพื่อเผาศพพระสงฆ์นั้น เดิมทีเคยมีพระสงฆ์เป็นผู้จุดชนวน ชาวสาจะยุ่งเกี่ยวไม่ได้ เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นปุณนิยบุคคลอันสูงสุด เมื่อจุดลูกหนูวิ่งไปยังปราสาทแล้ว ไฟจากดินปืนจะลุกไหม้เชื้อเพลิงภายในปราสาท ทำให้ปราสาทและโรงศพไหม้ไฟ ถ้าจุดลูกหนูหมดแล้วศพยังไหม้ไม่หมด ก็จะช่วยกันเผาต่อไปจนไหม้หมด เนื่องจากมีปัญหาที่แรงวิ่งของลูกหนู บางครั้งทำให้ศพกระจัดกระจาย ดูแล้วเป็นที่อุจาดตาอย่างยิ่ง ปัจจุบันนี้จึงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม โดยสร้างเมรุจำลองสำหรับทำพิธีขึ้นต่างหาก มีปราสาทโรงศพเช่นกัน ส่วนศพจริงนั้นตั้งไว้ที่เมรุสำหรับเผาจริง เวลาจุดลูกหนูก็จะจุดไปที่เมรุจำลอง ต่อมาการจุดลูกหนูจึงกลายเป็นการเล่นแข่งขันกันในงานศพพระประเภทหนึ่ง โดยส่งตัวแทนของวัด ประมาณ 5-8 วัด หรือมากกว่านั้น สุดแต่ความใหญ่โตของงาน การแข่งขันนี้จะจุดทีละสายๆ ละตัวจนครบทุกสาย สายใดลูกหนูวิ่งไปชนยอดปราสาทถือว่าชนะเลิศ จะมีเงินรางวัลให้ตามความสามารถลดหลั่นกันไป เมื่อแข่งขันเสร็จแล้ว จึงมีการเผาจริงอีกครั้งหนึ่ง พิธีจุดลูกหนูนี้จะทำกันในตอนบ่ายของวันเผาจริง โรงทำลูกหนู ปัจจุบันยังมีโรงทำลูกหนูที่วัดปรมัยยิกาวาส เกาะเกร็ด และมีกระบอกลูกหนูที่ทำเสร็จแล้วหลายลูก และมีอุปกรณ์การผลิตลูกหนูด้วย ถ้าต้องการชมเชยแวะไปชมได้ที่วัดปรมัยยิกาวาส สำหรับวัดที่เคยมีชื่อเสียงในการจุดลูกหนู ได้แก่ วัดสนามเหนือ อีกวัดหนึ่ง

ประเพณีทำบุญออกพรรษาการทำบุญออกพรรษตามวัดในเกาะเกร็ด จะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยจะมีการทำบุญเป็นพิเศษเป็นวัดๆ ไป เช่น มีการทำบุญปิดทองไหว้พระ เวียนกันไปวัดละ 1 วัน แล้วแต่ว่าในท้องที่นั้นจะมีวัดสำคัญมากน้อยเพียงใด บาง

แห่งมีการทำบุญเช่นนี้ถึง 10 วันหลังจากวันออกพรรษา เฉพาะในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จะมีการทำบุญคล้ายๆกันทั้ง 3 วัน เริ่มตั้งแต่เช้ามืดของวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวบ้านจะจัดสำหรับอาหารไปถวายพระที่วัดเป็นสำหรับใหญ่ จะมีขนมจีนน้ำยา น้ำพริก กระจยาสารท กล้วยไข่ เป็นหลัก นอกจากนั้นจะมีอาหารอื่นๆอีก งานทำบุญออกพรรษา เป็นเทศกาลประจำปี เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ความยิ่งใหญ่ไม่ยิ่งหย่อนหรือจะยิ่งใหญ่มากว่าเทศกาลสงกรานต์ซึ่งเป็นงานตอนต้นปีเสียอีก นอกจากการทำบุญตามวัดในช่วงออกพรรษาแล้ว ในเกาะเกร็ดยังมีการดักบาตรทางน้ำ และการดักบาตรดอกไม้อีกด้วย จะได้กล่าวถึงประเพณีทั้ง 2 นี้ตามลำดับไป

ประเพณีดักบาตรทางน้ำ ประเพณีดักบาตรทางน้ำเป็นประเพณีในเทศกาลออกพรรษา ซึ่งชาวเกาะเกร็ด และชาวอำเภอปากเกร็ดจะพากันในวันพระขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดยคนมอญจะตกแต่งเรือสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์และลูกศิษย์จากวัดต่างๆ พายออกไปรับบิณฑบาตตามบ้านเรือนของคนมอญที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มตั้งแต่เช้ามืดวันขึ้นเป็นต้นไป คนมอญจะพร้อมกันทำบุญมากกว่าวันอื่นๆ เรือแต่ละลำส่วนมากเป็นเรือขนาดใหญ่ เรือบางลำมีลูกศิษย์มากกว่า 20 คน ทั้งยังมีเสียงเพลงที่ลูกศิษย์แต่ละลำ ร้องรำทำเพลงดังไปทั่วท้องน้ำอย่างสนุกสนานครึกครื้น เมื่อครบทุกหมู่บ้านแล้วจึงกลับวัด สำหรับเพลงที่ร้องนั้น น่าสนใจมาก เรียกกันว่า "เพลงโหยนโหย" ท่วงทำนองเพลงเป็นการให้สัญญาณกำกับจังหวะแกฝีพาย ขณะพายเรือตามแบบมอญ ขอยกตัวอย่างดังนี้ ดันเสียง - เขว ป๊ะ เขว ลูกเรือ - เขว (พร้อมกับจ้วงฝีพาย) เดิมทีเดียวใช้คำร้องเป็นภาษามอญ ต่อมามีการผูกคำร้องเป็นภาษาไทย เนื้อร้องมีไม่มากนัก เป็นการร้องดันโดยใช้ทำนอง "โหยนโหย" เป็นเครื่องประกอบทำนอง โดยคำลงท้ายเป็นสระโอ ตัวอย่าง เช่น ดันเสียง - ไชโย โหยนโหย ผมมาที่ที่โหล่ ลูกคู่รับ - ไชโย โหยนโหย ขอแกลงผมสักโถ ไชโย โหยนโหย แกลงหมูขึ้นโตๆ ไชโย โหยนโหย ขอให้บุญอีกโหล่ ไชโย โหยนโหย ให้พรั่งพร้อมด้วยลาโก ปัจจุบันทางอำเภอปากเกร็ดได้จัดให้มีการประกวดการดักบาตรทางน้ำด้วย ทำให้มีการเปลี่ยนรูปแบบประเพณีเดิม เช่น ตกแต่งเรือมากเกินไป มีการนำผู้หญิงรำรำในเรือด้วย นับว่าไม่สมควรอย่างยิ่ง

ประเพณีดักบาตรดอกไม้ เป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งในเกาะเกร็ด ความมุ่งหมายของชาวพุทธนั้นถือเป็นการปฏิบัติและแสดงความคารวะน้อม อีกทั้งขอขมาลาโทษ หากมีเหตุอันใดพลาดพลั้งไป ซึ่งเป็นการกระทำล่วงเกินต่อพระพุทธศาสนา และพระภิกษุสงฆ์ ขอให้อานิสต์แห่งการถวายดอกไม้จันทน์ขึ้นเมื่อพระภิกษุได้รับบิณฑบาตแล้ว และได้นำไปบูชาพระพุทธรูปและปูชนียสถานในวัดต่อไป ดังแสดงตามภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ประเพณีตักบาตรดอกไม้รูปเทียน ของชาวบ้านเกาะเกร็ด

พิธีกรรมของการตักบาตรดอกไม้ จะจัดในวันพระขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษานั้น หลังจากมีการทำบุญใส่บาตรทางน้ำในตอนเช้าแล้ว ชาวบ้านจะรีบจัดอาหารไปถวายพระที่วัด ประมัยกาวาส พระสงฆ์จากวัดต่างๆ ในท้องที่นั้นจะไปฉันเพลรวมกันที่ศาลาการเปรียญ บนศาลาการเปรียญจะมีสำหรับอาหารคาวหวานสำหรับถวายพระทุกองค์ที่มาร่วมทำพิธี ชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ จะจัดสำรับมาบ้านละ 1 ชุด สำรับที่วัดนี้จะเป็นสำรับที่สวยงาม ทั้งเครื่องทองเหลือง ถ้วยชามลายคราม หรือเครื่องแก้ว เมื่อนำสำรับมาวางกลางศาลาการเปรียญจึงแลดูสวยงามมาก เมื่อพระสงฆ์ทั้งหลายฉันภัตตาหารเพลแล้ว จะเดินลงจากศาลาการเปรียญสู่พระอุโบสถ โดยมีผู้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานไว้ในหีบมุกที่สวยงาม และทั้งหมดนี้ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นจะเป็นการชวนรูป โดยชาวบ้านจะนั่งเรียงรายสองข้างทาง จากศาลาการเปรียญถึงหน้าประตูพระอุโบสถ ทุกคนจะมีรูปเทียนวางอยู่ในพานหรือถาดจำนวนมาก เมื่อพระท่านเดินผ่านมาดั่งก็ถวายรูปเทียน เริ่มตั้งแต่ถวายพระบรมธาตุมาจนถึงพระสงฆ์ทั้งหมดนั้น ด้วยอาการที่เคารพนอบน้อม ขบวนพระสงฆ์ที่มีพระบรมธาตุนำหน้า จากศาลาการเปรียญถึงพระอุโบสถ จึงเป็นภาพที่งดงาม และน่าศรัทธาเลื่อมใสมาก พระสงฆ์ทั้งหมดจะไปร่วมทำพิธีปวารณาที่พระอุโบสถ ชาวบ้านจะมารวมกันที่หน้าพระอุโบสถ พร้อมกับทำพิธีขอสมาธิพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ การถวายของแด่พระสงฆ์นี้ คนมอญต่างท้องที่อาจมีผิดแผกไปบ้าง ที่เกาะเกร็ด แต่เดิมจะถวายรูปและเรียกเป็นภาษามอญว่า "ชวนรูป" แต่ในปัจจุบันถวายทั้งรูปและดอกไม้ แต่บางแห่งก็ถวายดอกไม้อย่างเดียว เช่นที่อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น

ปีพาทย์มอญเกาะเกร็ด เดิมทีเดียววงปีพาทย์มอญเกาะเกร็ดมีหลายคณะด้วยกัน เช่น คณะครูบุญทิว ศิลปดุริยางค์ เมื่อครูบุญทิวเสียชีวิตจึงเลิกลงไป ปัจจุบันมีเหลืออยู่คณะเดียวคือ วงแหยมศิลป์

ผู้ก่อตั้งวงคือ ครูแหยม รนขาว ครูแหยมเป็นศิษย์ครูจำปาซึ่งเป็นคนมอญเกาะเกร็ดหมู่ที่ 7 และเป็นครูปี่พาทย์ดั้งเดิม มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ครูแหยมเป็นลูกศิษย์มาตั้งแต่เด็ก เมื่อครูจำปาเสียชีวิต ครูแหยมจึงตั้งวงชื่อ วงแหยมศิลป์ โดยรับเครื่องดนตรีของวงครูจำปามาทั้งหมด และบรรเลงแต่เพลงมอญแท้ๆ ไม่เล่นเพลงไทยเลย โดยยึดการบรรเลงแบบมอญเก่าอย่างเคร่งครัด จึงแตกต่างจากปี่พาทย์มอญปทุมธานีและพระประแดง เมื่อครูแหยมเสียชีวิตครูสมจิตร รนขาว ซึ่งเป็นบุตรชายได้รับหน้าที่หัวหน้าวง ต่อมาครูสมจิตร รนขาวได้เสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2540 คุณชวลิต รนขาวได้รับผิดชอบมาจนถึงปัจจุบันนี้

ประเพณีรำมอญ รำมอญ เป็นนาฏศิลป์ที่เก่าแก่ของคนมอญ และคงเหลืออยู่สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ลูกหลานมอญรุ่นหลังๆ นี้ ยังคงได้รับการถ่ายทอดศิลปะนี้ไว้ด้วยดีตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกาะเกร็ด พระประแดง และปทุมธานี ยังมีผู้ที่รำมอญได้จำนวนมาก ซึ่งรวมทั้งมีวงปี่พาทย์มอญ บรรเลงประกอบการรำ ก็ยังคงมีอยู่หลายวงเช่นกัน แต่ละวงล้วนมีฝีมือเยี่ยมทางบรรเลงเพลงมอญกันทั้งสิ้น คนมอญจะเรียก รำมอญ ว่า " ปัว-หะเป็น " จะมีรำมอญในโอกาสมีงานมงคล งานสมโภชต่างๆ ตลอดจนงานศพ โดยเฉพาะในงานศพพระสงฆ์ ชาวบ้านจะนิยมรำถวายหน้าศพเพราะถือว่าได้บุญ ในงานศพภคฤหบดีผู้มีอาวุโส หรือผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ ชาวบ้านจะมารำด้วยความเคารพเช่นกัน ทำรำ ดังเดิมมี 10 ท่า ที่เกาะเกร็ดนิยมรำ 12 ท่า (เพลง) แต่ละท่ามีปี่พาทย์บรรเลงประกอบการรำ ก่อนรำผู้รำจะทำการกราบครั้งหนึ่ง และเมื่อรำจบแล้วจะกราบอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อแสดงการเคารพ เพราะการรำมอญนั้น โดยปกติมักจะรำเพื่อแสดงความเคารพ มิใช่รำเพื่อความรื่นเริงแต่เพียงอย่างเดียว การรำมอญผู้รำจะอาศัยจังหวะตะโพนมอญเป็นหลัก หน้าทับของการตี ตะโพนมอญ เมื่อลงจังหวะตีทางหน้าด้านใหญ่ ผู้รำจะทิ้งมือลงให้พอดีกับจังหวะของตะโพน การเคลื่อนไหวตัวของผู้รำจะทำได้โดยการเอนตัวอย่างอ่อนช้อย และกระเียบเท้าไปที่ละ น้อยๆ ตามจังหวะดนตรี ส่วนใหญ่จะใช้มือรำรำเคลื่อนไหวน้อยมาก ซึ่งต่างกับการรำไทย การรำมอญผู้รำจะเหยียดมือทั้งสองออกราในท่านิ่งอยู่กับที่ พร้อมกับการเคลื่อนไหวลำตัวดังกล่าวข้างต้นนี้ เมื่อรำจบแต่ละเพลงผู้รำจะทิ้งมือลง ปี่พาทย์จะขึ้นเพลงใหม่ การแต่งกาย ผู้รำแต่งกายแบบสตรีมอญ เครื่องแต่งกายผ้านุ่งใช้ผ้าชิ้นยาว กรอมเท้า เสื้อแขนกระบอก พาดผ้าสะไบไหล่เดียว หรือคล้องคอปล่อยชายให้ห้อยอยู่ ข้างหน้าทั้งสองชาย และจะใช้เครื่องแต่งกายสีอะไรก็ได้ แม้ในงานศพ เพราะคนมอญ ไม่ถือว่าในงานศพต้องแต่งสีดำ จึงแต่งสีอะไรก็ได้ รำมอญยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านมอญและ คงจะสืบทอดศิลปะนี้ไปอีกนาน อันเป็นการแสดงถึงสัญลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมอันมีค่ายิ่งที่คนมอญได้พยายามรักษาไว้ให้คงอยู่คู่กับความเป็นมอญตลอดเวลาที่ยาวนาน การ รำมอญในจังหวัดนนทบุรี ยังคงมีสืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ลูกหลานมอญรุ่นหลังๆ นี้ ได้รับการถ่ายทอดศิลปะนี้ไว้ด้วยดีตลอดมา รำมอญที่นับว่างดงามสมบูรณ์แบบทุกขบวนท่า รำที่สุคในประเทศไทยขณะนี้ คือรำมอญ

ของชาวบ้านตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด เพลงประกอบการรำ เริ่มต้นด้วยการบรรเลงเพลง โหมโรง มอญเรียกเพลงนี้ว่า " ซอ-ปาด " จะได้ยินเพลงนี้ทุกวันทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ ในเวลา 8.00 น. เวลาเที่ยงนาฬิกา เพลงนี้เป็นเพลงโหมโรงของมอญ ปี่พาทย์มอญ จะบรรเลงทุกครั้งก่อนมีการรำ จากนั้นจึงบรรเลงเพลงที่ 1 ถึง 10 ประกอบการรำของผู้รำ เพลงต่างๆ มีเนื้อร้อง และมีชื่อเพลงเป็นภาษามอญดังนี้ เพลงที่ 1 ชื่อเพลง " ยาก-หะเป็น " เพลงที่ 2 ชื่อเพลง " ละบ๊ะ-ชาน " เพลงที่ 3 ชื่อเพลง " คอม-ทอ " เพลงที่ 4 ชื่อเพลง " ขะวัว-ตอห์ " เพลงที่ 5 ชื่อเพลง " ขะวัว-ชนะอม " เพลงที่ 6 ไม่ทราบชื่อเพลง เพลงที่ 7 ชื่อเพลง " ละ-ชาน " เพลงที่ 8 ชื่อเพลง " หะ-ว่าย " เพลงที่ 9 ชื่อเพลง " เมียง-ปล้าย-หะเลี้ย " เพลงที่ 10 ชื่อเพลง " ป้าก-เมียะ " ที่น่าประทับใจก็คือ คนมอญในเกาะเกร็ดได้ร่ำมอญถวายหน้าพระที่นั่งมาแล้วรวม 3 ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินมาฉลองวัดปรมัยยิกาวาส ครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. 2474 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์ให้เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส เป็นที่พระสุเมธราชจารย์บริหารธรรมชั้นธรรมสัญญาบดี ในการฉลอง สมณศักดิ์มีการมอญถวายเป็นการบูชาด้วย และครั้งที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ได้เสด็จมายังวัดปรมัยยิกาวาส เพื่อสำราญพระอริยาบท

ประเพณีการเล่นเพลงเจ้าขาว เพลงเจ้าขาว เป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของชาวเกาะเกร็ด และอำเภอปากเกร็ด เป็นเพลงเรือของชาวมอญที่ใช้ร้องรับกันระหว่างพายเรือไปตามบ้านเรือนริมน้ำ เพื่อบอกให้ทราบว่าเรือคณะนี้จะทำบุญที่วัดใด พร้อมกันนั้นก็ชักชวนให้คนมาทำบุญร่วมกันไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเทศกาลทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จะตักน้ำในแม่น้ำลำคลอง เออล้นตลิ่ง ซึ่งเหมาะอย่างยิ่งที่ชาวบ้านจะออกบอกรับบุญทางเรือ ด้วยการพายเรือไปตามหมู่บ้านต่างๆ พร้อมกับร้องเพลงเรือ เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญด้วยกัน การบอกรับบุญเช่นนี้จะมีกำเนิดมาตั้งแต่เมื่อใดยังหาหลักฐานไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 200 ปี กล่าวคือประมาณต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพลงเรือนี้ คนมอญที่มีภูมิลำเนาในเกาะเกร็ด และอำเภอปากเกร็ดได้ปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านานแล้ว อาจเป็นประเพณีที่มีอยู่ก่อนในเมืองมอญและคนมอญเหล่านั้นได้นำมาใช้เมื่อมาอยู่ในเมืองไทย ดังจะเห็นได้ว่าประเพณีนี้มีเฉพาะในหมู่คนไทยเชื้อสายมอญเท่านั้น พิธีกรรมก่อนเทศกาลทอดกฐินมาถึง ในตอนค่ำๆชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันทั้งชายและหญิง ลงเรือลำใหญ่ ภายในเรือจะมีกระบุงหรือภาชนะอื่นๆ ที่เตรียมไว้ใส่ข้าวสาร ที่หัวเรือจะมีตะเกียงเจ้าพายุจุดไว้ เพื่อให้แสงสว่าง กลางลำเรือจะมีเครื่องดนตรีอีก 1 ชุด เพื่อใช้บรรเลงประกอบเวลาร้อง เรือเจ้าขาวจะพายไปตามบ้าน ถึงบ้านใดบ้านใด ก็ร้องเพลงเชิญให้เจ้าบ้านมาทำบุญ เมื่อเจ้าของบ้านทำบุญแล้วจะร้องเพลงให้พรแก่เจ้าของบ้าน จากนั้นก็พายไปยังบ้านอื่นๆต่อไป เรือเจ้าขาว จะออกบอกรับบุญ

คราวละหลายๆ คื่น จนเมื่อเห็นว่า บรรดาสิ่งของที่ได้รับบริจาคไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร กล้วย อ้อย มะพร้าว ฯลฯ รวมทั้งเงินได้พอทอดกฐินแล้วการบอกบุญก็หยุด เรือบอกบุญรับบริจาคค่อยๆ หายลับ คิ่งน้ำไปอย่างช้าๆ ท่ามกลางบรรยากาศอันสงบในยามดึกจนรุ่งสาง บทเพลงเจ้าขาว สำหรับบท เพลงเจ้าขาว เป็นเพลงที่ผู้ร้องสามารถร้องต่อไปได้เรื่อยๆ โดยเปลี่ยนสร้อยท้ายชื่อดอกไม้ไปเรื่อยๆ เช่น ดอกสกลิด ดอกตำลึง ดอกพลับพลึง ดอกมะดัน และลงท้ายให้คล้องจองกับชื่อดอกไม้นั้นๆ ตัวอย่าง เช่น ...เจ้าเอ๋ย เจ้าขาว ราวละลอก / หอมแต่ดอก ดอกเอ๋ย ดอกสกลิด / ทำบุญด้วยกัน ได้ ขึ้นสวรรค์ ขึ้นคูลิต / (ลูกคู่) เห่ เฮ เอ้ ละล่า / เจ้าเอ๋ย เจ้าขาว ราวละลอก / หอมแต่ดอก ดอกเอ๋ย ดอกตำลึง / นำบุญมาให้ถึง หัวกระได แล้วแม่รำพึง... / (ลูกคู่) เอ๋ย โอละหน่าย โอละหน่าย หน้อยเอ๋ย / (คำว่า "ขึ้นคูลิต" จะคล้องจองกับ "ดอกสกลิด" และ คำว่า "แม่รำพึง" จะคล้องจองกับ "ดอกตำลึง")

ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในเกาะเกร็ดมานานเช่นกันซึ่งตรงกับ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 โดยจะเริ่มในตอนเช้า พระสงฆ์จะออกบิณฑบาตตามปกติ คนมอญจะนำ ข้าว น้ำผึ้ง และข้าวต้มลูกโยนมาใส่บาตร ดังแสดงตามภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ของชาวบ้านเกาะเกร็ด

ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง มีความเป็นมาจากพุทธประวัติ คือสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรง เลิกบำเพ็ญทุกขกิริยาแล้ว กลับมาเสวยกระยาหารตามปกติ แต่ความสมบูรณ์แห่งพระวรกายก็ยังไม่

พื้นดินดั้งเดิม จนนางสุชาดาได้กวนข้าวมธุปายาส (ข้าวที่หุงด้วยนํ้านมเจื่อนํ้าผึ้ง) นำมาถวาย เมื่อได้เสวยข้าวมธุปายาสแล้ว ทำให้พระวรกายกลับสมบูรณ์แข็งแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว พระปรีชาญาณก็เกิดจนสามารถตรัสรู้สำเร็จพระโพธิญาณ มีอยู่คราวหนึ่งในช่วงเดือน 10 พระภิกษุทั้งหลายถูกฝนจนชุ่มด้วยนํ้าฝน เกิดอาพาธจ้งหันอาเจียน ร่างกายซูบผอมเศร้าหมองลง เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบได้ทรงพุทธานุญาตให้ภิกษุรับและฉันนํ้าผึ้ง นํ้าอ้อย เนยข้น เนยใส และนํ้ามันพืชได้ในยามวิกาล เพื่อระงับโรคและบำรุงร่างกาย เพราะถือว่าทั้ง 5 ชนิดเป็นเภสัชด้วย ด้วยเหตุนี้การตักบาตรนํ้าผึ้ง จึงเป็นการถวายเภสัชทาน ได้ปฏิบัติสืบต่อมาจนเป็นประเพณีการตักบาตรนํ้าผึ้ง ตั้งแต่นั้นมา

การเล่นเพลงระบำบ้านไกล เป็นการเล่นเพลงพื้นบ้านของชาวเกาะเกร็ด ในเทศกาลต่างๆ รวมทั้งในเทศกาลสงกรานต์ด้วย หลังจากการเล่นสระบัว เป็นการร้องและรำเล่นเพื่อความสนุกสนาน ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็นฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงนั่งเรียงแถวหน้ากระดานอยู่คนละฝั่ง แต่หันหน้าเข้าหากัน มีครกตำข้าวอยู่ตรงกลางลาน แต่กลับเอาทางกันครกขึ้น ชายจะเป็นฝ่ายเริ่มต้นโดยออกมา นั่งบนครกตำข้าวหันหลังให้ผู้หญิง ฝ่ายหญิงคนใดคนหนึ่งจะใช้มือตบพื้นให้ดังผิวะ แล้วให้ผู้ชายที่นั่งอยู่บนครกทายว่าใครตบ ถ้าทายถูก ผู้หญิงที่ตบพื้นก็ต้องออกมาร้องและรำคู่กับชายที่กลางลาน คนที่อยู่รอบๆ ก็เป็นลูกคู่ และปรบมือให้จังหวะ การแต่งกาย ฝ่ายชายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม พาดผ้าสองไหล่ ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนกระบอกผ้าสะไบคล้องคอ ปลอ่ยชายให้ห้อยอยู่ข้างหน้าทั้ง 2 ชาย นับว่าเป็นการเล่นเพลงพื้นบ้านที่สนุกสนานอย่างยิ่งของชาวเกาะเกร็ด

ประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีความเชื่อของคนไทยที่นิยมทำกันในวันเพ็ญเดือน 12 ซึ่งสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ เรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน คือในตอนกลางคืนนิยมจัดงานสนุกสนานรื่นเริง และร่วมกันปลดปล่อยความทุกข์กับสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน นำสัญลักษณ์บางอย่างของตนเองใส่ในกระทง เช่น เศษผม เศษเงิน เมื่อลอยกระทงก็จุดธูปเทียนกล่าวขอขมาพระแม่คงคา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง สำหรับประเพณีลอยกระทงที่เกาะเกร็ดและอำเภอปากเกร็ด ที่จัดในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปีนั้น มักจะจัดที่เกาะเกร็ด เพราะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับการลอยกระทง เนื่องจากมีวัดและบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมแม่น้ำอยู่แล้ว โดยทางอำเภอปากเกร็ดและเทศบาลตำบลปากเกร็ดได้จัดงานลอยกระทงที่วัดปรมย์ยิกาวาส เพราะสถานที่เหมาะสมกับการลอยกระทงอย่างยิ่งนั่นเอง แต่ปีนี้ (พ.ศ. 2542) ได้จัดที่เมืองทองธานี ซึ่งสถานที่ไม่ได้อยู่ริมแม่น้ำเหมือนที่เกาะเกร็ดส่วนทางจังหวัดนนทบุรี ได้ร่วมกับเทศบาลเมืองนนทบุรี จัดให้มีงานประเพณีลอยกระทงขึ้น ณ บริเวณริมเขื่อนหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่า โดยในวันดังกล่าว จะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การประกวดการประดิษฐ์กระทงดอกไม้สด การ

ประกวดกระทง ในภาคค่ำก็จะมีการประกวดนางนพมาศ และมีมหรสพตลอดคืน เมื่อเวลา 24.00 น. มาถึง ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน รวมทั้งนางนพมาศก็จะพร้อมใจกันร่วมลอยกระทงบริเวณริมเขื่อนเป็นภาพที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง

ประเพณีทำบุญตักบาตรพระร้อยแปด เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานแล้วในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากเกาะเกร็ดมากนัก โดยจัดขึ้นตามลำน้ำในคลองบางกอกน้อย ได้จัดขึ้นหลายวัดด้วยกัน เช่น วัดไทยเจริญ วัดบางไกรนอก วัดอุทยาน วัดโบสถ์ และวัดบางไกรใน ประเพณีนี้จะเริ่มขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งเป็นวันทำบุญที่แท้จริง แต่ประเพณีจะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันแรม 7 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี โดยจัดมาประมาณ 80 ปีเศษมาแล้ว และปัจจุบันก็ยังจัดอยู่ พิธีกรรมมิได้แตกต่างไปจากการทำบุญตักบาตรทั่วไป คือแทนที่พระภิกษุจะออกบิณฑบาตไปตามถนน ได้เปลี่ยนมาพายเรือขนาดต่างๆ ออกมาบิณฑบาต คำว่า "พระร้อยแปด" นั้นมิได้หมายถึง พระภิกษุสงฆ์จำนวน 108 รูปเท่านั้น ร้อยแปดเป็นคำที่คนไทยนิยมเรียกสิ่งของที่มีมาก จนเกินความคาดเดาให้ทราบถึงจำนวนที่แท้จริงได้ เช่นเดียวกับคำว่า "ร้อยแปดพันเก้า" นั่นเอง ประวัติความเป็นมาของประเพณีทำบุญตักบาตรพระร้อยแปด เดิมทีเดียวชาวบ้านวัดหน้าไทรได้ริเริ่มจัดทำขึ้นก่อน ต่อมาวัดหน้าไทรเกิดขัดข้องไม่สามารถจัดทำได้อีก จึงได้มอบให้วัดบ้านจีน (วัดไทยเจริญ) รับทำต่อ เวลานั้นวัดบ้านจีนที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านยังไม่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ไว้สักการะ และใช้ประกอบพิธีทางศาสนกิจ อธิการแห่งเจ้าอาวาสจึงมีโครงการหล่อพระพุทธรูปขึ้น และได้ป่าวประกาศบอกบุญให้ชาวบ้านมาร่วมเป็นเจ้าภาพ เพื่อรับบริจาคทองเหลืองมาหล่อเป็นองค์พระ เมื่อได้ทองเหลืองพอแก่ความต้องการแล้ว จึงแผ่ทองเหลืองให้เป็นแผ่น และออกไปแจกจ่ายให้แก่สมภารทุกวัดในเขตท้องที่นนทบุรี ตลอดจนเกจิอาจารย์ผู้เรืองวิทยาคมให้ช่วยลงอักขระในแผ่นทองเหลืองที่ได้รับแจกไป แล้วนำกลับมาหล่อเป็นพระพุทธรูปต่อไป ขนานนามว่า "พระพุทธรอคม" การตักบาตรพระร้อยแปดก็เริ่มทำมาตั้งแต่สร้างหลวงพ่พุทธรอคมเสร็จ ตรงกับวันเสาร์แรม 8 ค่ำ เดือน 12 ปีฉุน ตรงกับวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2466 สำหรับจุดประสงค์ของการแห่ขบวนพระนี้ก็เพื่อประกาศให้ประชาชนได้ทราบโดยทั่วกันว่า จะมีพิธีทำบุญตักบาตรพระร้อยแปด ขึ้นอีกครั้งหนึ่งแล้ว และให้สาธุชนมาทำบุญร่วมกันในวันรุ่งขึ้น การแห่ขบวนพระนี้ทุกวัดจะแห่พร้อมกันหมด พิธีจะเริ่มขึ้นในวันแรม 7 ค่ำ เดือน 12 โดยเริ่มพิธีตั้งแต่ตอนบ่าย ทุกวัดที่จัดงานนี้จะมีการแห่พระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงของวัดนั้น เช่น หลวงพ่ออคมจากวัดไทยเจริญ หลวงพ่อโตวัดอุทยาน แห่ไปตามลำน้ำ โดยการจัดขบวนแห่อย่างสวยงาม มีการรำประกอบด้วยขบวนแห่ ได้นำเรือล่องไปตามบ้านเรือนต่างๆ ตามลำคลองบางกอกน้อย โดยมีขบวนทางทิศตะวันตกออกจนจดวัดชัยพฤกษ์ แล้วย้อนกลับมาทางทิศตะวันตกจนถึงอำเภอบางใหญ่ ต่อจากนั้นจะนำเรือย้อนกลับมาตั้งที่วัด เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมากราบไหว้ปิดทองบูชาเป็นเวลา 3

วัน 3 คืน ตลอดงาน จะมีมหรสพสมโภชอย่างมโหฬาร พิธีกรรมจะเริ่มเวลา 5.00 น. ในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งถือว่าเป็นวันทำบุญใหญ่. จะมีประชาชนมาร่วมทำบุญตามลำนํ้าอย่างแน่นขนัดทั้งสองฝั่งคลอง ประชาชนส่วนใหญ่ที่มาทำบุญพระร้อยแปดนี้ จะมาโดยเรือพายและเรือเครื่อง ซึ่งมีการเตรียมอาหารคาวหวานมาอย่างพร้อมมูล ส่วนทางด้านพระสงฆ์นั้นชาวบ้านจะนิมนต์ลงเรือจ้างบ้าง เรืออีแปะบ้าง บางลำมีพระ 1 องค์ หรือ 2 องค์ แต่ส่วนใหญ่ไม่เกิน 3 องค์ และมีคนพายเรือ 3 - 4 คน เพื่อรับอาหารคาวหวานจากประชาชน พระจะบิณฑบาตไปในทางเดียวกัน เช่น เริ่มต้นทางฝั่งขวาก็จะรับบิณฑบาตเรือไป แล้วจึงวกกลับมาฝั่งซ้ายบ้าง แต่ละวัดจะมีการแห่พระพุทธรูปสำคัญซึ่งประดับประดาอย่างสวยงามไปรับบิณฑบาตด้วย พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนปิดทองและบริจาค ทรัพย์เพื่อนำไปบำรุงวัด ช่วงเวลาที่ประชาชนทำบุญกันหนาตาจะอยู่ระหว่าง 6.00-7.00 น. ในระหว่างการทำบุญนี้ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้นชาวบ้านจะแต่งตัวเป็นอุยิบ้าง หรือนำผ้าเหลืองมาห่มบ้าง และใช้ขันครอบศีรษะ สมมติเป็นพระสงฆ์มาร่วมบิณฑบาตด้วย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลนครปากเกร็ด ปี 2548-2553

(เทศบาลนครปากเกร็ด, 2552) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายการพัฒนา เพื่อเป็นกรอบแนวคิด ในการปฏิบัติภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติเทศบาล นครปากเกร็ด(ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2546 โดยยึดถือประโยชน์ของประชาชนสำคัญ เน้นบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการมีส่วนร่วม ของประชาชน โดยมียุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาล และจังหวัดนนทบุรีเป็นหลัก ในการกำหนด เพื่อดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลที่ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 50 มาตรา 53 มาตรา 54 มาตรา 56 และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และมาตรา 6 หมวด 2 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

วิสัยทัศน์เทศบาลนครปากเกร็ด

“ ที่อยู่อาศัยชั้นนำ รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่งเสริมการค้าชุมชน ”

พันธกิจการพัฒนา

เทศบาลนครปากเกร็ดได้นำมากำหนดเป็นพันธกิจการพัฒนา 7 ประการ ดังนี้

1. พันธกิจการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาเส้นทางคมนาคมในพื้นที่รับผิดชอบอย่างทั่วถึงประชาชน ได้รับความสะดวกในการสัญจร โดยพัฒนาถนน สะพาน ทางเดินเท้า การวางระบบระบายน้ำ ท่อทั้งเขตนครปากเกร็ดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เร่งก่อสร้างถนนที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ และถนนสายย่อยเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายการคมนาคมทางบกภายในพื้นที่ และเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ปากเกร็ดกับกรุงเทพมหานครและท้องถิ่นใกล้เคียง เพื่อรองรับการจราจรภายหลังการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่จะแล้วเสร็จในปี 2549 ระบบการจราจรภายในพื้นที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย โดยให้การสนับสนุนหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหการจราจร ติดตั้งสกรีนบอร์ดประชาสัมพันธ์ข่าวสารจราจร ให้ประชาชนได้ตรวจสอบเส้นทางที่เหมาะสมในการสัญจร ปรับปรุงเครื่องหมายจราจรและการทำสีตีเส้นบนพื้นผิวถนนให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนอยู่เสมอ

2. พันธกิจการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา คือ ประชาชนเกิดความตระหนักในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและรักษาสิ่งแวดล้อม ให้สมดุล โดยจัดการอบรม อนุรักษ์และประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทุกกลุ่ม เยาวชนในโรงเรียนและสถานประกอบการต่าง ๆ และให้การสนับสนุนฌาปนสถานไร้มลพิษ มีการจัดการปัญหาน้ำเน่าเสียอย่างเป็นระบบ เร่งรัดการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียรวมของเมืองควบคู่ไปกับการปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียในหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่การบริหารจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลอย่างมีประสิทธิภาพ ปรับปรุงระบบการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น จัดให้มีที่พักขยะในชุมชน และจัดหาสถานที่กำจัดขยะของเทศบาล ประชาชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วมลดปริมาณขยะ โดยการคัดแยกขยะจากครัวเรือน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่โครงการนำร่องจัดตั้งศูนย์รีไซเคิลขยะชุมชน มีระบบการป้องกันน้ำท่วมครอบคลุมพื้นที่รับผิดชอบ โดยการสร้างเขื่อนป้องกันดินทรุดสองฝั่งคลองสายสำคัญ และทำการขุดลอกคูคลองที่มีอยู่ทั้งหมดอย่างสม่ำเสมอ สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรอบเขตเทศบาลมีความสวยงามน่าอยู่อาศัย โดยปรับปรุงภูมิทัศน์รอบเขตเทศบาลนครปากเกร็ดให้มีบรรยากาศที่สดใส สะอาดและน่าอยู่อาศัยมากขึ้น โดยเฉพาะภูมิทัศน์บริเวณถนนสายหลักของเมือง จัดให้มีสวนสาธารณะเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาได้สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณตลาดเก่าริมน้ำ และได้ทางด่วน

3. พันธกิจการพัฒนาด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ดังนี้คือ ประชาชนมีจิตสำนึกและความตระหนักในระบอบประชาธิปไตย โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ชุมชนได้รับการส่งเสริม

พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนด้านต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสียดิน การประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน ส่งเสริมอุปกรณ์การดับเพลิงให้กับทุกชุมชนพร้อมทั้งจัดให้มีการอบรมอาสาสมัครป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชุมชน

4. พันธกิจการพัฒนาด้านสาธารณสุข อนามัยและสวัสดิการสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ดังนี้คือ ประชาชนมีความตระหนักในการรักษาสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยการจัดอบรมให้ความรู้ด้านการรักษาสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ตรวจและร้านอาหาร แผงจำหน่ายอาหาร และสถานประกอบการต่างๆ ด้านความสะอาดและอนามัย จัดให้มีบริการด้านสาธารณสุขให้ครอบคลุมทั่วถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและอนามัยที่ดีแก่ประชาชน บริการการป้องกันและควบคุมโรคอย่างทั่วถึง เพิ่มศูนย์บริการสาธารณสุขและการบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่เพื่อให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย ประชาชนได้มีทางเลือกในการรักษาสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแพทย์แผนไทย โดยจัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจ ประชาชนทุกกลุ่มและทุกวัยให้ความสนใจต่อการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ โดยจัดกิจกรรมการออกกำลังกายและการแข่งขันกีฬาสำหรัประชาชนในชุมชน เยาวชนในโรงเรียน ผู้บริหารและพนักงานเทศบาล รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมกีฬาหรือการออกกำลังกายแก่โรงเรียนและองค์กรต่างๆ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ประสบสาธารณภัยในชุมชนได้รับการสงเคราะห์และส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยส่งเสริมสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส คนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยและความเดือดร้อนในชุมชน และดำเนินโครงการการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการตามนโยบายของรัฐบาล

5. พันธกิจการพัฒนาด้านการศึกษาและวัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ดังนี้คือ ประชาชนทุกกลุ่มเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยส่งเสริมการจัดงานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น สืบสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ชาวมอญปากเกร็ด ผนรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและศาสนาสถานมีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดเทศบาลมีคุณภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยการพัฒนาอาคารสถานที่และการจัดการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดเทศบาล ซึ่งเป็นของเทศบาลเดิม จำนวน 1 ศูนย์ และเตรียมดำเนินการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กเพิ่มเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่บริการทั้ง 5 ตำบล มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการถ่ายโอนจำนวน 8 ศูนย์ เร่งดำเนินการขอรับถ่ายโอนโรงเรียนระดับประถมศึกษา

และมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 16 โรงเรียนแล้วเสร็จตามที่กำหนดแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

6. พันธกิจการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ดังนี้คือ ประชาชนมีโอกาสสร้างอาชีพและหารายได้เพิ่ม โดยจัดให้มีการฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพและให้การส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน มีการส่งเสริมด้านการตลาดสำหรับการสินค้าทั่วไปและผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการก่อสร้างปรับปรุงตลาดสดให้สะอาดถูกหลักอนามัยเป็นตลาดตัวอย่างตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งด้านคุณภาพ บรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขาย พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิม วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยพัฒนาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ให้เป็นสวนสาธารณะที่มีคุณภาพ พัฒนาพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาให้เป็นแหล่งพักผ่อนแห่งใหม่และเป็นจุดเชื่อมกับแหล่งท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จัดทำแผนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและจัดการอบรมเยาวชนในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้พร้อมรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

7. พันธกิจการพัฒนาด้านการบริการประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ดังนี้คือ ประชาชนได้รับการบริการอย่างสะดวกรวดเร็วและมีคุณภาพ โดยปรับปรุงรูปแบบการให้บริการทุกๆด้าน มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารและระบบคอมพิวเตอร์สารสนเทศที่ทันสมัย พร้อมให้บริการที่รวดเร็วและต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริการด้านทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน ระบบการจัดเก็บภาษีแบบอัตโนมัติ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ เร่งรัดให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการร่วม (One Stop Service) ผู้บริหารและพนักงานทุกระดับรวมทั้งสมาชิกสภาเทศบาลได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มพูนประสบการณ์ โดยจัดให้มีการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างจิตสำนึกในการให้บริการประชาชนและการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมทุนการศึกษาให้แก่พนักงาน มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นและทันสมัยเพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีสถานที่ปฏิบัติงานที่สะดวกสบายต่อผู้ปฏิบัติงานและเอื้ออำนวยต่อการบริการประชาชน โดยปรับปรุงพื้นที่บริการภายในอาคารสำนักงาน พัฒนาและปรับปรุงศูนย์บริการ (บริเวณที่ดินกรมธนารักษ์) จัดระบบการควบคุมดูแลอาคารและศูนย์บริการทุกแห่ง รวมทั้งการก่อสร้างสถานีดับเพลิงย่อยให้กระจายทั่วพื้นที่บริการเพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว

สิ่งแวดล้อม

จากการที่เทศบาลนครปากเกร็ด มีการขยายตัวทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาที่ผ่านมา ส่งผลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และก่อปัญหาให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย

ขยะมูลฝอย

ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด มีปริมาณขยะเกิดขึ้นเฉลี่ยแล้วประมาณวันละ 180 ตัน ซึ่งเทศบาลได้ทำการเก็บขนขยะจำนวน 2 เที่ยว ต่อวัน ในด้านการกำจัดขยะมูลฝอยนั้น ขยะมูลฝอยทั้งหมดที่เกิดขึ้นถูกนำไปกำจัดบริเวณสถานที่กำจัดมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ที่ตำบลคลองขวาง อำเภอไทรน้อย โดยวิธีการเทกอง (Open Dumping) ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ถูกใช้จนเต็ม จนมีสภาพเป็นภูเขาขยะขนาดใหญ่ และได้ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะชาวคลองขวางเป็นอย่างมาก

น้ำเสีย

น้ำเสียเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญและมีผลกระทบอย่างมาก ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดและชาวจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากทางทิศตะวันตกของเขตเทศบาลนครปากเกร็ดติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ในเขตเทศบาลยังมีลำคลอง สาธารณะซึ่งเป็นแหล่งรองรับน้ำอีกหลายสาย ซึ่งขณะนี้แม่น้ำ ลำคลองดังกล่าว เริ่มประสบปัญหากับสภาพน้ำเน่าเสีย ทั้งนี้ จากรายงานการตรวจสอบสภาพน้ำเสียในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ปี 2542 ของกรมชลประทาน ซึ่งตรวจวัดในช่วงตั้งแต่สะพานพระรามที่ 6 ถึงปากคลองสำแล โดยในช่วงเดือน ตุลาคม 2541 - มกราคม 2542 ปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) บริเวณตั้งแต่สะพานพระราม 6 ถึงจังหวัดนนทบุรี ในเดือนตุลาคมและธันวาคมมีค่าต่ำกว่ามาตรฐานอยู่ที่ 1.5-1.9 ppm ปริมาณความสกปรกของน้ำ (BOD) บริเวณจังหวัดนนทบุรีตั้งแต่เดือน ตุลาคม - ธันวาคม มีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยอยู่ระหว่าง 4.1-4.54 ppm ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2542 ปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) บริเวณตั้งแต่สะพานพระราม 6 ถึงจังหวัดนนทบุรี มีค่าต่ำกว่ามาตรฐาน โดยอยู่ระหว่าง 0.3 - 1.7 ppm ปริมาณความสกปรกของน้ำ (BOD) ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม มีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยอยู่ระหว่าง 4.00 - 6.98 ppm และในช่วงเดือน มิถุนายน - กันยายน 2542 ปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) ในเดือน

มิถุนายน มีค่าต่ำกว่ามาตรฐาน โดยอยู่ระหว่าง 1.6 - 1.7 ppm สำหรับแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญของจังหวัด คือ น้ำเสียจากชุมชน แหล่งที่อยู่อาศัย และน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีแนวโน้มของปริมาณน้ำเสียที่จะมากขึ้นอีกในอนาคต

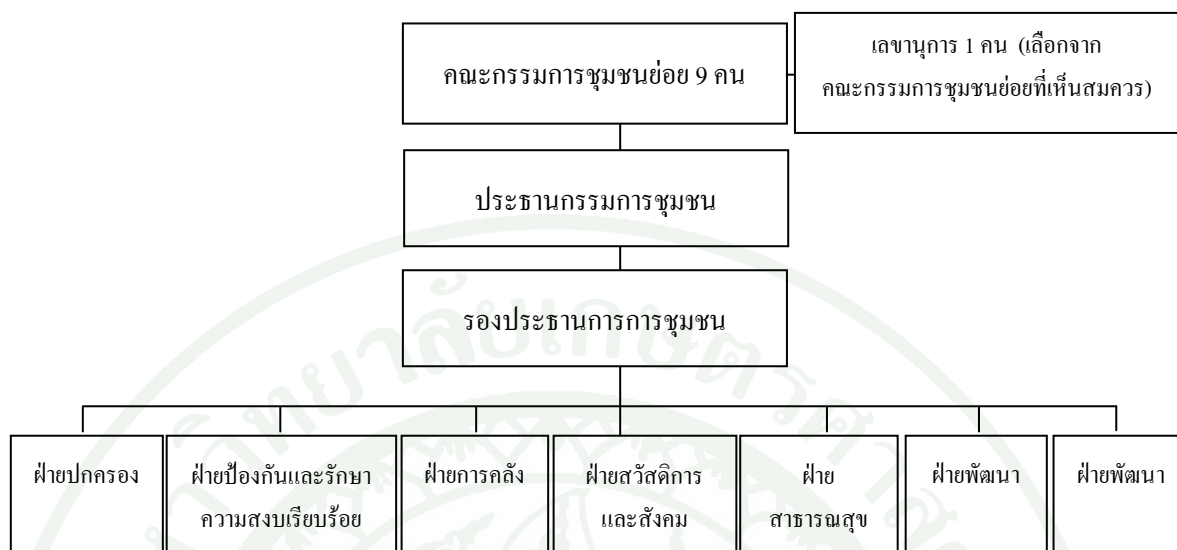
อากาศและเสียง

ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาของฝุ่นละออง ที่เกิดจากการก่อสร้างและขยายระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ฯลฯ ปัญหาควันพิษ ที่เกิดจากไอเสียรถยนต์ สำหรับมลพิษทางเสียงนั้น สามารถแยกได้ตามสภาพของแหล่งกำเนิด คือ แหล่งกำเนิดเคลื่อนที่ได้แก่ เสียงที่เกิดจากยานพาหนะบนท้องถนน และเสียงดังจากเรือ ซึ่งผลการตรวจวัดในช่วงเวลาต่างๆ พบว่าระดับเสียงมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 70 - 80 เดซิเบล ทั้งนี้เนื่องจากเขตเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นพื้นที่เขตปริมณฑลที่มีความเจริญเติบโตรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคมจากกรุงเทพมหานคร จึงเป็นสาเหตุของปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง

ชุมชนเข้มแข็ง

เทศบาลนครปากเกร็ด ได้ดำเนินการจัดตั้งชุมชนขึ้น จำนวน 63 ชุมชน เมื่อ ปี 2549 ตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยที่ประสงค์ให้ประชาชนในเขตเทศบาลได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนตนเอง เป็นการประสานส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นกับเทศบาล ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชน จำนวน 9 คน ที่เป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนในการดำเนินงานประสานงานติดต่อระหว่างชุมชนและเทศบาล ตามรูปแบบการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน ดังแสดงตามภาพที่ 11

รูปแบบคณะกรรมการชุมชน

ภาพที่ 11 รูปแบบคณะกรรมการชุมชน

ที่มา: สำนักงาน เทศบาลนครปากเกร็ด

คณะกรรมการชุมชนชุดหนึ่ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการชุมชน 1 คน และกรรมการชุมชน ไม่เกิน 8 คน คณะกรรมการชุมชน อาจพิจารณาแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาได้ตามความเหมาะสม ประธานกรรมการชุมชน อาจพิจารณาคัดเลือกกรรมการ 1 คน ทำหน้าที่เลขานุการ

นโยบายของชุมชน นครปากเกร็ด (ปี 2549 - 2553)

1. เป็นผู้นำและเป็นแกนกลางในการพัฒนาชุมชน
2. แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. เสนอแผนงาน โครงการเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากเทศบาล หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
ต่าง ๆ
4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึกและร่วมใจกันพัฒนาชุมชน
5. ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
6. เสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน

7. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

ขั้นตอนการทำงานของคณะกรรมการชุมชน

1. ศึกษาข้อมูลของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่จำเป็น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. สรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหามาจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน
4. ปฏิบัติตามแนวทางที่ได้วางไว้ โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
5. ติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะกรรมการกองทุนชุมชนเมือง เทศบาลนครปากเกร็ด

ประวัติความเป็นมา

ด้วยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลซึ่งมี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่มีเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนโดยได้กำหนดเป็นนโยบาย ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อนำมาพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ตลอดจนบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นที่เร่งด่วน รวมทั้งใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในอนาคต เทศบาลนครปากเกร็ดได้ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนชุมชนเมืองขึ้น ตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน 2544 ที่ผ่านมา โดยได้ดำเนินการเปิด"เวทีชาวบ้าน" ให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อเลือกสรรคณะกรรมการกองทุนชุมชนเมืองแต่ละชุมชน ชุมชนละ 9 -15 คน เพื่อจะเป็นตัวแทนของชุมชนในเข้ามาบริหารจัดการเงินกองทุน และออกกฎ ระเบียบ เงื่อนไข กองทุนของตนเอง ชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดที่ได้รับการขึ้นทะเบียน จากสำนักงานคณะกรรมการกองทุน

หมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ มีจำนวน 39 กองทุน และมีคณะกรรมการกองทุนแต่ละกองทุนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

กองทุนชุมชนเมือง (กองทุน 1 ล้านบาท)

หากท่านใดมีความประสงค์ที่จะสมัครเป็นสมาชิกกองทุนชุมชน สามารถติดต่อสมัครได้ที่ คณะกรรมการกองทุนชุมชนของท่าน

งานสังคมสงเคราะห์

เทศบาลนครปากเกร็ด ได้ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ เช่น อัคคีภัย อุทกภัย เป็นต้น เป็นการช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนแก่ประชาชนในเขตเทศบาล รวมทั้งให้คำแนะนำประชาชนในด้านการสงเคราะห์เรื่องต่าง ๆ

กิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. การจัดฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน
2. การจัดการแข่งขันกีฬาในชุมชน
3. การจัดกิจกรรม WALK RALLY เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว

สรุปข้อมูลทั่วไปในเกาะเกร็ด พบว่ามีผู้คน อยู่อาศัยเป็นชุมชนมา ตั้งแต่สมัยอยุธยา และในวันนี้ เกาะเกร็ดก็ยังคง ลักษณะชุมชน กึ่งเมืองกึ่งชนบทเอาไว้ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของเกาะเกร็ดคือ เป็นชุมชนซึ่งติดต่อ กับชุมชนอื่นได้เฉพาะทางน้ำ ประชากรของเกาะ เกร็ด แบ่งตามเชื้อชาติได้ ๓ กลุ่มคือ ประชากรเชื้อชาติไทย ชาวไทยเชื้อสายมอญ และชาวไทยอิสลาม ประชากรทั้ง ๓ กลุ่มอยู่รวมกัน โดยไม่มีความขัดแย้ง ทุนทางสังคมทางด้านวัฒนธรรม ศิลปะ ขนบธรรมเนียม และประเพณีของชาวไทย เชื้อสายมอญ ซึ่งสืบทอดจากชาวมอญในอดีตมาอย่างต่อเนื่องและเด่นชัด โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนาหรือช่วงเทศกาล เยือนเกาะเกร็ดในวันสำคัญทางศาสนาหรือช่วงเทศกาล จะได้สัมผัสและประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญ เช่น วันออกพรรษา มีประเพณีตักบาตรพระร้อย (หรือตักบาตรเรือ) ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ ประเพณีตักบาตรดอกไม้ม้า และเทศกาลสงกรานต์ มีประเพณีแห่ทางหงส์ (หรือแห่ธงตะขาบ หรือแห่ทางหงส์ธงตะขาบ) ประเพณีแห่ข้าวแช่ ประเพณีแห่ปลา ประเพณีแห่น้ำหวาน เป็นต้น

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน 14 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดจำนวน 7 คน และผู้ใหญ่บ้านในตำบลเกาะเกร็ด 7 หมู่บ้าน จำนวน 7 คน และผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษา ข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลเกาะเกร็ด 7 หมู่บ้าน ต่อประเด็นในแต่ละด้าน รวมถึงการศึกษาค้นคว้าจากวารสาร ตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ทุนทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 1 ทุนทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ลักษณะทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด

การวิเคราะห์ลักษณะของทุนทางสังคมเป็นการประเมินผลการปฏิบัติประเพณีหนึ่งของสังคม โดยเป็นการประเมินเพื่อดูว่า ผลจากการใช้ชีวิตของประชาชนที่แสดงออกมาในรูปของกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การรวมกลุ่ม การมีการศึกษา การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการ

บริหารและระบบราชการที่ดี เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมไว้ โดยการวิเคราะห์ลักษณะของทุนทางสังคมในครั้งนี้ เป็นการประเมินความคิดเห็นของ ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ถึงลักษณะของทุนทางสังคม มาใช้ในการดำเนินชีวิต

1. การรวมกลุ่ม

สมาชิกในชุมชนมีการพบปะสนทนาเป็นประจำและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ในชุมชนและร่วมทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ ของหมู่บ้านในชุมชนและนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตร หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น คุณยุพิน จันทรหอมกุล ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของประชาชนในเกาะเกร็ดไว้ว่า

...การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ แก่สังคมของเรานั้น วันนี้ ในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ซึ่งเราแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ก็จะขอเสนอรูปแบบที่พอเป็นไปได้ รูปแบบที่จะเกิดขึ้นใหม่จะต้องไม่ไปซ้ำซ้อน ซึ่งฉันเชื่อว่าทางชุมชนได้วางรูปแบบไว้คืออยู่แล้ว และประชาชนทุกคนก็กำลังทุ่มเททำงานหนักกับมันอยู่ ฉะนั้นการจะรวมตัว หรือรวมกลุ่มในวันนี้ ไม่ควรมองข้ามตรงจุดนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อน สิ่งต่อมาที่เราจะต้องคำนึงถึงคือ บุคลากร เวลา และเงินทุนสนับสนุนกิจกรรม ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ ถือเป็นทรัพยากรพื้นฐาน ที่จะเป็นตัวชี้ชะตาว่า “การรวมกลุ่ม” จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ได้ ด้านบุคลากร ถือเป็นสิ่งตั้งต้นเลยก็ว่าได้ เมื่อมีการสรุปรูปแบบของกลุ่มออกมาแล้ว สิ่งที่ตามมาคือการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ...

ตรงนี้เอง ภายในชุมชนจะต้องมีบุคลากรให้เพียงพอสำหรับหน้าที่แต่ละส่วน เพียงพอในที่นี้ไม่ใช่ว่ามีหน้าที่อยู่สียบอย่าง ก็หากคนสียบคนมาทำหน้าที่ตรงนี้แล้วก็จบ แต่คนที่จะมารับผิดชอบหน้าที่แต่ละอย่างนั้น ควรจะต้องมีความรู้ ความชำนาญ ในหน้าที่ที่จะรับผิดชอบด้วย สำหรับการรวมกลุ่มจะเหนียวแน่นหรือไม่นั้น คุณอานวย กลั่นคุ้ม ได้ให้ความเห็นว่า

...เรื่องเวลาเป็นเรื่องจำเป็น ตัวแปรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องเวลาที่จะได้แก่ ความถี่ของกิจกรรม และสถานะภาพ (หรือพันธะ) ของตัวบุคลากรเอง สำหรับเรื่องความถี่ของกิจกรรมนั้น ผมเชื่อว่ายังงัยเสีย เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา หนึ่งในนโยบายที่จะต้องมียกคือ ความถี่ของกิจกรรม ว่าในแต่ละปีนั้นกลุ่มควรจะมียกกิจกรรมกี่ครั้ง ก็โครงการแต่ละครั้งน่าจะใช้เวลาแค่ไหน (ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ตอนต้น) ต่อมาก็เป็นเรื่องของตัวบุคลากรว่าจะมีเวลาให้กับกลุ่มมากน้อยแค่ไหน เพราะแต่ละคนก็จะมีพันธะ (ภาระ) แตกต่างกันไป เช่น นักเรียนนักศึกษา ก็จะต้องมุ่งเรียนเป็นหลัก คนทำงานประจำ ก็อาจจะยากในการหาเวลามาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม คนที่แต่งงานแล้วกับคนโสด ก็จะมีภาระหน้าที่หนักเบาไม่เหมือนกัน ฉะนั้นเรื่องบุคลากร และเรื่องเวลาจึงอาจถือได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะถ้าได้คนมาแต่คนๆ นั้นไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ก็จะไม่มีความหมายอะไร...

คุณฉลอง ศิลปกร ได้กล่าวถึงเงินทุนสนับสนุนหรืองบประมาณเพื่อใช้จ่ายภายในชุมชนตำบลเกาะเกร็ดไว้ว่า

...การทำกิจกรรม ซึ่งก็จะขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของกลุ่มว่าเป้าประสงค์ของกลุ่มคืออะไร เพราะการจะใช้เงินมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน สิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินก็คือ ความถี่ของกิจกรรมกลุ่มนั่นเอง ฉะนั้นหากคิดจะตั้งกลุ่มเราต้องมานั่งคิดกันว่า จะหาเงินทุนสนับสนุนจากที่ไหน รูปแบบการหาเงินทุนจะเป็นอย่างไร หรือหากทำแค่กิจกรรมเล็กๆ เราแต่ละคนพร้อมที่จะออกเงินทุนได้แค่ไหน ...

ส่วน คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล บอกถึงรูปแบบการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนตำบลเกาะเกร็ดของเข้าไว้ว่า

...คิดนคิดว่าการรวมกลุ่ม มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ เช่นให้เรียนรู้จากการฝึกทำงานจริงหรือรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ อาศัยระบบความสัมพันธ์แบบพี่-น้อง ในการสั่งสอนตักเตือนหรือช่วยเป็นที่ปรึกษาให้กับเยาวชนในทุกเรื่อง (ยกเว้นเรื่องเงิน!) เพราะฉะนั้นแล้ว ในบทบาทของการรวมกลุ่มให้กับชุมชน จึงควรให้ความสำคัญกับ การพัฒนาเยาวชน ในระดับกระบวนการ มากกว่ามองเป้าหมายของการเรียนรู้ในระดับกิจกรรม...

ซึ่งสอดคล้องกับ คุณราตรี จินฉาย ได้ให้ความหมายของรูปแบบการรวมกลุ่มอาชีพของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดไว้ว่า

... ในเรื่องของกรรวมกลุ่มอาชีพของชาวบ้าน เพื่อตอบสนองและแก้ปัญหาปากท้อง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเกาะเกร็ดก็มีความน่าสนใจไม่น้อย ชาวบ้านที่นั่นบอกว่า เดิมมีความพยายามรวมกลุ่มอาชีพกลุ่มต่างๆ จากหน่วยงานราชการ ในตอนแรกก็เริ่มด้วยการพาไปดูงานที่นั่นที่นี้ แล้วก็กลับมาทดลองรวมกลุ่มกันทำการผลิตแต่แล้วก็ไปไม่รอด อันเป็นเรื่องเล่ามหากาฬสูตรสำเร็จของการรวมกลุ่มชาวบ้านโดยรัฐที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านที่นั่นไม่ย่อท้อต่อความล้มเหลว เพราะได้รับประสบการณ์จากการทดลองทำผิดทำถูก จนได้ทางออกมาเป็นการรวมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา เริ่มจากสมาชิกจำนวนน้อย ค่อยๆ ขยายผลจนได้สมาชิกจำนวนหนึ่ง สามารถรับ ออเดอร์จากลูกค้ารายใหญ่ เดือนหนึ่งขายส่งออกมาก และได้กลายเป็นสินค้าโอท็อปของจังหวัดนนทบุรี...

และสอดคล้องกับความเห็นของ คุณทัศนีย์ แฟงรอด ได้กล่าวว่า

...ชาวบ้านได้รวมกลุ่มอาชีพกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทำน้ำพริก กลุ่มท่องเที่ยว กลุ่มทำขนม และกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มแกนกลางของกลุ่มกิจกรรมหรือกลุ่มอาชีพกลุ่มอื่นทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะกลุ่มอาชีพกลุ่มอื่น เป็นเพียงกลุ่มกิจกรรมที่มีชาวบ้านบางส่วนเกี่ยวข้องกับอาชีพนั้นๆ ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมหรือสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ขณะที่กลุ่มออมทรัพย์มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน และมีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านสมาชิกทุกคนมาพบปะกันเมื่อถึงเวลานัด จึงเป็นโอกาสสำคัญให้ชาวบ้านได้วางเว้นจากการงานของตนมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกับชาวบ้านคนอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้ แกนนำชาวบ้านยังได้ใช้โอกาสนี้ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์เรื่องราวข่าวสารต่างๆ จากภายนอก หรือต้องการสื่อสารกันภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ...

นอกจากนี้ คุณสุพัตรา เกตุเจริญ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

...ชาวบ้านในชุมชนมีความพยายามปรับตัวการรวมกลุ่มเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบต่อชุมชน เช่นในด้านเศรษฐกิจ การเข้ามาส่งเสริมการรวมกลุ่มจากทางราชการไม่ได้ช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จจะเกิดความยั่งยืนได้เทียบเท่ากับการคิดค้นและรวมกลุ่มจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเอง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการรับเอาความรู้การผลิตจากภายนอกโดยการไปดูงาน ผสมผสานกับความชำนาญในการผลิตของชาวบ้านเป็นทุนเดิม จึงเกิดกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผา และกลุ่มอื่นๆ ตามมา เช่นกลุ่มอาหาร กลุ่มทำขนม ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อนำมาขายภายนอกชุมชนเป็นหลัก

แต่ก็มีกรรวมกลุ่มที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนด้วยเช่นกัน คือกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในชุมชน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชน ฯลฯ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชนได้กลายเป็นแกนกิจกรรมหลักของชุมชน เนื่องจากเป็นแหล่งระดมทุนภายในชุมชนที่สำคัญและมีประสิทธิภาพยิ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากความเข้มแข็งและความรับผิดชอบของผู้นำชุมชน ที่ทำให้กองทุนออมทรัพย์ชุมชนเติบโตสามารถสร้างประโยชน์ให้สมาชิกมีดอกผล และสวัสดิการชุมชนกลับคืนสู่ชาวบ้านในรูปแบบต่างๆ จนได้รับการยอมรับจากชาวบ้านทั้งระดับหมู่บ้านและตำบล...

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเกาะเกร็ดในการรวมกลุ่มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความเจริญเติบโตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วและที่สำคัญคือเป็นการเติบโตสวนกระแสเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤติของประเทศ เหตุผล แนวคิด วิธีการและดำเนินการที่ผลักดันให้การพัฒนานี้ประสบผลสำเร็จ จึงเป็นที่น่าสนใจ การจัดการเชิงรุกเพื่อพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กระบวนการบริหารจัดการในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ การศึกษาความเป็นไปได้สำรวจสภาพท้องถิ่นของตำบลเกาะเกร็ดแล้วพบว่า เกาะเกร็ดมีศักยภาพเพียงพอที่สามารถจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จึงกำหนดเป็นนโยบายเพื่อการรวมกลุ่มพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นจากการดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ก่อน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ศึกษาประวัติความเป็นมาจากตำราหนังสือเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ นำมาเป็นจุดขาย , ทำการสำรวจพื้นที่เกาะเกร็ดตามสภาพความเป็นจริง เพื่อดูสภาพความเป็นอยู่ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบถึงจุดเด่น ที่จะเป็นแรงดึงดูดต่อการพัฒนา จุดเด่น ด้านสภาพแวดล้อม คือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมอญ (มอญ) ตลอดจนมีวัดที่เป็นโบราณสถาน วัดอุโบสถที่สวยงาม และที่สำคัญที่ตั้งของเกาะเกร็ด ยังอยู่ในบริเวณชานเมืองที่มีการคมนาคมสะดวก ด้านประชาชน มีกลุ่มชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมและอาชีพดั้งเดิมไว้ การดำเนินการ โดยใช้หลักการในการจัดการและการดำเนินการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเกาะเกร็ดโดยอาศัย การมีส่วนร่วม การสร้างตัวอย่าง โดยการผสมผสานในการดำเนินการทุกกิจกรรมในการพัฒนาซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อสร้างพลังร่วมในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนา โดยการเน้นแนวคิดและยึดหลักการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อมุ่งหวังที่จะให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาที่เกิดจากประชาชน เป็นการทำให้ประชาชนได้เห็นประโยชน์และรับประโยชน์จาก การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาโดยตรงและยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย การจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชาวบ้าน

ฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์จัดฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ ทักษะ ในการปั่นเครื่องปั่นดินเผา และการแกะสลักลวดลายเครื่องปั่นดินเผา การพึ่งตนเองด้าน รายได้ ชาวบ้านมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมและช่วยเหลือกัน ในการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่มีจำนวน เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น การปั่นเครื่องดินเผา การขายอาหาร และ สินค้าเกษตรกรรม ซึ่งทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอยู่แล้วเพิ่มขึ้น และผู้ที่ประสบ ปัญหาจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่หันกลับมาประกอบอาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่น ของตน ดังนั้น ชาวบ้านจึงเห็นสมควรที่จะต้องให้มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงนิเวศอย่างต่อเนื่องตลอดไป และให้มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาร่วมกันในทุกด้านโดยได้อาศัยได้ เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและกองทุนการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดในทุกด้านจากการร่วมทุน ของชาวบ้านด้วยกันเอง และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุริยันต์ สุวรรณราช (2543) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนตำบลไม้เรียง อำเภอนาวัง จังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า การรวมกลุ่มทำธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้นเกิดขึ้นมาจากความใกล้เคียง แบบชักชวนกันปากต่อปาก ผ่านทางสายเครือญาติ เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน จนสามารถรวมกลุ่ม รวมผลผลิตราคาที่สูงกว่าต่างคนต่างขายสำหรับในด้านการบริหารและการจัดการธุรกิจยางพารา ของชุมชนนั้น เริ่มมาจากประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้และดูงานจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับยางพาราทั้งของเอกชนและราชการ หรือคำแนะนำต่าง ๆ พร้อมลงมือปฏิบัติจริง มีการ ลองผิดลองถูก จนประสบผลสำเร็จและได้ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้นสู่สมาชิกกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน อื่น ๆ จนเกิดเป็นระบบการบริหารจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับชุมชน นั้น ๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่อาศัย วัฒนธรรมของชุมชนในด้านความเป็นญาติพี่น้อง เพื่อ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกัน ใน การดำเนินธุรกิจยางพาราของชุมชน จากแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2541: 60) เมื่อประชาชน รวมกลุ่มกันในลักษณะของกลุ่ม ย่อมมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นในกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ก็จะมีความ เข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ เกิดการสะสมทุนทางสังคม และสามารถสร้างเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น เกษตรผสมผสาน หัตถกรรมแปรรูป ผลผลิตการเกษตร สมุนไพร เป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ตั้งกองทุนหมู่บ้านรวมตัวกันทำธุรกิจต่างๆ เช่น เป็นเจ้าของปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก ตั้งร้านขายอาหาร ขายอาหารปลอดสารพิษ ขายสมุนไพร จัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งกองทุน หมู่บ้านในชื่อต่างๆ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเหล่านี้ทำให้ ชุมชนเข้มแข็งขึ้น และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น จากการศึกษาของ สำนักงาน คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545: 7-17) พบว่า ในชุมชนใดที่คนในชุมชนสามารถ รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาได้ อย่างเหนียวแน่นและสามารถดำเนินการจนประสบผลสำเร็จได้

นั้น สามารถสร้างผลผลิต เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของกลุ่ม หรือมีพลังต่อรองจากภายนอกได้ ซึ่งทำให้สามารถขายผลผลิตได้ในราคาดี กระบวนการปรับตัวของชุมชนต่อกระแสโลกาภิวัตน์ มีได้หลายแนว ทั้งมาจากการเก็บรวบรวมสิ่งดีดีในชุมชนที่ยังหลงเหลืออยู่ เช่นภูมิปัญญาชาวบ้าน ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งการเลือกรับเอาสิ่งใหม่จากภายนอกชุมชนเข้ามาปรับรับใช้คนในชุมชน โดยไม่เกิดความขัดแย้งดังที่เคยคิดในชุมชน เช่นระบบวิถีการผลิตแบบใหม่ จนทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวระหว่างของเก่าและสิ่งใหม่ ไปสู่ความสมดุลของการรวมกลุ่มในชุมชนต่อไป

2. การศึกษา

การอบรมปวงนิสัชของเด็กและเยาวชนในชุมชนเกาะเกร็ด และมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด และแนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามครรลองของหมู่บ้านได้ดีขึ้น ซึ่งทาง คุณยุพิน จันทรหอมกุล ให้ความเห็นระบบการศึกษาแบบโรงเรียนกำลังประสบความล้มเหลว ไว้ว่า

...กรณีด้านการศึกษาแก่สังคมในชุมชนนั้น เมื่อพูดถึง "การศึกษา" คนส่วนใหญ่ก็จะนึกไปถึงโรงเรียนหรือสถานศึกษาอันเป็นระบบการให้ความรู้แก่ประชากรที่รัฐจัดขึ้น โดยเชื่อกันว่าเป็นระบบการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่ดีที่สุด แม้กระทั่งคิดกันว่าถ้าไม่ไปโรงเรียนก็ “ไม่มีความรู้” นี่เป็นโลกทัศน์ความเข้าใจของสังคมไทยที่เกิดขึ้นมานานกว่าร้อยปี นับแต่ที่เรามีระบบโรงเรียนเรื่อยมา แต่ในความเป็นจริง ระบบการศึกษาแบบโรงเรียนกำลังประสบความล้มเหลว ไม่เพียงแต่ในสังคมไทย หากแต่ในโลกทั่วไป เนื่องจากระบบการผลิตของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการสื่อสารนำมาซึ่งกระแสคิดการลงทุน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในทรัพยากรมนุษย์ เชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือพัฒนามนุษย์ที่สำคัญที่สุด...

ส่วน คุณอำนาจ กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงเรื่องการปฏิรูปการศึกษาของชุมชนเกาะเกร็ดไว้ว่า

... เราจึงได้เห็นกระแสการปรับตัวของระบบการศึกษาที่กำลังดำเนินไป เช่นการศึกษาในประเทศไทยที่ถูกติดกับระบบราชการตลอดมา ก็ถึงจุดวิกฤตและต้องปรับตัว เสียงเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษา ด้านหนึ่งได้สะท้อนถึงอารมณ์ของสังคมที่มีต่อการศึกษาของลูกหลานในชุมชน อย่างน้อยก็คือ ความต้องการที่จะให้ลูกหลานในชุมชนมีความสุขกับการเรียนรู้ได้

มากกว่าที่ผ่านมา จนถึงการจัดคำถามตอบทบทวนของโรงเรียนในโลกยุคใหม่ และข้อเท็จจริง ความจริงจิงของรัฐในการปฏิรูปการศึกษา อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนิน อยู่ในเวลานี้ ยังคงเน้นความสำคัญ และการทุ่มเทพยายาม แก่ระบบการศึกษา อย่างเป็นทางการเท่านั้น โดยมีได้เข้าใจถึงสถานการณ์ข้อเท็จจริง ที่เวลานี้ภาคประชาชนเกิดการ ขยายตัว เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบและเนื้อหาต่างๆ อย่างหลากหลายน่าฟังยิ่ง นัก อันเนื่องมาจากความต้องการที่จะฟื้นคืนบทบาทและสิทธิการจัดการศึกษาแก่ลูกหลาน ด้วยความตระหนักว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น ได้พรางลูกหลานของเขาไปจาก ชุมชนมาช้านานแล้ว ในขณะที่ความรู้ของชุมชนและวัฒนธรรมกำลังอ่อนแอลง ชุมชน จะต้องกอบกู้สถานการณ์ของตน ด้วยการใช้ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ สร้างการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับปัญหา และชีวิตจริงของชุมชนขึ้นมาด้วย...

คุณฉลอง ศิลปกร ได้กล่าวถึงกระบวนการการศึกษาไว้ว่า

...ปรากฏการณ์ด้านการศึกษา สะท้อนถึงความหมายอย่างกว้างของ "ความรู้" และ "การศึกษา" อันเป็น กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีได้มีเป้าหมายในการสนับสนุน ความสามารถของปัจเจกบุคคลหรือปัญญาบัตรเท่านั้น หากแต่มุ่งหมายเพื่อการแก้ปัญหา ของส่วนรวม ความรู้ของชุมชนจึงเป็นความรู้สาธารณะ ที่มีฐานการเรียนรู้อยู่บนฐานของ ชีวิตและวัฒนธรรม หรือการเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่การเอาวิชาเป็นตัวตั้ง เป็นความรู้ใน เชิงปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน...

ซึ่งสอดคล้องกับ คุณวีระพันธ์ จินฉาย ให้ความหมายของกระบวนการการศึกษา ที่ สอดคล้องกับศาสนาในชุมชนไว้ว่า

...ด้านการศึกษามีแนวคิดด้านการแบ่งปันเอื้อเฟื้อและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จนกล่าว ได้ว่าเป็นความรู้ที่มีมุมมองทางศาสนธรรมกำกับ อาทิ ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ที่เคารพ ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น ความรู้ด้านสัจจะอมตทรัพย์ที่เน้นความมั่นคงของชุมชน ส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีการสืบทอดผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เยาวชน โดย ชุมชนหลายแห่งในเกาะเกร็ดมีการรวบรวมองค์ความรู้ จัดทำหลักสูตร จัดระบบแบบแผน และกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้กันอยู่อย่างคึกคักต่อเนื่อง...

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษา ตาม พ.ร.บ.การศึกษาใหม่ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด จากแนวคิดของคุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวว่า

... การศึกษากำลังดำเนินไปอย่างตื่นเต้น มีตัวเลข เป็นรูปธรรม ในขณะที่หากเหลียวมองคุณภาพการศึกษาผ่านตัวเด็กๆ สื่อนาคตและพินิจความคาดหวังของสังคม ยังริบหรี่ไร้ทิศทาง เพราะกระบวนการปฏิรูปการศึกษา ถูกผลักดันสู่การปฏิบัติผ่านกลไกรัฐ ซึ่งก็คือกระทรวงศึกษาธิการ ที่ยังคับแคบทั้งในเชิงเนื้อหา คุณค่าและวิธีการ แม้ว่าหลายหน่วยงานมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิรูปก็ตาม สังคมไทยเฝ้ารอรับฟัง ยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ยุทธวิธีที่เป็นรูปธรรม รูปแบบการปฏิบัติที่สอดคล้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ เป็นริ้วแรง แต่การรอขึ้นชมถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ทั้งเรื่องวิธีการคิด วิธีการเรียนการสอน จากสถาบัน ยังห่างค่อแนวคิดการปฏิรูป และชุมชนเองก็ตระหนักที่จะเข้าไปมีบทบาทกับกระบวนการเรียนรู้ของลูกหลานนั้นยังน้อย จึงแต่รอการกลับมาอย่างอบอุ่นเห็นค่าของบุตรหลาน แต่ยิ่งรอความหวังยิ่งลงเลือน ความสำเร็จที่ฉายชัดที่รัฐบาลปัจจุบันกล่าวถึง...

จากมุมมองของ คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล ทางด้านการศึกษาทางด้านภูมิปัญญาของคนในชุมชนไว้ว่า

...การศึกษาสำคัญและต้องลงลึกมองให้เห็น นั่นคือองค์รวมของกระบวนการสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาของเยาวชนไทย จากรุ่นหนึ่งสู่หนึ่ง ผ่านเรื่องราว กิจกรรมทั้งในชีวิตจริงและจำลองขึ้น ผ่านประวัติศาสตร์ของการดิ้นรนต่อสู้ ทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อแต่ละศาสนา แต่ละชุมชน ซึ่งนี่ก็คือ"การศึกษาเพื่อชีวิต" ทางเลือกของการเรียนรู้ที่สำคัญสัมพันธ์ทั้งตนเอง ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ...

คุณเนาวรัตน์ จีวออก ได้กล่าวถึงชุมชนต่างๆ บนเกาะเกร็ดโดดเด่นอยู่กับเรื่องราวของผืนไพร กับนิทานสายน้ำ ในคำคืนหนึ่ง ได้เผยมุมมอง แนวคิดถึงที่มา คุณค่าและความหมายของการศึกษาทางเลือก ผ่านมา ว่า เดิมนี่เราเข้าใจว่า "การศึกษาต้องไปโรงเรียน" ดังนั้น

...ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ไปโรงเรียน หรือเรียนแค่ป.4 ก็เลยรู้สึกตัวเองไม่มีการศึกษา ซึ่งตรงนี้เองที่ทำให้ผมอยากเปลี่ยนวัฒนธรรมการศึกษา ที่ชาวบ้านหรือชุมชน หรือครอบครัวก็ได้ ที่ไม่ใช่สถาบันรัฐ สามารถจัดการศึกษาเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ก็เลยคิดว่า ปัจจุบันนี้มี

ชาวบ้านจัดกระบวนการศึกษากันเองเยอะ ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศในรูปของกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย ดังเช่น กลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้หญิง เป็นต้น เหล่านี้คือกลุ่มเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมต่างก็ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่พวกเขา ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตขึ้นมา ซึ่งผมได้ เข้าไปศึกษาภูมิหลังขององค์กรต่างๆ ว่ามีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร มีวัตถุประสงค์อะไร เนื้อหาแบบไหน กระบวนการหรือรูปแบบของเขาทำอย่างไร ผลลัพธ์ออกมาอย่างไรบ้าง เหล่านี้คือเป้าหมายการลงไปศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางเลือกครับ...

การศึกษาทางเลือกเป็นอีกหนทางหนึ่งของชุมชนซึ่ง คุณวิรัช เพิ่มเติม ได้ให้ความเห็นของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...การศึกษาทางเลือกนั้นเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทักษะคิด พัฒนาการคิด การเชื่อ พัฒนาจิตใจ จิตวิญญาณเป็นหลัก แต่การศึกษาสมัยใหม่ เขาจัดอย่างนี้ แบบนี้ เช่น การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ก็ศึกษาเพียงเพื่ออ่านออกเขียนได้ เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพ คือเป้าหมายมันจำเพาะมาก ซึ่งมันหนักแต่เรื่องการเรียนรู้หนังสือ แต่เรื่องการเรียนรู้ชีวิต การจัดการชีวิต จัดการสังคม ทรัพยากร นั้นไม่มี อย่าง พ.ร.บ.การศึกษา มาตรา 18 ที่พูดถึงการจัดการศึกษาโดยชุมชน ชาวบ้าน หรือโดยครอบครัว เหล่านี้ ล้วนคิดในกรอบเพื่อจัดการศึกษาในขั้นพื้นฐาน 12 ปี ยังไม่ใช่การพูดถึงการจัดการศึกษาในรูปกิจกรรม ที่ชุมชนจัด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้คือการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเรากำลังณรงค์เคลื่อนไหวในเรื่องนี้อยู่ เพื่อให้ พ.ร.บ.ระบุไป ไม่ใช่แค่เรื่องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ใครบ้างและอย่างไร แล้วรัฐคอยให้ทรัพยากรสนับสนุน ซึ่งมาตรา 18 ควรจะครอบคลุมตรงนี้ด้วยนะครับ...

ส่วนคุณเสกสรรค์ สุขทอง ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า

...การศึกษาของกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่พ่อครูแม่ครู จัดอบรมให้แก่เด็ก ทั้งเรื่องศิลปะวัฒนธรรม ทั้งหมดกลางบ้าน หมอพื้นบ้าน เรื่องแพทย์สมุนไพร เหล่านี้คือกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน หรือผู้สนใจเช่นกัน ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ก็มีทั่วไป กระบวนการเรียนรู้ผ่านสื่อ คนทำสื่อ ไม่ว่าจะเป็นคนทำ web ต่างก็ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ให้กับคนที่เปิดเว็บเข้าไป หรือคนที่จัดรายการวิทยุดีๆ รายการโทรทัศน์ดีๆ เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน เหล่านี้ ล้วนเป็นกระบวนการศึกษาทางเลือกทั้งสิ้นครับ การศึกษาในรูปแบบกลุ่มทางศาสนา อย่างเช่น สวนโมกข์ ที่จัดอบรมเรื่องอาณานิคมสติ เรื่องศาสนา หรืออย่างชุมชน

อโศกที่จัดการศึกษาเรื่องความเป็นมนุษย์ ก็ถือว่าเป็นการศึกษาทางเลือกเช่นกัน เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้จักการดำเนินชีวิต และการศึกษาสถาบันนอกระบบรัฐ เช่น สำนักแม่ชีเสถียรธรรม มหาลัยเที่ยงคืน วิทยาลัยวันศุกร์ ก็ถือว่าเป็นสถาบันนอกระบบรัฐ ทั้งนี้ เขามีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดการยกระดับชีวิตจิตใจ เป็นอีกหนึ่งการศึกษาทางเลือก และ สถาบันที่อิงระบบรัฐ อย่างโรงเรียนต่างๆ ที่จัดการศึกษาให้เด็กๆ นอกหลักสูตร เช่น พาเด็กๆ ไปเรียนรู้วิถีชาวบ้าน เรียนรู้กับพ่อครูแม่ครู ก็นับได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งเป็นการศึกษาทางเลือกเช่นกัน การศึกษา Home school หรือการจัดการศึกษาเองในครอบครัว ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก สำหรับเด็กที่ชอบสนุกกับการเรียนอยู่กับบ้าน มากกว่าโรงเรียน ซึ่งก็มีหลายท่านที่ค้นพบแนวทางนี้...

สำหรับ คนที่สนใจทำการศึกษาทางเลือกนั้น ต้องทำจริงๆ แน่่อนให้เข้มข้นมีคุณภาพ และเป็นทางเลือกให้ได้ แล้วก็สร้างพื้นที่สาธารณะ เปิดให้คนสนใจรับรู้มากขึ้น รู้จักมากขึ้น โดยคุณราตรี จินฉาย ได้กล่าวว่า

... วันนี้เราเองอาจจะยังไม่กล้า ไม่มั่นใจพอ แต่ถ้ามีพื้นที่สาธารณะให้เขาได้มาสัมผัส ได้มาลองเรียนรู้ในช่วงวันหยุด มาเรียนรู้เรื่องชุมชน เรื่องทรัพยากร อะไรก็ได้ที่ในระบบจัดไม่ได้ ก็จะทำให้ผู้ปกครองได้พบ ได้นำมาเสริมให้ลูกหลานของเขามีคุณภาพมากขึ้น และขยายปริมาตรของการเรียนรู้ให้กว้างขึ้นด้วย และรัฐเองก็ต้องเปิดให้กว้างมากขึ้น สำหรับปัญหาการจัดกระบวนการการศึกษาทางเลือกนั้น บางส่วนก็เชื่อว่าขาดงบประมาณอยู่มาก สำหรับการทำการศึกษาทางเลือก แต่บางส่วนก็แย้งว่า งบประมาณไม่ใช่ปัญหา เพราะเขาก็จัดของเขาไปได้ ซึ่งปัญหาก็แตกต่างกันออกไป นี่คือการศึกษ เพราะการศึกษา คือการมานั่งเรียน เลข เรียนภาษา เรียนวิทยาศาสตร์ นั่นคือการศึกษของเขา ที่ความจริงแล้ว ครูยังสำคัญสำหรับเด็ก ครูยังต้องทำหน้าที่กระตุ้น สร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ เพียงแต่ว่า หัวใจหรือเป้าหมายมันอยู่ที่เด็ก เท่านั้น ฉะนั้น บทบาทการศึกษาจะดีหรือไม่ดี มันอยู่ที่ครูว่าจะวางตัวเป็นพี่เลี้ยงเด็กได้ดีแค่ไหน ไม่ใช่ปล่อยเด็กๆ แล้วครูสบาย ถึงอนาคตของแนวทางการศึกษาทางเลือกและรูปแบบที่ควรจัดสรรนำเสนอสู่สังคมต่อไป...

คุณสมชาย อรรถจันทร์ ได้กล่าวในเรื่องการสอนลูกหลายเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า

...ความมั่นคงทางอาหาร เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัญหาทั้งหมด ก็ต้องมาโทษการศึกษา ที่ทำให้คนเหล่านี้สมองฟ่อหมดครับ อย่าง เรื่องการเกษตร เพราะคนแถบนี้เป็นคนชนบท ก็ ต้องมาเรียนรู้เรื่องการเกษตร เรื่องยังอื่น ว่ามีแนวทางอย่างไรบ้าง การทำปุ๋ยชีวภาพ ทำ อย่างไร เรื่องการควบคุมกันเองของธรรมชาติเป็นอย่างไร และต้องทำอะไร หลายสิ่ง หลายอย่าง เด็กก็น่าจะมาเรียนรู้ แม้แต่เรื่องเทคโนโลยีพื้นบ้าน การจัดการน้ำ ก็ล้วน น่าสนใจนะครับ เพราะบทบาทการศึกษาทางเลือกในอนาคต จำเป็นและสำคัญมาก เนื่องจากคนเดี๋ยวนี้พูดได้เลยว่า ป่วยไข้ เพราะการศึกษามันตอบสนองไม่ได้ ทำให้ป่วยไข้ ทางจิตวิญญาณ ทางสมอง มีแต่ความกังวล ความเครียด ความทุกข์ การหย่าร้าง หรือผิดหวัง มากๆ ก็เครียด เด็กหลายคนขลุกอยู่กับเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งเมื่อมองการศึกษา ทำให้เห็นว่า ไม่รองรับการพัฒนาในทุกๆ ด้านของเด็ก มิติของชีวิตบางมิติ ไม่ได้ได้รับการพัฒนา สมอง บางส่วนที่มีหน้าที่ในการเจริญเติบโต พัฒนามตามวัย แต่ไม่ได้รับการเรียนรู้หรือใช้มัน ทำให้ คนในปัจจุบันนี้กระด้างมากขึ้น ในบางเรื่องบางอย่าง ขาดความละเอียดอ่อนในชีวิต ขาด ความกลมกล่อม สื่อสารกันไม่รู้เรื่อง ในครอบครัวเองก็คุยในภาษาที่ต่างกันมาก สื่อ ความหมายกันยากขึ้นเรื่อยๆ ทะเลาะกันในปัญหาที่ง่ายขึ้น สังคมมันสับสนอลหม่านไป หมด ซึ่งจริงๆ แล้วมันก็มาจาก พื้นฐานการศึกษาที่ไม่เอื้อให้มนุษย์ไปสู่ความสมบูรณ์ เป็น รากฐานที่ก่อให้เกิดปัญหาเชื่อมโยงไปอีกหลายๆ มิติครับ...

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเกาะเกิดในด้านการศึกษาให้เป็นแหล่ง ทางด้านความรู้คือ การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวหรือ ครอบครัวทั้งแบบครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มครอบครัวหรือเครือข่าย และอิงกับระบบของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนในระบบที่จัด กระบวนการเรียนรู้แบบ เน้นการปฏิบัติและประสบการณ์ของผู้เรียน มีการสร้างเสริมนวัตกรรม การเรียนรู้อยู่เสมอ เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เป็นต้น และการศึกษาทางเลือกสายครุภูมิปัญญา ได้แก่ พ่อครูแม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ที่สังกัดกลุ่มหรือเครือข่าย และดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ชน รุ่นหลังทั้งแบบเสียค่าใช้จ่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย ในความรู้ด้านศิลปะการช่าง การแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพร การอ่านเขียนอักษรโบราณ นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นต้น รวมทั้งสายศาสนธรรม ซึ่งจัด กระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกและสาธารณะโดยเน้นศาสนธรรม มีกิจกรรมการฝึกฝนจิตใจและวิถี ชีวิตทั้งแนวปฏิบัติธรรม การปฏิบัติสมาธิ แนวต่อต้านบริโภคนิยม แนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ซึ่งทางเลือกที่เป็นสถาบันนอกระบบรัฐ ได้แก่ กลุ่มกิจกรรมทางการศึกษาที่มีเจตนาในการจัดการ เรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายของตน ในรูปแบบกระบวนการวิชา การฝึกอบรม การบรรยาย เช่น สถาบัน การเรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์ ชมรม อาทิสถาบาลย์ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน มหาวิทยาลัย ชุมชนปักษ์ใต้ โรงเรียนไต้ร่มไม้ โรงเรียนชานา สถาบันโพธิยาลัย เป็นต้น การศึกษาทางเลือกของ

กลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เป็นภาคการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลายที่สุด ทั้งกลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมอ้อมทรัพย์ การเกษตร การแพทย์พื้นบ้าน การพัฒนาอาชีพ การสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อม การอนามัยและสาธารณสุข การป้องกันยาเสพติด สิทธิชุมชน เป็นต้น สุดท้ายการศึกษาทางเลือกผ่านสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ ทั้งที่ผ่านสื่อสารมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และสื่อสมัยใหม่อย่างเว็บไซต์ รวมถึงห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ แหล่งท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้สาธารณะที่ให้สาระความรู้ มีความต่อเนื่อง ก่อเกิดการเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทางเลือกจึงเป็นกระบวนการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง ที่กำลังบอกแก่สังคมไทยว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่มีผลในทางพัฒนาประชากรและแก้ปัญหาบ้านเมืองได้ เป็นการศึกษาที่อิงอาศัยฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรมและฐานภูมิปัญญาของแผ่นดินไทยเป็นสำคัญ ในโลกที่รัฐอ่อนแอลงแต่สังคมมีขนาดใหญ่และซับซ้อนขึ้น มีวิกฤตหลายด้าน เป็นธรรมชาติที่จะเกิดมีการแสวงหาทางเลือกนอกเหนือระบบหลักที่มีอยู่ จึงแทนที่จะกีดกันความรู้และการเรียนรู้เหล่านี้ออกไปนอกภาครัฐ นាំที่การปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติเวลานี้ จะเปิดที่ทางให้การศึกษากลับมา ได้หลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบความรู้ของสังคมไทย และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุรวาท ทองบุ (2542) จากการศึกษา บทบาทของโรงเรียนในฐานะปัจจัยผลักดันให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะปัญหาแหล่งน้ำ สภาพะพื้นฐานของชุมชนด้านเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาภายนอกรายได้ต่ำ มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน สภาพะพื้นฐานด้านสังคมพบว่า ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบอุปถัมภ์ ในชุมชนไม่มีปัญหาอาชญากรรมและโจรขโมย ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาวัยรุ่น มีการเล่นพนันมั่วยั่วและซื้อหาขี้ได้นั้น ชุมชนยังขาดกระบวนการการเรียนรู้และทำงานร่วมกันการแก้ไขปัญหาของโรงเรียนและชุมชน การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ ล้มสลาย อย่างไรก็ตามชุมชนและโรงเรียน จะมีพลัง ทุน ศักยภาพอยู่มาก มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ การคมนาคมสะดวก มีผู้นำทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีความสามารถในการผลิต เช่น ข้าว ฝ้ายไหม พลอยเจียรไน มีภูมิปัญญา มีแหล่งทุน และสามารถระดมทุนได้ในชุมชน ในชุมชนมีบุคลากรและหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาของชุมชนได้ มีโรงเรียนและครูอาจารย์ มีคุณวุฒิจำนวนเพียงพอ มีอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์พอสมควร จึงต้องมีการปรับบทบาท ขยายและเพิ่มบทบาทของโรงเรียนให้อยู่ในฐานะที่จะเป็นปัจจัยผลักดัน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาให้ได้โดยใช้พลังทุนศักยภาพที่มีอยู่ผสมผสานภูมิปัญญาและศาสตร์สากล ให้โรงเรียนร่วมกับชุมชนที่จะเตรียมคน สร้างวิสัยทัศน์และกระบวนการร่วมกัน Baker (2000 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550: 7) การมีการศึกษาเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดการอ่านออกเขียนได้ และสามารถค้นหาความรู้เพิ่มเติม หรือแม้กระทั่งการศึกษาด้วย

ตนเอง เป็นต้น การมีการศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งในมนุษย์เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้เกิดความรู้สูงขึ้น ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้การมีการศึกษาจึงหมายถึง การที่ประชาชนมีกระบวนการและการสืบทอด องค์ความรู้ ของตนเองจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง โดยสามารถวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้องได้ เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันเป็นองค์กร ทำให้ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในชนบทและในเมือง ประเวศ วะสี (2541: 56) การเปลี่ยนแปลงทั้งการตลาด ราคา และเทคโนโลยี ถึงจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะเป็นตัวแปรที่ถูกนำมาวิเคราะห์ ทำให้ชาวบ้านวินิจฉัยปัญหาและตัดสินใจปรับตัวไปได้เรื่อย ๆ การเรียนรู้จากหนังสือและการท่องจำที่เป็นความรู้สำเร็จรูป แม้หากจะช่วยชาวบ้านได้ในระยะแรกก็จะเป็นการชั่วคราว เพราะเมื่อสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปความรู้ที่เกิดจากการท่องจำจะใช้ไม่ได้อีกต่อไป เพราะฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องคือ การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่สุด การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน จะต้องพัฒนาเป็นระบบ ทั้งตัวเด็ก เยาวชน และครอบครัว เด็กต้องมีบทบาทและมีโอกาสทำงานร่วมกับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม ดีกว่าเก่งคนเดียวแล้วส่งต่อไม่ได้ ส่วนการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาเป็นแค่โครงสร้าง แต่ลงไม่ถึงตัวเด็กและเยาวชน เพราะถูกมองด้วยสายตาค้นภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน แต่ก่อนนักรศึกษาส่วนมากคิดว่า ความรู้อยู่ในหนังสืออยู่แล้ว โรงเรียนมีหน้าที่เพียงจัดเกลาทางสังคม และมีแนวคิดที่เด็กต้องเป็นศูนย์กลาง มาคิดดูอีกทีในปัจจุบันสิ่งที่ว่านี้อาจจะไม่จริงอีกต่อไป เพราะทุกวันนี้จะทำอะไรต้องคิดให้ใหญ่ไว้ก่อน แล้วเริ่มที่จุดเล็กๆ ที่เห็นว่าสำคัญ แต่ลงให้ลึก ทำให้เห็นผลจริงๆ เพราะการศึกษายังลงลึก ยิ่งฝังรากลึก และที่สำคัญการศึกษาในระบบทุกวันนี้ตอบโจทย์ไม่ได้ ต้องเรียนการศึกษาชีวิต ถึงจะดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กระแสปัจจุบันได้ ทำให้รู้ว่าการศึกษาไทยในปัจจุบันนี้ไม่ได้ทำให้คนอยู่รอด อย่างคำกล่าวที่ว่า “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” กำลังเป็นจริงในสังคมการศึกษาไทย เพราะการเรียนไม่ทำให้ผู้เรียนมีความสุขและภูมิใจในการศึกษาที่ตนเองได้รับ ว่าสิ่งที่ได้ร่ำเรียนมานั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง เพราะ ฉะนั้น จึงอยากเสนอกระทรวงศึกษาธิการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกหน่วยงาน ช่วยเอียงหูเข้ามาฟังเสียงเหล่านี้บ้างเพื่อปฏิรูประบบการศึกษา ในการพัฒนาเยาวชนและท้องถิ่นอย่างจริงจังร่วมกันตามข้อเสนอ ต่อไปนี้

1. การจัดทำหลักสูตรต้องมีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง บริบท และวัฒนธรรม

ท้องถิ่น

2. การจัดกระบวนการเรียนการสอนต้องมีความสอดคล้องกันระหว่างการสอนวิชาการในห้องเรียนกับภาคปฏิบัตินอกห้องเรียน

3. ให้ครูภูมิปัญญา ชาวชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

4. ครูที่สอนควรมีความเข้าใจในความเป็นท้องถิ่น และสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ท้องถิ่นตนเองอย่างจริงจัง

5. ให้โรงเรียนและหน่วยงานด้านการศึกษานับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้และสืบทอด ภูมิปัญญาดี ๆ จากปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้รู้ ตามความสนใจ ของแต่ละคน เพื่อไม่ให้สูญหาย

6. เพิ่มสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถาบันที่สอนระดับอุดมศึกษา เช่น คณะครุศาสตร์ และสนับสนุนให้นักศึกษาสามารถกลับไปฝึกสอนในชุมชนของตนเองได้

7. สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชนควบคู่กับการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการเลือกและปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. การมีวัฒนธรรม

การแสดงความเคารพนอบต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และบุคคลที่มีคุณธรรมของประชาชนในชุมชนเกาะเกร็ด และมีการอบรมสมาชิกในชุมชนของท่านในการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ หรือผู้ด้อยกว่าในหมู่บ้าน และศาสนาสอนสมาชิกในชุมชนให้คนเป็นคนดี

คุณยุพิน จันทรหอมกุล ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในอดีตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดไว้ว่า

...ในปี พ.ศ. 2538 เกาะเกร็ด โดนน้ำท่วมครั้งใหญ่ ความเสียหายบนเกาะยับเยินลง โดยธรรมชาติ สวนผลไม้เตาเผา และการเป็นอยู่ของชาวเกาะเกร็ดเป็นดังชุมชนติดเกาะอย่างชนบทที่ไม่น่าเป็น เพราะเพียงข้ามปากมาฝั่งปากเกร็ดก็จะพบกับราเริงของการพัฒนา

ในปี พ.ศ.2540 สมัยนายอำเภอวัชรินทร์ ได้มีการจัดทำแผนแนวทางการพัฒนาเกาะเกร็ด ฟื้นฟูความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเกาะเกร็ดขยายโอกาสการพัฒนาเป็นแหล่ง เรียนรู้ทาง วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ขยายผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมกลุ่มชนชาวไทยรามัญ ที่อพยพมาแต่ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินและต้นรัตนโกสินทร์...

คุณอำนวย กลั่นคุ่ม ได้บรรยายความงดงามของวัฒนธรรมในเกาะเกร็ดในเรื่องของการท่องเที่ยวว่า

...เกาะเกร็ดก็ผงาดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของ เมืองนนท์ขึ้นทันใดพร้อมๆ กับ อเมซิงไทยแลนด์ทั่วสยามประเทศไทย สืบกว่าปีของการเป็นแหล่งขายวัฒนธรรม ที่ใช้ชื่อ เรียกปึกปาย ทั่วเกาะว่า "การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ" "การท่องเที่ยวสีเขียว" "การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม" "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ฯ และอีกหลายป้ายชื่อ ผลการพัฒนาแบบมุ่ง ให้บริการและบริโภคกระทบกระทั่ง ชุมชนเกาะเกร็ดอยู่อย่างเยี่ยงยล เมื่อวิถี เปลี่ยน ธรรมก็เปลี่ยน การแสวงหาของผู้คนก็พรากเปลี่ยนไปจากเดิม เปลี่ยนไปจากเดิม แม้กระทั่งกลุ่มคนที่ถือกำเนิดสืบสายมาบนเกาะ และแปรไปเพราะการย้ายถิ่นของผู้คนจาก ภายนอกเพื่อเข้ามาทำมาหากิน กับทั้งเปลี่ยนไปเพราะตัวการพัฒนาตามแนวนโยบายแห่งรัฐ ที่ โอบคลุมในความเป็นปึกครองส่วนท้องถิ่น...

คุณมานิช เสียงเปรม ได้กล่าวถึงเยาวชนในชุมชนในด้านการสืบสานวัฒนธรรมในชุมชนเกาะเกร็ดว่า

...ปีนี้เหล่าเยาวชนสืบสานภูมิ ปัญญาวัฒนธรรมมีแนวร่วมเพิ่มขึ้น ขบวนการสืบสานภูมิ ปัญญาวัฒนธรรม ประชาชนจึงรวมตัวกัน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน สืบสาน วัฒนธรรมภูมิปัญญาจากผู้เฒ่าผู้แก่ มาสู่เยาวชนและเด็กๆในหมู่บ้าน ร่วมจัดโดยโครงการ ฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการ พัฒนา ซึ่งเป็นที่น่าปลื้มใจสำหรับประชาชนในเกาะเกร็ด เมื่อ พบว่าปีนี้มีหนุ่มสาวหน้าใหม่เข้ามาร่วมกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมมากขึ้น กว่าปีก่อนๆ บ่งชี้ว่า การจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนที่ผ่านมาได้ผล เยาวชนหันกลับมาสนใจเรียนรู้ รากเหง้าของตัวเองมากขึ้น...

ซึ่งสอดคล้องกับ คุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวถึงด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนและการ มีวัฒนธรรมของเยาวชนในเกาะเกร็ดว่า

...การจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญาในชุมชนมา การมีวัฒนธรรม จนเยาวชนเริ่มห่างเหินจาก วัฒนธรรมของตนเอง จึงจัดการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ แต่เรื่องไหนที่เยาวชนไม่รู้ก็เรียนรู้ร่วมกัน ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นคนถ่ายทอด ที่จัดขึ้นมาเพราะเมื่อก่อนมีการจัดสอนในโรงเรียน เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เยาวชนหมุนเวียนกันไปสอน แต่เพราะเป็นช่วงเวลากลางวัน เยาวชน ต้องไปทำงานไม่มีเวลามาสอน วัฒนธรรมก็เลหาย...

การพัฒนาของรัฐบางอย่างกระทบถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต วิถีความเป็นอยู่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิมสังคมเกิดความขัดแย้งกัน นำมาซึ่งอุปสรรคต่อ การพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมในชุมชน ที่ส่วนมากมักจะขึ้นอยู่กับความไม่พอเพียงของนักธุรกิจ นัก ลงทุน เป็นเหตุให้ชุมชนบนเกาะเกร็ดต่อต้านความทันสมัย การพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมชุมชน ของตนเอง คุณเนาวรัตน์ จีวออก ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาว่า

...การพัฒนานำไปสู่ความเจริญแต่มันก็แฝงด้วยปัญหาหลายอย่าง เป็นอีกมุมหนึ่งที่ที่เรียนรู้ จากชาวบ้านการพูดกับชาวบ้านคนหนึ่ง ชุมชนบนเกาะเกร็ดมีการต่อสู้การต่อต้าน จนเกิด การขัดแย้ง นำไปสู่การสั่งหารแกนนำชาวบ้านที่ขัดผลประโยชน์ในการต่อต้าน เป็นเหตุ สำคัญที่ปลุกจิตสำนึก ความมีอุดมการณ์ พลังชุมชนอย่างแรงกล้า การสานต่อและความ เข้มแข็งในอุดมการณ์ทางด้านวัฒนธรรม...

เนื่องจากการที่ชาวบ้านในตำบลเกาะเกร็ด มีวัฒนธรรมชุมชนของตนเองและมีมานานแล้ว ชุมชนมีฐานะเป็นสถาบันหนึ่ง ชุมชนก็มีความมีน้ำใจ การมีจิตสำนึกร่วมกัน การช่วยเหลือกัน ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตัวเอง การมีอาชีพจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว รายได้จากการ ประกอบอาชีพ มีความผูกพันกับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับคุณเสกสรรค์ สุขทอง ได้ กล่าวถึงการพัฒนาไว้ว่า

...การพัฒนาที่ถูกลามทางด้านวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านไม่ยอมรับการพัฒนา เพราะมันมีผลต่อวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านเอง วิถีชีวิตกับการอยู่กับธรรมชาติ และใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ อีกมุมหนึ่งรัฐมองว่าวัฒนธรรมชุมชนมันเป็นตัวขัดขวาง เป็น อุปสรรค และติตราชาวบ้านว่ากีดกันการพัฒนา แต่การพัฒนามันขาดการประเมินถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมันมาก ต่อสิ่งแวดล้อม ขาดความหลากหลายทางสังคม มันนำมาซึ่ง ความเจริญแต่ปัญหาเมื่อเกิดขึ้นละใครรับผิดชอบ และชดเชยให้ เหตุของการขัดต่อนักลงทุน นักธุรกิจ ผู้มีอิทธิพล เพราะการต้องการผลประโยชน์ การสร้างเศรษฐกิจ มันเป็นวาท

กรรมการพัฒนาที่รับมาจากตะวันตก ที่ประเทศที่กำลังพัฒนา หรือ ประเทศโลกที่ 3 รับมาเป็นแบบอย่าง เพื่อที่จะทำให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว...

ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในด้านต่างๆ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย เช่น ลักษณะ รูปแบบของบ้านที่แตกต่างกัน และบ้านเรือนแพที่เป็นที่อยู่อาศัยของคนที่อยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ สมุนไพรไทย คนไทยในชุมชนท้องถิ่นในเกาะเกร็ด รู้จักนำสมุนไพรมาใช้ทำเป็นอาหารและยารักษาโรคมานานแล้ว เช่น ใบบัวบก แก้อาการจ้ำใน มะระจีนก แก้วหวัด แก้วไฉ่ ทับทิม ขี้พวยธิ รักษาบิด มะนาว แก้อาการคันคอ ขับเสมหะ จึงลดอาการจุกเสียดท้อง ไล่ลม กระเทียม แก้กกลากเกลื้อน การใช้สมุนไพรมาประกอบอาหารและทำยารักษาโรค ถือเป็นภูมิปัญญาที่ได้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสืบทอดมาถึงปัจจุบัน อาหารไทยในแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่มีส่วนประกอบของสมุนไพร จึงทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เพราะถือว่าเป็นอาหารที่ส่งเสริมด้านสุขภาพ ซึ่งในความเห็นของ คุณทัศนีย์ แฝงรอด ในเรื่องของวัฒนธรรมกับอาชีพ ได้กล่าวว่า

...วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก เพราะเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นชุมชน โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ขึ้นมากมาย เช่น ประเพณีทำขวัญข้าว ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญต่อชาวนา เพราะเป็นการบูชาพระแม่โพสพ ขอให้ข้าวในนามีความอุดมสมบูรณ์ได้ผลผลิตดี ประเพณีการละเล่นเกี่ยวกับอาชีพทำนา หลังจากทำนาจะมีการร้องเพลงและการละเล่นเพื่อเป็นการผ่อนคลายจากการทำงานหนัก จึงเกิดการละเล่นต่าง ๆ เช่น การเดินกำรำเคียว เพลงเกี่ยวข้าว...

ส่วน คุณสมชาย อรรถจันทร์ ได้กล่าวถึงในเรื่องของวัฒนธรรมกับศาสนาไว้ว่า

...วัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนา ในแต่ละศาสนาจะมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันทำให้คนในแต่ละชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกันมีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หรือการไปทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีแห่เทียนพรรษา ในชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยนับ

ถือศาสนาอิสลาม ชาวชุมชนจะไปประกอบพิธีที่มีสยิดในวันศุกร์ นอกจากนี้ชาวมุสลิมยังมี วัฒนธรรมเกี่ยวกับการกินอาหารตามหลักศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ...

จะเห็นได้ว่า การอยู่ร่วมกันในชุมชนจะมีวัฒนธรรม ประเพณี เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่า คนในชุมชนนั้นๆ นับถือศาสนาเดียวกันหรือมีความเชื่อเหมือนกัน การดำเนินชีวิต จึงคล้ายคลึงวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของ ตนเอง เช่น การแต่งกาย การดำเนินชีวิต อาหารการกิน ประเพณีต่างๆ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ในชุมชนของตน ทำให้เราได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีที่ สืบทอดต่อกันมาในชุมชน ทำให้เราเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และร่วมกันรักษาสิ่งที่ดีงามใน ชุมชนของตนให้คงอยู่ต่อไป

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเกาะเกร็ดในด้านการมีวัฒนธรรมให้เป็นแหล่ง ทางด้านความรู้ และการท่องเที่ยวคือ วัดและสถานที่ที่ควรชมในเกาะเกร็ดเมื่อไปถึงเกาะเกร็ดแล้วมี วัดและสถานที่ที่ควรชมมากมาย สำหรับวัดในเกาะเกร็ดมีถึง 6 วัดคือ วัดปรมัยยิกาวาส, วัดไผ่ล้อม วัดเสาธงทอง วัดนิมพลี วัดป่าเลไลยก์ และวัดศาลากุล นอกจากวัดแล้วยังมีเตาเครื่องปั้นดินเผา โบราณหลายเตา โรงปั้นกระถาง และโรงปั้นครก ศูนย์ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ศูนย์แสดง เครื่องปั้นดินเผา บ้านเกร็ดตระการ สวนทุเรียน และสวนกล้วยหอม เป็นต้น โครงการในอนาคต บนเกาะเกร็ด เนื่องจากขณะนี้มีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวเกาะเกร็ดกันมาก จึงมีปัญหาต่างๆตามมามากมาย เช่น การก่อสร้างอาคารร้านค้าแบบใหม่ เพื่อขายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว การนำสินค้าจาก ท้องถิ่นอื่นมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวทำให้สินค้าพื้นบ้านค่อยๆเลือนหายไป อิทธิพล จาก วัฒนธรรมใหม่กำลังเข้ามามีบทบาทขัดแย้งกับวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นต้น ดังนั้นทางหน่วยงาน จึงให้ความสนใจที่จะแก้ปัญหา เหล่านี้โดยจัดทำโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดและ การอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของเกาะเกร็ดด้วย ทราบว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำลังวางแผนการจัดการทางศิลปวัฒนธรรมอยู่ในขณะนี้คือ โครงการพิพิธภัณฑสถานเปิดเกาะเกร็ด, โครงการอนุรักษ์บ้านโบราณของชุมชนเกาะเกร็ด ฯลฯ และ โครงการรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะเป็น ผู้ดำเนินการ และประสานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ สถาบันการศึกษา ด้าน การท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และชาวชุมชน เกาะเกร็ด และยังมีโครงการที่ได้ดำเนินไประยะหนึ่งแล้ว คือ โครงการหอวัฒนธรรมพื้นบ้านของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะสร้างเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมของชุมชนเกาะ เกร็ด ที่เป็นศูนย์รวมให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม นอกจากนั้นทางอำเภอปากเกร็ดก็มีความคิดที่จะมี การฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ในการเป็นมัคคุเทศก์, จัดฝึกอบรมให้ชาวบ้าน มีความรู้และทักษะ

ในเรื่องการปั้นเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งการเตรียมพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นต้น หากโครงการเหล่านี้สำเร็จนักท่องเที่ยวคงไปเที่ยวเกาะเกร็ดมากยิ่งขึ้นและได้สัมผัสกับศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของเกาะเกร็ดอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญยฤทธิ์ แดงรักษา (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องทุนของชุมชนในการพัฒนาประชาคม ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่าในตำบลหัวถนน ยังคงมีทุนของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ทุนทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่มากพอจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ในการพัฒนา ทุนในด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างเสื่อมสลายเหลืออยู่น้อยลง จึงจำเป็นจะต้องฟื้นฟูรักษาไว้ ทุนในด้านเศรษฐกิจ ยังคงมีความขาดแคลนและต้องเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งในอนาคต และทุนในด้านมนุษย์ มีผู้ที่มีความรู้แต่ไม่ได้มาช่วยในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากการประกอบอาชีพอยู่นอกพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น จากผลงานของ Putnum และคณะ (1993 อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ, 2550) จากการทำวิจัยที่ประเทศอิตาลี พบว่าอิตาลีเหนือมีเศรษฐกิจดี การเมืองดี และมีศิลปกรรม แต่ตอนใต้กลับยากจน อดอยาก อดสู อดทน มีมาเฟีย มาหัวคะแนน เป็นต้น ทั้งที่อยู่ในประเทศเดียวกันและใช้กฎหมายฉบับเดียวกัน เป็นเพราะเศรษฐกิจดีนำมาก่อนแล้วจึงทำให้การเมืองดี ศิลปกรรมดี หรือเป็นตัวอื่นนำเมื่อดูคำถามและเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์กลับพบว่า การมีวัฒนธรรมนำมาก่อนแล้วเศรษฐกิจจึงดีกรณีในประเทศไทย เงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่หมายความถึง วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมระบบความเชื่อ ค่านิยม ระบบโครงสร้างสังคม ลักษณะทางชาติพันธุ์ ด้านการบอกเล่าถึงความเป็นมาของชุมชน เป็นมิติทางวัฒนธรรม

4. ความซื่อสัตย์สุจริต

การอบรมสั่งสอนสมาชิกในชุมชน ในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต โดยให้คนเป็นคนดี ความสำคัญของการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าของเกาะเกร็ด ที่เห็นผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้นั้น มิได้เกิดจากเหตุบังเอิญ หากเกิดจากความสามัคคี ความเพียร และความมีจิตใจตั้งมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เป็นปัจจัยสำคัญนับแต่ยุคที่สินค้าอุตสาหกรรมเข้ามาตีตลาดในเกาะเกร็ดคุณอำนวย กลั่นคุ้ม ได้พูดถึงความซื่อสัตย์สุจริตทางด้านอาชีพของประชาชนในเกาะเกร็ดว่า

...การทำอาชีพทำโอ่ง ทำอ่าง ประสบภาวะถดถอยปิดตัวลง ชายบ้านที่มีอาชีพเกี่ยวเนื่องได้รับผลกระทบประสบความลำบากเลิกรากันไปไม่น้อย อาชีพเครื่องปั้นดินเผากระเตื้องฟื้นตัวขึ้นมาอีกช่วงหนึ่งในยุคฟองสบู่ ความต้องการกระถางดินเผามีมาก ช่างปั้นและโรงปั้นหันมาทำกระถางดินเผาแทนพอเลี้ยงตัวได้อยู่ระยะหนึ่ง...

เกาะเกร็ดยุคฝึกระแสวิถีปฏิบัติเศรษฐกิจ เริ่มต้นขึ้นเมื่อ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช เข้ามา รับตำแหน่งในปลายปี 2540 โครงการพัฒนาเกาะเกร็ดทั้งด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้านการ ท่องเที่ยวรวมทั้งการพัฒนาทางสังคม จึงเริ่มต้นขึ้น ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ผู้คนขาดรายได้ ข้าวยาก หมดแพงนี้ นายอำเภอวัชรินทร์ ได้มาปรึกษาขอความร่วมมือจากทางวัดปรมัยฯ เพื่อจัดงาน เปิด ตลาดสัญจร ขายสินค้าอุปโภคบริโภคราคาถูกให้แก่ชาวบ้านผู้กระแส IMF ใช้พื้นที่วัดปรมัยฯ เปิด ตลาดทุกวันเสาร์ อาทิตย์ ปรากฏว่าขายดีมาก ข้าวสารราคาถูกที่นำมาขายในงานขายหมดเป็นอันดับ แรก ผลดีที่เกิดขึ้นเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนชาวบ้านมีอาชีพ หารายได้ได้ในท้องถิ่นของตนและเป็น รายได้โดยสุจริต จากกิจกรรมท่องเที่ยวสภาพสังคมดีขึ้น ขโมยขโจรลดลง ชาวบ้านเอาใจใส่ดูแล บ้านเรือนและสาธารณสมบัติมากขึ้นเทศกาลประเพณีต่างๆ ที่ดีและมีคุณค่าได้รับการส่งเสริมฟื้นฟู และคึกคักขึ้น กิจกรรมประเพณีทั้งหลายทั้งปวงล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระศาสนาทั้งสิ้น จึงมีส่วน ช่วยให้ผู้คน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีโอกาสใกล้ชิดกับวัดและร่วมกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น คุณเสกสรรค์ สุขทอง ได้พูดถึงการปลูกฝังค่านิยมให้กับประชาชนในเกาะเกร็ดว่า

...ความซื่อสัตย์สุจริต ต้องปลูกฝังให้ลึกเข้าไปในจิตใจไม่ใช่สอนกันเพียงผิวเผิน การศึกษา มีบทบาทในการเสริมสร้างค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ได้ ทำไมเราต้องมาพูด กันเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากสภาพปัจจุบันมีปัญหามากมายอาทิเช่นธุรกิจนอก กฎหมาย การคอร์รัปชั่น การพนัน โสเภณี ฯลฯ เหตุเกิดเพราะความไม่ซื่อสัตย์สุจริตของ ข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้าและประชาชนกล่าวได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตของข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า และประชาชน กล่าวได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นต้นตอ และรากเหง้า ของปัญหาหลาย ๆ อย่าง...

ซึ่งสอดคล้องกับคุณทัศนีย์ แฟงรอด ได้พูดถึงการปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตให้กับ ประชาชนในเกาะเกร็ดว่า

...การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้กับประชาชนบนเกาะเกร็ด นิัยความซื่อสัตย์สุจริต สร้างตั้งแต่แรกเกิดและเริ่มก่อตัวขึ้น จากความรักความอบอุ่นที่พ่อแม่ ญาติพี่น้องได้ แสดงออกแก่เด็ก พ่อแม่จึงเป็นต้นแบบที่สำคัญในวัยเด็ก เมื่อถึงวัยเข้าสู่โรงเรียนถือครู เสมือนพ่อแม่คนที่สอง เด็กเชื่อในสิ่งที่ครูสอน ครูทำให้คุณเป็นตัวอย่างไม่ว่าตั้งใจหรือไม่ก็ ตามการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต จึงเป็นบทบาทของครูทุกคนใน โรงเรียน และผู้บริหารที่ต้องทำตนเป็นแบบอย่าง การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตเป็น หน้าที่ของใคร องค์กรหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญคือ ครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง

ญาติพี่น้อง ต้องช่วยกันดูแลสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกนี้ด้วยการแนะนำสั่งสอน ทำตัวอย่างที่ดีให้กับคนในครอบครัวของตน โรงเรียนและสถานศึกษาก็เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษอบรมบ่มนิสัยคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง การสร้างนิสัย การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องหัวใจสำคัญของการศึกษา คือทำให้คนเป็นคนดีเป็นคนที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นทั้งต่อสังคมที่ตนอยู่อาศัย และต่อประเทศชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตก็เหมือนกัน ต้องทำให้ประชาชน เกิดศรัทธา เชื่อในสิ่งที่ดีและปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัย...

จะเห็นได้ว่าสถาบันสังคมต่างๆ ต้องมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนการสร้างลักษณะนิสัยความซื่อสัตย์สุจริต วัดและองค์กรทางศาสนาต่าง ๆ ช่วยได้มากในการอบรมสร้างความเชื่อความศรัทธาให้เกิดขึ้น การเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต ผู้ที่มีบทบาทสำคัญยังคงเป็นของโรงเรียนและสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่หลักคือ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความงอกงามในทุกๆ ด้านอย่างมีคุณภาพ ก็ต้องให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ปัญญา ร่างกาย และทางสังคม ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณลักษณะทางจิตใจ ประการหนึ่งที่พึงปลูกฝังพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กทุกคน แต่การพัฒนาคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริตก็ต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทางด้านปัญญาคือ ความรู้ความเข้าใจและการพัฒนาทางร่างกาย และสังคม เช่นเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการพัฒนา นิสัยเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต จึงน่าจะมีกระบวนการ จัดการเรียนการสอนดังนี้ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตทำได้โดยวิธีง่าย ๆ เช่น ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน การเล่านิทาน ถ้าเด็กใดสามารถเล่าเรื่องจริงและมีรายละเอียดประกอบ ได้มากขึ้น การยกย่องสรรเสริญผู้ทำความดีต่างๆ โดยเฉพาะผู้ที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริต ควรยกย่อง การให้ประชาชนศึกษาค้นคว้า หาบุคคลตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต โดยพูดคุยกับคนในชุมชนเพื่อหาคนที่ชุมชนยกย่องนับถือและศึกษาจากหนังสือและให้เด็กบอกเหตุผลในการเลือกบุคคลนั้นมาเป็นตัวอย่าง ยกย่องว่าเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ให้ปรากฏแก่ประชาชน โดยทั่วไปทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น กิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความซื่อสัตย์สุจริต การให้เห็นตัวอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ ยกย่องสรรเสริญให้ขวัญและกำลังใจกับผู้ประกอบความดี เป็นต้น

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเกาะเกิร์ตในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ให้เป็นแหล่งทางวัฒนธรรม ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของประชาชน คือการจะปลูกฝังให้เด็กไทยรุ่นใหม่เกิดความซื่อสัตย์สุจริต ต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วนเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ต้องให้ความรักความอบอุ่น และอบรมสั่งสอนต่อจากนั้นโรงเรียน โดยผู้บริหารและครูอาจารย์ ต้องปลูกฝังค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ให้เด็กทราบในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ จึงนับว่าทุกคน

ต้องมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดขึ้นกับเด็กเพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในอนาคต การพัฒนา สำเร็จได้จากความร่วมมือร่วมใจกันของส่วนต่างๆ ของสังคม คือชาวบ้าน วัด และทางราชการ ที่ต้องกล่าวถึงคือ ท่านอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี นายวิระชัย แนวนบุญเนียร ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่มาโดยตลอด นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช ถือเป็นผู้ว่ามีบทบาทสำคัญในเรื่องการปฏิบัติ ลงคลุกคลีกับราษฎรในพื้นที่ ที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม มุ่งมั่น ทำจริง ทั้งจริงจังกับงาน และจริงใจต่อประชาชน สิ่งที่เป็นปัจจัยขึ้นพื้นฐานของความเจริญในท้องถิ่นก็คือ ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันของประชาชนชาวเกาะเกร็ด ช่วยกันเต็มที่ทุกครั้งที่มีการทำงาน เป็นสิ่งที่น่ายกย่องอย่างยิ่ง โดยการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน และต่อสังคมโดยรวมตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2546) ถ้าข้าราชการมีความซื่อสัตย์ ไม่ทุจริตคอร์รัปชันก็จะไม่มีช่องทางให้คนอื่นอาศัยผลประโยชน์ ถ้านักการเมืองมีความซื่อสัตย์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจก็จะเกิดผลดีกับประเทศชาติและประชาชนถ้าพ่อค้า นักธุรกิจ มีความซื่อสัตย์ ไม่คิดสินบน ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่นก็จะไม่ทำให้คนอื่นระแวงสงสัยเรื่องความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ดังนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตของพ่อค้า ประชาชน นักการเมือง รวมทั้งข้าราชการ จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ โดยจะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์อันมิชอบ หรือประโยชน์อันมิควรได้ การศึกษาและวัดค่าของความซื่อสัตย์สุจริตในเชิงปริมาณในภาพรวม อาจดูได้จากการทุจริตคอร์รัปชัน จำนวนการเกิดอาชญากรรม ธุรกิจนอกระบบ เช่น บ่อนการพนัน โสเภณี ยาเสพติด สินค้าเถื่อน หวดยเถื่อน และในแง่ของบุคคล เช่น การเอาเปรียบผู้อื่น การลักขโมย และการทุจริต เป็นต้น

5. การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

ในชุมชน มีการช่วยเหลือส่วนรวมของหมู่บ้านด้วยการบริจาคทรัพย์ หรือแรงงานตามสมควร เช่น สร้างวัด ศาลาประชาคม สนามกีฬา ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์และมีการอบรมสมาชิกในชุมชน ในเรื่องการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงบนถนน ในแม่น้ำลำคลอง หรือ ในสถานที่สาธารณะประชาชนในชุมชน ได้เสียภาษีประจำปี ภาษีบำรุงท้องที่ เป็นประจำทุกปี ประชาชนส่วนใหญ่บนเกาะเกร็ดประกอบอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการท่องเที่ยวเช่น ขายของที่ระลึก ขายอาหารคาวหวานประจำท้องถิ่น รวมทั้งการทำเครื่องปั้นดินเผาประเภท ครก หม้อน้ำ เป็นต้น จึงทำให้รายได้ในปัจจุบันสูงกว่าในอดีต ลักษณะความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของประชาชนบนเกาะเกร็ดยังเป็นแบบสังคมชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมมีความรับผิดชอบในสังคม นิยมแต่งกายแบบสากลนิยมทั่วไป นับถือศาสนาพุทธ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคุณอำนวย กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงประเพณีส่งผลให้ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมได้ว่า

...ประเพณีต่างๆ ที่ถือปฏิบัติกันมา ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ อาชีพการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม คือการมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายยอมรับผลการกระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สำหรับการปลูกฝังและสร้างค่านิยมเรื่องความรับผิดชอบในชุมชน มุ่งเน้นให้ปฏิบัติหน้าที่การทำงานของตนเองที่เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน สถานศึกษา ครอบครัว และสังคม ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี และพยายามปรับปรุงงานและวิธีปฏิบัติงานให้ดีขึ้น...

คุณวีระพันธ์ จินฉาย ได้กล่าวถึงความสำนึกของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ว่าควรจะมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมไว้ว่า

...ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ต้องมีความสำนึกได้อยู่เสมอในการปฏิบัติงาน เอาใจใส่ติดตามผลไม่ทอดทิ้ง ยอมรับผิดชอบผลของหน้าที่การทำงานที่ตนเองกระทำทั้งดีไม่ดี ไม่ปิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนแก่ผู้อื่น ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทำให้เป็นคนตั้งใจจริง รักหน้าที่การทำงานทั้งเป็นของส่วนตนและส่วนรวม และ เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ตนเองและหมู่คณะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของคนในชาติที่เจริญแล้ว ประชาชนในเกาะเกร็ด เป็นคนที่ดำเนินวิถีชีวิตในสังคมประชาธิปไตยเสริมคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีจึงทำให้คนในชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย...

จะเห็นได้ว่าประชาชนในเกาะเกร็ดมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในทุกด้านและมีการตรงต่อเวลาที่กำหนดนัดหมาย เช่น การไปทำงาน การประชุม การนัดพบ และรู้จักหน้าที่ของตนได้แก่ รู้จักสภาพสำคัญที่ตนเองเป็นอยู่ตนมีหน้าที่ทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สมบูรณ์ด้วยความขยันหมั่นเพียรเต็มความสามารถเช่น นักเรียนต้องเรียนหนังสือ ครูต้องอบรมนักเรียน หมอต้องรักษาคณเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของประชาชนบนเกาะเกร็ดรู้จักคุ้มครองตนได้แก่ รู้จักวิธีรักษาตน ป้องกันตนเองให้มีความปลอดภัยพ้นจากอันตรายต่างๆ และรู้จักคุมความประพฤติของตนเองได้แก่การที่ตนมีความสามารถบังคับควบคุมจิตใจตนเองไม่ให้หลงไหลมัวเมาในอบายมุข ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม รวมทั้งรู้จักรักษาสุขภาพอนามัย หากไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ จัดว่าเป็นลาภอันประเสริฐ ดังนั้น จึงรักษาร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ จะสามารถ

ด้านทานโรคภัยไข้เจ็บได้ดีเพื่อจะได้ใช้ความสามารถทำหน้าที่การทำงานให้ได้สมบูรณ์ เช่น ต้องระวังรักษาเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่ให้สะอาดปราศจากโรค เป็นต้น คุณกัลยารัตน์ สีนสีบล ได้พูดถึงเยาวชนในเกาะเกร็ดในด้านการมีความรับผิดชอบต่อการเรียนไว้ว่า

...เยาวชนในชุมชนมีความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่เยาวชนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่กำหนดเมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ชักถามอาจารย์ให้เข้าใจ เมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิดแล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เป็นต้น...

ส่วนคุณเนาวรัตน์ จีวออก ได้พูดถึงสถานศึกษาในเกาะเกร็ดในด้านการมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนไว้ว่า

...ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศ ชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา ไม่ขีดเขียน โต๊ะเรียน ผนังห้องเรียน ห้องน้ำห้องส้วม แต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อย ไม่ทะเลาะวิวาทกับโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนนักเรียนที่หลงผิดอันจะทำให้โรงเรียนเสื่อมเสียชื่อเสียงเมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนตามความสนใจและความสามารถของตน เพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่น เป็นนักกีฬา นักดนตรี นักแต่งคำขวัญ เรียงความ กลอน เพลง เป็นต้น...

ส่วนคุณวิรัช เพิ่มเติม ได้พูดถึงประโยชน์ของสถานศึกษาในเกาะเกร็ดในการมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนไว้ว่า

...ประโยชน์ของความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในสถานศึกษาภายหลังจากที่นักเรียนมีการปฏิบัติตนด้านนี้เป็นประจำแล้วจะเกิดผลตรงหลายด้านตัวนักเรียนจะเป็นผู้มีวินัยเป็นคนมีคุณภาพเป็นที่รักใคร่ของบิดามารดา ครูอาจารย์ และเมื่อทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสถานศึกษานั้นจะได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ชุมชน โดยจะมีผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานมาเข้าเรียนจำนวนมากขึ้น ขณะเดียวกันจะเป็นผลดีต่อชุมชนโดยทางราชการจะได้จัด

ครูอาจารย์ และงบประมาณในการก่อสร้างอาคารสถานที่ตลอดจนวัสดุให้กับโรงเรียน สถานศึกษาแห่งนั้นจะได้เป็นศูนย์กลางดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน...

ดังนั้นชุมชนต้องร่วมกันปลูกฝังการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมคือฝึกสำรวจหรือ ยกตัวอย่างครอบครัวเพื่อนบ้าน หรือบุคคลที่นักเรียนรู้จัก ที่สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว และตอบคำถามในประเด็นต่างๆ ได้ เช่นบุคคลในครอบครัวมีพฤติกรรมอย่างไร และสำรวจพฤติกรรมคนในครอบครัวว่าสร้างเสริมขึ้น หรือปรับปรุงแก้ไขในเรื่องความรับผิดชอบต่อครอบครัว และรู้จักวางแผนการปฏิบัติให้ตนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวพร้อม ฝึกควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในสังคม คือการที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์ และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและ สังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้สึก สนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิดและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคม เช่น ความสกปรก การรักษาสาธารณสุขสมบัติผู้คิดร้ายต่อประเทศ การจราจร การเสียภาษี และการรับ บริจาคสถานบริการต่างๆ ของรัฐบาล สังคม คือ กลุ่มชุมชนอยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งมีความสัมพันธ์ ต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกัน สังคม มีได้ตั้งแต่ ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ สังคมที่เล็กที่สุดคือครอบครัว ที่ใหญ่ก็คือ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ สังคมขนาดใหญ่ที่สุดคือโลก ซึ่งประกอบด้วยประเทศต่างๆ ประชาชนที่มีความ รับผิดชอบต่อส่วนรวมในสังคมคือมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมแล้วกระทำหรือละเว้นการ กระทำใดๆ ในทางที่จะไม่ทำอะไรให้เกิดผลเสียหายแก่ส่วนรวม แต่ให้เกิดผลดีแทนที่ ประโยชน์ของ การมีความรับผิดชอบต่อสังคมในชุมชน ประชาชนจะมีความสำนึกในการที่จะช่วยสังคมหรือ ส่วนรวมอยู่เย็นเป็นสุข จะไม่ทำการใดๆ ให้สังคมลำบากเดือดร้อน พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชนบนเกาะเกร็ดถือได้ว่าเป็นการสำรวจพฤติกรรมของประชาชนที่เกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อสังคมโดยที่ในสังคมที่เราอยู่นี้นอกจากตัวเราจะมีมีความรับผิดชอบต่อสังคมมีวินัยที่ดีแล้ว ในบรรดาเพื่อนๆ ก็มีผลที่จะทำให้สังคมมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือเลวลงได้ ดังนั้นการได้ สังเกตการณ์ได้วิเคราะห์ทั้งพฤติกรรมของตนเองและของเพื่อนจะมีส่วนช่วยจรโลงสังคมให้ดีขึ้น

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ของชุมชนที่นำไปสู่ การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีการผสมผสานมิติทางวัฒนธรรมไทยเข้ามาเป็น องค์ประกอบในการรับผิดชอบ ที่มีประสิทธิภาพของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ รวมทั้งความรู้สึก ใน การดูแลรับผิดชอบและมองเห็นความรวมมือกันในชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง อีกทั้งสังคมไทย เป็นสังคมที่ให้ความเคารพกับผู้ที่มิอาจรู้สึกรังเกียจทั้งทางด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ จึงเกิดการยอมรับได้ง่าย กับการ

มีความรับผิดชอบในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีประภา เพชรมิศรี กล่าวถึง การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ว่าเป็นความรู้สึกร่วมของปัจเจกชนต่อสิ่งที่เป็นสาธารณะ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็น ความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือต่อสังคมที่ดำรงอยู่ อนุชาติ พวงสำลี (2543: 205-214) มีความหมายได้หลายประการดังนี้ คือ 1. สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สิ่งของ สถานที่ และนามธรรม ได้แก่ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ 2. เป็นเรื่องของส่วนรวม มีการใช้สิทธิร่วมกัน เป็น เรื่องของการมีส่วนร่วม มีกฎเกณฑ์รองรับการใช้ร่วมกัน พร้อมกับการอนุรักษ์ และเสริมสร้าง 3. การมีสิทธิ มีความเสมอภาค มีขอบเขตของสิทธิ มีการใช้ประโยชน์และรับผิดชอบร่วมกัน 4. เป็น เรื่องของวิถีชีวิตของสังคมโดยส่วนรวม และชุมชนมีส่วนร่วม 5. ความเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็น ประโยชน์ของส่วนรวม และส่วนรวมมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกัน 6. การใด ๆ ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ผู้หนึ่งผู้เดียวทั้งในส่วนที่เป็นคุณและส่วนที่เป็นโทษ 7. ของหลวงที่รัฐมีหน้าที่ดูแลรักษา การมี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในบางความหมายที่นักวิชาการได้กล่าวถึงกัน ส่วนใหญ่แล้วจะพูดถึง ในเรื่องสิทธิพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ในแง่มุมมองของสิทธิมนุษยชน และหน้าที่ พลเมือง กล่าวคือ การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม นอกจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 นัยนา เกิดวิชัย (2543: 29-30) จะกำหนดหน้าที่ของพลเมืองไทยแล้ว ยังกำหนดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หมวดที่ 4 (มาตรา 66-70) ว่าด้วยหน้าที่ของชนชาวไทย ซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นการกำหนดความ รับผิดชอบต่อพลเมืองที่มีต่อสาธารณะหรือส่วนรวมซึ่งในที่นี้คือ สัญชาตินั่นเอง ความรับผิดชอบต่อ ส่วนหน้าที่ที่เน้นไว้ในกฎหมายคือ การรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการ ปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การปฏิบัติตามกฎหมาย การไปใช้ สิทธิเลือกตั้ง การป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษี ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษา อบรม ปกป้องสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายหรือประโยชน์ของส่วนรวม และอำนวยความสะดวกให้บริการแก่ประชาชน สำนักการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อนุชาติ พวงสำลี (2543: 206) กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ โดยต้องมีการสร้างตัวอย่างที่ดี มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสิ่งต่างๆ ที่ทำลงไปแล้วจะมีผลกระทบร่วมกันทั้งในแง่บวกและแง่ลบ มีการกระทำกิจกรรมที่ หลากหลาย กระตือรือร้น มีการปรับเปลี่ยนและมีการติดตามประเมินผล เป็นการสร้างทักษะ การมีส่วนร่วม มีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน แบ่งปัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีการอาสาโดยสมัครใจ และมีการทบทวนอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่อทั้งต่อตนเองและส่วนรวมทั้ง สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณีและความเชื่อ รวมทั้งต่อตนเองและส่วนรวมทั้งสิ่งที่ เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณีและความเชื่อ รวมทั้งการมีความเข้าใจในสถานการณ์ โดยการทบทวนสิ่งที่ผ่านมา สิ่งที่กำลังดำรงอยู่ในปัจจุบัน และมองการณ์ไกลในอนาคตที่เป็น ประโยชน์ส่วนใหญ่ต่อสังคม

6. การบริหารสื่อสารของคนในองค์กร

ในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด มีส่วนในการสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้านและในชุมชน และได้รับแจ้งข่าวสารจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นเป็นประจำ ประชาชนในชุมชน สนใจติดตามข่าวสารต่างๆ ทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นประจำสม่ำเสมอ ประชาชนในชุมชนได้รับการติดตามข่าวสารการประกอบอาชีพ การรักษาสุขภาพ การศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดีจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ คุณยุพิน จันทร์หอมกุล ได้กล่าวถึงข้อมูลข่าวสารในยุคปัจจุบันไว้ว่า

...ในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่มนุษย์สามารถรับรู้ เรียนรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อองค์กรและบุคลากรในองค์กรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ องค์กรต่าง ๆ จึงต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรให้สามารถดำเนินต่อไปได้ และเกิดความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความเป็นผู้นำที่ก้าวหน้าองค์กรอื่นๆ...

การเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ท่ามกลางสภาพการณ์เช่นนี้องค์กรที่ชาญฉลาดและมีภาวะผู้นำจะต้องหันมาให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง ซึ่งในบรรดากลยุทธ์ต่างๆ ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น “การสื่อสาร” กล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญที่สุด เพราะการสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่การรับรู้ เรียนรู้ ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันของบุคลากรทั่วทั้งองค์กรตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับปฏิบัติการ คุณอำนาจ กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงการสื่อสารของคนในองค์กรว่าสามารถนำไปกำหนดกลยุทธ์ในชุมชนได้คือ

...การบริหารสื่อสารของคนในชุมชนทำให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ร่วมกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องนำมาใช้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานขององค์กรทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบการบริหาร ทัศนคติ และค่านิยม รวมทั้งวัฒนธรรมของบุคลากรในองค์กรจึงจะทำให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ “กลยุทธ์การสื่อสาร” จึงเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่องค์กร...

ความสำคัญของการบริหารสื่อสารในชุมชน เป็นกระบวนการเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไร ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น จะเห็นได้จากการที่คนพยายามคิดค้นและพัฒนาวิธีการสื่อสารมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการต่างๆ ล้วนเกิดจากความพยายามอย่างสูงของคนต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุ หากการสื่อสารไม่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแล้ว เครื่องมือและวิธีการสำหรับการสื่อสารต่างๆ เหล่านี้ก็จะไม่เกิดขึ้นและพัฒนามาให้เห็นดังเช่นในปัจจุบัน การสื่อสารก็ยังคงมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิด หรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหา ที่เกิดขึ้นกับบุคคลและสังคมทุกวันนี้ มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นสาเหตุมาจากความล้มเหลวของการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้าน คุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวถึงการสื่อสารของคนในองค์กรของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันไว้ว่า

...การบริหารสื่อสารของคนในชุมชน ด้านชีวิตประจำวัน ในชีวิตประจำวันหนึ่งๆ แต่ละคนจะต้องสื่อสารกับตัวเองและสื่อสารกับผู้อื่นตลอดเวลา นับตั้งแต่เวลาตื่นนอนก็ต้องสื่อสารกับตัวเองและคนอื่นที่อยู่ใกล้ตัว การฟังวิทยุ อ่านหนังสือ ออกจากบ้านไปปฏิบัติภารกิจประจำวัน ก็ต้องพบปะบุคคลและเหตุการณ์ต่างๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ต้องทำการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ไม่ในฐานะผู้ส่งสารก็ในฐานะผู้รับสาร หากคนเราขาดความรู้หรือทักษะการสื่อสาร ก็อาจทำให้การปฏิบัติภารกิจประจำวันอาจบกพร่องได้...

ส่วนคุณกัลยารัตน์ ลินสืบผล ได้กล่าวถึงการสื่อสารของคนในองค์กรของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในการนำไปใช้ในสังคมไว้ว่า

...การบริหารสื่อสารของคนในชุมชน ทางด้านสังคม การรวมกลุ่มในสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ จะต้องมีการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในเรื่องต่างๆ มีกระบวนการทำให้คนยอมอยู่ในกฎเกณฑ์กติกาของสังคม มีการถ่ายทอดความรู้และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม...

ส่วน คุณเนาวรัตน์ จิวออก ได้กล่าวถึงการสื่อสารของคนในองค์กรของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในการนำไปใช้ทางด้านธุรกิจไว้ว่า

... การบริหารสื่อสารของคนในชุมชน ทางด้านธุรกิจอุตสาหกรรม เกี่ยวกับการโฆษณา สินค้า การประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร การบริหารจัดการประสานงาน การฝึกอบรมพนักงาน การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีการสื่อสาร ฯลฯ กิจกรรมด้านธุรกิจ อุตสาหกรรมจะต้องมีการสื่อสารที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จได้...

และสุดท้ายคุณวิรัช เพิ่มเติม ได้กล่าวถึงการสื่อสารของคนในองค์กรของประชาชนใน ตำบลเกาะเกร็ดในการนำไปใช้ทางด้านการเมืองการปกครองไว้ว่า

...การบริหารสื่อสารของคนในชุมชน ทางด้านการเมืองการปกครอง กิจกรรมด้านการเมืองการปกครองจะต้องใช้การสื่อสารทุกขั้นตอน เช่น การประชาสัมพันธ์ผลงาน ของรัฐบาล การสร้างความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องต่างๆ การบังคับบัญชาสั่งการ การให้บริการประชาชน การชักชวนให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายซึ่งล้วนจะต้องใช้เทคนิค วิธีการของการสื่อสารทั้งสิ้นด้านการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งต้องมีการติดต่อสร้างความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เช่น การค้า การทหาร การทำสนธิสัญญา ฯลฯ การมีนักการทูตประจำในประเทศต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ มีความจำเป็นต้องใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันอยู่เสมอ หากผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และทักษะ ในการสื่อสารเพียงพอ ย่อมสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้...

การติดต่อสื่อสารของประชาชนเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมหรือ สถานการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง และสถานการณ์ดังกล่าวก็มักจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบและวิธีการ ติดต่อสื่อสารนั้นๆ ด้วย การติดต่อสื่อสารของประชาชนเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ เกี่ยวข้อง พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร คือ คุณลักษณะเฉพาะของอวัยวะต่างๆ ของแต่ละบุคคล เกิดขึ้นระหว่างเวลาที่บุคคลเปิดรับข่าวสารกับเวลาที่บุคคลนั้นตอบรับข่าวสารนั้น และสิ่งเร้า การ ตอบสนอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการทางร่างกายของมนุษย์ และความต้องการทางด้านจิตใจ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการติดต่อสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ในกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่าง บุคคล การตอบสนองซึ่งกันและกันกับการสื่อสารในชุมชนเชื่อว่าในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะ ไม่เกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าแบบดั้งเดิม แต่คนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีอิทธิพลต่อกันและ ขอมรับเกี่ยวกับวงของสิ่งย้อนกลับ ของการติดต่อระหว่างกัน ตามเป้าหมายของการรวมตัวกัน บางครั้งเรียกว่า “การประสานงาน” มีการจัดการให้คนในชุมชนมีหลักการติดต่อสื่อสารคือช่องทาง การติดต่อสื่อสารควรประกาศให้รู้อย่างชัดเจนและแน่นอน เพื่อการติดต่อสื่อสารที่สมบูรณ์จะถูก นำมาใช้และสามารถจะเป็นศูนย์กลางของการติดต่อสื่อสารซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่หัวหน้างานได้การ

ติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนเชิงพฤติกรรมศาสตร์ของการติดต่อสื่อสารมีลักษณะสำคัญหลายประการ คือ พฤติกรรมทุกชนิดเป็นการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารอาจใช้พฤติกรรมทั้งทางวัจนะหรืออวัจนะ ในขณะที่ทำการติดต่อสื่อสารทุกครั้งซึ่งการติดต่อสื่อสารทุกครั้งมีเนื้อหาสารและเนื้อหาสารจะกำหนดพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งสารกับผู้รับสารด้วยพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการเป็นวงกลม ชับซ้อน มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์กัน

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การบริหารสื่อสารของประชาชนในเกาะเกร็ดที่นำไปสู่พื้นฐานที่สำคัญของการบริหารจัดการภายในองค์กรขึ้นอยู่กับองค์ประกอบกระบวนการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งข่าวสาร อาจเป็นคนหนึ่งหรือกลุ่มที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้อื่น จะต้องมีความหมายชัดเจนว่าตนจะสื่อสารอะไร ไปให้ใคร เพื่อเป้าหมายใด และใช้ช่องทางการสื่อสารแบบใด ข่าวสาร ส่งที่ผู้ส่งข่าวสารต้องการถ่ายทอดให้ผู้รับข่าวสารรับรู้ช่องทางส่งข่าวสาร ผู้ส่งต้องเลือกช่องทางให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และชนิดของข่าวสารผู้รับข่าวสาร ได้แก่ ผู้ฟัง ผู้อ่าน หรือผู้รับสัญญาณต่างๆ “การสื่อสารที่ดี” อันจะมีผลให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และการประสานงานที่ดี ด้วยแผนงานต่างๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และตรงตามเป้าหมาย การสื่อสารที่ดีจึงเป็นกลยุทธ์ที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติที่มี ประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จแก่องค์กรในชุมชน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด นัยนา เถิดวิชัย (2543: 40) การสื่อสาร (communication) หมายถึง “กระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆ จนเกิดการเรียนรู้ความหมายในสิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร” คือ การสื่อสารที่เข้าใจง่าย ใช้วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการกระตุ้นพลังในการทำงานและเพิ่มประสิทธิผลของบุคลากรในองค์กรเพื่อให้สามารถร่วมกันนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างสูงสุด อย่างไรก็ตามแม้ว่าการสื่อสารจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กร หากผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำและไม่สามารถนำกลยุทธ์การสื่อสารมาใช้อย่างชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมจะนำพาองค์กรไปสู่ความล้มเหลวได้ไม่ว่าองค์กรจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรและผู้บริหารขององค์กรจะใช้กลยุทธ์ใดในการบริหารจัดการก็ตาม ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จนั้นยังคงเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีความสำคัญอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่ง หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารของประชาชนในแต่ละชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการได้รับข่าวสาร การติดตาม การสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การผลิตภัณฑในชุมชน

ความเหมาะสมของรูปแบบผลิตภัณฑ์หรือลักษณะของผลิตภัณฑ์ในชุมชน ประชาชนในชุมชนมีความชื่นชอบผลิตภัณฑ์ในชุมชนเมื่อเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ที่ตลาดที่เหมือนกัน ในโลกปัจจุบันก่อนจะทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชน คงต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า “ชุมชน” คืออะไร และ “เศรษฐกิจ” คืออะไร ชุมชน ประกอบด้วย ครอบครัวหลายครอบครัวที่มาอยู่รวมในที่เดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เศรษฐกิจ ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือ การซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิต เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็น ทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง นั่นคือ สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แล้วเราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือชุมชน คิดเอง ทำเอง แล้วก็ได้เองลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้น ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในสังคมไทย มีอยู่หลายแนวทาง แต่มีเป้าหมายในการนำชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ วิสาหกิจชุมชน และอื่นๆ เศรษฐกิจชุมชน ที่ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค จากการใช้ “ทุนของชุมชน” เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง การผลิตภัณฑในชุมชนใช้แนวคิดของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” แนวคิดนี้เห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคน คือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้นการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้า และการตลาด มีความสำคัญรองลงมา เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ต้องให้ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และในท้ายที่สุด สังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรของท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพึ่งตนเอง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หากเกษตรกรสามารถทำการผลิต ข้าว ปลา อาหาร ไว้กินในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดตลาดได้ว่าจะนำ

ผลผลิตส่วนที่เหลือไปสู่ตลาดเมื่อไหร่ และสามารถกำหนดราคาเองได้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์จากชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น+สากล เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ (บูรณาการ) กระบวนการเรียนรู้ และการพึ่งพาตนเอง คุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวถึงอาชีพของประชาชนในเกาะเกร็ดเมื่อในอดีตไว้ว่า

...ในอดีตประชาชนบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและเมื่อมีผลผลิตมากๆ ประชาชนก็ไม่สามารถจัดการกับผลผลิตได้เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมเพราะปัจจุบันได้มีการนำเอาเกษตรกรรมและ อุตสาหกรรมมาผสมผสานกับเรียกว่าเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งก็คือการผลิตการจัดจำหน่ายด้วยตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันแต่ประชาชนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดจำหน่ายเพื่อเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดรายได้...

คุณกัลยารัตน์ ลินสืบผล ได้กล่าวถึงอาชีพของประชาชนในเกาะเกร็ดเมื่อในปัจจุบันไว้ว่า

...ชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ บนเกาะเกร็ด ที่มีความสามารถในการประดิษฐ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ที่ได้รับมรดกด้านภูมิปัญญาตกทอดมาเป็นระยะเวลานานพอสมควร แหล่งที่เป็นกลุ่มเครือข่ายของการพัฒนาด้านภูมิปัญญาชาวบ้านของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นที่จะสามารถพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้...

ดังนั้นการตลาดที่รัฐบาลสนับสนุน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในตำบลเกาะเกร็ด โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงานสร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการคุณภาพที่มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นแนวคิด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นแนวคิดที่เน้นขบวนการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในแต่ละหมู่บ้าน ตำบลและส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถสร้างสรรค์

ผลิตภัณฑ์โดยมี กิจกรรมการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการตลาด การผลิต การบริหารจัดการ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีด้านการผลิตให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและต้องการของตลาดสากล โดยท้องถิ่นต้องพึ่งตนเองเป็นหลักการจัดกลไกการบริหาร กระบวนการ และโครงสร้างการดำเนินงาน ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการอำนาจการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ พ.ศ.2544 มีกลไกการบริหารที่เชื่อมโยงกันลงไปถึงในระดับพื้นที่ ส่วนกลาง คือ คณะกรรมการอำนาจการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ (กอ.นตผ) มีภารกิจหลัก คือ คณะกรรมการอำนาจการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล ร่วมทั้งการสนับสนุนเพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บท การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ของตำบลเกาะเกร็ดเพื่อขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การดำเนินการเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ และขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลต่างๆ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้คัดเลือกผลิตภัณฑ์โดยกระบวนการประชาคมในระดับตำบล ในเบื้องต้นทุกจังหวัดได้คัดเลือกผลิตภัณฑ์เด่นของตำบลต่างๆทั่วประเทศ และจังหวัดได้คัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับจังหวัดไว้ จำนวน 925 ผลิตภัณฑ์รวมทั้งการบูรณาการบัญชีผลิตภัณฑ์เด่นของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหลายหน่วยงานดำเนินการ ให้เป็นการบัญชีหลักเพียงบัญชีเดียว ในขั้นตอนนี้มีผลิตภัณฑ์ที่จะประกาศรับรองมาตรฐาน คุณทศนีย์ แฝงรอด ได้กล่าวถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดไว้ว่า

...การสร้างรายได้ในชุมชนการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนตำบลเกาะเกร็ดส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในทุกพื้นที่ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพื่อก้าวสู่ความเป็นสากล มุ่งส่งเสริม การจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ มียอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ชุมชนมาก...

การพัฒนาคุณภาพสินค้าของชาวชุมชนเกาะเกร็ด คุณสมชาย อรรถจันทร์ ให้ความคิดเห็นว่า

...การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดเพื่อเป็นการสร้างมูลค่า เพิ่มแก่การผลิต จึงเสริมให้ประชาชนดำเนินการสนับสนุนให้มีการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้รับมาตรฐาน อันได้แก่มาตรฐาน อย. มาตรฐาน มอก. มาตรฐาน ฮาลาล รหัสสากล และมาตรฐานอื่นๆ เช่น ลิขสิทธิ์ทางปัญญา เครื่องหมายรับรองสถาบันวิจัยพากรณ์ เครื่องหมายเลขที่จดแจ้งของศูนย์วิจัยการแพทย์ เกียรติบัตร เป็นต้น...

ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลเกาะเกร็ดเพื่อการส่งออก การส่งเสริมการตลาดได้รับงบประมาณจากเงินทุนจากทางจังหวัด เพื่อพัฒนาบุคลากร พัฒนาสินค้าและช่องทางการตลาด โดยจัดฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและศึกษาดูงานในรูปของกลุ่มให้กับประชาชน เพื่อสร้างช่องทางการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ณ จุดจำหน่ายสินค้า คณะกรรมการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในตำบลเกาะเกร็ด ดำเนินการทางกระจายสินค้าในระดับภูมิภาค โดยให้ประชาชนดำเนินการประสานงานกับชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนร่วมกัน จัดหาจุดจำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชน ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า สถานีบริการน้ำมัน ศูนย์สาธิตการตลาด ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ร้านค้าชุมชน ร้านค้าทั่วไป

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชนของประชาชนในเกาะเกร็ดที่นำไปสู่ชาวบ้านอาจรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือใช้กลุ่มที่เป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร มูลนิธิ หรือสมาคม เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม หรือเขาอาจจะร่วมกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ (เช่น พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล) นักวิชาการ ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่า พหุภาคีในการแปรรูปผลผลิต หรือทำการ ตลาด อีกทั้ง อาจร่วมทุนกับพ่อค้าหรือนักอุตสาหกรรม ทำการผลิตและแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ผู้บริโภคต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (2545) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า สมอ. ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือ ระดับพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการที่สำคัญคือ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและ สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเน้นให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน อีกทั้งสนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นมีคุณภาพมีจุดเด่นมีเอกลักษณ์มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ ส่วนการตลาดเครื่องปั้นดินเผายังมีความต้องการจากผู้บริโภคเป็นจำนวนมากทั้งนี้มีปัจจัยที่ต้องมองควบคู่กับ การตลาดคือคุณภาพสินค้า ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคและกำหนดเป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้า การตลาดจะเป็นเอกลักษณ์ในการจูงใจที่ดีต้องมีการส่งเสริมจิตวิญญาณ ลงในชิ้นงานให้ดีที่เป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ การตลาดเป็นหัวใจของระบบ การผลิตเครื่องปั้นดินเผาเพราะยุคปัจจุบันจะมีการแข่งขันกันสูงขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะการตลาดในยุคสมัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีข้อมูล

ทางด้านอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ ต่างๆ ให้ข้อมูลทั่วถึงทุกมุมโลก เป็นการตลาดที่ต้องอาศัยหลักของระบบการบริหาร จัดการเข้ามาช่วยให้เกิด ความสำเร็จในธุรกิจมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ลักษณะคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด

การวิเคราะห์ลักษณะของคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินผลการปฏิบัติประเพณีหนึ่งของการพัฒนาที่จะบอกได้ว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีหรือไม่ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือเครื่องมือชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่สามารถสามารถบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนว่าประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร การกำหนดคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความชัดเจนและสามารถวัดได้จึงได้มีเครื่องมือชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านและครัวเรือนของตนเองว่าขณะนี้ยังมีปัญหาคุณภาพชีวิตในเรื่องใดบ้างที่ยังไม่บรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานนอกจากนั้นยังใช้เป็นแนวทางในการวางโครงการกิจกรรมที่จะดำเนินการแก้ไขให้หมดไปหรือบรรเทาลงโดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหา วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมกับเจ้าหน้าที่ ในพื้นที่เพื่อให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัจจุบันประเทศไทยใช้เครื่องมือชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (Basic minimum need indicators) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545: Online) แบ่งออกเป็น 8 หมวด ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ดังนี้คือ การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุข การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมไว้ โดยการวิเคราะห์ลักษณะของคุณภาพชีวิตในครั้งนี้ เป็นการประเมินความคิดเห็นของ ผู้นำชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จากการนำลักษณะของคุณภาพชีวิต มาใช้ในการพัฒนาสังคมในชุมชน

1. การมีสุขภาพที่ดี ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชนที่ เป็นหญิงตั้งครรภ์ ภายในครอบครัว ได้รับการดูแลก่อนคลอด ตามเกณฑ์ การบริการของสาธารณสุข และเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ของสมาชิกในชุมชนได้ดำเนินการรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรค คอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก หัด โปลิโอ หัดเยอรมัน คางทูม ดับอักเสบชนิดบี ครอบคลุมตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และเด็กอายุ 6-12 ปี ของสมาชิกในชุมชนได้

ดำเนินการรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคโควิด โรค คอติบ บาดทะยัก โปลิโอ และวัคซีนรวมครบ ตรงตามตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคที่สาธารณสุขกำหนด เด็กแรกเกิดถึงอายุ 15 ปี ในชุมชนฉีดวัคซีนครบตามเกณฑ์ ของสาธารณสุข โดยสภาพทั่วไปของชุมชนทางด้านอาหารการกินบริบูรณ์เพียงพอตามมาตรฐานด้านสุขอนามัย ของชุมชน และประชาชนในชุมชนได้ มีน้ำสะอาดจากน้ำประปา สำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี ประชาชนในเกาะเกร็ด ใช้ระบบหลักประกันสุขภาพและได้รับการบริการด้านสุขภาพที่ดี ประชาชนในเกาะเกร็ด ได้รับการบริการตามสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ซึ่งประชาชน ผู้รับบริการมีความพึงพอใจในการบริการที่ได้รับ โดยประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้รับการถ่ายทอดความรู้ ทางด้านสุขภาพ และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ภาวการณ์ช่วยเหลือด้านสุขภาพที่ได้รับการประสาน สนับสนุนเพื่อความร่วมมือในการดูแลสุขภาพของประชาชน เครือข่ายด้านสุขภาพที่ได้รับการประสาน และสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ โดยการประสานความร่วมมือเป็นไปตามกำหนดเวลา คุณวิระพันธ์ จินฉายให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานบริการสาธารณสุขในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...สถานบริการสาธารณสุขในตำบลเกาะเกร็ดเน้นทางด้านสุขภาพและระบบเครือข่ายการส่งต่อในทุกระดับได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐาน และประชาชนได้รับการเฝ้าระวังโรคและภัยสุขภาพในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งได้รับการคุ้มครองในการบริโภคผลิตภัณฑ์และบริการสุขภาพที่ปลอดภัย...

คุณมานิช เสียงเปรม ได้กล่าวถึงนโยบายด้านสุขภาพ ของตำบลเกาะเกร็ดว่า

...โดยที่ตำบลเกาะเกร็ด ได้มีนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพได้รับการพัฒนา เร่งรัดและติดตามประเมินผล ตลอดเวลาและมีหน่วยงานมีการดำเนินงานตามแผน ระบบบริหารจัดการของสาธารณสุขได้รับการพัฒนา มีความพึงพอใจต่อการบริหารงานของสำนักงานสาธารณสุขตำบลเกาะเกร็ด...

ซึ่งสอดคล้องกับ คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล ได้กล่าวถึงนโยบายการส่งเสริมด้านสุขภาพของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดว่า

...การส่งเสริมสุขภาพ ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดเป็นทั้งกระบวนการ กิจกรรม และแนวทาง สำหรับการดำเนินงาน เกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริม และเกื้อหนุนให้บุคคล ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชนในทุกด้าน แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ...

การมีสุขภาพที่ดี ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด โดยการใช้กลยุทธ์การถ่ายโอนอำนาจจากรัฐ มาสู่ประชาชน ให้มีพลังอำนาจที่จะดูแลสุขภาพ และจัดการกับชุมชนของตนเอง อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ และความเป็นไปได้ ในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ระบบสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันของชุมชน และเน้นการทำงานร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอย่างเต็มที่...

จากการประชุมของผู้นำชุมชนทางด้านสาธารณสุขของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดคุณ เสกสรรค์ สุขทอง ได้กล่าวว่า

...การประชุมของสถานีสาธารณสุขตำบลเกาะเกร็ด ในการที่ประชาชนมีสุขภาพที่ดี ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ ของการมีส่วนร่วม ของประชาชน ในการส่งเสริมสุขภาพ จึงเสนอแนะระบบบริการสุขภาพ ที่จะสนับสนุน การมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 3 ประการ คือ 1. การสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคคล ชุมชน ในการควบคุมปัจจัย ที่จะมีผลกระทบต่อสุขภาพ เพราะความเข้มแข็งของประชาชน และชุมชน จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดบริการสุขภาพมากขึ้น 2. การจัดบริการในชุมชน เป็น บริการระดับปฐมภูมิ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุด และ 3. การประสานงาน กับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนานโยบายเพื่อ ที่จะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ระบบสุขภาพ...

ดังนั้นบทบาทของประชาชน มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และ ชุมชน โดยประชาชนจะต้องเห็นคุณค่า และผลของสิ่งแวดล้อม ต่อภาวะสุขภาพ ช่วยกันรักษา และ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ดี เช่น การรวมตัวกันของชุมชน เพื่อ ออกกำลังกาย การณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ หรือสิ่งเสพติด การรณรงค์ป้องกันอุบัติเหตุ สถานีอนามัยตำบลเกาะเกร็ดได้จัดโครงการ โรงเรียนสุขภาพดี ที่ทำงานสุขภาพดี หรือชุมชนสุขภาพดี เป็นต้น องค์การชุมชน จึงต้องมีการพัฒนาโครงสร้าง และกลไกการจัดการ ที่มีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ และตระหนักในสุขภาพของชุมชน และมีเจ้าหน้าที่สุขภาพ ทำหน้าที่ให้ความรู้ และสนับสนุนให้เกิดทักษะ การส่งเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับแนวคิด การส่งเสริมพลังอำนาจ ชุมชน ที่สนับสนุนให้ชุมชนเกิดความสำนึก และพันธสัญญาต่อส่วนรวม

จะเห็นได้ว่าด้านการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน โดยการเสริมสร้างให้ชุมชน ลงมือทำด้วย ตนเอง อย่างต่อเนื่อง เป็นการสะสมความรู้ และประสบการณ์ จากการปฏิบัติจริง และเป็น

กระบวนการเรียนรู้ แบบปฏิสัมพันธ์ โดยเริ่มตั้งแต่ การสร้างทีมงาน เขียนโครงการ จัดทำแผนดำเนินงาน ควบคู่ไปกับ กระบวนการสะท้อนความรู้สึก ของประชาชน สำหรับข้อมูลย้อนกลับ ในการปรับปรุงแผนงาน และกิจกรรมในโครงการ จนเกิดความรู้สึก เป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ซึ่งมี ส่วนเกื้อหนุนองค์กรชุมชน ให้มีความแข็งแกร่ง และมั่นคงยิ่งขึ้น สำหรับ การพัฒนาโครงการ ส่งเสริมสุขภาพ แบบยั่งยืน การมีสุขภาพดีสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข เป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของชีวิตที่คนในชุมชนเกาะเกร็ด ทุกคนสามารถแสวงหาได้ การที่ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดจะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น ประชาชนจะต้องแสวงหามาด้วยตัวเอง ไม่มีผู้ใดจะปฏิบัติแทนตัวเราได้

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การมีสุขภาพที่ดีในชุมชน ของประชาชนในเกาะเกร็ด สุขภาพดี มีศักยภาพ และมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและ เข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน โดยการให้บริการในระบบหลักประกันสุขภาพ 30 บาท ของสถานบริการ สาธารณสุข ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งการส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังควบคุมโรคและภัยสุขภาพ บำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพให้กับประชาชน ระบบบริหารจัดการด้านสุขภาพมีประสิทธิภาพ โดยองค์ความรู้ในการบริหารจัดการด้านสุขภาพได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ประชาชนและภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพได้รับการเสริมสร้างให้มี ประสิทธิภาพในการมี พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ประชาชนในพื้นที่ได้รับการ ส่งเสริมให้ใช้องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก และ สมุนไพรที่เหมาะสม และประชาชน ผู้เสพ และผู้ติดยาเสพติดในระดับพื้นที่ ได้รับการบำบัด รักษา ฟื้นฟู ให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ ธุรกิจบริการสุขภาพ และผลิตภัณฑ์สุขภาพได้รับการ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีมาตรฐานใน ชุมชน และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพด้วยการ พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมและรูปแบบวิธีการที่เหมาะสม โดยกำกับ ดูแลสถานประกอบการและ ประสานเครือข่าย ภาคี องค์กรท้องถิ่น ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี และ พัฒนาศักยภาพการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวมแก่ประชาชนตามเกณฑ์มาตรฐาน พร้อมทั้งระบบ บริหารจัดการตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ส่งเสริมภูมิปัญญาไทย พัฒนาผลิตภัณฑ์ และธุรกิจบริการด้านสุขภาพให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสนับสนุนการดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการจังหวัดแบบบูรณาการ ดังนั้น สุขบัญญัติ คือ ข้อกำหนดที่ประชาชน ทุกคนควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นสุขนิสัย เพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม 10 ประการ มีดังนี้ 1. ดูแลรักษาและของใช้ให้สะอาด 2. รักษาฟันให้แข็งแรง และแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง 3. ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่าย 4. กิน อาหารสุก สะอาด ปราศจากสารอันตราย และหลีกเลี่ยงอาหารรสจัด สีสันฉูดฉาด 5. ดนุหรี่ สุรา สาร

เสพยัตติ การพนัน และการสำส่อนทางเพศ 6. สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น 7. ป้องกัน
อุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท 8. ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และตรวจสุขภาพประจำปี 9. ทำจิตใจให้ร่า
เริงแจ่มใสอยู่เสมอ 10. มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากเราได้
ฝึกฝนและปฏิบัติตามสุขบัญญัติ 10 ประการอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยแล้ว จะช่วยนำไปสู่การมี
สุขภาพที่ดีตามที่พึงปรารถนา

2. การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

ในชุมชนมีสภาพแวดล้อมจากฝุ่นละออง กลิ่นเหม็นหรือมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ
และสารพิษ ที่ดี สภาพที่อยู่อาศัยของ สมาชิกในชุมชนมีสภาพคงทนถาวรสามารถ อยู่อาศัยต่อไป
ได้อีกมากกว่า 5 ปีอีกทั้งในชุมชนมีถังดับเพลิงเพื่อเอาไว้ป้องกันเมื่อเกิดกรณีฉุกเฉิน นับเป็นสิ่งที่ดี
มากๆในเรื่องความปลอดภัยของที่พักและทรัพย์สิน ในสิ่งเหล่านี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าในอนาคต
ต่อไปภายหน้าหากเกาะเกร็ดยังคงเป็นที่ถูกตาต้องใจของนักท่องเที่ยวทั้งหลายอยู่เช่นในปัจจุบันนี้
ชาวเกาะเกร็ดทุกคนคงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีที่พักอาศัยที่มั่นคงมานานกว่า 5 ปี และลดปัญหาคน
ว่างงานที่ต้องอยู่ไปวันๆอย่างไร้คุณค่าเปลี่ยนเป็นสามารถดำรงชีพได้ด้วยการค้าขายและสร้างสรรค์
งานศิลปะ อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวเกาะเกร็ดเราต่อไปได้อย่างมีความสุข คุณวิชาญ มีชีพสม ได้
ให้ความสำคัญด้านที่พักอาศัยว่า

...ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดคือการมีสิทธิครอบครองที่อยู่
อาศัยที่มีสภาพมั่นคง มีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่พอเพียง อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี และมี
ทางเข้า-ออกที่สะดวก ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพ
ชีวิต และความมั่นคงปลอดภัย เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานสี่ประการ
สำคัญ ที่พักอาศัย ทำเลที่ตั้ง การขนส่งมวลชน แหล่งสาธารณูปโภคมีอยู่บริเวณใกล้เคียงเพื่อ
สามารถตอบสนองความต้องการและการอำนวยความสะดวก ให้ชีวิตมีความสุขมากขึ้น...

คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล ให้ความหมายของ”บ้านดีชีวิตมีความสุข”ไว้ว่า

...“บ้านดีชีวิตมีความสุข” ถ้านี้มีความหมายมากสำหรับประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในหลายแง่มุม
ทั้งด้านความรักความอบอุ่นในครอบครัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในบ้าน และอีก
ความหมายหนึ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจนคือ บ้านและสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่พักอาศัย การเลือก
บ้านพักอาศัย หรือการปรับปรุงบ้านให้น่าอยู่ ...

หลักในการมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด คือ บ้านหรือที่พักอาศัย ต้องถูกสุขลักษณะ อากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเหมาะสม ไม่อับชื้น ปลอดภัยจากสัตว์มีพิษ สัตว์พาหะนำโรค ห่างไกลจากแหล่งปฏิกูล และอยู่ห่างไกลแหล่งเสื่อมโทรม แหล่งมลภาวะ เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย/ควันพิษ เสียงดังรบกวน ฝุ่นละออง อยู่ใกล้แหล่งสาธารณูปโภค เช่น ตลาด โรงพยาบาล โรงเรียน สถานีตำรวจ วัดหรือศาสนสถาน การคมนาคมสะดวก ทั้งนี้เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการใช้บริการ ได้รับสิทธิอันชอบธรรมในการพักอาศัย ไม่ว่ากรณีเป็นเจ้าของ หรือการเป็นผู้เช่า ตามกฎหมาย เพื่อมิให้ถูกกล่าวหาละเมิดหรือเอารัดเอาเปรียบในสิทธิต่างๆ โดย คุณวิรัช เพิ่มเติม ได้ให้คำแนะนำการมีที่พักอาศัยที่มั่นคงว่า

...ให้ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น การรักษาความสะอาด การแยกขยะ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีภายในบ้าน เช่น ยาฆ่าแมลง หันมาใช้วิธีการทางชีวภาพอื่นๆ เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นผู้ก่อมลภาวะ หรือทำลายสิ่งแวดล้อมเสียเอง...

วิถีชีวิตของประชาชนในเกาะเกร็ดคุณเสกสรรค์ สุขทอง ได้กล่าวว่า

...การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างของสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น...

ซึ่งสอดคล้องกับจาก คุณราตรี จินฉาย ได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในเกาะเกร็ดว่า

...การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประเพณีและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกร่วมกันในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ...

“ที่อยู่อาศัย” เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังนั้น เรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนจึงต้องจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน แต่ที่ผ่านมากลับพบว่า ไม่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยยังคง

เป็นปัญหาที่ไม่มีข้อสรุปหรือแนวทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรมชัดเจน กระบวนการเข้าสู่มั่นคงของชุมชนตำบลเกาะเกร็ด เกิดจากการรวมตัวของชุมชนต่างๆ ใช้ออมทรัพย์ในการเข้ามาที่ ใช้เครือข่ายชุมชนในการจัดการที่ดินที่อยู่อาศัย อย่างกรณีบ้านมั่นคง โดยผ่านการเอื้อจากเจ้าหน้าที่บางส่วนที่ลงมาดูแล แต่โดยรวมชาวบ้านจะจัดการด้วยตัวเอง คุณสุพัตรา เกตุเจริญ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จำเป็นของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมและสังคมชนบทที่มีความผูกพันในถิ่นฐานและอาศัยที่ดินเป็นหลักในการเลี้ยงชีพ ความไม่มั่นคงในปัจจัยดังกล่าวจึงเชื่อมโยงกับปัญหาครอบครัว ปากท้อง วัฒนธรรม จึงเป็นอีกความหวังของคนประชาชนตำบลเกาะเกร็ดที่จะสร้างหลักประกันแห่งชีวิต...

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงที่ดีในชุมชนของประชาชนในเกาะเกร็ด ได้รับทราบจากผู้เฒ่าผู้แก่มาโดยตลอดว่า คนมอญชอบเข้าวัดเข้าวา ชาวเกาะเกร็ดมีเทศกาลเกี่ยวกับพระเจ้ามาโดยตลอด มีโองมโหที่เรากำกันใช้เองมาแต่เก่าก่อน วัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้เคยสูญหายไปจากชาวเกาะเกร็ดเลยแม้จะผ่านมาหลายชั่วอายุคน ลูกหลานทุกคนไม่ว่าจะแยกย้ายไปอยู่แห่งหนตำบลไหน ทุกเทศกาลงานบุญ พวกเราจะกลับบ้านไปตักบาตรทำบุญอีกทั้งรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพรักทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่รวมถึงบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่รักสงบและกตัญญูรู้คุณซึ่งสิ่งสมและสืบทอดกันมาจากรุ่นก่อนๆจนถึงรุ่นลูกหลาน ทำให้ชาวเกาะเกร็ดทุกคนรักษาประเพณีและวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ดั้งเดิมเอาไว้ไม่เสื่อมคลาย การที่มีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงประชาชนบนเกาะเกร็ดประกอบอาชีพชาวสวน ชาวนา และช่างเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นชาวไทยในหมู่ 2, 3, 4 และ 5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพชาวสวนและสวนผลไม้เกาะเกร็ดได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลไม้สวนชั้นเลิศ เช่นเดียวกับสวนย่านธนบุรีและนนทบุรี ผลไม้ที่มีชื่อเสียงของเกาะเกร็ด คือ ทุเรียนและลิ้นจี่ ซึ่งโด่งดังมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เรียกกันว่า ลิ้นจี่เกาะศาลากุน เป็นที่โปรดปรานของเจ้านาย ข้าราชการบริพารมาก ชาวนาสำหรับคนภายนอก ใครเลยจะนึกว่าเกาะกลางแม่น้ำแห่งนี้ จะมีทุ่งนากว้างใหญ่ มีตาลยืนต้นเรียงรายเป็นทิวแถวพื้นที่นาข้าวกลางเกาะกินบริเวณบางส่วนของหมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 6 ชาวนาเกาะเกร็ดส่วนใหญ่เป็นคนไทย เช่นเดียวกับผู้ประกอบอาชีพชาวสวน อาชีพรองของชาวนา คือ การทำน้ำตาลโตนด ซึ่งในสมัยก่อนก็ทำกันเป็นลำเป็นสัน และมีการผลิตน้ำตาลมาเป็นรายได้เสริม ด้วย และช่างเครื่องปั้นดินเผาชาวรามัญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผาแต่โบราณกาล เมื่อบรรพบุรุษชาวไทยรามัญอพยพหลบภัยสงครามมาอยู่ในประเทศไทย ก็ได้ยึดการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกัน

ทั่วไป ว่าคุณภาพดีและมีความงดงามแหล่งเครื่องปั้นดินเผาในเกาะเกร็ดอยู่ในพื้นที่หมู่ 1, 6 และ 7 ซึ่งเป็นหมู่บ้านมอญ แต่มีครอบครัวเครื่องปั้นดินเผาบางส่วนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยทั้งนี้เพราะก่อนสมัยที่ทางราชการจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ตำบลและหมู่บ้านนั้น ชาวรามัญรุ่นแรกที่อยู่อาศัยในเกาะเกร็ด ปลุกบ้านเรือนอยู่เรียงรายกันไปตามแนวลำน้ำ และแบ่งหมู่บ้านของตนออกเป็น 5 หมู่ คือ กวานฮาโม (บ้านล่าง) จากวัดฉิมพลี ถึงท่าเรือกลางเกร็ด (ไ้ปะนายตรวจขึ้น) ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 กวานฮาตาว (บ้านบน) จากท่าเรือกลางเกร็ด (ไ้ปะนายตรวจขึ้น) ถึงวัดปรมย์ ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 เช่นกัน กวานอามาน จากวัดปรมย์ถึงวัดไผ่ล้อม ปัจจุบันคือหมู่ 7 กวานไต้ จากวัดไผ่ล้อมถึงวัดเสาชงทอง ปัจจุบันคือหมู่ 6 และกวานอะลัด จากวัดเสาชงทองถึงวัดมะขามทองปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 ทั้ง 5 ชื่อ เป็นชื่อหมู่บ้านที่ติดมาจากเมืองมอญ เมื่อมาตั้งบ้านเรือนในเมืองไทยก็นำชื่อดั้งเดิมมาเรียกหมู่บ้านของตน และทุกกวาน (หมู่บ้าน) ล้วนเป็นหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผามาแต่เดิมทั้งสิ้น

3. การได้รับบริการด้านการศึกษาของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

เด็กในชุมชนได้เข้ารับการศึกษาระดับตามเกณฑ์ และจบการศึกษาระดับแล้วพร้อมที่จะได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า ในโรงเรียนในอำเภอปากเกร็ดต่อ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาล และองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ในชุมชน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ได้แจ้งให้บิดามารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเด็กที่เกิดตามเกณฑ์ ซึ่งนับอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในทุกๆ ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้นำเด็กในความปกครองไปแจ้งการส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาภาคบังคับ ตามบัญชีแสดงเขตบริการที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ได้ประกาศไว้ คุณวีระพันธ์ จินฉาย ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...นอกจากนี้ยังได้ขยายการทำงานเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กลุ่มเด็กในโรงเรียนและชุมชนต่างๆ ในตำบลเกาะเกร็ด และริเริ่มโครงการเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา ก่อเกิดกลุ่มเยาวชนใหม่ๆ รวมทั้งประยุกต์ความรู้เหล่านั้นให้สมสมัยมากขึ้น ซึ่งมีหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จจัดตั้งเป็น ศูนย์การเรียนรู้ ที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย เช่น กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน กลุ่มแพทย์สมุนไพรพื้นบ้าน ...

คุณยุพิน จันทรหอมกุล ได้กล่าวถึงข้อกำหนดของการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพว่า

...มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ของชุมชนมี ข้อกำหนดสำหรับผู้ที่เข้ามา ประกอบวิชาชีพ จะต้องมีความรู้และมีประสบการณ์วิชาชีพเพียงพอที่จะประกอบวิชาชีพจึง จะสามารถขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงว่าเป็นบุคคลที่มี ความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์พร้อมที่จะประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้...

ประชาชนและเยาวชนในตำบลเกาะเกร็ดมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการ ปฏิบัติงานในวิชาชีพ ให้เกิดผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกับการพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ ทั้งความชำนาญเฉพาะด้านและความ ชำนาญตามระดับคุณภาพของมาตรฐานการปฏิบัติงาน หรืออย่างน้อยจะต้องมีการพัฒนาตามเกณฑ์ ที่กำหนดว่ามีความรู้ความสามารถ และความชำนาญเพียงพอที่จะดำรงสถานภาพของการเป็นผู้ ประกอบวิชาชีพต่อไปได้หรือไม่ นั่นก็คือการกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องต่อใบอนุญาตทุกๆ 5 ปี การปฏิบัติตน ของประชาชนในชุมชนได้ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประพฤติตนของผู้ประกอบ วิชาชีพ โดยมีจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นแนวทางและข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อดำรง ไว้ซึ่งชื่อเสียง ฐานะ เกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ ตามแบบแผนพฤติกรรม ตามจรรยาบรรณของ วิชาชีพที่คุรุสภาจะกำหนดเป็นข้อบังคับต่อไป หากผู้ประกอบวิชาชีพผู้ใดประพฤติผิดจรรยาบรรณ ของวิชาชีพทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นจนได้รับการร้องเรียนถึงคุรุสภาแล้ว ผู้นั้นอาจถูก คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพวินิจัยชี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งคุณเนาวรัตน์ จีวออก ให้ความเห็น ในด้านการจัดการความรู้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...การจัดการความรู้ ในชุมชนเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัด กระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถ เข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะ ส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ 1. ความรู้ ที่ฝังอยู่ในคน เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละ บุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม 2. ความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่สามารถ รวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือ ต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม...

ซึ่งสอดคล้องกับคุณอำนวย กลั่นคุ่ม ในด้านการจัดการความรู้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...“การจัดการความรู้” ไว้ สำหรับประชาชนตำบลเกาะเกร็ด สำหรับ การจัดการความรู้คือ เครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ 1. บรรลุเป้าหมายของงาน 2. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน 3. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และ 4. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน...

การจัดการความรู้ของชุมชนเป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่

1. การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร
2. การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ
3. การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน
4. การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน
5. การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้
6. การจดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

การจัดการความรู้ ของชุมชนตำบลเกาะเกร็ดเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการค้นพบว่าองค์กรต้องสูญเสียความรู้ไปพร้อมๆ กับการที่บุคลากรลาออกหรือเกษียณ อายุราชการ อันส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินการขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจากแนวคิดที่มุ่งพัฒนาศาสนาให้มีความรู้มากแต่เพียงอย่างเดียวจึงเปลี่ยนไป และมีคำถามต่อไปว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรได้เรียนรู้ด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการความรู้จึงสัมพันธ์กับเรื่อง องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง หากองค์กรในชุมชนจะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องบริหารจัดการความรู้

ภายในองค์กรให้เป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง หากองค์กรใดมีการจัดการความรู้โดยไม่มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กรก็นับเป็นการลงทุนที่สูญเปล่าได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการความรู้ มีความซับซ้อนมากกว่าการพัฒนาบุคลากรด้วยการฝึกอบรม เพราะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อภายหลังจากที่บุคลากรมีความรู้ความชำนาญแล้ว คุณสมชาย อรรถจันทร์ กล่าวถึงการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จะทำให้บุคลากรเหล่านั้นยินดีถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น และในขั้นตอนสุดท้ายขององค์กรจะต้องหาเทคนิคการจัดเก็บความรู้เฉพาะไว้กับองค์กรอย่างมีระบบเพื่อที่จะนำออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้อยู่ในโลกของการแข่งขันได้สำหรับชุมชนนั้นคงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้บริหารที่จะหายุทธวิธีในการดึงความรู้ออกมาจากตัวบุคคล และการกระตุ้นให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้บางประเภทนั้น การฝึกอบรมอาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด อุปสรรคที่มักพบอยู่เสมอของการบริหารจัดการความรู้คือพฤติกรรม "การหวงความรู้" และวัฒนธรรม "การไม่ยอมรับในตัวบุคคล" หากองค์กรสามารถกำจัดจุดอ่อนทั้งสองอย่างนี้ได้ การบริหารจัดการความรู้ก็มีไม่ใช่ว่าเรื่องยากจนเกินไป...

สืบเนื่องจากการปฏิรูประบบราชการด้านการได้รับบริการด้านการศึกษาที่ผ่านมาของตำบลเกาะเกร็ด เมื่อได้มีการวางกรอบแนวทางการบริหารไว้อย่างชัดเจน ซึ่งรวมถึงการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 เป็นเรื่องของการกำหนดขอบเขต แบบแผน วิธีปฏิบัติ โดยเฉพาะมาตรา 11 ได้กำหนดเป็นหลักการว่าส่วนราชการต้องมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งสร้างความมีส่วนร่วมในหมู่ราชการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันที่มาจากการจัดการความรู้

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การได้รับบริการด้านการศึกษาในชุมชน ของประชาชนในเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว และกำลังศึกษาในระดับต่างๆ อีก ซึ่งได้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติ การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕ ตามมาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕” “การศึกษาภาคบังคับ” หมายความว่า การศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ มี 3 ประการ

ด้วยกันคือ 1. “คน” ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ 2. “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น 3. “กระบวนการความรู้” นั้น เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล การจัดการความรู้ โดยที่การดำเนินการบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกันไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการความรู้” จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการโดยรีเข้าไปที่ความรู้ คือ เริ่มที่ความรู้ นี่คือการผิดพลาดที่พบบ่อยมาก การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน เป้าหมายของงานที่สำคัญ คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้

4. ครอบครัวมีความสุขสบายของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คนในชุมชนในครอบครัวที่มีสมาชิกผู้สูงอายุ หรือคนพิการได้รับการดูแลจากคนในครอบครัวอย่างดีทำให้อบอุ่น มีบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันดี มีการถ้อยที ถ้อยอาศัย ไม่เครียด เป็นลักษณะของครอบครัวในฝันที่ทุกคนปรารถนา ไม่เครียดเมื่ออยู่ร่วมกัน ทุกคนสามารถปรับตัวปรับใจให้ใกล้เคียงกัน เมื่อมีงานก็จะช่วยกันคนละไม้คนละมือ ไม่เกี่ยงงอน หาโอกาสสร้างความสนุกสนานรื่นเริงในครอบครัวบ้าง ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ให้ความรู้กับทางผู้นำหมู่บ้านด้านความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในเกณฑ์การป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในระดับดีมาก คือ มีการจัดแบ่งผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษามั่นคงและปลอดภัยของหมู่บ้านอย่างชัดเจนคุณอำนวย กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงกิจกรรมในการส่งเสริมความมั่นคงของประชาชนในชุมชนว่า

...หมู่บ้านมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น อบรบ อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน จัดการแข่งขันกีฬาเพื่อป้องกันยาเสพติด ในเกณฑ์ป้องกันภัยธรรมชาติอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. มีแผนหรือข้อตกลงเพื่อป้องกันภัยพิบัติต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม ไฟป่า เป็นต้น 2. มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความสำนึกและความรับผิดชอบที่จะรักษา สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

ร่วมกัน 3. มีกิจกรรมเพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น จัดให้มี ป่าชุมชน การอนุรักษ์แหล่งน้ำ เป็นต้น...

ทางทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ส่งเสริมให้มีการจัดฝึกอบรม เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ครอบครัว ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องการป้องกัน ช่วยเหลือ ฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการให้สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนและชุมชนให้มีทัศนคติที่ดีและ การยอมรับความเท่าเทียมต่อคนพิการคุณฉลอง ศิลปกร กล่าวถึงการร่วมสร้างจิตสำนึกในชุมชนของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดไว้ดังนี้

...ทางชุมชนร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดีให้คนพิการเข้าใจในสถานภาพของตนและสังคมได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง จัดสวัสดิการสงเคราะห์โดยเพิ่มเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดูให้มากขึ้น รวมทั้งขยายบริการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า ตลอดจนลดหย่อนค่าโดยสารสำหรับพาหนะเดินทางทุกประเภทและบริการสาธารณะต่างๆ ให้ครอบคลุมอย่างทั่วถึงทั้งในเมืองและชนบทในรูปแบบที่เหมาะสม...

คุณมานิช เสียงเปรม ได้ให้ความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุกล่าวว่า

...ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุ ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว รวมทั้งพิจารณาให้สิ่งจูงใจแก่บุตรหรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุที่ยากจน สนับสนุนให้สถานพยาบาลสาธารณสุข องค์กรภาคเอกชน องค์กรศาสนาและชุมชน เข้ามามีส่วนช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ พร้อมทั้งกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมาย ในการส่งเสริมกำกับและดูแลหน่วยงานภาครัฐกิจเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุ ให้มีการดำเนินงานและจัดบริการตามมาตรฐานขั้นต่ำที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้สูงอายุ ...

ดังนั้น ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การสนับสนุนทางสังคม ตั้งแต่การอบรม เลี้ยงดู เอาใจใส่ ให้ความรักความอบอุ่น ความปลอดภัย ลำดับถัดมาอาจเป็นเครือข่าย เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน บุคคลใกล้ชิด เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นสิ่งนำมาซึ่งการสนับสนุนทางสังคมระหว่างกัน ความสนิทสนมใกล้ชิด ความรักความผูกพันและสัมพันธ์ภาพที่ดี ก่อเกิดการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลด้านต่างๆ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง โอกาสทางสังคม การศึกษา การมีงาน

ทำด้านสุขภาพอนามัย การอุปโภคบริโภค การสนับสนุนทางสังคมนอกเหนือจากที่กล่าวไปข้างต้น เรายังสามารถได้รับการสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงาน ชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จัดขึ้นในลักษณะหรือโอกาสต่างๆ เป็นสวัสดิการสังคม หรือบริการสังคม วิธีการเข้าถึงการสนับสนุนทางสังคมที่ดี คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เริ่มจากในชุมชนของเรา การรับทราบข่าวสาร ข้อมูล การสร้างเครือข่ายการ รู้จักเครือข่ายทางสังคม เช่น เครือข่ายคนรักสุขภาพ เครือข่ายสหกรณ์ ออมทรัพย์ เครือข่ายผู้สูงอายุหรือคนพิการ เป็นต้น จะทำให้ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากขึ้น ขณะเดียวกันเราก็จะมีครอบครัวที่มีความสุขสบายและเราก็เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางสังคมกับบุคคลอื่นเช่นกันคุณเนาวรัตน์ จีวออก ได้กล่าวถึงความมั่นคงส่วนบุคคล ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ความมั่นคงส่วนบุคคล นั้นก็คือการปลอดภัยและรู้ลึกปลอดภัยจากการประทุษร้ายทางร่างกายและทรัพย์สิน มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดนั้น มีความเชื่อมโยงกับระบบสังคมโดยรวม กล่าวคือ ความปลอดภัยเป็นความต้องการลำดับต้นและเป็นหลักสิทธิมนุษยชนพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิของบุคคลจะถูกล่วงละเมิดมิได้ ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงต้องมีกฎเกณฑ์ มีกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติและควบคุมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข...

ความปลอดภัยในชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดนั้น ทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิต ทั้งในแง่ของ สุขภาพอนามัย การปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ปลอดภัยจากความรุนแรง การถูกทำร้าย ปลอดภัยจากอาชญากรรม ภัยพิบัติ/อุบัติเหตุ หรืออุบัติเหตุต่างๆคุณเสกสรรค์ สุขทองได้กล่าวถึงกระบวนการของครอบครัวมีความสุขสบายว่า

...การสร้างความปลอดภัยในชีวิตด้วยตนเองเพื่อการอยู่อย่างมีความสุขนั้น ประชาชนในชุมชนเริ่มจากการดูแลตนเอง คนใกล้ชิด ในเรื่องใกล้ชิด เช่น สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในบ้าน ความปลอดภัยด้านการเดินทาง ควรใส่ใจและระมัดระวังอุบัติเหตุที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และการเฝ้าระวัง / ป้องกัน ภัยใกล้ตัวที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การลักเล็กขโมยน้อยในบริเวณที่อยู่อาศัย โดยการสร้างเครือข่าย หรือความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้านเพื่อช่วยกันสอดส่องดูแลและช่วยกันเฝ้าระวังภัย อุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น เช่น ไฟฟ้าช็อต ไฟไหม้/อัคคีภัย เป็นต้น...

คุณราตรี จินฉาย กล่าวถึงวิธีการของครอบครัวในชุมชนมีความสุขสบาย ไว้ว่า

...การที่มีครอบครัวที่มีความสุขประชาชนในชุมชนจะต้องเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทั้งข้อมูลที่เป็นคำแนะนำและหลักปฏิบัติทั่วไป ประกาศหรือคำเตือนต่างๆ เช่น การฟังข้อมูลด้านการพยากรณ์อากาศ การฟังข้อมูลเกี่ยวกับผู้บริโภคนายด่วน ที่ให้บริการข่าวสารข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่างๆ และควรหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การแต่งกาย/การใส่สิ่งของเครื่องประดับ ควรเลือกให้เหมาะสมและถูกกาลเทศะ การอยู่นอกที่พักอาศัยยามวิกาล การอยู่ในสถานที่เสี่ยงภัย หรือ ภาวร้ายอื่น เรียก สถานที่ที่ปลอดภัย เป็นต้น...

ดังนั้นความปลอดภัยในทรัพย์สิน การมีระบบดูแล รักษาทรัพย์สินไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจากกรณีใดๆ เช่น จากการโจรกรรม ฉกชิงวิ่งราว การลักทรัพย์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ การมีเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายอย่างถูกต้อง การเก็บทรัพย์สินมีค่าไว้ในที่ปลอดภัย เช่น ตู้เซฟ ฝากธนาคาร ซึ่งเป็นวิธีการรักษาความปลอดภัยเบื้องต้น ความมั่นคงในตำบลเกาะเกร็ดนี้สามารถมองในด้านปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม กล่าวคือ ความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สินต้องอาศัยทั้งสองด้านในการดำเนินงานควบคู่กันจึงจะเกิดประสิทธิภาพ การดูแลตนเองและการเฝ้าระวังโดยสังคมช่วยกันสอดส่องดูแล จะเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดความมั่นคงด้านนี้มากยิ่งขึ้นทุกข์สุขของครอบครัวจะขึ้นอยู่กับครอบครัวคือพ่อและแม่ที่จะปั้นแต่งลูกให้ออกมามีลักษณะหน้าตา บุคลิกอย่างไร รวมทั้งความสุขและทุกข์ของทุกชีวิตในครอบครัวก็ล้วนขึ้นอยู่กับการวางตัวของพ่อแม่ในครอบครัวนั้นทั้งสิ้น” เราทุกคนต่างก็เกิดมาในครอบครัวเหมือนกันแต่ทำไมบางครอบครัวจะมี“ ความสุขสบาย” มากกว่าครอบครัวอื่น บางครอบครัวพ่อแม่ลูก มีลักษณะคล้ายบุคคลแปลกหน้าที่ถูกจับมารวมอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน บางครอบครัวมีแต่ความไม่เข้าใจ ขัดแย้งกันตลอด อยู่ใกล้กันแต่กาย แต่ใจห่างกันสุดขีด แต่บางครอบครัว แม้จะทะเลาะกันบ้าง แต่ก็ยังรักใคร่กันดีจึงทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การที่ครอบครัวมีความสุขสบายในชุมชน ของประชาชนในเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และต้องการบรรยากาศเช่นนี้ทุกครอบครัวต่างต้องการและปรารถนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว แต่ต้องปรับตัวให้เข้ากับทุกคนในครอบครัว พื้นฐานของกลุ่มสมรสมาจากต่างครอบครัว ย่อมจะมีลักษณะนิสัย ค่านิยม ความคิดเห็นแตกต่างกัน เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวต้องปรับตัวปรับใจให้สอดคล้องกับสมาชิกในครอบครัว ทั้งกลุ่มสมรส ญาติ พี่น้อง ต้องทำความเข้าใจกับสภาพของชีวิตสมรส จะทำตัวเหมือนกับตอนเป็นโสดไม่ได้ ต้องรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เอาแต่ใจตัวเอง ทำสิ่งใดให้เป็นไปในลักษณะของการพบกันครึ่งทาง ต้องตระหนักว่าคนเราย่อมแตกต่างกันในความรู้สึก นิสัย ใจคอ และอาชีพการงาน จึงต้องทำความเข้าใจ ปรับความรู้สึกให้สอดคล้องกัน.สร้างแนว

การทำงานร่วมกันให้เหมาะสม สมาชิกในครอบครัวต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบ แต่บทบาทที่รับผิดชอบย่อมแตกต่างกัน เช่น หน้าที่ของพ่อย่อมแตกต่างจากหน้าที่ของแม่ ทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ในส่วนปลีกย่อยของงานในครอบครัวที่ต้องทำร่วมกัน อาจจะค้นหาแนวทางที่เหมาะสมด้วยคือ ร่างข้อตกลงหรือเงื่อนไขในการทำงานร่วมกันตามความถนัด ความชอบ ให้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยและความสามารถของแต่ละคน และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงตามที่ตกลงกันไว้ด้วยความเต็มใจ มีการประเมินการทำงานร่วมกันเป็นระยะเพื่อปรับปรุง และร่วมกันคิดหาแนวทางในการพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้า มีการจัดกิจกรรมนันทนาการในครอบครัว กิจกรรมนันทนาการจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้พักผ่อน คลายเครียด ช่วยให้ความสัมพันธ์และบรรยากาศในครอบครัวดีขึ้น จึงควรจัดกิจกรรมนันทนาการในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ อาจจะเล่นกีฬา จัดสวนดอกไม้ รดน้ำต้นไม้ เดินทางไปพักผ่อนนอกสถานที่ตามโอกาสและตามความเหมาะสม เป็นต้น จัดกิจกรรมตามวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณีไทยบางอย่างส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความผูกพันกลมเกลียวกันในครอบครัว เช่น ประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือกิจกรรมพิธีการต่างๆ ทางศาสนาที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นผู้มีความเมตตา อ่อนน้อม ของสมาชิกในชุมชนในครอบครัวและดูแลผู้สูงอายุ หรือคนพิการ อย่างดีก็ควรจะปฏิบัติให้สม่ำเสมอ จะช่วยให้บรรยากาศในครอบครัวดีขึ้น การสร้างความสุขในชีวิตครอบครัวอบอุ่น การเรียนรู้ศิลปะการครองคู่ สร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นในครอบครัว สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว สร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว จะช่วยให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ครอบครัวมีความสุขได้

5. การมีรายได้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียงกับการดำรงชีวิต ตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากประเด็นข้างต้นสิ่งที่สำคัญที่ส่งเสริมความมั่นคงให้กับรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจ คือการออม ดังนั้นต้องการออมจึงต้องปลูกฝังให้เป็นนิสัย ออมตามสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างรายรับและรายจ่าย เพื่อสามารถนำออกมาใช้ยามฉุกเฉินหรือเมื่อต้องการเป็นพิเศษ ในส่วนของหนี้สิน หากมีภาระหนี้สินต้องคำนึงถึงประโยชน์แท้จริงที่จะได้รับ เช่น การกู้เงินซื้อบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญและมีประโยชน์แท้จริงทั้งยังเป็นทรัพย์สิน ต่างจากการเป็นหนี้เพราะการพนัน หรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ทรัพย์สินเพิ่มเติม จากสถานะเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดส่วนมากที่มีรายได้น้อย ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้ต้องแสวงหาเงินหรือทรัพย์สินอื่นเพิ่มเติม โดยการประกอบอาชีพ

เสริม โดยเฉพาะการนำเงินไปลงทุนประกอบธุรกิจ ทำให้ประชาชนส่วนมากยอมที่จะนำเงินที่ตนเก็บสะสมมาทั้งชีวิตไปลงทุนกับธุรกิจเสริมเพิ่ม ด้วยหวังเพียงว่าจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่สูงดีกว่าการเก็บเงินนั้นไว้โดยไม่ทำอะไรเลย หรือ นำเงินฝากธนาคาร คุณอำนวย กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงปัจจัยต่างๆทางรายได้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ปัจจัยต่างๆ ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย อาทิ การนำเงินไปลงทุนประกอบธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้ได้รับความเสียหาย ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นหากประชาชนดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ดังนั้น ประชาชนในเกาะเกร็ดจึงขอนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทย มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาการเงิน และอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและอาชญากรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี...

ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดจึงยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในการมีรายได้เป็นปรัชญาที่ชี้นำทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และตรัสอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 (ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540) เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแส โลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในทางการเมืองของไทย เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีบทบาทสำคัญในด้านอุดมคติ โดยเฉพาะอุดมการณ์กษัตริย์นิยมในสังคมไทย ในฐานะ “กษัตริย์นักพัฒนา” ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตของอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง สิ่งเหล่านี้ถูกตอกย้ำและผลิตซ้ำโดยสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน ส่งผลให้เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของตำบลเกาะเกร็ด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้พสกนิกรชาวไทย ได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของชุมชนในเกาะเกร็ดซึ่งอยู่ระหว่างสังคมระดับท้องถิ่นและตลาดระดับสากล จุดเด่นของแนวทางปรัชญานี้คือแนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก ปัจจุบันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำไปใช้เป็นนโยบายรัฐบาล และปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ความมั่นคงด้านการมีงานทำและรายได้ ของ

ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด คือการได้ทำงานเต็มเวลาที่มั่นคงและพึงพอใจ มีรายได้และเงินออมที่พอเพียงแก่การดำรงชีพโดยไม่มีหนี้สินที่ไม่มีคุณค่า ความมั่นคงของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด อีกด้านที่สำคัญ คือ การมีงานทำและการมีรายได้เพราะทั้งสองสิ่งนี้นำมาซึ่งปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในชีวิต เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สะท้อนให้เห็นสถานภาพและความเป็นอยู่ วิธีการดำเนินชีวิต และในแง่มุมหนึ่งสามารถบ่งบอกได้ถึงคุณภาพชีวิตของบุคคล การมีงานทำเพื่อหารายได้มาตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและระบบโครงสร้างทางสังคม คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล กล่าวถึงองค์ประกอบการมีรายได้ที่สำคัญของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...องค์ประกอบของการมีงานทำและรายได้ ของประชาชนในชุมชน ด้านบุคคลจะต้องคำนึงถึง การศึกษา ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ความสนใจ ใฝ่รู้ การศึกษาค้นคว้า พัฒนาตนเอง ความขยันหมั่นเพียร อดทน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา และความรักและเคารพต่อวิชาชีพ การทำงาน...

คุณเนาวรัตน์ จีวออก กล่าวถึงรายได้ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...รายได้จากชุมชน ได้รับจากการขายสินค้าหรือบริการให้แก่ลูกค้า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. รายได้โดยตรง คือรายได้ที่เกิดขึ้นตามวิถีทางการค้าโดยปกติของกิจการ เช่น รายได้จากการขายสินค้า 2. รายได้อื่นๆ คือรายได้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามวิถีทางการค้าโดยปกติของกิจการ ซึ่งนานๆ จึงจะเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง เช่น กำไรจากการขายหรือแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ หรือรายได้จากการให้กู้ยืมเงิน...

ดังนั้นการที่ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องมีรายได้ที่ดี ซึ่งสิ่งที่สร้างรายได้ของประชาชนนั้นคือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมบนเกาะเกร็ด มีกิจกรรมที่สร้างรายได้คือนั่งเรือเที่ยวรอบเกาะเกร็ด ที่ทำเรือวัดปรมย์ยิกาวาสมีบริการล่องเรือเที่ยวรอบเกาะเกร็ดชมวิถีชีวิต ริมน้ำ แวะสถานที่ท่องเที่ยวและวัดวาอาราม ได้แก่ วัดใหญ่สว่างอารมณ์ วัดศาลากุน ชมการสาธิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เข้าคลองบางบัวทองชมการทำขนมหวานที่ขึ้นชื่อของเกาะเกร็ด มีเรือออกทุก ๆ ชั่วโมง เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนหรือเป็นกิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด มีบริการจักรยานให้เช่าสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีใจท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตและธรรมชาติบนเกาะเกร็ด 2 จุด คือ ที่ทำเรือวัดปรมย์ยิกาวาส และท่าเรือวัดป่าฝ้าย มีจักรยานให้เช่าวันละ 40 บาท เป็นรายได้ของชุมชนที่เน้นในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการมีรายได้บนเกาะเกร็ดเป็นหมู่บ้าน OTOP ดันแบบภาคกลาง เป็น แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่พร้อมต้อนรับ

ทุกคนเข้าสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ ในด้านการผลิตสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชาวไทยรามัญที่ได้สืบทอดกันมายาวนาน และการทำขนมมงคลอันเป็นสมบัติล้ำค่าที่ ควรอนุรักษ์ และถ่ายทอดสู่ลูกหลานรวมทั้งร้านค้าที่นี่ ที่สามารถเพิ่มรายได้เป็นอย่างดี คือ การนำดอกไม้ใบ มาทอด มาดัดแปลงเป็นอาหาร ไม่ว่าจะเป็นทอดมันหน่อกะลา ดอกไม้ชนิดต่างๆทอด หรือแม้แต่ การนำเครื่องปั้นดินเผาของจีนชื่อที่นี่ มาใช้เป็นภาชนะใส่น้ำหวานแล้วขายให้แก่ลูกค้า ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวมาก

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การมีรายได้ในชุมชน ของประชาชนในเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบบพอเพียง มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลัง ของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการ ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคม ทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่ เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนัน หรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงิน เพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคล หนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงสามารถ นำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการ พัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย

1. ความพอประมาณ สอนให้ทุกคนรู้จักความพอดี หากมีเงินน้อยก็ใช้จ่ายอย่างพอประมาณ สมฐานะ เพื่อเป็นการไม่สร้างความเดือดร้อนทางการเงินให้กับตนเอง และครอบครัว ซึ่งทำให้ สามารถควบคุมการใช้จ่ายได้ และไม่นำไปสู่ทางออกในการกู้ยืมเงินนอกระบบ และปัญหาอื่นๆ อัน อาจตามมาภายหลัง

2. ความมีเหตุผล คิดและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในการดำรงชีวิต โดยมีเหตุประกอบการ ตัดสินใจ พร้อมคำนึงถึงผลที่จะได้รับจากการได้ลงมือกระทำนั้น

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว สร้างความพร้อมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ใน อนาคต และได้รับการชดใช้ในความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่การนั้นได้

4. ความรู้ จำเป็นต้องมีความรอบรู้ทางวิชาการอย่างรอบด้านในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่ต้องตัดสินใจ

5. คุณธรรม ต้องยึดธรรมในการดำรงชีวิต เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และตระหนักถึงสภาวะการณ์ในโลกปัจจุบัน

คนเราล้วนมีความปรารถนา “อยากมี” และ “อยากได้” ในหลายๆเรื่อง แต่บางครั้งอาจลืมไปว่าของบางอย่างไม่ใช่เรื่องสำคัญและจำเป็นกับชีวิต บางอย่างเป็น “ความต้องการ” ในขณะที่บางอย่างเป็นเพียงแค่ “ความอยาก” ที่เกิดขึ้นแค่ชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น อาจจะเป็นความอยากที่จะต้องซังใจระหว่าง “ความต้องการ” และ “ความอยาก” เพื่อหาสิ่งที่เหมาะสมและสำคัญต่อชีวิต แต่ก็คงจะไม่อยากอีกต่อไปหากเรารู้จักคำว่า “เพียงพอ” เท่านั้น การประกอบอาชีพและการมีรายได้ต้องหลักประกันด้านความมั่นคง ว่าต้องมีความแน่นอน ชัดเจนในเรื่องระยะเวลาทำงาน การทำงานได้รับค่าตอบแทนเหมาะสมหรือไม่ ได้รับตามกฎหมายที่กฎหมายกำหนด มีหลักประกันการทำงาน เงื่อนไขการทำงานที่กำหนดขึ้น การได้รับผลประโยชน์หรือสวัสดิการสังคมด้านต่างๆจากการทำงาน เช่น ระบบประกันสังคมเป็นหลักประกันด้านสุขภาพในยามเจ็บป่วย กรณีได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน การได้รับค่าสินไหมทดแทน ระบบกองทุนสะสมต่างๆ เพื่อได้รับประโยชน์จากการทำงาน บำเหน็จ บำนาญ การรวมกลุ่มทางการเงินสำหรับผู้ประกอบอาชีพ เป็นต้น

6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชนที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง เมื่อมีการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ และสมาชิกในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ และการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ในชุมชนมาโดยตลอด ประชาชนในเกาะเกร็ดรักการพัฒนา อย่างเช่นการเลือกตั้ง ประชาชนได้เตรียมความพร้อมก่อนไปเลือกตั้ง คือตรวจสอบชื่อนามสกุล และที่เลือกตั้งได้ ท้องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หรือ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และจากเอกสารที่ส่งถึงเจ้าบ้าน หากพบข้อผิดพลาด หรือมีชื่อเกินมาให้แจ้งเพิ่มชื่อ หรือถอนชื่อที่นายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่น คุณอำนวย กลั่นคุ้ม ได้กล่าวถึงเอกสารที่ประชาชนต้องนำมายื่นใช้สิทธิเลือกตั้งในชุมชนคือ

..หลักฐานที่ประชาชนต้องใช้ในวันเลือกตั้ง คือบัตรประจำตัวประชาชน (บัตรประจำตัวประชาชนที่หมดอายุก็ใช้ได้) หรือ บัตรประจำตัว หรือหลักฐานที่ทางราชการออกให้ที่มีรูป

ถ่าย และมีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก ของผู้ถือบัตร อาทิ ใบขับขี่ที่กรมขนส่งทางบก หรือหนังสือเดินทางที่กรมการกงสุลออกให้...

ประชาชนในชุมชนเกาะเกร็ด มีจิตสาธารณะในการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่อง ที่เกิดจากภายใน "จิตสาธารณะ" เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ มีความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม จิตสาธารณะ (Public mind) หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่ไม่ใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด จิตสาธารณะจึงเป็นความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสีแกวเดลิ้ม โดยการไม่ทิ้ง ขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟที่ให้แสงสว่างตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปา หรือไฟฟ้า ที่เป็นของส่วนรวม

คุณมานิช เสียงเปรม ได้กล่าวถึงการปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชน ตำบลเกาะเกร็ดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าตลอดจนช่วยดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกระทำเพื่อให้เกิดปัญหา หรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย...

ซึ่งสอดคล้องกับ คุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวถึงจิตสาธารณะของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ร่วมกันรักษาประโยชน์ส่วนรวม จิตสาธารณะเพื่อส่วนรวม ในชุมชนมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมนั้นสามารถกระทำได้ โดยมีแนวทาง โดยการกระทำตนเอง ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม และมีบทบาทต่อสังคมในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม...

ประชาชนในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหา สร้างสรรค์สังคม ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ความสำคัญของจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึกตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลมาสู่การกระทำภายนอก

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ เช่น ปัญหายาเสพติด ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปกับสังคม ปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบ ขาดจิตสำนึกเช่น การจ่อรถยนต์โดยไม่ดับเครื่องยนต์ ทำให้เกิดควันพิษ ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ประชาชนในเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ใช้ทางเท้าสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง การฉีดยาเร่งเนื้อแดงในสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีผลต่อโรคภัยไข้เจ็บในมนุษย์ เช่น โรคเมรัยเป็นต้น คุณวิรัช เพิ่มเติม ได้ให้ความสำคัญของจิตสาธารณะของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดดังนี้

...จิตสาธารณะของประชาชน ตำบลเกาะเกร็ด เป็นสิ่งสำคัญในสังคม ชาวชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักในสิ่งนี้ จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคม ตัวอย่างความรับผิดชอบต่อตนเองคือ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ รู้จักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ มีความประหยักรู้จักความพอดี...

ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นเช่นให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำไม่เอาเปรียบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคมในฐานะพลเมืองดี ให้ความช่วยเหลือ และในการพัฒนาของชุมชนก็เช่นเดียวกัน คุณทัศนีย์ แฟงรอด ได้กล่าวถึงความสำคัญของแผนพัฒนาชุมชนของเกาะเกร็ดว่า

...ความจำเป็นที่สำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือต้องมีข้อมูลเป็นเครื่องมือในการทำงาน แผนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมามีถูกกำหนดด้วยข้อมูลของภาครัฐและความรู้จากนักวิชาการ โดยชุมชนเจ้าของข้อมูล ซึ่งข้อมูลนั้นตรงกับความเป็นจริงในชุมชน ต้นทุนทางสังคมหลายอย่าง และภูมิปัญญา ทรงคุณค่าสิ่งดีงาม การวางแผนและพัฒนาชุมชนที่ผ่านมายังพัฒนาก็ยังทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองมากขึ้น...

คุณสมชาย อรรถจันทร์ กล่าวถึงการรักษากฎต่างๆภายในชุมชนว่า

...ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ปฏิบัติตามกฎหมาย ดูแลรักษา กฎหมาย เพื่อความยุติธรรมและความถูกต้องในสังคม การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ และรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เอาर्डเอาเปรียบสังคม และไปใช้สิทธิของตนอย่างสมบูรณ์ กรณีการเลือกตั้ง ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ...

ซึ่งสอดคล้องกับคุณสุพัตรา เกตุเจริญ ได้กล่าวถึงการไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงว่า

...ประชาชนส่วนใหญ่ ในชุมชน ไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง แต่ถ้าพบเห็นการกระทำผิดกฎหมาย หรือการกระทำทุจริต ห้ามส่งเสริม ปกปิดหรือปกป้องคุ้มครองผู้กระทำผิดแต่ต้องส่งดำเนินการตามกฎหมาย ติดตามหรือตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เช่น การสังเกตพฤติกรรมที่ไม่หน้าไว้วางใจ พฤติกรรมส่อทุจริต ไม่ส่งเสริมค่านิยมที่ผิดให้กับเจ้าหน้าที่ พนักงาน ของรัฐ เช่น การคิดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ และไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งทรัพย์สินทางปัญญา เช่น เทปผี ซีดีเถื่อน และสิทธิอื่นๆ มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในความถูกต้อง อุทิศตนมานะอดทน และมีจิตสาธารณะ และมีสำนึกรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง และสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม...

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาในชุมชน ของประชาชนในเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชน ที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติและสมาชิกในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติตาม แนวทางการสร้างจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะ ถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้ นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการจิตสาธารณะยังมีอีกหลายประการถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้คือ สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้ ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่น กันอย่าง หลีกเลี้ยง ไม่ได้ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อพักน้ำทิ้งก่อน ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือ สอนให้คน ทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้อีกก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วยทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตัวอย่างหลักธรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง พระพุทธศาสนาให้หลักคำสอนในการช่วยเหลือหรือพึ่งพาตนเอง ที่

พุทธศาสนิกชนได้ยืมจากพุทธสุภาษิตอยู่เสมอ คือ อัตตาหิ อัตตโน นาโถ หรือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน คริสต์ศาสนา หลักคำสอนในศาสนาคริสต์ คือ ต้องรู้จักช่วยเหลือตนเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน ศาสนาอิสลาม หลักคำสอนจะคล้ายกับคริสต์ศาสนา ก็คือ ให้รู้จักช่วยตนเอง และรู้จักเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีเสียก่อนแล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน และการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ในชุมชน งานพัฒนาของขบวนการองค์กรชุมชน ดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาสาธารณะในเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน การจัดการกองทุนชุมชน การเงินชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน ฯลฯ จากงานเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ ได้สนับสนุนพบว่า ชุมชนได้จัดการเรื่องข้อมูลเพื่อการพัฒนาในลักษณะต่างๆ เช่น การจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนในการจัดทำแผนชุมชน การจัดเก็บข้อมูลชุมชนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยในชุมชน ข้อมูลกองทุนสวัสดิการชุมชน ข้อมูลองค์กรชุมชนในกระบวนการรับรองสถานภาพ ข้อมูลครัวเรือนและที่ดินในกรณีปัญหาเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน ข้อมูลผู้สูงอายุ ข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และข้อมูลพื้นที่ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาโดยชุมชน ข้อมูลของชุมชนที่กล่าวนี้ เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง ชุมชน และท้องถิ่นมากขึ้นและถูกใช้ในการวางแผนพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง ข้อมูลในบางเรื่องนำไปสู่การเสนอและผลักดันเชิงนโยบาย ใช้ในการแก้ปัญหาระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน บนพื้นฐานข้อเท็จจริงและอ้างอิงได้

7. การมีคุณธรรมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ และได้เข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ครอบครัวและประชาชนในเกาะเกร็ดมีความรัก ความอบอุ่นให้แก่กัน เด็กก็จะรัก เชื่อฟังปฏิบัติตาม และศรัทธาในสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอน ส่วนผู้ปกครองก็จะพยายามปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมให้แก่บุตรหลานตั้งแต่ยังเด็ก ประชาชนในชุมชนจะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก แต่สิ่งสำคัญที่ได้รับในการสัมภาษณ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก คือ ศาสนาช่วยส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก กล่าวคือ การที่ครอบครัวของพวกเขาประสบความสำเร็จทั้งด้านอาชีพการงาน และครอบครัว นั้น เนื่องจากพวกเขาได้ใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการสอนบุตรหลานของพวกเขาให้เป็นคนมีคุณธรรม และจริยธรรมที่ดี ทำให้บุตรหลานของพวกเขากลายเป็นคนที่ประสบความสำเร็จ ทำงานเพื่อสังคม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ในขณะที่เดียวกันประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดผู้ที่ เป็นบุตรหลานก็เห็นพ้องต้องกันว่า การที่พวกเขาสามารถประสบความสำเร็จได้ นอกจากครอบครัวแล้ว สาเหตุสำคัญนั้นมา

จากการที่พวกเขายึดถือหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ทั้งชีวิตส่วนตัวและการทำงานคุณ วีระพันธ์ จินฉายกล่าวถึงศาสนามีความสำคัญต่อชุมชนว่า

... ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ถือว่าศาสนาเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดคือครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวที่อบรมสั่งสอนทำให้เด็กได้รับในการพัฒนาที่ดี ที่สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสำเร็จในชีวิต เนื่องจากในเกาะเกร็ดมีคนมอญอพยพเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร คนมอญจึงนำประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ มาจากเมืองมอญด้วย ประเพณีจึงมีหลากหลาย และแตกต่างไปจากประเพณีไทย เช่นประเพณีสงกรานต์ จะมีการทำบุญกลางบ้าน มีการแห่ข้าวแช่ แห่น้ำหวาน แห่หางหงส์ มีการรำเจ้า มีการเล่นสะบ้ามอญและทะเลมอญ เป็นต้น...

ซึ่งสอดคล้องกับคุณมานิช เสียงเปรม ได้กล่าวถึงประเพณีทางศาสนาต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดว่า

...ประเพณีสงกรานต์แล้วในเกาะเกร็ด ยังมีประเพณีอื่นๆอีก เช่น ประเพณีการจุดลูกหนู ประเพณีตักบาตรทางน้ำ ประเพณีตักบาตรดอกไม้อัน ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีรำมอญ ประเพณีการเล่นเพลงเจ้าขาว และ ประเพณีการละเล่นเพลงระบำบ้านไกล เป็นต้น นอกจากประเพณีในเกาะเกร็ดแล้ว ยังมีประเพณีที่น่าสนใจที่ปฏิบัติกันไม่ไกลจากเกาะเกร็ดมากนักคือ ประเพณีทำบุญตักบาตรพระร้อยแปด จึงนำมากล่าวไว้ด้วย ซึ่งประชาชนในเกาะเกร็ดได้เข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันแต่เดิม จนถึงปัจจุบัน...

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเกาะเกร็ดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเกาะเกร็ด คือการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ความต้องการพื้นฐานในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในตำบลเกาะเกร็ดนั้น คือการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะ

ทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม คุณวิรัช เพิ่มเติม ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของประชาชนว่า

...การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัยบนเกาะเกร็ด ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ คือ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมคือ “โฮมสเตย์” ผู้ท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชนและดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน...

คุณเสกสรรค์ สุขทอง ได้กล่าวถึงความมั่นคงของการมีคุณธรรมไว้ว่า

...ความมั่นคงด้านสังคม-วัฒนธรรม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดคือ การที่ประชาชนมีเวลาปลอดจากการกิจ การงาน เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อนอย่างพอเพียง ตลอดจนการติดตามข่าวสารด้านสังคม-วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ใช้เวลาในการพัฒนาทางจิตใจโดยการปฏิบัติศาสนกิจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน...

ดังนั้นประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด จึงมีจิตสาธารณะ หรือจิตอาสา อาสาทำประโยชน์เพื่อชุมชนเพื่อสังคม รู้จักชุมชน รักและหวงแหนวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง การรู้จักและเข้าใจชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยจะช่วยให้เราดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกในชุมชน เพื่อนบ้าน ผู้นำหรือตัวแทน หมู่บ้าน และรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้ เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมอย่างหนึ่ง ชุมชนในเกาะเกร็ดเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ประเภทต่างๆ เช่น ประเพณีทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมไปใช้สิทธิหน้าที่ของตนเอง ตามโอกาสที่เหมาะสม มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อาสาพัฒนา ร่วม “สร้าง สะสม สืบสาน” วัฒนธรรมอันดีงานของชุมชนให้คงอยู่ ปกป้องดูแล คุ้มครอง ใฝ่ระวัง สมบัติของชุมชน เช่น ศาสนสถาน สถานที่อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือสถานที่ส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ช่วยกันเป็นหูเป็นตาและดูแลรักษาร่วมกัน สร้างและมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระชับความสัมพันธ์หรือความสามัคคีในชุมชน เช่น ประเพณีสำคัญของชุมชน การจัดลานกีฬาชุมชน หรือ ชมรมต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ การรวมกลุ่ม กลุ่มอาชีพ กลุ่มพัฒนา กลุ่มนันทนาการ เป็นต้น คุณสมชาย อรรถจันทร์ ได้กล่าวถึงความร่วมมือของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดดังนี้

...ประชาชนในชุมชนในตำบลเกาะเกร็ดให้ความร่วมมือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อช่วยเหลือ กำกับ ควบคุมสถานบริการ แหล่งอบายมุข และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงของเยาวชนในเกาะเกร็ด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง...

ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดสนับสนุนการเรียนการสอนทักษะชีวิต ความเข้าใจ ในปัญหาสังคม การปูพื้นฐานทางกฎหมาย การจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์และการสร้าง ค่านิยมที่ดีงาม อาทิ ความประหยัด รู้ค่าของเงิน ขยัน อดทน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการเผชิญ ปัญหาสังคมเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่าทัศนคติของประชาชนบนเกาะเกร็ดต่อการปลูกฝังทาง จริยธรรม ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก และเชื่อว่าความรักความ อ่อนน้อมภายในครอบครัวจะช่วยส่งเสริมจริยธรรมของเด็ก และเห็นว่าการศึกษาของผู้ปกครอง ฐานะ ทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จะส่งผลต่อจริยธรรมของเด็ก ส่วน พฤติกรรมการปลูกฝังจริยธรรมของผู้ปกครองต่อเด็กนั้นพบว่า ผู้ปกครองจะเน้นการทำตนให้เป็น แบบอย่างกับเด็ก ใช้เหตุผลในการสอนเด็ก ฝึกให้เด็กเป็นคนดีมีคุณธรรม และมีการใช้เวลาว่าง ร่วมกันของผู้ปกครองและเด็ก ในการทำกิจกรรมทางศาสนา ส่วนพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กที่ ได้รับจากผู้ปกครองที่เห็นได้ชัดเจนเลยนั้น คือ เด็กจะเชื่อฟังสิ่งที่ผู้ใหญ่สั่งสอน รู้สึกยินดีที่ได้แบ่ง เบาภาระของผู้ปกครอง มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ซึ่งจากทั้งพฤติกรรมของ ผู้ปกครองและเด็กนั้น จะเห็นได้ว่ามีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ดังนั้นประชาชน ในตำบลเกาะเกร็ด จึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ กิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ยังคง ความรู้ทางประวัติศาสตร์และรักษาสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆบนเกาะเกร็ด และจะเน้นกิจกรรม เติบโตที่จะทำให้ได้ผลคืออย่างทั่วถึง เช่น การนิมนต์พระเข้าสอน จริยธรรมในสถานศึกษา การจัด ระเบียบสังคมในสถานศึกษา การจัดกิจกรรมลงสู่ตัวเด็กโดยตรง การเปิดเวทีให้เด็กได้แสดงออกถึง ศักยภาพ การเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และที่สำคัญกิจกรรม ต่างๆ เหล่านี้จะเป็น ประสพการณ์ของเด็ก ๆ ที่สั่งสมตลอดชีวิตวัยเรียนเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับเยาวชน เพื่อโตขึ้นจะ รับผิดชอบตนเอง มีค่านิยมที่สร้างสรรค์เป็นอิสระพึ่งตนเองได้ และมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมและ ประเทศไทยเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤติทาง ศิลธรรมของเยาวชนของชุมชนสืบต่อไป

8. การบำรุงรักษาสິงแวดล้อมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดในทัศนะของผู้นำชุมชน

ชาวบ้านในชุมชน ได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ได้นำแนวคิดในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บขยะ ไม่ทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำ ครอบครัวประชาชนในเกาะเกร็ด มีการรักษาสິงแวดล้อม ความร่วมมือดังกล่าว ร่วมกันที่จะจัดทำโครงการรณรงค์ ในเรื่องขยะมูลฝอย เพื่อสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมการจัดการวัสดุรีไซเคิลให้แก่ชุมชน ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดเน้น การมีส่วนร่วมของภาคครัวเรือนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดภาระการจัดการขยะมูลฝอยและปัญหามลพิษจากขยะมูลฝอย และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กับการดูแลสิ่งแวดล้อม โดย องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด เข้าร่วมโครงการจะได้รับประโยชน์โดยตรงคือสามารถลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด ทำให้ประหยัดงบประมาณในการเก็บขนและกำจัดขยะได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะและมีรายได้เสริมจากการคัดแยกและจำหน่ายวัสดุรีไซเคิล จะเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน และเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่ต้นทาง แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ดังเช่นที่ผ่านมา การดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ครั้งนี้ มีภารกิจหลักในการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนอยู่แล้ว และมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น เพราะการแก้ปัญหาขยะล้นเมืองที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จะเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ด้านการเก็บขยะในชุมชนแล้ว ยังมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนคัดแยกวัสดุรีไซเคิลตั้งแต่ต้นทาง จะทำให้ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ประหยัดงบประมาณในการกำจัดขยะได้ปีละหลายล้านบาท ยืดอายุของบ่อฝังกลบได้ยาวนานขึ้น เพราะปัจจุบันราคาที่ดิน น้ำมันมีราคาแพงขึ้น และหายากขึ้น และการต่อต้านของประชาชนในพื้นที่ คุณวิชาญ มีชีพสม ได้กล่าวถึงรูปแบบการดำเนินโครงการเก็บขยะไว้ว่า

... รูปแบบการดำเนินโครงการเก็บขยะส่วนใหญ่จะเป็นการให้การอบรมผู้นำชุมชนเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จะตั้งจุดรับซื้อตามชุมชนในวันเวลาที่นัดหมาย จากนั้นจึงนำวัสดุไปคัดแยกเพื่อเพิ่มมูลค่าก่อนขายให้ร้านรับซื้อต่อไป สามารถรวบรวมวัสดุรีไซเคิลได้มากในแต่ละเดือน...

ส่วนคุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล ได้กล่าวถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมว่า

... สืบเนื่องจากโครงการร่วมพัฒนาแบบพอเพียงได้จัดเวทีการระดมความคิดด้านสิ่งแวดล้อม(ขยะ)ชุมชนเกาะเกร็ดขึ้น เพื่อให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการเกษตรของชุมชนเกาะเกร็ด ที่จะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาลำนี้ร่วมกัน อีกทั้งเพื่อให้เกิดการจัดตั้งคณะทำงานเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดแนวทางการพัฒนา รักษา และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเกาะเกร็ด อันจะนำไปสู่กิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้จริงและชัดเจนจากชาวชุมชนเกาะเกร็ด ภายใต้ความร่วมมือจากทุกส่วนในทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่น...

โดยสถานพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน ให้เยาวชนสืบสานภูมิปัญญา โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เป็นกลุ่มเยาวชนที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีทีมผู้ใหญ่ช่วยเป็นที่ปรึกษาและร่วมดำเนินกิจกรรม ทางเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีองค์กรทั้งราชการและเครือข่ายกลุ่มประชาชนในชุมชน ทำงานด้านพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเยาวชนมีการจัดทำพิธีกรรมทางศาสนาในการสืบชะตาแม่น้ำ และขุมนิทรรศการเครือข่ายเยาวชน มีการนำเสนอกลุ่มเยาวชนและกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มดำเนินการอยู่ในแต่ละพื้นที่ คุณราตรี จินฉาย ได้กล่าวถึงโครงการเกาะเกร็ดสะอาดไว้ดังนี้คือ

...สืบเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จัดโครงการ “เกาะเกร็ดสะอาด กับการพัฒนาแบบพอเพียง” ที่ฝ่ายกิจกรรมภาคสนาม ได้จัดเวทีการระดมความคิดด้านสิ่งแวดล้อม(ขยะ)ชุมชนเกาะเกร็ดขึ้น เพื่อให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการเกษตรของชุมชนเกาะเกร็ด ที่จะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาลำนี้ร่วมกัน อีกทั้งเพื่อให้ประชาชนเกิดการจัดตั้งคณะทำงานเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดแนวทางการพัฒนา รักษา และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเกาะเกร็ด อันจะนำไปสู่กิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้จริงและชัดเจนจากชาวชุมชนเกาะเกร็ดภายใต้ความร่วมมือจากทุกส่วนในท้องถิ่น...

ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดเริ่มมีความเข้าใจในเรื่อง "สิ่งแวดล้อม" ในวันนี้ จึงจำเป็นต้องคิดใหม่ในสองระดับด้วยกัน ระดับแรกก็คือ จะต้องสละให้หลุดออกจากการคิดถึง "สิ่งแวดล้อม" ที่มีค่าเหมือนกับ "ทรัพยากรธรรมชาติ" ให้ได้ เพื่อที่จะสามารถแสวงหาแนวทางในการดูแล

"สิ่งแวดล้อม" ในมิติใหม่ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องดึงเอาอำนาจในการจัดการ "สิ่งแวดล้อม" ออกมาจากมือของหน่วยราชการเป็นเบื้องต้น แล้วหาทางสร้างองค์กรทางสังคมที่หลากหลาย ที่สอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ เข้ามารับผิดชอบแทน ในอีกมุมมองหนึ่ง ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด คือการทำให้ "สิ่งแวดล้อม" เป็นเรื่องของทุกๆ ชีวิตในชุมชน ที่มีทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง การรณรงค์ให้คนในชุมชนมีความสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางในการทำให้ปฏิบัติการทางสังคมและความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมถูก "กลืนเข้าไปสู่ข้างใน" จนกลายเป็นจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนเกาะเกร็ด

สรุปที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จะร่วมกันเชิญชวนชุมชนเข้าร่วม ด้วยการคัดแยกวัสดุรีไซเคิลจากครัวเรือน แล้วนำมาขายให้กับร้านรับซื้อในพื้นที่ที่ผ่านการคัดเลือกจาก องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ณ จุดรับซื้อที่กำหนด ตามชุมชนต่าง ๆ รูปแบบจะคล้ายกับกิจกรรมตลาดนัดรีไซเคิล ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ปริมาณวัสดุ (ขยะ) ในอนาคต ซึ่งจากการจัดเวทีการระดมความคิดด้านสิ่งแวดล้อม(ขยะ)ชุมชนเกาะเกร็ดขึ้น ที่เป็นตัวแทนจากชาวชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน จากฝ่ายต่างๆ (เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด สมาชิกกลุ่มเกษตรเกาะเกร็ด และผู้ประกอบการร้านค้า) รวมทั้งกลุ่มเยาวชน “เรารักเกาะเกร็ด” และกลุ่มคนขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างบนเกาะเกร็ด และเกิดที่ปรึกษาคณะเครือข่ายจากภาคที่เป็นหน่วยงานราชการและองค์กรภายในท้องถิ่น และภายนอกท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องสำหรับคอยให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะทำให้ “กระบวนการกลืนเข้าไปสู่ข้างใน” เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสร้างความหมายใหม่ของ “ชุมชน” เพราะความเป็น “ชุมชน” เป็นสายใยทางสังคมที่ร้อยรัดคนให้เกิดความสำนึกร่วมใน “สมบัติชุมชน-ส่วนรวม” อันจะนำไปสู่การแปรความหมายของ “สิ่งแวดล้อม” ให้กลายเป็น “สมบัติชุมชน-ส่วนรวม” ซึ่งจะส่งผลให้สังคมทั้งหมดเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยสำนึกร่วมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การร่วมกันรักษาสีเขียวอย่างยั่งยืนสืบไป

ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคมที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ดบ่งชี้ว่าทุนทางสังคมมีส่วนในการนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ดังแสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ทูทางสังคมที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ทูทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด	คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด
1. การรวมกลุ่ม	1. การมีสุขภาพที่ดี
2. การศึกษา	2. การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง
3. การมีวัฒนธรรม	3. การได้รับการบริการด้านการศึกษา
4. ความซื่อสัตย์สุจริต	4. ครอบครัวมีความสุขสบาย
5. การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม	5. การมีรายได้
6. การบริหารสื่อสารของคนในองค์กร	6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา
7. การผลิตภัณ์ในชุมชน	7. การมีคุณธรรม
	8. การบำรุงรักษาสีงแวดล้อม

จากตารางที่ 1 พบว่าชุมชนเกาะเกร็ดสามารถรักษาและผสมผสานความกลมกลืน ของ ศิลปะ หัตถกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เก่าแก่ และสภาพทางกายภาพสิ่งแวดล้อม ที่สวยงาม พร้อมกับการที่ชาวเกาะเกร็ดมีเอกลักษณ์และวิถีเกษตรเมือง วิถีชีวิตทางสังคมเป็นทูทาง สังคมทางด้านการมีวัฒนธรรมของชุมชนจึงมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ทางด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงทำให้ชุมชนมีความสุข เกาะเกร็ดจึงกลายเป็นดินแดน แหล่งท่องเที่ยวของคนไทยและชาวต่างชาติ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า ทูทางสังคมในทุกด้าน มีผลต่อ การพัฒนากับชาวชุมชนเกาะเกร็ด ในด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน อีกทั้งการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมกับชุมชนเกาะเกร็ดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๓๕๔๖ - ๒๕๕๐ จึงทำให้เข้าใจสภาพพื้นที่และ เอกลักษณ์ต่างๆที่มีคุณค่าของชุมชนได้เป็นอย่างดี ปัญหาหนึ่งที่รู้สึกไม่ค่อยดีเท่าไรนัก นั่นคือ ผู้ที่มาเที่ยวบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่มาแล้วมักจะเป็นเพียงมาพักผ่อนเดินชมโบราณสถาน/สถานที่ ต่างๆเพียงลำพังและเดินซื้อของที่ระลึกกลับบ้านเท่านั้นขาดการเข้าถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนคุณยุพิน จันทร์หอมกุล ให้ความเห็นว่าการนำทูทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไป ประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การมีวัฒนธรรมที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ทางด้าน การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม...

สิ่งสำคัญที่นักท่องเที่ยวขาดการได้รับจากการมาเที่ยว คือ ประการแรกขาดความรู้ความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวเกาะเกร็ดเป็นทุนทางสังคมทางด้านวัฒนธรรม ประการที่สองขาดการได้เข้าถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชนทั้งด้านศิลปะ หัตถกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีที่เก่าแก่ ทุนทางสังคมทางด้านการรวมกลุ่ม และทางด้านผลิตภัณฑ์ในชุมชน ประการสุดท้ายขาดการท่องเที่ยวชมสภาพทางเกษตรธรรมชาติ(สวนผลไม้)ที่ร่มเย็นงดงามโดยรอบเกาะเกร็ด ทุนทางสังคมทางด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดังนั้น จะเห็นว่าทุนทางสังคมมีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนทางด้านการมีรายได้ ทางด้านครอบครัวมีความสุขสบาย และทางด้านการมีคุณธรรม ในส่วนทางภาครัฐ มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และรักษาสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆบนเกาะเกร็ด มาร่วมกันจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจชุมชนแห่งนี้ ต่อไป สภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกชุมชนเป็นสาเหตุส่งผลต่อกระบวนการทุนทางสังคม อันได้แก่ การปฏิบัติ และผลลัพธ์ สร้างผลกระทบที่มีต่อคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐกานต์ จิตรวัฒนา (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องพัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านโป่งคำสุข จังหวัดน่าน ผลการศึกษา พบว่า สภาพแวดล้อม ทั้งในและนอกชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการทุนทางสังคม อันได้แก่ ระบบคิด วิธีปฏิบัติ และผลลัพธ์ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อคนในชุมชน การศึกษาได้พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนช่วยเกื้อหนุนให้กระบวนการทุนทางสังคมขับเคลื่อนไปได้นั้นมาจากปัจจัยทางด้านผู้นำ หรือทุนมนุษย์ ทุนทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความเป็นเครือญาติความเชื่อ ค่านิยมในเรื่องเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การช่วยเหลือกัน ความไว้วางใจกัน และกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยลดต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมอีกด้วย ผลจากการศึกษา ยังได้พบว่า การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการทุนทางสังคมให้สามารถดำเนินงาน ไปได้ โดยอาศัยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานจากหลาย ๆ ฝ่ายในลักษณะพหุภาคีทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่า การทอผ้าสามารถเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและนอกชุมชน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง กลุ่ม และชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน คุณอำนวย กลั่นคุ่ม ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้านการรวมกลุ่ม การมีวัฒนธรรม และการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้านการครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ และการมีคุณธรรม...

ประชาชนส่วนใหญ่บนเกาะเกร็ดประกอบอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัว เป็นทุนทางสังคมทางด้านการมีจิตสำนึกที่ดี ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการท่องเที่ยว เป็นทุนทางสังคมทางด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และ ขยายของที่ระลึก ขายอาหารคาวหวานประจำท้องถิ่น รวมทั้งการทำเครื่องปั้นดินเผาประเภท ครก หม้อน้ำ เป็นทุนทางสังคมทางด้านผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นต้น และการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ที่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทางด้านการมีรายได้ ในปัจจุบันสูงกว่าในอดีต การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การบำรุงรักษาสสิ่งแวดล้อมและครอบครัวมีความสุขสบาย ลักษณะสังคมของประชาชนบนเกาะเกร็ดยังเป็นแบบสังคมชนบทประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด และมีคุณภาพชีวิตที่ดี และยังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน นิยมแต่งกายแบบสากลนิยมทั่วไป นับถือศาสนาพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเพณีต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติกันมายังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ อาชีพการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพพานิ เหลืองภัทรเชวง (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง : ศึกษากรณีหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลวผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกองทุนหมู่บ้าน ในหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จนั้นมีลักษณะทุนทางสังคมดังนี้

1. ด้านเครือข่าย มีจำนวนเครือข่ายที่มากและมีความสนิทสนมเหนียวแน่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์ต่างตอบแทน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กิจกรรมด้านการศึกษา กิจกรรมด้านศาสนา รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรมนุษย์ร่วมกันกับเครือข่ายอีกด้วย

2. ด้านบรรทัดฐาน กองทุนหมู่บ้าน มีข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการคือ ในส่วนข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการ จะเป็นข้อตกลงร่วมบนพื้นฐานของระเบียบสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแห่งชาติ ส่วนข้อตกลงร่วมที่ไม่เป็นทางการ เป็นข้อตกลงในเรื่องการให้สมาชิกทุกคนกู้เงินในกองทุนฯ โดยคณะกรรมการเป็นผู้ทำโครงการให้ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบัญชีชุดหนึ่ง จากผู้ทรงคุณวุฒิภายในหมู่บ้าน หากใครไม่ชำระหนี้จะถูก

ลงโทษทางสังคมอย่างชัดเจน เช่น การไม่มีการพูดคุยจนถึงการไม่ให้ความช่วยเหลือด้านใดเลย และในที่สุดก็ไม่สามารถอยู่ในหมู่บ้านได้

3. ด้านความเชื่อใจ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านให้การยอมรับในคณะกรรมการ เพราะข้อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการยังสามารถปฏิบัติงานตามที่สมาชิกกองทุนคาดหวัง ได้ อีกทั้งสมาชิกมีความไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องส่วนตัวให้คณะกรรมการฟังเพื่อแก้ปัญหาในหมู่บ้านที่ ประสบความล้มเหลวมีทุนทางสังคม ดังนี้

3.1 ด้านเครือข่าย มีจำนวนเครือข่ายน้อย ความสนิทสนม เหนียวแน่น การช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในเครือข่ายมีบ้าง เครือข่ายนอกหมู่บ้านมีน้อย นอกจากนี้หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ คณะกรรมการยังมีการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับเครือข่ายนอกหมู่บ้านค่อนข้างน้อย รวมทั้งทรัพยากร ร่วมก็ไม่ได้มีทรัพยากรร่วมกับเครือข่ายเลย

3.2 ด้านบรรทัดฐาน กองทุนหมู่บ้านมีข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่ง ข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการจะใช้เหมือนกับกองทุนหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ ส่วนข้อตกลงร่วมที่ไม่เป็นทางการ คือ มีการอนุมัติให้สมาชิกกู้ยืมได้ทุกคน โดยไม่จำเป็นต้องทำโครงการเป็นเอกสาร นอกจากนี้ยังไม่มีมีการแต่งตั้งคณะกรรมการการตรวจสอบบัญชี เงื่อนไขการชำระดอกเบี้ยปีละสอง ครั้ง หากผู้ใดไม่ชำระหนี้ก็ไม่มีการลงโทษทางสังคมที่ชัดเจน

3.2 ด้านความเชื่อใจ สมาชิกกองทุนให้การยอมรับคณะกรรมการระดับหนึ่ง มี กรรมการบางส่วนที่เคยเป็นกรรมการในวาระแรกไม่ได้รับเลือกมาเป็นกรรมการในวาระที่ 2 คณะกรรมการสามารถปฏิบัติงานที่ตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในบางส่วน และสมาชิกไม่ ไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องส่วนตัวให้คณะกรรมการฟังทั้งหมดได้

คุณฉลอง ศิลปกร ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน ความเชื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และ ผลิตภัณฑ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ทางด้าน การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วม ในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม...

นอกจากองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่าโครงสร้างสังคมของชุมชนก็มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกองทุนหมู่บ้าน โดยลักษณะหมู่บ้านที่บริหารกองทุนสำเร็จนั้น เป็นทุนทางสังคมทางด้านการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร มีโครงสร้างทางสังคมแบบเครือข่าย มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านการมีที่พักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา การมีรายได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่นเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวนกลุ่มสังคมมีมากและเชื่อมโยงช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ทั้งหมดคุณวิระพันธ์ จินฉาย ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้านการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา การมีรายได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา...

ส่วนกรณีหมู่บ้านที่ล้มเหลวมีโครงสร้างทางสังคมแบบฝักฝ่าย คือ มีความสัมพันธ์แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลาย ๆ กลุ่ม จำนวนกลุ่มสังคมก็น้อยและมีความสัมพันธ์แบบกว้างขวาง เกาะเกร็ดแหล่งอารยธรรมไทย - มอญ ใกล้เมืองกรุง อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ เป็นทุนทางสังคมทางด้านการมีวัฒนธรรม มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านการมีรายได้ การมีคุณธรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเดินทางไปเที่ยวเกาะเกร็ดนี้ง่ายดายมาก เกาะเกร็ดเป็นชุมชนชาวไทย-มอญ ที่อยู่กันอย่างสงบตามแบบวิถีไทย บนเกาะเกร็ดนี้จะไม่มีการวิ่งให้เสียอารมณ์ เท่าที่เห็นจะมีมอเตอร์ไซค์บ้าง จักรยานบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเดินเท้ากันไปตามถนนเล็กๆ รอบเกาะ คุณมานิช เสียงเปรม ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้านการมีวัฒนธรรม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน...

การเดินทางวิถีชีวิตบนเกาะเกร็ดนี้ เดินกันไปได้อย่างเรื่อยๆ ตามทางเท้า ระหว่างทางจะมีร้านค้าเล็กๆ ซึ่งจริงๆ ก็คือส่วนของหน้าบ้านเป็นทุนทางสังคมทางด้านการผลิตภัณ์ในชุมชน ที่วางขายของที่ผลิตบนเกาะเกร็ด นั้น ก็คือผลิตภัณ์เครื่องปั้นดินเผาแบบต่างๆ เป็นทุนทางสังคมทางด้านการรวมกลุ่มในชุมชน ให้เลือกซื้อหาเป็นของที่ระลึก คิดไม้คิดมือกลับไป ลักษณะของการพัฒนาทุนทางสังคมในรูปของการขยายทุนทางสังคม การเพิ่มกลุ่มจากกลุ่มหนึ่งได้มีการก่อตั้งอีก

กลุ่มหนึ่งขึ้น และการเพิ่มจำนวนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่มีการพัฒนาหรือการขยายทุนทางสังคม คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้าน การมีรายได้ การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และครอบครัวมีความสุขสบาย ประชาชนในชุมชนได้มีการก่อตั้งกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นอีกหลายรายเพื่อขยายเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นเพื่อคุณภาพชีวิตและมีความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิรดา ผ้าเจริญ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงไว้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงบ้านห้วยต้นดุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมของหมู่บ้านห้วยต้นดุ่ม พบว่า ลักษณะของการพัฒนาทุนทางสังคมในรูปของการขยายทุนทางสังคม คือ 1. การเพิ่มกลุ่มจากกลุ่มหนึ่งได้มีการก่อตั้งอีกกลุ่มหนึ่งขึ้น 2. การเพิ่มจำนวนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่มีการพัฒนาหรือการขยายทุนทางสังคม คือ “กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยกระดาษ หมู่ 6” ได้มีการก่อตั้งกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นอีก คือ “กลุ่มลงหุ่นถ้วยของกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยกระดาษ หมู่ 6” คือ “กลุ่มลงหุ่นถ้วยของกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยกระดาษ หมู่ 6” คุณวิชาญ มีชีพสม ให้ความเห็นว่าการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้านการการรวมกลุ่ม และผลิตภัณฑ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมีคุณธรรม...

การพัฒนาของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด นั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุกๆ คน ในด้านการอบรมบ่มนิสัยของเยาวชนในชุมชนรวมทั้งวิถีคิดและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเป็นทุนทางสังคมทางด้านการศึกษา รวมถึงการดูแลเด็ก เยาวชน และหญิงตั้งครรภ์ ในชุมชนให้มีสุขภาพที่ดี ได้รับการดูแลตามหลักประกันสุขภาพที่ดีตามสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้าน การมีสุขภาพที่ดี และการได้รับการบริการด้านการศึกษา ภาคบังคับตามเกณฑ์ ซึ่งทำให้เยาวชนในชุมชนมีคุณภาพ ไม่เป็นภาระให้สังคม อีกทั้งมีบทบาทที่สำคัญมากในทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เป็นทุนทางสังคมทางด้านความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการรวมกลุ่ม เป็น การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้าน การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และครอบครัวมีความสุขสบาย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะ การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ การถดถอยทางเศรษฐกิจ และการว่างงาน แล้วจะครอบคลุมและมุ่งไปยังเศรษฐกิจ สังคม มานุษยวิทยา และ การวางแผนในการพัฒนาของชุมชนก็เช่นเดียวกัน

จำเป็นต้องมีข้อมูลเป็นเครื่องมือในการทำงาน คุณกัลยารัตน์ สีนสืบผล ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม การศึกษา ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมีคุณธรรม...

แผนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาจึงถูกกำหนดด้วยข้อมูลของภาครัฐและความรู้จากนักวิชาการ ชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของข้อมูล เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล หลายครั้งที่ข้อมูลนั้นไม่ได้ตรงกับความเป็นจริงในชุมชน ต้นทุนทางสังคมหลายอย่างถูกทำลาย ภูมิปัญญาสูญหาย คุณค่าสิ่งดั้งเดิมถูกละเลย การวางแผนและพัฒนาชุมชนที่ผ่านมายังพัฒนาที่ยังทำให้ชุมชนอ่อนแอลง และพึ่งพาภายนอกมากขึ้น งานพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดได้มีการประชาสัมพันธ์ได้เข้าถึงทุกชุมชน โดยมีบอร์ดประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายในทุกชุมชน ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น เป็นทุนทางสังคมทางการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ทางด้าน การมีสุขภาพที่ดี การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม โดยสรุปแล้วคือทุกด้าน จึงเห็นได้ว่าถ้าการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร มีคุณภาพทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้านได้รับการพัฒนาให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของทุกชุมชน ในช่วงที่ผ่านมา ดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาสาธารณะในเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน การจัดการกองทุนชุมชน การเงินชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิดา ธรรมนิวงศ์ และคณะ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสากล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่าชุมชนมีพัฒนาการ 4 ระยะ คือ ช่วงทำการเกษตรยังชีพ ช่วงการเปลี่ยนแปลงสู่เกษตรแผนใหม่ ช่วงการขยายสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร และช่วงปรับเปลี่ยนสู่การพึ่งตนเอง กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาได้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวในลักษณะต่างๆ แต่การปรับตัวเป็นไปตามภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งพบว่าภูมิปัญญาเหล่านี้ ยังไม่เพียงพอต่อการดำรงรักษาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่ม คุณเนาวรัตน์ จีวออก ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีสุขภาพที่ดี การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม...

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดได้พัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกรรวมกลุ่ม ได้แก่พบปะพูดคุยกับแกนนำและบุคคลกลุ่มต่างๆ การจัดกิจกรรมเสริมความรู้ทางวิชาการ การประสานเครือข่ายของชุมชนทั้งภายในและภายนอก เป็นต้น เป็นทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม และการศึกษา ทำให้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้าน การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการได้รับบริการด้านการศึกษา จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มกล่าวคือ กลุ่มที่เข้มแข็ง จะมีการรวบรวมตัวเป็นองค์กร มีโครงสร้างเป็นเครือข่าย ทั้งสามารถระดมพลังความร่วมมือจากคนภายในชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรทางการมากขึ้นกลุ่มสามารถต่อรองจัดการกับภายนอกและกลุ่มที่เข้มแข็งจะตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง นอกจากนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น การพบปะพูดคุยกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอการเสริมความรู้ทางวิชาการ และการสนับสนุนให้ชุมชนมีฐานข้อมูลอย่างเพียงพอ ก่อนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ คุณวิรัช เพิ่มเติม ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม และการศึกษา ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การได้รับบริการด้านการศึกษา การมีรายได้ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา...

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ยังมีส่วนสนับสนุนความเข้มแข็งของการรวบรวมกลุ่มด้วย จากงานเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนหรือพอช. ได้สนับสนุนพบว่า ชุมชนได้จัดการเรื่องข้อมูลเพื่อการพัฒนาในลักษณะของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เพื่อเป็นทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม การมีวัฒนธรรม และการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้าน การมีรายได้ การมีคุณธรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นโดยเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันทั้งในส่วนดีและส่วนไม่ดี แต่ชุมชนได้ตระหนักในความสำคัญ กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอี่ยม ทองดี (2542) ได้ทำการ

วิจัยเรื่อง “พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชนบท” กรณีศึกษาชุมชนอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีเหตุการณ์หลายอย่างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นทั้งโดยตรง และโดยอ้อม เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นโดยเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันทั้งใน ส่วนดีและส่วนไม่ดี แต่ชุมชนไม่ได้ตระหนักในความสำคัญของพลังดังกล่าว เช่น เกี่ยวกับอาณาจักร สุวรรณภูมิอาณาจักรทวารวดีพุทธศาสนา เป็นต้น คุณเสกสรรค์ สุขทอง ให้ความเห็นว่า การนำ ทูตทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทูตทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม การมีวัฒนธรรม และการมีความรับผิดชอบต่อ ส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การ มีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม...

สภาพพื้นที่เกาะเกร็ด โดยล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ ร่วมกัน เป็นการจัดการทรัพยากรแม่น้ำ จึงต้องเรียนรู้ธรรมชาติ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรใน แม่น้ำอย่างคุ้มค่าเท่าเทียมกันเป็นทูตทางสังคมทางด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษา สิ่งแวดล้อม และจะต้องไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ภูมิปัญญาของชุมชนเกาะเกร็ดที่ผ่านการสั่งสม เรียนรู้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นำไปสู่การใช้ทรัพยากรน้ำ อย่างมีความรู้ความเข้าใจใน ธรรมชาติของแม่น้ำ มุ่งรักษาความสมดุลของทรัพยากรให้มีใช้อย่างยั่งยืน คุณราตรี จินฉาย ให้ ความเห็นว่า การนำทูตทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทูตทางสังคมทางด้าน การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม...

ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดร่วมกันพัฒนาแบบบูรณาการ และช่วยระดมความคิดด้าน สิ่งแวดล้อมของชุมชนเกาะเกร็ดขึ้นเพื่อให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเกี่ยวกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและด้านการเกษตรของชุมชนเกาะเกร็ด เป็นทูตทางสังคมทางด้านการ รวมกลุ่ม การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปสู่ การหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน อีกทั้งเพื่อให้เกิดการจัดตั้งคณะทำงานเครือข่าย

สิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดแนวทางการพัฒนา รักษา และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเกาะเกร็ด เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนทางด้านการมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่กิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้จริงและชัดเจนจากชาวชุมชนเกาะเกร็ดภายใต้ความร่วมมือจากทุกส่วน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะ กิจถาวร (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี พบว่าชาวประมงพื้นบ้านมีความเชื่อว่าทรัพยากรในทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ร่วมกัน เป็นขององค์อัลลอฮ์(พระเจ้า) การจัดการทรัพยากรในทะเลจึงต้องเรียนรู้ธรรมชาติ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลอย่างคุ้มค่าเท่าเทียมกันและต้องไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ภูมิปัญญาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ผ่านการสั่งสมเรียนรู้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นำไปสู่การใช้ทรัพยากรในทะเลอย่างมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของท้องทะเลและสัตว์น้ำ มุ่งรักษาความสมดุลของทรัพยากรให้มีใช้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือ เครื่องมือประมงพื้นบ้าน ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือ แต่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางความคิด ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติของท้องทะเล ฤดูกาล อุปนิสัย ประเภทของสัตว์น้ำ และระบบคุณค่าของชุมชนที่เน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างสมดุล ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านยังมีกฎเกณฑ์ของชุมชนว่าทะเลและทรัพยากรในท้องทะเลเป็นของส่วนรวม เป็นทะเลเปิด ทะเลเป็นสิ่งที่ใครจะยึดครองไปเป็นเจ้าของไม่ได้ และห้ามใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง เพราะจะทำให้คนส่วนใหญ่เดือดร้อนเป็นการป้องกันปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรส่วนรวม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล สิทธิในความหมายของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านเป็นสิทธิที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ไม่ใช่สิทธิที่เกิดจากการครอบครอง จากการวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญและวิธีแก้ไขปัญหามาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน พบว่าภัยคุกคามจากภายนอกที่ทำลายฐานทรัพยากรของชุมชนเกิดจากการทำประมงพาณิชย์ที่ใช้เครื่องมืออวนรุน ซึ่งบุกรุกเข้ามาทำการประมงในทะเลหน้าหมู่บ้าน และภัยคุกคามที่เกิดจากการกระทำของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาโดยการสร้างเขื่อนชลประทาน ด้านนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น การเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการขยายการสะสมทุนเป็นการพัฒนาแบบ เศรษฐกิจพอเพียง เพราะความอยู่รอดของชุมชนประมงพื้นบ้านหมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถ หรือมีอำนาจในการจัดการกับฐานทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน ในกรณีของหมู่บ้านตันหยงเป็นที่ทำการศึกษาก็คือ ความสามารถในการควบคุมการจัดการทรัพยากรในทะเลและในคลองโดยใช้ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา จารีตท้องถิ่นและวิธีการประกอบอาชีพ เพื่อการพึ่งตนเองและพิทักษ์รักษา ระบบนิเวศน์ รวมทั้งการบัญญัติกฎหมายที่รองรับระบบคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำประมงเพื่อ

ยังชีพและการปกป้องระบบนิเวศของชายฝั่งของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน คุณทัศนีย์ แพร่รอด ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการบริหาร สื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม...

ภูมิปัญญาการปั้นดินเผาของชาวบ้านเกาะเกร็ดมีการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนรู้โดยใช้วิธีการบอก การทำให้ดู และการปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม วิธีที่ดีที่สุดของการถ่ายทอดความรู้คือการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งความรู้ในการถ่ายทอด ซึ่งมาจากตัวของภูมิปัญญาชาวบ้านเองเป็นทุนทางสังคมทางด้านการมีวัฒนธรรม และการผลิตภัณท์ในชุมชน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนทางด้าน การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมีคุณธรรม จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่มาประจำใจในวิถีชีวิตชุมชนบนเกาะเกร็ดเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงศิริ สาทประเสริฐ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน” ยังพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านให้กับผู้เรียนรู้โดยใช้วิธีการบอก การทำให้ดู และการปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม วิธีที่ดีที่สุดของการถ่ายทอดความรู้คือการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การได้รับการยอมรับ และการยกย่องจากสังคมคือสิ่งที่ ภูมิปัญญาชาวบ้านภูมิใจมากที่สุดในชีวิต ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านคือ แหล่งความรู้ในการถ่ายทอดซึ่งมาจากตัวของภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาสาระคือความรู้ในงาน ลักษณะของคนซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านอยากถ่ายทอดความรู้คือ มีความสนใจ อยากรู้ มีความขยันอดทน เมื่อทำการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ระยะเวลาในการถ่ายทอดในแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน วิธีการประเมินผลการถ่ายทอดความรู้จะใช้การสังเกตและสื่อการถ่ายทอดความรู้คือ สื่อของจริง คุณสมชาย อรรถจันทร์ ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้านการมีวัฒนธรรม และมีการผลิตภัณท์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมีคุณธรรม...

ประชาชนบนเกาะเกร็ด จากชาวชุมชนทั้ง 7 หมู่จากฝ่ายต่างๆ(เช่น ผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิก อบต.เกาะเกร็ด, สมาชิกกลุ่มเกษตรเกาะเกร็ด และผู้ประกอบการอาชีพร้านค้า) รวมทั้งกลุ่มเยาวชน เป็นหน่วยงานราชการและองค์กรภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องสำหรับคอยให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ซึ่งมีทุนทางสังคมในทุกด้าน ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนในทุกด้าน จึงทำให้ประชาชนในชุมชน มีการอุปถัมภ์กันแบบเครือญาติ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาธูป ฤทธิ์ชู และ สุนีย์ ทองไชร์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ตามรอยช้างแลได้” ผลการศึกษาพบว่า พลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนที่มีช้างในภาคใต้ มีทั้งพลังระบบทุนนิยม พลังของระบบอุปถัมภ์ และพลังของระบบเครือญาติต่างมีทั้งข้อดี และข้อด้อยทั้งสิ้นหากนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคมภาคใต้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต่อทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดต่อไป คุณสุพัตรา เกตุเจริญ ให้ความเห็นว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดได้ดังนี้

...ทุนทางสังคมทางด้าน การรวมกลุ่ม การศึกษา การมีวัฒนธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการผลิตภัณ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ดทางด้าน การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการด้านการศึกษา ครอบครัวมีความสุขสบาย การมีรายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีคุณธรรม และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม...

สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ที่จะบอกว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีหรือไม่ สากล สถิตวิทยานันท์ (2543: 179-199) ได้แบ่งองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็น 2 ด้านคือ 1. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและความเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 2. องค์ประกอบด้านประชากร สังคม และวัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ ที่อบอุ่นในครอบครัว และในชุมชน โอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การเป็นที่ยอมรับของชุมชน การสร้างความสำเร็จของตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน ที่กล่าวมาทั้ง 8 ด้านนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) สิ่งที่สำคัญที่สุดคือเครื่องมือชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่สามารถสามารถบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนว่าประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร การกำหนดคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความชัดเจนและสามารถวัดได้จึงได้มีการพัฒนาหารูปแบบเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นตามพัฒนาการ ซึ่ง

สอดคล้องกับ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มีมติให้สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมองโครงการปีรณรังค์ฯให้กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินงานต่อ ภายใต้ชื่องานว่า “งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.)” ซึ่งปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา มีการจัดเก็บประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. ทุกครัวเรือนทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี ในปี พ.ศ.2535 มีการปรับปรุงเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด เพื่อใช้เก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ปี พ.ศ. 2540 มีการปรับปรุงเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัดเพื่อให้จัดเก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานโดยมีความหมายดังนี้ ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หมายถึง ความจำเป็นขั้นต่ำที่สุดที่ประชาชนทุกคนในชุมชนให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขพอสมควรตามช่วงเวลาหนึ่ง เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านและครัวเรือนของตนเองว่าขณะนี้ยังมีปัญหาคุณภาพชีวิตในเรื่องใดบ้างที่ยังไม่บรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานนอกจากนั้นยังใช้เป็นแนวทางในการวางโครงการกิจกรรมที่จะดำเนินการแก้ไขให้หมดไปหรือบรรเทาลงโดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหา วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เพื่อให้บังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 3 ประการคือ

1. ใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือของกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ว่าบรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือไม่

2. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการนับตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้ข้อมูล จปฐ. ที่มีอยู่ และการดำเนินงานแก้ไขปัญหาชุมชน ตลอดจนการประเมินผล การดำเนินงานที่ผ่านมา

3. ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน เป็นแนวทางในการคัดเลือกโครงการต่าง ๆ ของรัฐให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของชุมชน สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างทั่วถึง

ภาพที่ 13 ทุนทางสังคมด้านการศึกษา ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ภาพที่ 14 ทุนทางสังคมด้านการมีวัฒนธรรมที่ดี ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชน
ตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของ
ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด
ในทัศนะของผู้นำชุมชน

คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบล
เกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

แนวทาง
ให้กับสมาชิก
อบรมสมาชิก ในชุมชน
ในชุมชน

สมาชิกใน
ชุมชนนำไป
ปฏิบัติในเรื่อง
ความซื่อสัตย์
สุจริต โดยให้
กันเป็นคนดี

การได้รับบริการด้าน
การศึกษา

ครอบครัวมีเวลา
สบาย

การมีส่วนร่วมในการ
พัฒนา

การมีคุณธรรม

ภาพที่ 15 ทุนทางสังคมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของ
ประชาชน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชน
ตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคมด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต
ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของ
ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด
ในทัศนะของผู้นำชุมชน

คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบล
เกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

อบรมสมาชิกใน
ชุมชนในเรื่องการ
ทั้งขยะหรือสิ่ง
ปฏิกูลลงบนถนน
ในแม่น้ำลำคลอง
หรือ ในสถานที่
สาธารณะ

ในชุมชน มีการช่วยเหลือ
ส่วนรวมด้วยการบริจาค
ทรัพย์สิน หรือแรงงานตาม
สมควร เช่น สร้างวัด
ศาลาประชาชน สนามกีฬา
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำ
หมู่บ้าน หรือสิ่งที่เป็น
สาธารณะประโยชน์

ประชาชนใน
ชุมชน ได้นำไป
ปฏิบัติ เช่น ได้เสีย
ภาษี ปี ละ ๑ ปี
ภาษีบำรุงท้องที่
เป็นประจำทุกปี

การมีสุขภาพที่ดี

การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง

การได้รับบริการด้านการศึกษา

ครอบครัวมีความสุขสบาย

การมีรายได้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีคุณธรรม

การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 16 ทุนทางสังคมด้านการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพ
ชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคมด้านการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต
ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของ
ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด
ในทัศนะของผู้นำชุมชน

คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบล
เกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ในชุมชนของ มีส่วนร่วมใน
การสืบสานวัฒนธรรม และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
หมู่บ้านเกาะเกร็ดชุมชน
ได้รับแจ้งข่าวสารจาก
หน่วยงานราชการใน
ท้องถิ่นเป็นประจำ

ประชาชนใน
ชุมชนสนใจ
ติดตามข่าวสาร
ต่าง ๆ ทาง
สื่อมวลชน เช่น
วิทยุ โทรทัศน์
เป็นประจ
า

ประชาชนได้รับการ
ติดตามข่าวสารการ
ประกอบอาชีพ การ
รักษาสุขภาพ
การศึกษา การ
พัฒนาหมู่บ้านเป็น
อย่างต่อเนื่องผ่าน
ราชการที่เกี่ยวข้อง

การมีสุขภาพที่ดี

การได้รับการส่งเสริมการศึกษา

ครอบครัวมีความสุขสบาย

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีคุณธรรม

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 17 ทุนทางสังคมด้านการบริหารสื่อสารของคนในองค์กร ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพ
ชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคมด้านการผลิตภัณ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต
ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของ
ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด
ในทัศนะของผู้นำชุมชน

คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบล
เกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชน

ความเหมาะสมของ
รูปแบบผลิตภัณฑ์หรือ
ลักษณะของผลิตภัณฑ์ใน
ชุมชน

ประชาชนใน
ชุมชนมีความชื่น
ชอบผลิตภัณฑ์ใน
ชุมชน

เมื่อเปรียบเทียบกับ
ผลิตภัณฑ์
ท้องถิ่นแล้ว
สามารถแข่งขัน
ได้

การมีสุขภาพที่ดี

การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง

การได้รับการส่งเสริมการศึกษา

ครอบครัวมีความสุขสบาย

การมีรายได้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีคุณธรรม

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 18 ทุนทางสังคมด้านการผลิตภัณ์ในชุมชน ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของ
ประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ทูนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาทูนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำทูนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด ซึ่งผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

ประชากร เป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ผู้นำชุมชน ในตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จำนวน 14 คน ได้แก่

1. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด จำนวน 1 คน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 2 บ้านศาลากุนนอก จำนวน 1 คน
3. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 3 บ้านศาลากุนใน จำนวน 1 คน
4. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย จำนวน 1 คน
5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 5 บ้านทำนน้ำ จำนวน 1 คน
6. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง จำนวน 1 คน
7. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง จำนวน 1 คน
8. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด จำนวน 1 คน
9. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านศาลากุนนอก จำนวน 1 คน

10. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านศาลากุนใน จำนวน 1 คน
11. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย จำนวน 1 คน
12. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านท่าน้ำ จำนวน 1 คน
13. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง จำนวน 1 คน
14. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะมุ่งทำการศึกษา “ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ดจำนวน 14 คน ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด จำนวน 7 คน และ ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดจำนวน 7 คน จากจำนวน 7 หมู่บ้าน โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือน ตุลาคม 2552 ถึง เดือน กุมภาพันธ์ 2553 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างไปทำการวิเคราะห์ความคิดเห็นในแต่ละประเด็นดังนี้

ส่วนที่ 1 ทุนทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบล เกาะ
เกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ลักษณะข้อมูลทั่วไปในตำบลเกาะเกร็ด

“เกาะเกร็ด” เป็นเกาะกลางน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีเนื้อที่ประมาณสองพันไร่ เป็นที่อยู่ของชาวไทยรามัญที่มีอาชีพปั้นเครื่องปั้นดินเผาเป็นส่วนใหญ่ เกาะเกร็ด เกิดจากการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อปีพ.ศ. 2265 ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เรียกว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทิศไหลลงทำให้คลองขยายแผ่นดินตรงแหลมจึงกลายเป็นเกาะ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ระบุในโฉนดชื่อว่า เกาะศาลากุน ตามชื่อวัดศาลากุนที่สร้างโดย เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) ตั้งแต่สมัยธนบุรี ต่อมาเมื่อตั้งอำเภอปากเกร็ด จึงเรียกเป็น “เกาะเกร็ด” นักภูมิศาสตร์อาหรับบางท่านเรียกมอญว่า รามัญประเทศ (Ramannadesa) ซึ่งหมายถึง “ประเทศมอญ” คำนี้เพี้ยนมาจากคำศัพท์โบราณของ “มอญ” คือ Rmen (รามัญ) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกตัวเองของ “มอญ” แต่พม่าเรียก “มอญ” ว่า ตะเลง (Talaings) ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Talingana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย ส่วนนาม รามัญ พบเก่าสุดในมหาวังสะของสิงหล ในสมัยพระเจ้าจันลิตดาแห่งพุกาม พบคำนี้ในศิลาจารึกมอญ เขียนออกเสียงว่า รมีง ซึ่งในจารึกนั้นก็พบคำเรียกพม่าอ่านว่า มिरมา อีกด้วย ส่วนในสมัยหงสาวดีพบจารึก แผ่นทองเขียนอ่านว่า รมัน คล้ายกับที่ไทยเรียก รามัญ ส่วนในเขตรามัญเทศะ จะเรียกว่า มั่น หรือ มูน ซึ่งใกล้เคียงคำว่า มอญ ในภาษาไทย “มอญ” เป็นชนชาติเก่าแก่ที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาชนชาติหนึ่ง ตามพงศาวดารพม่ากล่าวว่า “มอญ” เป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่ามาเป็นเวลาหลายศตวรรษ ก่อนคริสตกาล ชาว “มอญ” เป็นพวกที่มีเชื้อสายอยู่ในกลุ่ม “มอญ”-เขมร สันนิษฐานว่าอพยพมาจากตอนกลางของทวีปเอเชีย เข้ามาตั้งอาณาจักรของตนทางตอนใต้ บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวินและ สะโดง ซึ่งบริเวณนี้ในเอกสารของจีนและอินเดียเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ทุกวันนี้ ชนชาติมอญไม่มีอาณาเขตประเทศปกครองตนเอง เนื่องจากอดีตตกอยู่ในภาวะสงคราม การแย่งชิงราชสมบัติกันเอง และการรุกรานของพม่า ชาวมอญอยู่อย่างแสนสาหัส ถูกกดขี่รีดไถ การเกณฑ์แรงงานก่อสร้างทำไร่นาหาเสบียงเพื่อการสงคราม และเกณฑ์เข้ากองทัพ โดยเฉพาะสงครามในปี พ.ศ. 2300 เป็นสงครามครั้งสุดท้ายที่คนมอญพ่ายแพ้แก่พม่าอย่างราบคาบ ชาวมอญส่วนหนึ่งจึงอพยพโยกย้ายเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองไทยหลายต่อหลายครั้ง เท่าที่มีการจดบันทึกเอาไว้รวมทั้งสิ้น 9 ครั้ง

ครั้งที่ 1 เมื่อ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ติ่งหงสาวดีแตกใน พ.ศ.2082 ชาวมอญจำนวนมากหนีเข้ามากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบตัวเมืองกรุงศรีอยุธยาชั้นนอก พระยาเกียรติ พระยารามและครัวเรือน ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบตัวเมืองชั้นใน ใกล้พระอารามวัดขุนแสน

และเมื่อถึง พ.ศ. 2084 ราชวงศ์ตองอู ติเมือง เมาะตะมะแตก มีการฆ่าฟันชาวมอญลงขนาดใหญ่ ก็เข้าใจว่ามีมอญหนีเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาอีก ถือเป็นระลอกแรกของมอญอพยพ

ครั้งที่ 2 เมื่อพระนเรศวรเสด็จไปพม่าเมื่อคราวพระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์ แล้วประกาศเอกราช ทรงชักชวน มอญที่เข้าสวามิภักดิ์ให้อพยพเข้ามาพร้อมกันราว พ.ศ. 2127 ในการอพยพครั้งนี้ไม่ปรากฏว่าพระเจ้าแผ่นดิน โปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่ใด แต่คาดว่าจะเป็นย่านเดียวกับการอพยพคราวแรก

ครั้งที่ 3 เกิดขึ้นเมื่อหงสาวดีถูกยะไข่ทำลายใน พ.ศ. 2138 ครั้งนี้ก็มีมอญอพยพใหญ่ของมอญมาทางตะวันออก เข้าสู่ดินแดนของกรุงศรีอยุธยาอีก

ครั้งที่ 4 หลังจากทีราชวงศ์ตองอูย้ายราชธานีไปอยู่ที่อังวะ หลังจากหงสาวดีถูกทำลายแล้ว พวกมอญตั้งอำนาจขึ้นใหม่ในดินแดนของตน ต่อมาถึงรัชกาลพระเจ้านออกเปกหลุน พม่าจึงยกทัพมาปราบพวกมอญอีกใน พ.ศ. 2156 ทำให้เกิดการอพยพของมอญเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาอีก หลักฐานบางแห่งกล่าวว่า มอญกลุ่มนี้ได้รับอนุญาตให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามแนวชายแดนไทย

ครั้งที่ 5 ใน พ.ศ. 2204 หรือ 2205 พวกมอญในเมืองเมาะตะมะ ก่อการกบฏขึ้นอีก แต่ถูกพม่าปราบลงได้ จึงต้องอพยพหนีเข้ากรุงศรีอยุธยาอีกระลอกหนึ่ง ผ่านทางด่านเจดีย์สามองค์ เข้าใจว่ากลุ่มนี้สัมพันธ์กับกลุ่มมอญที่ตั้งอยู่ชายแดน

ครั้งที่ 6 หลังจากทีมอญสามารถตั้งอาณาจักรของตนขึ้นได้ใหม่ในปลายราชวงศ์ตองอู แล้วยกกำลังไปตีกรุงอังวะ แตก อลองพญา รวบรวมกำลังพม่าแล้วลุกขึ้นต่อสู้ จนในที่สุดก็ตั้งราชวงศ์อลองพญาได้ และใน พ.ศ. 2300 ก็สามารถตีหงสาวดีได้อีก นโยบายของราชวงศ์นี้คือกลืนมอญให้เป็นพม่าโดยวิธีรุนแรง จึงมีชาวมอญอพยพหนีมาสู่ เมืองไทยอีกหลายระลอก รวมทั้งกลุ่มที่หนีขึ้นเหนือไปสู่ล้านนา และเรียกกันว่าพวก “เม็ง” ในปัจจุบันนี้

ครั้งที่ 7 ใน พ.ศ. 2316 ตรงกับแผ่นดินกรุงธนบุรี มอญก่อกบฏในอ่างกุ้ง พม่าปราบปรามอย่างทารุณแล้วเผาอ่างกุ้งจนราบเรียบ ทำให้มอญอพยพเข้าไทยอีก พระเจ้าตากสินทรงโปรดฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ปากเกร็ด ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มมอญเก่า (พระยารามัญวงศ์) และมอญใหม่ (พระยาแจ้ง) คนที่นับตัวเองเป็นมอญในปัจจุบันล้วนอพยพเข้ามาจากระลอกนี้หรือหลังจากนี้ทั้งนั้น ส่วนมอญที่อพยพก่อนหน้านี้กลืนหายเป็นไทยไปหมด แม้แต่กลุ่มที่อยู่ตามชายแดนแถบเมืองกาญจนบุรี

ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2336 เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ยึดเมืองทวายได้ แต่รักษาไว้ไม่ได้ต้องถอยกลับเข้าไทย ก็นำเอาพวกมอญโดยเฉพาะที่เป็นพวกหัวหน้าเข้ามาอีก

ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2357 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เมื่อมอญไม่พอใจที่ถูกพม่าเกณฑ์แรงงานก่อสร้างพระเจดีย์ ก่อกบฏที่เมืองเมะตะมะ ถูกพม่าปราบต้องหนีเข้าไทยเป็นระลอกใหญ่มาราว 40,000 คนเศษ เจ้าฟ้ามั่งกุฎ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 4) เสด็จเป็นแม่กองพร้อมด้วยกรมหลวงพิทักษ์มนตรี ออกไปรับถึงชายแดน พวกนี้มาตั้งรกรากที่ สามโลก (ปทุมธานี) ปากเกร็ด และ พระประแดง มอญที่อพยพเข้ามามีครั้งนี้เรียกกันว่า มอญใหม่

การเกิดของชุมชน สันนิษฐานว่าคงจะเป็นชุมชนโบราณตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว สภาพแวดล้อมของที่นี่เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นเส้นทางที่เรือเวลาจะขึ้นไปกรุงศรีอยุธยาหรือออกปากน้ำจะเป็นจุดที่ผ่าน ส่วนทางด้านใต้ของเกาะเกร็ดจะมีเกาะมีด้านคอยตรวจตราเรือแพที่จะผ่านขึ้นกรุงศรีอยุธยา สภาพของเกาะเกร็ดในชั้นต้นนั้นเนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาพอมายังที่เกาะเกร็ดจะโค้งเป็นรูปเกือกม้า คนโบราณจึงตัดเป็นคลองลัดขึ้นมาเพื่อสะดวกในการเดินเรือ ช่วงแรกจะเป็นคลองแคบๆ เล็กๆ แต่ภายหลังกระแสน้ำได้เปลี่ยนมาพุ่งเข้าผ่านคลองที่ขุดนี้มากขึ้นทำให้คลองเล็กๆ ที่ขุดไว้นั้นกว้างขึ้นกลายเป็นแม่น้ำเล็กๆ ไป สภาพคลองเลยเกิดชัดเจนขึ้นหลังจากที่เขาสุดไว้เมื่อสองร้อยหกสิบกว่าปีนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ บัดนี้ก็ได้กลายเป็นเกาะอย่างชัดเจนขึ้น คลองที่ขุดจึงเป็นเหมือนแม่น้ำเล็กๆ ทำให้ตำบลถูกเรียกว่าตำบลเกาะเกร็ดตามสภาพของพื้นที่ด้วย สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เคยมีโครงการจะมาสร้างศาลากลางจังหวัดกลางเกาะเกร็ด คือย้ายจังหวัดนนทบุรีมา โดยจะให้เกาะเกร็ดเป็นศูนย์กลางของจังหวัดนนทบุรี มีการเรียกชื่อเกาะเกร็ดเป็นเกาะสำราญ แต่เดิมผู้ที่อาศัยทางฝั่งตลาดจะไม่เรียกว่า "เกาะเกร็ด" แต่จะเรียกว่าฝั่งเกาะ ส่วนเกาะเกร็ดมาเรียก เมื่อมีการจัดตั้งเป็นตำบล เพราะตำบลจะต้องระบุชื่อ คำว่าเกร็ดเป็นคำโบราณซึ่งเรียกบริเวณนี้มานานแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา เกร็ดนั้น หมายถึงทางน้ำเล็กๆ ที่เชื่อมลำน้ำสองสาย เพราะฉะนั้นสภาพของเกาะเกร็ดที่เหมือนเกือกม้าจะมีแม่น้ำสองสายมาขนาน โดยชาวบ้านได้ขุดคลอง - หลอดเล็กๆ ซึ่งในพจนานุกรมเรียกหลอดเล็กๆ ว่า เกร็ด เกร็ดเป็นภาษาโบราณ พอขุดคลองลัดเข้าจึงเรียกว่า ลัดเกร็ดก่อน ที่สามโคกก็มีเกร็ด เป็นเกร็ดใหญ่ เรียกว่าลัดเกร็ดใหญ่ ส่วนตรงนี้เรียกว่า ลัดเกร็ดน้อย เพราะที่สามโคกจะเป็นพื้นที่ที่ขุดยาวกว่า ตั้งแต่วัดไก่อีศัยมาตรงวัดศาลเจ้า เรื่องของการก่อตั้งชุมชน ชุมชนเกาะเกร็ดนี้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา เนื่องจากว่าเป็นเส้นทางผ่านในการเดินเรือทางของเรือที่ขึ้นไปกรุงศรีอยุธยาในสมัยโบราณ มีหลักฐานยืนยันได้แน่ชัดว่าเกาะเกร็ดเป็นแหล่งที่เจริญมาก่อน โดยดูจากวัด กล่าวคือ เกาะเกร็ดเป็นเกาะเล็ก ๆ แต่มีวัดโบราณถึง ๕ วัด ปัจจุบันเหลือวัดอยู่ขณะนี้ ๕ วัด ซึ่งเป็นวัดที่มีศิลปวัตถุสมัยอยุธยาปรากฏเป็น

หลักฐานอยู่ นอกจากนั้นยังมีประวัติว่า ในปี พ.ศ.๒๓๑๑ พระเจ้าตากสินมหาราชโปรดฯ ให้คนมอญมาอยู่ในบริเวณเกาะเกร็ด และคนมอญเหล่านี้ก็เป็นคนมอญที่มีการศึกษาแล้ว พวกข้าราชการผู้ใหญ่ของมอญที่ได้มาอาศัยที่นี่ ชุมชนนี้จึงเป็นแหล่งรวมของคนที่มีความรู้ตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นมา แม้กระทั่งการประกอบอาชีพต่างๆ ของคนมอญที่อยู่ในบริเวณเกาะเกร็ด ก็เป็นอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีฝีมือและมีความประณีตทั้งความรู้ในการผลิตและผลงานที่สวยงามในสมัยอยุธยาตอนปลาย เกาะเกร็ดน่าจะเป็นชุมชนที่มีคนมอญอยู่ก่อนช่วง พ.ศ.๒๓๑๐ เกาะเกร็ดคงจะเป็นแหล่งที่พม่าได้มายึดไว้หมดนับตั้งแต่ได้กรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงเทพฯ คือ พม่าก็ตั้งด่านเป็นระยะๆ ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยนั้นได้แตกกระสานซ่านเซ็นไปหมด แล้วมาตั้งชุมชนกันใหม่ เมื่อ พ.ศ.๒๓๑๑ ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญมาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ผู้นำในขณะนั้นคือพระยาแจ้ง ต่อมาพระยาแจ้งได้รับราชการในรัชกาลที่ ๑ โดยได้ตำแหน่งเป็นเจ้าพระยามหาโยธา เป็นผู้ดูแลควบคุมคนมอญในประเทศไทยทั้งหมด ซึ่งบันทึกไว้เป็นหนังสือเป็นจดหมายเหตุ และกล่าวไว้ในพระราชพงสาวดารในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชจนถึงรัตนโกสินทร์

ชาติพันธุ์ คนที่นี่ เป็นคนมอญที่อพยพมาอยู่ในสมัยนั้น ในสมัยนั้นก็คงไม่มากแต่สันนิษฐานว่า สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอปากเกร็ดคงจะเป็นชุมชนมอญเสียทั้งหมด มีวัดมอญอยู่ประมาณสามสิบกว่าวัด เกือบสี่สิบวัดในอำเภอปากเกร็ดจะเป็นวัดมอญเสียประมาณ ๓๕ วัด แสดงว่าชุมชนมอญมีไม่ใช่น้อยในขณะนั้น นายอำเภอคนแรกของอำเภอปากเกร็ดก็ต้องใช้คนมอญเป็นนายอำเภอเพื่อให้ปกครองดูแลคนมอญด้วยกัน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้แต่งตั้งนายอำเภอในสมัยนั้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๓ พระรามัญนทเขตคดีเป็นมอญบนเกาะเกร็ดได้เป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอปากเกร็ด “มอญเกาะเกร็ด” คือมอญใหม่อาศัยเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับกรุงเทพฯ มากที่สุด ชาวมอญที่นี่คือ แหล่งศึกษาวิถีชีวิต แหล่งศึกษาวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถไปชมได้สะดวกที่สุด โดยเฉพาะอาชีพของชาวมอญปากเกร็ดที่ขึ้นชื่ออย่างหนึ่งคือ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นที่รู้จักทั่วไป และรูปแบบ "หม้อน้ำลายจิตร" ของชาวมอญยังได้ปรากฏบนตราประจำจังหวัดนนทบุรีอีกด้วย ชาวมอญปากเกร็ดที่ทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผานั้นเป็นชาวมอญที่อพยพมาจาก “บ้านอำมาน” เมืองมะละแหม่ง บ้านอำมานแปลว่าบ้านช่างปั้น ชาวบ้านยังคงยึดถืออาชีพเดิมของบรรพชนจากเมืองมอญ ดินปากเกร็ด คุณภาพดี ฝีมือช่างประณีต และสีดินสวยงามเป็นที่ต้องการของลูกค้า มีด้วยกัน 2 ประเภทใหญ่คือ

1. เครื่องปั้นที่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รูปแบบเรียบง่าย เช่น โอ่ง อ่าง กระถาง ครก

2. เครื่องปั้นประเภทสวายงาม เรียกว่า “หม้อน้ำลายจิตร” (ตราประจำจังหวัดนนทบุรี) โดยปกติช่างมักปั้นขึ้นในวาระพิเศษ เพื่อกำหนดบุคคลสำคัญและถวายวัด เป็นการฝากฝีมือของช่างปั้น

นายสมควร สุขะผดุง นักธุรกิจชาวจังหวัดสงขลา นักท่องเที่ยวคนหนึ่งที่ได้มาสัมผัสเกาะเกร็ด จ.นนทบุรี แสดงความคิดเห็นว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ได้หลากหลาย เพราะที่นี่คือชุมชนชาวมอญในเมืองไทยที่อยู่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นอดีตไว้ค่อนข้างดี นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาหาความรู้ได้หลากหลาย

...เกาะเกร็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีพื้นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชาวมอญมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ ที่เป็นอาชีพเก่าแก่ของชาวมอญก็คือเครื่องปั้นดินเผา และยังกล่าวว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญ ซึ่งในอดีตที่ชาวมอญมาตั้งถิ่นฐานรกรากอยู่ในเกาะเกร็ดนั้น มีการประกอบอาชีพเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาสืบเนื่องต่อกันมา มีการปั้นเป็นภาชนะต่างๆ สิ่งที่หลงเหลืออยู่ก็คือเตาเผา ซึ่งเป็นเตาเผาโบราณ โดยมีการสาธิต วิธีการปั้นดินเผา การเผา โดยใช้เตาโบราณให้นักท่องเที่ยวได้ชม นอกจากนั้นแล้วก็มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารการกิน ซึ่งมีอาหารที่หลากหลายชนิดให้เราได้รับประทาน และเป็นอาหารที่มีรสชาติอร่อยน่ารับประทานครับ...

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน แบ่งเป็นหมู่บ้าน โดยใช้วัดเป็นเขตของหมู่บ้าน เนื่องจากวัดที่นี่มีมาก จากในลัดเกร็ดมาลัดเกร็ดจะเป็นหมู่ ๑ และจะเวียนขวาทักยี่ฉนวนวัดของเกาะจากหมู่ ๑ ก็เป็นหมู่ ๒ หมู่ ๓ หมู่ ๔ หมู่ ๕ แล้วหมู่สุดท้ายก็เป็นหมู่ ๖ มาบรรจบกันตรงวัดปรมย์ วัดปรมย์ซึ่งเป็นหมู่สุดท้ายจะอยู่ที่หมู่ ๗ ในหมู่เหล่านั้น คนมอญจะมีชื่อเรียกเป็นภาษามอญของเขา อย่างหมู่ ๗ ก็จะเรียกว่า กวานอะมาน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ทำเครื่องปั้นดินเผา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชุมชนแรกที่มาเริ่มทำเครื่องปั้นดินเผาบนเกาะเกร็ดนี้ ถึงได้เรียกว่ากวานอะมาน หรือก็จะเป็นคนมอญจากหมู่บ้านที่ทำเครื่องปั้นดินเผาในเมืองมอญเพราะในเมืองมอญมีกวานอะมาน หรือกวานอะมาน ที่มักจะเป็นครมเนียมของคนมอญว่าถ้าคนมอญที่มาหมู่บ้านนั้นมารวมอยู่ที่หมู่บ้านไหนก็มักจะใช้ชื่อหมู่บ้านนั้นเป็นชื่อหมู่บ้านใหม่ มอญที่มาอยู่ในเมืองไทยซึ่ง มีชื่อว่ากวานอะมาน ก็น่าจะเป็นชุมชนมอญที่ทำเครื่องปั้นดินเผาในเมืองมอญแล้วมารวมอยู่ที่นี้แล้วก็มาทำเครื่องปั้นดินเผาที่นี่ ศูนย์กลางชุมชนที่เกาะเกร็ดคงเป็นวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดปรมย์ยิกาวาสเป็นวัดที่ไม่เป็นแค่เฉพาะศูนย์กลางของชุมชนบนเกาะเกร็ดเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนมอญทั่วทั้งอำเภอปากเกร็ดและบริเวณใกล้เคียงด้วย เพราะเป็นธรรมเนียมของคนมอญที่ว่าเมื่อตั้งชุมชนใหม่ๆ ขึ้นที่ไหนแล้วจะมีวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและในวัดนั้นจะมีพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นเจ้าอาวาสในชุมชนนั้น และพระ

ทุกวัดที่ขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นจะต้องมาทำพิธีร่วมกันที่วัดที่เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณชุมชนทั้งหมดนั้นก็จะต้องมาขึ้นอยู่กับวัดที่เป็นศูนย์กลาง เวลาทำบุญใหญ่ อย่างเช่น เข้าพรรษาหรือออกพรรษา พระสงฆ์และชาวบ้านวัดอื่น ๆ มาร่วมกันทำพิธีที่วัดปรเมย์ ในอำเภอปากเกร็ดจนถึงจังหวัดนนทบุรีจะมีวัดปรเมย์ยิกาวาสเป็นหลัก ส่วนจังหวัดปทุมธานีจะมีวัดบางหลวงเป็นศูนย์กลาง ที่พระประแดงมีวัดทรงธรรมที่เป็นศูนย์กลาง

สภาพภูมิศาสตร์ที่เกาะเกร็ดนี้มีลักษณะเหมือนภาคกลางทั่วๆ ไป คือ เป็นที่ลุ่ม เป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยามีแม่น้ำล้อมรอบ เวลान้ำท่วมมาก ๆ ก็ท่วมถึงเข่นกัน ทั้งนี้ดินบนเกาะเกร็ดเป็นดินที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกทุเรียนการปลูกผลไม้ปรากฏชัดว่าถ้ามาปลูกผลไม้บนเกาะเกร็ดผลไม้จะออกผลไวกว่าไปปลูกบนแผ่นดินใหญ่หนึ่งปีหรือสองปี เนื่องจากดินเป็นดินตะกอนรับเอาแร่ธาตุดี ๆ มาเก็บไว้ที่บนเกาะนี้มากมาย สภาพพื้นที่ก็เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร นอกจากนั้น ได้เห็นดินลงไปก็ได้ดินที่ดี เหมาะสำหรับการทำเครื่องปั้นดินเผา คือเป็นดินเหนียวที่สภาพดีมากเหมาะกับการทำเครื่องปั้นดินเผา เกาะเกร็ดจึงกลายเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อของประเทศแห่งหนึ่ง การคมนาคม ชุมชนเกาะเกร็ด ขึ้นกับอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี รหัสไปรษณีย์ ๑๑๑๒๐ ที่ตั้งอาณาเขตเส้นทางเข้าสู่ชุมชนปากเกร็ด สภาพชุมชนเป็นเกาะ มีน้ำล้อมรอบเดินทางมาได้ทางเดียวคือทางเรือ เดิมทีเดียวนั้นสภาพของเกาะไม่มี เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาจะโค้งเป็นรูปเกือกม้า

ปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนไป เครื่องปั้นประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันลดความนิยมลง ขณะที่เครื่องปั้นประเภทสวยงามได้พัฒนาขึ้นเป็นสินค้าที่ระลึก ประยุกต์รูปแบบและประโยชน์ใช้สอยให้ร่วมสมัยเพื่อรองรับตลาดนักท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรีกับคำขวัญที่ว่า “พระตำหนักสง่างาม ลือนามสวนสมเด็จฯ (สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี) เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา วัดเก่านามระบือ (วัดเขมาภิรตาราม วัดหลวงในสมัยอยุธยา) เลื่องลือทุเรียนนนท์ งามน่ายลศูนย์ราชการ” วันนี้ “เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา” คือสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งอาศัยของชาวมอญในประเทศไทยที่น่าศึกษาถึงในปัจจุบัน

ส่วนที่ 1 ทูทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

จากมุมมองของชาวมอญ พบว่ามีทุนทางสังคม 7 ประเภท ดังนี้

1. การรวมกลุ่ม ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะ เกาะเกร็ดเติบโตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว เกาะเกร็ดมีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ พร้อมทั้งพัฒนาได้ในอนาคต คุณภาพความเป็นอยู่ ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมต่างๆ จาก การศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบถึงจุดเด่น คือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมอญ (มอญ) ตลอดจนมีวัดที่เป็นโบราณสถาน วัตถุโบราณที่สวยงาม และที่สำคัญที่ตั้งของเกาะเกร็ด ยังอยู่ในบริเวณชานเมืองที่มีการคมนาคมสะดวก และยังมีการรวมกลุ่มชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมและอาชีพดั้งเดิมไว้ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการรวมกลุ่มขายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น การปั่นเครื่องดินเผา การขายอาหาร และสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้ ผู้ประกอบการอยู่แล้วเพิ่มขึ้น และผู้ที่ประสบปัญหาจากสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่หันกลับมาประกอบอาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่น ของตน ดังนั้น ชาวบ้านจึงเห็นสมควรที่จะต้องให้มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. การศึกษา การพัฒนาเกาะเกร็ดในด้านการศึกษาให้เป็นแหล่งความรู้คือ การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวหรือ ครอบครัวทั้งแบบครอบครัวเดี่ยวและกลุ่มครอบครัวหรือเครือข่าย และอิงกับระบบของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนในระบบที่จัดกระบวนการเรียนรู้แบบ เน้นการปฏิบัติและประสบการณ์ของผู้เรียน มีการสร้างเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้อยู่เสมอ เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เน้นการศึกษาทางเลือกสายครุภูมิปัญญา ได้แก่ พ่อครูแม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ชนรุ่นหลัง ในความรู้ด้านศิลปะการช่าง การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร การอ่านเขียนอักษรโบราณ นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นต้น รวมทั้งสายศาสนธรรม มีกิจกรรมการฝึกฝนจิตใจ และวิถีชีวิตทั้งแนวปฏิบัติธรรม การปฏิบัติสมาธิ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทางเลือกจึงเป็นกระบวนการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง ที่กำลังบอกแก่สังคมไทยว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่มีผลในทางพัฒนาประชากรและแก้ปัญหาบ้านเมืองได้ การมีการศึกษาเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดการอ่านออกเขียนได้ และสามารถค้นหา

ความรู้เพิ่มเติม หรือแม้กระทั่งการศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น การมีการศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งในชุมชนเพื่อให้เกิด การเรียนรู้ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้เกิดความรู้สูงขึ้น ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้การมีการศึกษาจึงหมายถึง การที่ประชาชนมีกระบวนการและการสืบทอด องค์ความรู้ ของตนเองจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

3. การมีวัฒนธรรม ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด มีแหล่งทางด้านความรู้ และการท่องเที่ยว คือ วัดและสถานที่ที่ควรชมในเกาะเกร็ดเมื่อไปถึงเกาะเกร็ดแล้วมีวัดและสถานที่ที่ควรชมมากมาย สำหรับวัดในเกาะเกร็ดมีถึง 6 วัดคือ วัดปรมย์ยิกาวาส, วัดไผ่ล้อม วัดเสาธงทอง วัดนิมพลี วัดป่าเลไลยก์ และวัดศาลากุล นอกจากวัดแล้วยังมีเตาเครื่องปั้นดินเผาโบราณหลายเตา โรงปั้นกระถาง และโรงปั้นครก ศูนย์ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ศูนย์แสดงเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น เนื่องจากขณะนี้ มีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวเกาะเกร็ดกันมาก จึงมีปัญหาต่างๆตามมามากมาย เช่น การก่อสร้างอาคาร ร้านค้าแบบใหม่ เพื่อขายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว การนำสินค้าจากท้องถิ่นอื่นมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวทำให้สินค้าพื้นบ้านค่อยๆเลือนหายไป อิทธิพล จากวัฒนธรรมใหม่กำลังเข้ามามีบทบาทขัดแย้งกับวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดจึงให้ความสนใจที่จะแก้ปัญหา เหล่านี้โดยคิดทำโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดและการอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของเกาะเกร็ดด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และชาวชุมชนเกาะเกร็ด ยังมีโครงการที่ได้ดำเนินไประยะหนึ่งแล้ว คือ โครงการหอวัฒนธรรมพื้นบ้านของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะสร้างเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด ที่เป็นศูนย์รวมให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม นอกจากนั้นทางอำเภอปากเกร็ดก็มีความคิดที่จะมีการฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ในการเป็นมัคคุเทศก์, จัดฝึกอบรมให้ชาวบ้าน มีความรู้และทักษะในเรื่องการปั้นเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งการเตรียมพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นต้น

4. ความซื่อสัตย์สุจริต ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดดำเนินชีวิตในสังคมแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของประชาชน คือการจะปลูกฝังให้เด็กในชุมชนใหม่เกิดความซื่อสัตย์สุจริต โดยเริ่มตั้งแต่ครอบครัวต้องให้ความรักความอบอุ่น และอบรมสั่งสอนต่อจากนั้นโรงเรียน ต้องปลูกฝังค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ให้เด็กทราบในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ จึงนับว่าทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดขึ้นกับเด็กเพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในอนาคต เพื่อการพัฒนาชุมชนสำเร็จได้จากความร่วมมือร่วมใจกันของ

ส่วนต่างๆ ของสังคม คือชาวบ้าน วัดและทางราชการ ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันของประชาชนชาวเกาะเกร็ด

5. การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ของชุมชนในตำบลเกาะเกร็ดที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีการผสมผสานมิติทางวัฒนธรรมไทยเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการรับผิดชอบ ที่มีประสิทธิภาพของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ รวมทั้งความรู้สึก ในการดูแลรับผิดชอบ และมองเห็นความร่วมมือกันภายในชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้ม อีกทั้งสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความรู้ทั้งทางด้านวิถีชีวิต คุณวุฒิ จึงเกิดการยอมรับได้ง่าย กับการมีความรับผิดชอบในสังคมส่วนรวม

6. การบริหารการสื่อสารของคนในองค์กร ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด พื้นฐานที่สำคัญของการบริหารจัดการภายในองค์กรขึ้นอยู่กับองค์ประกอบกระบวนการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งข่าวสาร อาจเป็นคนหนึ่งหรือกลุ่มที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้อื่น “การสื่อสารที่ดี” อันจะมีผลให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และการประสานงานที่ดี กันในชุมชน ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และตรงตามเป้าหมาย การสื่อสารที่ดีจึงเป็นกลยุทธ์ที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติที่มี ประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จแก่องค์กรในชุมชน

7. ผลผลิตภายในชุมชน ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด จากการรวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร มูลนิธิ หรือสมาคม เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม ร่วมกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนา ของรัฐ (เช่น พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล) นักวิชาการ อีทั้ง อาจร่วมทุนกับพ่อค้าหรือนักอุตสาหกรรม ทำการผลิตและแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ผู้บริโภคต้องการ ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือ ระดับพื้นบ้าน เพื่อ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายและ สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน อีกทั้งสนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาล โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนได้ โดยมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นมีคุณภาพมีจุดเด่นมีเอกลักษณ์มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ ส่วนการตลาดเครื่องปั้นดินเผายังมีความต้องการจากผู้บริโภค เป็นจำนวนมากทั้งนี้ มีปัจจัยที่ต้องมองควบคู่กับ การตลาดคือคุณภาพสินค้า ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคและกำหนดเป็น

มาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้า การตลาดจะเป็นเอกลักษณ์ในการจูงใจที่ดีต้องมีการส่งเสริมจิตวิญญาณลงในชิ้นงานให้ดีที่เป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆเอง

ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาทุนทางสังคมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด เห็นได้ว่า ในการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา และคำนึงถึงผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ รวมทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมในชุมชน ต้องเริ่มที่การสร้างคนที่พร้อมที่จะขับเคลื่อนสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กับพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อไปสู่เป้าประสงค์ความอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอใน 3 หัวข้อ ดังนี้

1. รูปแบบการคุ้มครองทางสังคมที่พึงส่งเสริมให้เกิดขึ้นในชุมชน

1.1 การคุ้มครองทางสังคม ควรครอบคลุม การดูแลคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

1.2 ปัจจุบัน ชุมชนก็มีการดำเนินงานในเรื่องนี้อยู่บ้าง เช่น การดูแลสุขภาพ สวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจชุมชน (ซึ่งครอบคลุมถึงการเงินชุมชน ยกเว้นกองทุนหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งเป็นที่พึ่งทางการเงินของชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)

1.3 อย่างไรก็ตาม วิกฤติเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและภาวะโลกร้อน และรูปแบบการย้ายฐานการผลิต การกว้านซื้อที่ดินของนักลงทุนต่างชาติ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ชุมชนจะต้องคำนึงถึงด้วย ซึ่งส่งผลกระทบถึง ความมั่นคงของอาหารและพลังงานของชุมชนและของประเทศ

1.4 ดังนั้น สิ่งที่จะต้องผลักดันและให้ความสำคัญคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานรากให้มีความมั่นคง เป็นดาวยานิรภัยที่จะคุ้มครองทางสังคมให้กับชุมชน ที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเงิน คุณภาพชีวิต สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานการผลิตเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานให้กับชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะที่ควรให้ความสำคัญเพิ่มเติม

1.5 ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงที่ดินชุมชนของประชาชนในเกาะเกร็ด ประกอบอาชีพชาวสวน ชวนา และช่างเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นชาวไทยใน

หมู่ 2, 3, 4 และ 5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพชาวสวนและสวนผลไม้ ชาวนาเกาะเกร็ดส่วนใหญ่เป็นคนไทย ในชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีไม่มีมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะและสารพิษ สภาพที่อยู่อาศัยของ สมาชิกในชุมชนมีสภาพคงทนถาวรสามารถ อยู่อาศัยต่อไปได้อีกมากกว่า 5 ปี

1.6 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คนในชุมชนอยู่ร่วมกันดี มีการถ้อยที ถ้อยอาศัย ไม่เกรียดย เป็นลักษณะของครอบครัวในฝันที่ทุกคนปรารถนา ทุกคนสามารถปรับตัวปรับใจให้ใกล้เคียงกัน เมื่อมีงานก็จะช่วยกันคนละไม้คนละมือ ไม่เกียจจน หาโอกาสสร้างความสนุกสนานรื่นเริงในชุมชน

1.7 ความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร การสร้างความปลอดภัยในชีวิตด้วยตนเองเพื่อการอยู่อย่างมีความสุขนั้น ประชาชนในชุมชนดูแลตนเอง คนใกล้ชิด ในเรื่องใกล้ชิด เช่น สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยด้านอาหาร ใส่ใจและระมัดระวัง ป้องกัน เพื่อสุขภาพที่ดีของประชาชนในชุมชน

1.8 การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง สมาชิกในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียงกับการดำรงชีวิต ตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งที่สำคัญ คือการออม ดังนั้นต้องการออมจึงต้องปลูกฝังให้เป็นนิสัย

2. บทบาทชุมชนและภาคีการพัฒนาในการส่งเสริมรูปแบบการคุ้มครองทางสังคม

2.1 ชุมชนต้องเป็นหลัก ต้องใช้ทุนในชุมชน ทั้งทุนทางสังคม ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร และทุนเศรษฐกิจ ในการสร้างความมั่นคงด้านรายได้ ขณะเดียวกัน ชุมชนต้องจัดการชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถประสานและจัดการนโยบายจากภายนอกให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ต้องเพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการ ต้องสร้างคน เพื่อปรับกระบวนการทัศน์ในการพึ่งพากันในชุมชน และสร้างเครือข่ายคุ้มครองกันภายในชุมชน ต้องสร้างองค์ความรู้ ในการจัดการชุมชน สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง และสามารถทำงานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และสร้างนโยบายสาธารณะได้

2.2 ภาครัฐ เป็นผู้ประสาน ช่วยเหลือและส่งเสริมศักยภาพชุมชนในทุกมิติ

2.3 ภาคเอกชน ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

2.4 นักวิชาการ สนับสนุนด้านองค์ความรู้และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2.5 สื่อ ตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน เผยแพร่ความรู้ที่สร้างสรรค์เผยแพร่ตัวอย่างที่ดี

2.6 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องร่วมผนึกกำลัง เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาชุมชน

2.7 สถาบันการศึกษา ทั้งในระบบ นอก ระบบและตามอัธยาศัย ต้องปรับระบบและคุณภาพ การเรียนการสอน ให้มีคุณภาพ และผลิตคนที่สามารถเชื่อมโยงโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น

3. แนวทางการขับเคลื่อนการคุ้มครองทางสังคมที่พึงประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม

3.1 สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ชุมชนต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและ ภายนอกที่จะเกิดผลกระทบ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2 การคุ้มครองทางสังคมต้องบรรเทาผลกระทบ มีภูมิคุ้มกัน ให้ชุมชนมีความ แข็งแกร่ง พึ่งตนเองได้ พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

3.3 ค้นหาชุมชนที่มีศักยภาพ จัดทำ Mapping ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และภาคีเข้าไป หนุนเสริม เป็นแกนหรือศูนย์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในลักษณะเพื่อนสอนเพื่อน เป็นเครือข่ายในการ พัฒนาชุมชน

3.4 เสริมสร้างองค์ความรู้ และสนับสนุนการวิจัยด้านต่าง ๆ เช่น ความมั่นคงด้านอาหาร พลังงานทางเลือก

3.5 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในการรับรู้การเปลี่ยนแปลง จากภายนอกชุมชน การถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน และจากชุมชนสู่ภายนอก รวมทั้งการเชื่อมโยง เครือข่ายการพัฒนาชุมชน

3.6 สนับสนุนการลงทุน โดยเริ่มจากการทำเป็นโครงการนำร่อง เรียนรู้ และขยายผลในวง กว้าง

3.7 บูรณาการทรัพยากร โดยเฉพาะกองทุนในชุมชนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ให้สนับสนุนกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการคุ้มครองทางด้านสังคม โดยแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค

3.8 สนับสนุนพื้นที่สร้างให้มากขึ้น และลดพื้นที่เสี่ยงให้น้อยลง

3.9 ปรับบทบาท กลไกทางการเงินของรัฐ เช่น ธกส. ให้ทำหน้าที่คุ้มครองความมั่นคงทางการเงินชุมชนมากขึ้น

3.10 ดำเนินการกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างจริงจัง ภายใต้การสนับสนุนของ รัฐบาลโดยเชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ

3.11 ส่งเสริมให้มีบทบาทอาสาสมัคร โดยมีมาตรการเสริมสร้างแรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ตามการรับรู้ของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านในตำบลเกาะเกร็ด ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของผู้นำชุมชน จะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด แบ่งออกเป็น 8 ประการ ดังนี้

1. การมีสุขภาพดี ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด มีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและ เข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน โดยการให้บริการในระบบหลักประกันสุขภาพ 30 บาท ของสถานบริการสาธารณสุข ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งการส่งเสริมสุขภาพเพื่อระวังควบคุมโรคและภัยสุขภาพ บำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพให้กับประชาชน ระบบบริหารจัดการด้านสุขภาพมีประสิทธิภาพ และได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนด้านสุขภาพ ในด้านสุขภาพอนามัยภายในชุมชน โดยองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก และสมุนไพรที่เหมาะสม และประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ผู้เสพ และผู้ติดยาเสพติดในระดับพื้นที่ ได้รับการบำบัด รักษา ฟื้นฟู ให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี และพัฒนาคุณภาพการให้บริการสุขภาพแบบ

องค์รวมแก่ประชาชนตามเกณฑ์มาตรฐาน ดังนั้น สุขบัญญัติ คือ ข้อกำหนดที่ประชาชนทุกคนควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย เพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยแล้ว จะช่วยนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีตามที่พึงปรารถนา

2. การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด คนมอญชอบเข้าวัดเข้าวา แต่ก่อน วัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้เคยสูญหายไปจากชาวเกาะเกร็ดเลยแม้จะผ่านมาหลายชั่วอายุคน ลูกหลานทุกคนไม่ว่าจะแยกย้ายไปอยู่แห่งหนตำบลไหน ทุกเทศกาลงานบุญ พวกเราจะกลับบ้านไป ตักบาตรทำบุญอีกทั้งรดน้ำคำหัวผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพรักทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่รวมถึงบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่รักสงบและกตัญญูรู้คุณซึ่งสั่งสมและสืบทอดกันมาจากรุ่นก่อนๆ จนถึงรุ่นลูกหลาน ทำให้ชาวเกาะเกร็ดทุกคนรักษาประเพณีและวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ดั้งเดิมเอาไว้ไม่เสื่อมคลาย การที่มีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงของประชาชนบนเกาะเกร็ดจึงทำให้มีความมั่นคง เพราะอยู่มาหลายชั่วอายุคน ประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพชาวสวน ชาวนา และช่างเครื่องปั้นดินเผา ชาวบ้านที่มาค้าขายส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นมาทำการค้าส่วนมาก ชื่อแต่ละหมู่บ้านได้นำชื่อดั้งเดิมมาเรียกหมู่บ้านของตน และทุกกวน (หมู่บ้าน) ล้วนเป็นหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผา มาแต่เดิมทั้งสิ้น

3. การได้รับบริการด้านการศึกษา ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้ จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว และกำลังศึกษาในระดับต่างๆ ในตัวอำเภอของปากเกร็ด โดยการข้ามฝั่งจากเกาะเกร็ดไปเรียน

4. ครอบครัวมีความสุขสบาย ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในครอบครัวต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบ แต่บทบาทที่รับผิดชอบย่อมแตกต่างกัน เช่น หน้าที่ของพ่อย่อมแตกต่างจากหน้าที่ของแม่ ทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ในส่วนปลีกย่อยของการทำงานในครอบครัวที่ต้องทำร่วมกัน อาจจะต้องหาแนวทางที่เหมาะสมด้วยการทำงานร่วมกันตามความถนัด ความชอบ ให้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยและความสามารถของแต่ละคน และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงตามที่ตกลงกันไว้ด้วยความเต็มใจ มีการจัดกิจกรรมนันทนาการในครอบครัว กิจกรรมนันทนาการจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้พักผ่อน คลายเครียด ช่วยให้ความสัมพันธ์และบรรยากาศในครอบครัวดีขึ้น จึงควรจัดกิจกรรมนันทนาการในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ อาจจะเล่นกีฬา จัดสวนดอกไม้ รดน้ำต้นไม้ เดินทางไปพักผ่อนนอกสถานที่ตามโอกาสและตามความเหมาะสม เป็นต้น และจัดกิจกรรมตามวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณีไทย

บางอย่างส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความผูกพันกลมเกลียวกันในครอบครัว เช่น ประเพณี สงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือกิจกรรมพิธีการต่างๆ ทางศาสนาที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นผู้มีความเมตตา อ่อนน้อม ของสมาชิกในชุมชนในครอบครัวและดูแลผู้สูงอายุ หรือคนพิการ อย่างดีก็ควรจะปฏิบัติให้สม่ำเสมอ จะช่วยให้บรรยากาศในครอบครัวดีขึ้น

5. การมีรายได้ ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “ระบบพอเพียง” มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน และเพื่อหาสิ่งที่เหมาะสมและสำคัญต่อชีวิต แต่ก็คงจะไม่ยากอีกต่อไปหากเรารู้จักคำว่า “เพียงพอ” เท่านั้น การประกอบอาชีพและการมีรายได้ต้องมีหลักประกันด้านความมั่นคง ว่าต้องมีความแน่นอน ชัดเจนในเรื่องระยะเวลาทำงาน การทำงานได้รับค่าตอบแทนเหมาะสม ได้รับตามกฎหมายที่กฎหมายกำหนด มีหลักประกันการทำงาน ทำให้ประชาชนในชุมชนได้รับผลประโยชน์หรือสวัสดิการสังคมด้านต่างๆ จากการทำงาน เช่น ระบบประกันสังคมเป็นหลักประกันด้านสุขภาพในยามเจ็บป่วย กรณีได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน การได้รับค่าสินไหมทดแทน ระบบกองทุนสะสมต่างๆ เพื่อได้รับประโยชน์จากการทำงาน บำเหน็จ บำนาญ การรวมกลุ่มทางการเงินสำหรับผู้ประกอบอาชีพ เป็นต้น

6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชน ที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติและสมาชิกในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติตาม แนวทางการสร้างจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะ ถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้ ดังนั้น ประชาชนสร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสังแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม และมีส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ ด้วย

7. การมีคุณธรรม ของประชาชนตำบลบเกะเกร็ด ต่อการปลูกฝังทางจริยธรรมส่วนใหญ่ เห็นความสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก และเชื่อว่าความรักความอบอุ่นภายในครอบครัว จะช่วยส่งเสริมจริยธรรมของเด็ก และเห็นว่าการศึกษาของผู้ปกครอง ฐานะทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จะส่งผลต่อจริยธรรมของเด็ก ส่วนพฤติกรรมปลูกฝัง จริยธรรมของผู้ปกครองต่อเด็ก และการจัดกิจกรรมลงสู่ตัวเด็กโดยตรง การเปิดเวทีให้เด็กได้ แสดงออกถึงศักยภาพ การเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และที่สำคัญกิจกรรม ต่างๆ เหล่านี้จะเป็นประสบการณ์ของเด็ก ๆ ที่สั่งสมตลอดชีวิตวัยเรียนเพื่อเป็นคัมภีร์ชีวิตให้กับเยาวชน เพื่อโตขึ้นจะรับผิดชอบตนเอง มีค่านิยมที่สร้างสรรค์เป็นอิสระพึ่งตนเองได้

8. การบำรุงรักษาสีงแวดล้อม ของประชาชนตำบลบเกะเกร็ด จะร่วมกันเชิญชวนชุมชนเข้า ร่วม ด้วยการคัดแยกวัสดุรีไซเคิลจากครัวเรือน แล้วนำมาขายให้กับร้านรับซื้อในพื้นที่ที่ผ่านการ คัดเลือกจาก องค์การบริหารส่วนตำบลบเกะเกร็ด ณ จุดรับซื้อที่กำหนด ตามชุมชนต่างๆ ทางชุมชน ได้จัดเวทีการระดมความคิดด้านสีงแวดล้อม(ขยะ)ชุมชนบเกะเกร็ดขึ้น ที่เป็นตัวแทนจากชาวชุมชน ทั้ง 7 หมู่บ้าน จากฝ่ายต่างๆ(เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลบเกะเกร็ด สมาชิก กลุ่มเกษตรกรบเกะเกร็ด และผู้ประกอบการอาชีพร้านค้า) รวมทั้งกลุ่มเยาวชน “ เราักษ์บเกะเกร็ด ” และ กลุ่มคนขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างบนบเกะเกร็ด และที่เกี่ยวข้องสำหรับประชาชนในชุมชนคอยให้ การช่วยเหลือและสนับสนุนในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่ง ที่จะทำ ให้ "กระบวนการกลืนเข้าไปสู่ข้างใน" เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสร้างความหมายใหม่ ของ "ชุมชน" เพราะความเป็น "ชุมชน" เป็นสายใยทางสังคมที่ร้อยรัดคนให้เกิดความสำนึกร่วมใน "สมบัติชุมชน-ส่วนรวม" อันจะนำไปสู่การแปรความหมายของ "สีงแวดล้อม" ให้กลายเป็น "สมบัติ ชุมชน-ส่วนรวม" ซึ่งจะส่งผลให้สังคมทั้งหมดเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยสำนึกร่วมเกี่ยวกับสีงแวดล้อม อันนำไปสู่การร่วมกันรักษาสีงแวดล้อมอย่างยั่งยืนสืบไป

ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลบเกะเกร็ด อำเภอ ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลบเกะเกร็ด

ผลของการวิจัย สรุปได้ว่าทุนทางสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลบเกะ เกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนในตำบลบเกะเกร็ด จำนวน 14 ท่าน พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนตำบลบเกะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัยศึกษาดูแล้วว่าเกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เติบโต และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วและที่สำคัญคือเป็นการเติบโตสวนกระแสเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤติของประเทศ เหตุผล แนวคิด วิธีการและดำเนินการที่ผลักดันให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ จึงเป็นที่น่าสนใจ การจัดการเชิงรุกเพื่อพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามกระบวนการบริหารจัดการในการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นไปได้ จากสภาพท้องถิ่นของตำบลเกาะเกร็ดแล้วพบว่า เกาะเกร็ดมีศักยภาพเพียงพอที่สามารถจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเกาะเกร็ด โดยเริ่มต้นจากการดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ก่อนดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาจากตำราหนังสือเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ นำมาเป็นจุดขาย
2. ทำการสำรวจพื้นที่เกาะเกร็ดตามสภาพความเป็นจริง เพื่อดูสภาพความเป็นอยู่ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมต่างๆ จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบถึงจุดเด่นและจุดด้อย ที่จะเป็แรงดึง หรืออุปสรรคต่อการพัฒนา จุดเด่น
3. ด้านสภาพแวดล้อม คือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมอญ (มอญ) ตลอดจนมีวัดที่เป็นโบราณสถาน วัตถุโบราณที่สวยงาม และที่สำคัญที่ตั้งของเกาะเกร็ด ยังอยู่ในบริเวณชานเมืองที่มีการคมนาคมสะดวก
4. ด้านประชาชน มีกลุ่มชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงอนุรักษ์ละรักษาวัฒนธรรมและอาชีพดั้งเดิมไว้ การดำเนินการ นายอำเภอวัชรินทร์ได้ใช้หลักการในการจัดการและการดำเนินการพัฒนาเกาะเกร็ดโดยอาศัย การมีส่วนร่วม การสร้างตัวอย่าง โดยการผสมผสานในการดำเนินการทุกกิจกรรมในการพัฒนาซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อสร้างพลังร่วมในการพัฒนา โดยการเน้นแนวคิดและยึดหลักการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อมุ่งหวังที่จะให้เกิดการพัฒนาที่เกิดจากประชาชน เป็นการทำให้ประชาชนได้เห็นประโยชน์และรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยตรง และยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย การจัดกิจกรรมการพัฒนาชาวบ้านฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์จัดฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ทักษะ ในการปั้นเครื่องปั้นดินเผา และการแกะสลักลวดลายเครื่องปั้นดินเผา การพึ่งตนเองด้านรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมและ

ช่วยเหลือกัน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพ เช่น การปั้นเครื่องดินเผา การขายอาหาร และสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอยู่แล้วเพิ่มขึ้น และผู้ที่ประสบปัญหาจากสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่หันกลับมาประกอบอาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่นของตน ดังนั้น ชาวบ้านจึงเห็นสมควรที่จะต้องให้มีการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดไป และให้มีการพัฒนาร่วมกันในทุกด้าน โดยได้อาศัยได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและกองทุนการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดในทุกด้านจากการร่วมทุนของชาวบ้านด้วยกันเอง

สรุปจากการศึกษาทุนทางสังคมในตำบลเกาะเกร็ด ไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด มีดังนี้

ศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาหมู่ ๑ : ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด เป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมด้านการตลาด พัฒนาคุณภาพและฝีมือ เป็นสถานที่สาธิตกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นสถานที่จัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ มีการจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาเก่าแก่ เช่น ครกเก่า ๒๐๐ ปี

บ้านครก : เป็นที่ซึ่งผลิตครกจำนวนมาก และมีการอนุรักษ์ครกแบบเดิม อีกทั้งยังได้เริ่มผลิตเครื่องใช้และภาชนะอื่นๆ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ได้จัดให้ที่แห่งนี้เป็นบ้านสาธิตการปั้นและเผาเครื่องปั้นดินเผา

บ้านครอบครัวเครื่องปั้นดินเผา : เป็นกิจการของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายมอญครอบครัวหนึ่ง สร้างผลงานชิ้นใหญ่ๆ ได้สวยงาม สิ่งซึ่งแปลกตาว่าที่อื่นๆ ก็คือ ครอบครัวนี้ทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นรูปและลวดลายตามศิลปะไทย เช่น แกะสลักเครื่องปั้นดินเผาเป็นลายกนก โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ได้จัดให้ที่แห่งนี้เป็นบ้านสาธิตการแกะสลักเครื่องปั้นดินเผา

เตาเผาโบราณ : สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ เลิกใช้งานเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ ปัจจุบันเป็นซากเก่าแก่หักพัง นักท่องเที่ยวอยากเห็นและถ่ายภาพ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของอดีตซึ่งยังเหลือให้เห็นอยู่

เตาหลังเต่า : เป็นเตาซึ่งเคยใช้เผาเครื่องปั้นดินเผา สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๕ เลิกใช้งานเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐ เรียกกันมาว่า เตาหลังเต่า เพราะหลังคาเตามีรูปร่างโค้งเหมือนหลังเต่า

ลานควาย : เป็นลานกว้าง ซึ่งจะมีการสาธิตการย่ำดิน เพื่อนำไปใช้ปั้นเครื่องปั้นดินเผา กระบวนการเป็นแบบดั้งเดิม คือคนควบคุมควายให้ย่ำดินก่อน แล้วจากนั้น คนจึงค่อยย่ำดิน

สรุปจากการศึกษากิจกรรมในตำบลเกาะเกร็ดนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด มีดังนี้

ชมวัดเก่า เช่น วัดปรมย์ยิกาวาส วัดเสาธงทอง วัดฉิมพลี วัดไฟล้อม วัดป่าเลไลยก์ นั่งเรือเที่ยวรอบเกาะ ชมทิวทัศน์และบ้านเรือน ชมภาพชีวิตกึ่งเมืองกึ่งชนบทของ ชาวเกาะเกร็ด เดินชมทิวทัศน์ บ้านเรือน ร้านค้า และวิถีชีวิตของชาวเกาะเกร็ด

ชมและเลือกซื้อเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ผลิตภัณฑ์ OTOP ผลิตภัณฑ์กับการสังเกต วัฒนธรรม ศิลปะ และการดำเนินชีวิตของชาวไทย เชื้อสายมอญ ที่เกาะเกร็ด

ชิมอาหารแบบฉบับชาวไทยเชื้อสายมอญ สบายใจไปกับอากาศที่เกาะเกร็ด ซึ่งไร้ควันพิษจากรถยนต์ เพราะเกาะเกร็ดไม่มีรถยนต์ มีจักรยานและจักรยานยนต์ ถ้าชอบออกกำลังกายด้วยการขี่จักรยาน ที่เกาะเกร็ดคือ ที่เหมาะสม

หงส์ที่เกาะเกร็ด มีจุดเด่นใหม่ล่าสุดสำหรับนักท่องเที่ยว นั่นคือภูมิสัญลักษณ์ขนาดใหญ่รูปหงส์ ออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น อันได้แก่ความเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญ พร้อมกับสะท้อนบางส่วนของตำนาน ประวัติศาสตร์ และความเชื่อของเรา

ชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดคืออนุชนของชาวมอญ ซึ่งอพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ เมืองหงสาวดี และเมืองอื่นๆในดินแดนซึ่งเคยเป็นอาณาจักรมอญในประเทศพม่า ชาวมอญเริ่มอพยพมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อราว ๔๐๐ ปีมาแล้ว โดยมีการอพยพครั้งใหญ่ ๒ ครั้งคือ ชาวมอญได้เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชสมัยพระเจ้าตากสิน และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับแต่อดีต หงส์มีความสำคัญต่อวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี และความเชื่อของชาวมอญ ผู้สนใจสามารถศึกษาได้จากตำนาน ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ ภูมิสัญลักษณ์รูปหงส์ที่เกาะเกร็ดสะท้อนความสำคัญดังกล่าว ซึ่งได้สืบทอดมาถึงชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด

ภูมิสัญลักษณ์รูปหงส์ประดับด้วยแผ่นกระเบื้องดินเผา ทำจากดินเกาะเกร็ด ให้ชาวเกาะเกร็ด และนักท่องเที่ยวแต่ละแผ่นให้เกิดรอย ก่อนจะนำไปติดบนตัวหงส์ เพื่อสื่อถึงความเป็นชาวเกาะเกร็ด ซึ่งมี ๓ กลุ่มเชื้อสาย และอยู่รวมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง ภูมิสัญลักษณ์รูปหงส์อยู่ที่ลานใกล้ท่าเรือหน้าวัดฉิมพลี ออกแบบและสร้างขึ้นหลังจากเกาะเกร็ดได้รับเลือกเป็นหนึ่งในหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ผลิตภัณฑ์ของเกาะเกร็ดคือเครื่องปั้นดินเผา ในอดีต เมื่อชาวมอญอพยพมาอยู่ที่เกาะเกร็ดแล้ว ก็ได้เริ่มทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อเป็นอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะเกร็ดในวันนี้ จึงสืบเนื่องกันมาแต่ครั้งกระโน้น

เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดเป็นประเภทไม่เคลือบเนื้อดิน และส่วนใหญ่เป็นสีส้มอ่อนจนถึงสีแดง จุดเด่นคือการมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ การแกะสลักหรือฉลุอย่างวิจิตรบรรจง การปั้นรูปทรงและองค์ประกอบ ซึ่งแสดงถึงการสืบทอดศิลปะของชาวมอญแต่โบราณ

อาหารที่ขึ้นชื่อของเกาะเกร็ด คงหนีไม่พ้นอาหารจำพวกที่หารับประทานทั่วไปได้ยาก นั่นก็คือ ข้าวแช่ดำรับรามัญ และทอดมันหน่อกะลา ซึ่งหากไม่ได้มาเที่ยวเกาะเกร็ด ก็อาจจะไม่เคย ได้ยินชื่อหรือรู้จักหน้าตาของหน่อกะลามาก่อน หน่อกะลาเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีลำต้นเล็ก เรียว ยาว สีขาว รสชาติกรุบๆ มันๆ คล้ายแห้ว นำมาดัดแปลงเป็นอาหารได้หลายหลาก ไม่ว่าจะเป็นผัดเผ็ด แกงเผ็ด แกงเลียง ก๋วยเตี๋ยว กุยช่าย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีของทานเล่นที่มีรูปลักษณะ และสีสันชวน ลืมลองอย่าง ดอกอัญชัน ดอกเข็ม เห็ดนางฟ้า ใบชะพลู ใบบัวบก ยอดผักเป็ด ที่นำมาชุบแป้งทอดทานกับน้ำจิ้มรสเด็ด ส่วนขนมที่ไม่ค่อยเห็นวางขายที่อื่นนั้นคงจะเป็นหั่นดรามอญจากต้นตำรับ ของชาวมอญแท้ๆ

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนี้เองที่เป็นความน่าสนใจ ทำให้ผู้ซื้อและนักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมีใช้ของดาษดื่น แต่คือผลงานศิลปะ ซึ่งสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และจะสืบทอดกันต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ทุนทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยรวมของทุนทางสังคมนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด ในทุกด้าน ผู้วิจัยเห็นควรมีข้อเสนอแนะให้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จำนวน 5 ข้อ

1. ควรกระตุ้นให้ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดมีความรู้สึกรักภาคภูมิใจในทุนทางสังคมซึ่งมีพื้นฐานจากวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาทุนทางสังคมเหล่านั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มั่นคงยั่งยืนต่อไป
2. รัฐบาลควรส่งเสริม นโยบายหรือโครงการต่างๆ ที่จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนบนเกาะเกร็ด มุ่งเพิ่มประสิทธิผลในการผลิตทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของประชาชน และสนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดเล็กในครัวเรือน เพื่อให้เป็นแหล่งรายได้อีกทางหนึ่งของประชากร
3. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรภายนอก ทั้งองค์กรของรัฐและเอกชน ที่เข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ของชุมชน ทำให้องค์กรภายในได้ประสบการณ์แลกเปลี่ยนความรู้ และได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆ
4. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ควรประกาศเทศบัญญัติที่เกี่ยวกับทุนทางสังคม ให้ประชาชนได้ทราบ
5. ชุมชนควรมีการจัดการองค์ความรู้หรือลักษณะทุนทางสังคม และคุณภาพชีวิต เพื่อง่ายต่อการสืบทอดและเรียนรู้ของในชุมชนเองและคนที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ใหม่ในฐานะผู้ประกอบการ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาด้านทุนทางสังคมยังเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับสังคมไทย จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณประกอบกัน เพื่อได้ข้อสรุป และการกำหนดตัวชี้วัดได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาทุนทางสังคมด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคมและการนำทุนทางสังคมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ควรทำการศึกษาในเรื่องเดียวกันกับการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้วิธีการทดลองจนเครื่องมือเดียวกัน แต่เปลี่ยนประชากรเป้าหมาย และสถานที่ เพื่อจะได้ภาพของการดำเนินการที่ชัดเจนขึ้น

4. ควรมีการศึกษาถึงเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิต ในประเทศไทย

5. ควรมีการศึกษาถึงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทุนทางสังคมในประเทศไทย

6. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเป็นผู้นำเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคมไปสู่ความพอเพียงของประชาชนในชุมชน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กชกร ชินะวงศ์. 2543. ผลกระทบของแรงงานคืนถิ่นต่อฐานทรัพยากรในชุมชน กรณีศึกษาบ้านหนองมน ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2545. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยจากข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ) ปี 2544. กรุงเทพมหานคร.

กัลยารัตน์ สินสืบผล. 2553. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่ 7, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553.

จริยา สุพรรณ. 2548. การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. 2548. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ท.

ฉลอง ศิลปกร. 2552. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่ 3, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2552.

ชิดชัย สนั่นเสียง. 2527. การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา. 2546. พัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านโป่งคำสุข จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐพล ชันชไชย และ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (บรรณาธิการ). 2527. แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทรงศิริ สาประเสริฐ. 2542. ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล

ทัศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

ทัศนีย์ แฟงรอด. 2553. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่ 5, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553.

เทศบาลนครปากเกร็ด. 2540. แผ่นพับ. อำเภอปากเกร็ด: จังหวัดนนทบุรี.

เทศบาลนครปากเกร็ด. 2552. บรรยายบทสรุป. อำเภอปากเกร็ด: จังหวัดนนทบุรี.

นัยนา เกิดวิชัย. 2543. รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. นครปฐม: ภาควิชากฎหมายการปกครองและกฎหมายทั่วไป ส่วนวิชากฎหมายกองบังคับการวิชาการ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

นิสาร์ตัน ศิลปะเดช. 2540. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิศิษฐ์การพิมพ์.

นุกูล ชมพูนิช. 2544. นครไชยศรี ศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดี ศรีนครปฐม. ที่ระลึกงานเกษียณราชการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิดา ชมพูนิช, นครปฐม: ม.ป.ท.

เนาวรัตน์ จีวออก. 2553. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่ 1, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553.

บุญสม วราเอกศิริ. 2535. ส่งเสริมการเกษตรหลักและวิถี. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

บุญฤทธิ์ แดงรักษา. 2545. ทูนของชุมชนในการพัฒนาประชาคม ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประภาพรณ อุ่นอบ, บรรณาธิการ. 2542. ทูทางสังคมและวัฒนธรรม. นครปฐม: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมพุทธมณฑล, มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัคราณา)

ประเวศ วะศรี. 2541. ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ป้วย อึ้งภากรณ์, สุชาดา เสโส และ ภูมินทร์ พงษ์ไกรกิติ. บรรณาธิการ. 2542. จากระรภมารดา ถึงเชิงตะกอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล คีมทอง.

ปิยะ กิจถาวร. 2542. บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

พนม พงษ์ไพบูลย์. การเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริต (Online)
www.moe.go.th/web-panom/article-panom/article11.htm, 30 มิถุนายน 2550

พรประภา สันธนาภา. 2547. องค์ความรู้การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และเงื่อนไขทางการทำแผนที่ข้อมูลทูทางสังคมจังหวัดกาญจนบุรี. สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์. 2545. ทูทางสังคมในมุมมองแบบไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พัฒน์ สุจันง. นีคือชีวิต. 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์.

พินิจ รัตนกุล. 2518. ปัญหาเรื่องความดี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พีระ ลีวลม. 2542. ศักยภาพของ “ทุนทางสังคม” ของชุมชนไชเบอร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสารสนเทศสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. 2543. โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชีวิตครู. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารออมสิน (เอกสารบรรยาย)

ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง. 2547. ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: ศึกษาความสำเร็จกับหมู่บ้านและชุมชนเมือง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. 2535. เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

มานิช เสียงเปรม. 2552. สมาชิกอบต.เกาะเกร็ดหมู่ที่5, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2552.

เมธี ครองแก้ว, ลือชัย จุลาสัย และ มิ่งสรรพ สันติกาญจน์ (บรรณาธิการ). 2524. การพัฒนาชนบทโดยจัดปัญหาความยากจน ในเศรษฐกิจไทยและอนาคต. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ยุพิน จันทร์หอมกุล. 2552. สมาชิกอบต.เกาะเกร็ดหมู่ที่1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2552.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2529. รูปแบบการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

รัตนพงษ์ จันทะวงษ์. 2546. ทุนทางสังคมที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันราชภัฏนครปฐม.

ราตรี จินฉาย. 2553. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่4, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553.

วิชาญ มีชีพสม. 2552. สมาชิกอบต.เกาะเกร็ดหมู่ที่6, **สัมภาษณ์**, 5 ธันวาคม 2552.

วิรัช เพิ่มเติม. 2552. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่2, **สัมภาษณ์**, 13 มกราคม 2553.

วิระพันธ์ จินฉาย. 2552. สมาชิกอบต.เกาะเกร็ดหมู่ที่4, **สัมภาษณ์**, 5 ธันวาคม 2552.

ศิริ ฮาสุโพธิ์. 2543. **ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียน.

ศิริวรรณ คุ่มไต้. **ความรู้ทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

สุกวลย์ พลายน้อย (บรรณาธิการ). 2545. **การตอบสนองต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของภาคประชาสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สันการพิมพ์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สมควร สุขะผดุง. 2552. นักธุรกิจชาวจังหวัดสงขลา. **สัมภาษณ์**, 5 พฤศจิกายน 2552.

สมชาย อรรถจันทร์. 2553. ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่6, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

สมใจ นัทรทอง. **คุณภาพชีวิตของแรงงานก่อสร้าง**. 2543. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมใจ โลหะพุนตระกูล. “จ.ส.100 คลื่นวิทยุที่เกิดจากสำนักทางสังคมของชนชั้นกลางในเมือง” **จดหมายข่าวประชาสังคม**. 18 (กันยายน-ธันวาคม 2543): 18.

สร้อยตระกูล (ดิวันนัท) อรรถมานะ. 2542. **พฤติกรรมองค์กรทฤษฎีและการประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สากล สถิตวิทยานันท์และ คณะ. 2543. **สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สาธูป ฤทธิ์ชูและ สุนีย์ ทองไชร. 2543. **ตามรอยช้างแลได้**. รายงานวิจัย, โครงการสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. 2545. **จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง มาตรฐานในงานอุตสาหกรรม**. ครั้งที่ 1/2553.

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. 2543. **ทุนทางสังคม**. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.

สำนักงานคณะกรรมการกาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **ชุมชนเข้มแข็งรากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน**. เศรษฐกิจและสังคม. 38 (มกราคม-เมษายน 2544): 7-17.

_____. 2545. **“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9”** (Online) www.nesdb.go.th 11 ตุลาคม 2545.

สำนักงานพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต. 2546. **การพัฒนาทุนทางสังคม**. การประชุมระดับความคิดวันที่ 5,10 กุมภาพันธ์ 2546, ห้องประชุมเดชสนิทวงศ์ สศช. (Online) www.nesddb.go.th 26 มกราคม 2546.

สิปนันท เกตุทัต. 2525. **ระบบการศึกษาช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไร**. นครปฐม: เอกสารสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 3. คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัดสำเนา)

สุพัตรา เกตุเจริญ. 2553. **ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่ 7, สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

สุรวาท ทองบุ. 2542. **บทบาทของโรงเรียนในฐานะปัจจัยผลักดันให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุริยันต์ สุวรรณราช. 2543. **การบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช**. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สุวรรณ เอี่ยมสุขวัฒน์. 2530. **คุณภาพชีวิต แนวคิด ความหมายและองค์ประกอบ**, ขำวิชัย
การศึกษา 10,6 (สิงหาคม-กันยายน).

สุวิดา ธรรมณีนวงศ์ และ ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์. 2541. **รูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของการรวมกลุ่มในชุมชนสากล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. รายงานวิจัย. นครปฐม:
สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร.

เสกสรรค์ สุขทอง. 2553. **ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่3, สัมภาษณ์**, 20 มกราคม 2553.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. 2550. **การท่องเที่ยวเกาะ
เกร็ด**. (เอกสารเผยแพร่)

อรสา เงินฉาย. 2550. **การศึกษาสภาวะวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด**.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อภิรดา ผ้าเจริญ. 2543. **การศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจบ้าน
ห้วยต้นคุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุชาติ พวงสำลี. (บรรณาธิการ). 2543. **พลเมือง ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ**. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

อำนวย กลั่นคุ้ม. 2552. **สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดหมู่ที่2, สัมภาษณ์**, 18
พฤศจิกายน 2552.

อำนวย จันเงิน. (บรรณาธิการ). 2542. **ประชาคมตำบลหัวลำโรง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
อมรินทร์ พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อุดม เขวกิ่งศ์. 2544. **แนวทางการบริหารและจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ (1991).

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2544. **ภาพรวมภูมิปัญญาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เอี่ยม ทองดี. 2542. **พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชน อำเภอพุทธ
มณฑล จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยมหิดล.

Baker, W.E. 2000. **Achieving success through social capital**. San Francisco: University of
Michigan Business school management series. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การ
พัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**.
วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
รัตนโกสินทร์.

Calhoun, C., D. Light and S. Keller. 1994. **Sociology**. 6th ed. USA: Mcgraw-Hill. อ้างใน
ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ,
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

Campbell, A. **Aspirations, Satisfaction and Fulfillment**. In A. Campbell and P.E. Converse
(eds). 1972. **The Human Meaning of Social Change**. New York: Russell Sage
Foundation. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขา
บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

Dasgupa P. and Sergldin., ed. 1999. **Social : A Multifaceted Perspectives**. Washington,
D.C. : World Bank. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

- Guiso L, Sapienza P. and Zingales L. **The Role of Social Capital in Financial Development.** Thesis University of Chicaco. 2001. (Online) www.epn.org/Prospect. October 17, 2002.
- Jonathan H. Turner. The formation of social capital. 1999. **In Social Capital Amultifaceted Perspective.** p 96. Washington D. C. : World Bank. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- Knack, Stephen. and Philip Keefer. 1997. **Does Social Capital have an Economic pay off A Cross Country Investigation.** The Quarterly Journal of Economic. November (Online). [www.epn.org /tools/model/social capital](http://www.epn.org/tools/model/social%20capital). Html. October 17, 2002.
- Kondo, A.K. Population and Quality of Life. 1985. **Traning in Population Education in the Pacific.** Bangkok: Unesco Regional Office for Population Education in Asia and the Pacific. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- Liu, B-C. 1975. **Quality of Life: Consept, Measure and Result.** The American Journal of Economic and Sociology. 34 (January, 1975): 34. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- Portes, A. and Landot. 1998. **Wthe down side of Social Capital The American Prospect.** (Online) [www.epn. Org/Prospect/26/26-ent2](http://www.epn.Org/Prospect/26/26-ent2). October 17, 2002.
- Putnam, Robert D., Leonadi and Raffaella Y. Nanetti. 1993a. **Making Democracy Work: civic Traditions in Modern Italy.** Princeton: Princeton University.

Putnam, R.D. 1993b. **The Prosperous Community Social Capital and Public life.**

(Online). www.epn.org/Prospect/13/13putn.html. October 17, 2002 .

Putnam, R.D. 1995c. **Bowling alone: America's declining Social Capital.** Journal of democracy, Jan 1995c. (Online) www.epn.org/Prospect/13/13putn.html. October 17, 2002.

Roger, Everett, M. , and Shoemaker, F Floyd. 1971. **Communication of Innovations: A Cross-cultural Approach.** New York: Free Press. อ้างใน จริยา สุพรรณ. 2548. เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในชุมชน ตำบลหนองไม้แก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Serageldin and Grootaert. 1999. Defining social capital: an integrating view. In **Social Capital Amultifaceted Perspective.** P 40-45. Washington D.C. : World Bank.

Sharma, R.C. 1975. **Population and Socio-Economic / development.** In Population Trends, Resouse and Environment: Hanbook for Population Education, New Deli: Dhanpat Rai & Sons. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

UNESCO. 1978. **Indicator of Environmental Quality of Life.** Research and Paper in Social Science. No. 23, Paris: UNSECO. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

_____. 1981. **Quality of life: An Orientation to Population,** Bangkok: unesco. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

Unger, D. 1998. **Buiding social capital in Thailand: Finance, and Infrastructive**. Cambridge: Asia-Pacific studies.. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

Wallance. 1974. **Identifying Quality of Life Indicators for Use in Family Planning Programs. In Developping Countries**. Unpublished Ph.D. Pensylvania: University of pensylvania. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

Woolcock, Stephen. 1998. **Social Capital and Economic Development: A Critical Review**. Theory and Society, Forthcoming. S.l. : s.n. อ้างใน ทศนีย์ สิงห์เจริญ. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

World Bank. How is Social Capital Measured. (Online).
www.worldbank.org/poverty/scapital/SChowmeas1.htm. October 17, 2002a.

_____. **Sources of Social Capital.** (Online).
www.worldbank.org/poverty/scapital/scapital/index.htm. October 17, 2002b

_____. **Sustainable Development in the 21st Century.** (Online).
www.lnweb18.worldbank.org/essd/essdext.nsf. October 17, 2002c.

_____. **Sustainable Development in the 21st Century.** (Online).
www.lnweb18.worldbank.org/essd/essdext.nsf. October 17, 2002d.

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ทูทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้สร้างขึ้นเพื่อใช้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ ทูทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด ซึ่งแบบสอบถามชุดนี้มี 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ทูทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 3 การนำทูทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ส่วนที่ 1 ทูทางสังคม ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในเรื่องการรวมกลุ่มในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานเทศกาลต่างๆ

2. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการที่ประชาชนได้รับการศึกษา จะมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและแนวปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่ว่าการมีวัฒนธรรม ในการแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ ,การช่วยเหลือผู้สูงอายุหรือผู้ด้อยกว่า และความเชื่อที่ว่าศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ของประชาชนในชุมชนท่าน

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตของประชาชนในชุมชนของท่าน

5. ท่านคิดว่าอะไรคือการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ของประชาชนในชุมชนของ

6. ท่านคิดว่าการบริหารการสื่อสารของคนในท้องถิ่น เช่นข่าวสารและการสื่อสารภายในชุมชน,การสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างความสัมพันธ์ต่อประชาชนในชุมชนของท่านได้หรือไม่ อย่างไร

7. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ในชุมชนของท่านมีลักษณะที่บ่งบอกได้ถึงความเหมาะสม ความสะดวก ราคา คุณภาพและปริมาณ ตลอดจนความพึงพอใจ ในผลิตภัณฑ์ ของประชาชนในชุมชนท่าน

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

1. ท่านคิดว่าการมีสุขภาพดีของประชาชนในชุมชนของท่านควรเป็นอย่างไร

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคงเช่น มีที่อยู่อาศัยคงทนถาวร เรื่องสาธารณูปโภคต่างๆ และมลพิษ ของประชาชนภายในชุมชนของท่าน พร้อมทั้งวิเคราะห์จุดดี และจุดด้อย การมีบ้านพักอาศัยที่มั่นคง ในชุมชนของท่าน

3. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการได้รับการบริการด้านการศึกษา ภาควัฒนธรรมตามเกณฑ์ การฝึกอบรมด้านอาชีพและ สามารถอ่าน เขียนภาษาไทยได้ สามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชนของท่านได้หรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งวิเคราะห์จุดดี และจุดด้อย การได้รับการบริการด้านการศึกษา ในชุมชนของท่าน

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการที่ครอบครัวมีความสุขสบาย มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ในชุมชนของท่าน พร้อมทั้งวิเคราะห์จุดดี และจุดด้อย ในเรื่องครอบครัวในชุมชนของท่านมีความสุขสบาย

5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการมีรายได้ที่พอเพียง ทำให้มีเงินออม รวมถึงไม่เป็นหนี้เป็นสิน ทั้งสิ้น พร้อมทั้งวิเคราะห์ จุดดี และจุดด้อย การมีรายได้ ในชุมชนของท่าน

6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่ประชาชนในชุมชนของท่านที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง เมื่อมีการเลือกตั้ง และได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติ และการพัฒนาอื่นๆ พร้อมทั้งวิเคราะห์ จุดดี และจุดด้อย การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ในชุมชนของท่าน

7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการมีคุณธรรมของประชาชนในชุมชนของท่านในเรื่องการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น พร้อมทั้งวิเคราะห์ จุดดี และจุดด้อย การมีคุณธรรม ในชุมชนของท่าน

8. ท่านคิดว่าการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ของประชาชนในชุมชนของท่าน ว่ามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เช่นการเก็บขยะ ไม่ทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำ เป็นต้น อย่างไร พร้อมทั้งวิเคราะห์ จุดดี และจุดด้อย การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ในชุมชนของท่าน

ส่วนที่ 3 การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในทัศนะของผู้นำชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ท่านคิดว่าทุนทางสังคมนำไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิต ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้อย่างไร

ภาคผนวก ข

ภาพแสดงลักษณะทุนทางสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด

ภาพทิวทางสังคมของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด

สัญลักษณ์บนเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 1 เจดีย์มูเตา (เจดีย์เอน) สัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 2 พระมหารามัญเจดีย์ เจดีย์องค์ใหญ่ศิลปะรามัญที่เกาะเกร็ด

ภาพผู้นำชุมชน

ภาพผนวกที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ภาพผนวกที่ 4 ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ทุนทางสังคม (การรวมกลุ่ม)

ภาพผนวกที่ 5 การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

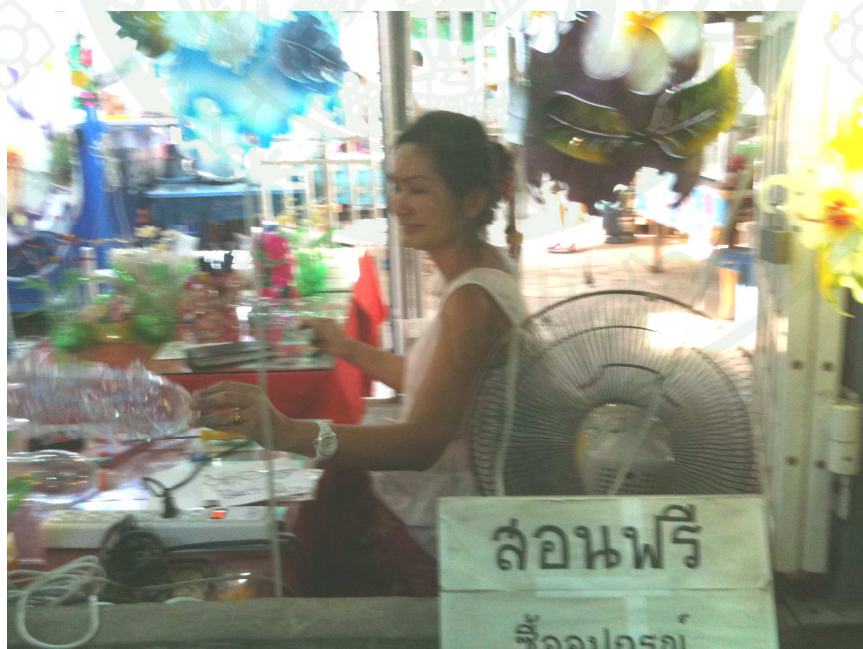

ภาพผนวกที่ 6 กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน

ทุนทางสังคม (การศึกษา)

ภาพผนวกที่ 7 แหล่งการเรียนรู้พัฒนาอาชีพของชุมชน เป็นสถานศึกษาและมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด และแนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 8 สอนการประกอบอาชีพ เพื่อตัดสินใจเลือกเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามครรลองของหมู่บ้านได้ที่ดีขึ้น

ทุนทางสังคม (การมีวัฒนธรรม)

ภาพผนวกที่ 9 เวทีวัฒนธรรมไทย-มอญ เกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 10 วัดเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของตำบลเกาะเกร็ด

ทุนทางสังคม (ความเชื่อศรัทธาสุจริต)

ภาพผนวกที่ 11 กิจกรรมเสริมสร้างปลูกฝังค่านิยมให้เยาวชนในชุมชนเข้าวัดเพื่อยึดหลักทางศาสนาในความเชื่อศรัทธาสุจริต

ภาพผนวกที่ 12 แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนดี

ทุนทางสังคม (การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม)

ภาพผนวกที่ 13 อบรมสมาชิกในชุมชนในเรื่องการทิ้งขยะลงบนถนนและในแม่น้ำลำคลอง

ภาพผนวกที่ 14 ฝึกให้เยาวชนมีกิจกรรมการช่วยเหลือส่วนรวมของหมู่บ้านในการทำนา

ทุนทางสังคม (การบริหารสื่อสารของคนในองค์กร)

ภาพผนวกที่ 15 บอร์ดประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่น

ภาพผนวกที่ 16 หอกระจายข่าววิทยุชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนได้รับการติดตามข่าวสาร

ทุนทางสังคม (การผลิตภัณฑ์ในชุมชน)

ภาพผนวกที่ 17 การผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชน

ภาพผนวกที่ 18 การผลิตเสื่อจากต้นเทียน เป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้

คุณภาพชีวิต (การมีสุขภาพที่ดี)

ภาพผนวกที่ 19 สถานีอนามัยในชุมชนให้บริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน

ภาพผนวกที่ 20 ลานกีฬาในชุมชนเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับเยาวชน

คุณภาพชีวิต (การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง)

ภาพผนวกที่ 21 สภาพที่อยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชนมีสภาพคงทนถาวรสามารถ อยู่อาศัยต่อไปได้อีกมากกว่า 5 ปี

ภาพผนวกที่ 22 สภาพแวดล้อมบ้านเรือนริมแม่น้ำ ปราศจากมลพิษทางน้ำ

คุณภาพชีวิต (การได้รับบริการด้านการศึกษา)

ภาพผนวกที่ 23 สถานศึกษาในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด เพื่อให้เด็กในชุมชนได้เข้ารับการศึกษาก่อน
บังคับตามเกณฑ์ของรัฐบาล

ภาพผนวกที่ 24 สถานรับเลี้ยงเด็กเล็กตำบลเกาะเกร็ด

คุณภาพชีวิต (ครอบครัวมีความสุขสบาย)

ภาพผนวกที่ 25 สมาชิกในชุมชนที่มีครอบครัวผู้สูงอายุ หรือคนพิการได้รับการดูแลจากคนในครอบครัวอย่างดีทำให้อบอุ่น มีบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันดี มีการถ้อยที ถ้อยอาศัยกัน เป็นลักษณะของครอบครัวที่มีความสุข

ภาพผนวกที่ 26 ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านมีเบอร์ติดต่อ ให้สมาชิกในชุมชนแจ้งร้องทุกข์เพื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด

คุณภาพชีวิต (การมีรายได้)

ภาพผนวกที่ 27 สินค้าเครื่องปั้นดินเผาเป็นสินค้าหลักของชุมชนตำบลเกาะเกร็ด ในการทำรายได้ที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัว

ภาพผนวกที่ 28 ร้านค้าในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียงกับการดำรงชีวิต ตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คุณภาพชีวิต (การมีส่วนร่วมในการพัฒนา)

ภาพผนวกที่ 29 สมาชิกในชุมชนที่มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้ง เมื่อมีการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นมาโดยตลอด

ภาพผนวกที่ 30 สมาชิกในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติ และการพัฒนาทางด้านอื่นๆในชุมชนมาโดยตลอด

คุณภาพชีวิต (การมีคุณธรรม)

ภาพผนวกที่ 31 สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา โดยการทำบุญ ถวายทาน บริจาค ทรัพย์เพื่อจัดสร้างศาสนสถานในชุมชนของตนเอง อย่างสม่ำเสมอ

ภาพผนวกที่ 32 สมาชิกในชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอและร่วมกิจกรรม ตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

คุณภาพชีวิต (การบำรุงรักษาสีงแวดล้อม)

ภาพผนวกที่ 33 เยาวชนในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะบนเกาะเกร็ด และ ไม่ทิ้งของเสีกลงในแหล่งน้ำรอบเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 34 สมาชิกในชุมชนได้ร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สีงแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายในวัดบนเกาะเกร็ด

การนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 35 เกาะเกร็ดสามารถรักษาและผสมผสานความกลมกลืนของศิลปหัตถกรรม
วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และสภาพทางกายภาพสิ่งแวดล้อมที่สวยงามเพื่อเป็น
แหล่งท่องเที่ยวเป็นทุนทางสังคมทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

ภาพผนวกที่ 36 การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกาะเกร็ด มีผลต่อความสัมพันธ์กับชาว
ชุมชนเกาะเกร็ดนำไปประยุกต์ใช้กับ คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก

ภาพผนวกที่ 37 เรือข้ามไปเกาะเกร็ดเป็นอาชีพหนึ่งของทุนทางสังคม ที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในการประกอบอาชีพดีขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ภาพผนวกที่ 38 ประชาชนบนเกาะเกร็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพขายของที่ระลึก ขายอาหารคาวหวานประจำท้องถิ่น รวมทั้งการทำเครื่องปั้นดินเผา ทำให้ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของหมู่บ้าน ประสบความสำเร็จ จึงทำให้รายได้ในปัจจุบันสูงกว่าในอดีต

ภาพผนวกที่ 41 กลุ่มส่งเสริมอาชีพสหกรณ์ชนมมงคลเกาะเกร็ด เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เป็นทุนทางสังคมที่ช่วยนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันดีขึ้น

ภาพผนวกที่ 42 การดำเนินชีวิต ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลเกาะเกร็ด ทำให้ทุนทางสังคมในหมู่บ้านมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากประชาชนยึดหลัก ความพอเพียง ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

ภาพผนวกที่ 43 ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด เป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้พิการและผู้สูงอายุในชุมชน ในการประกอบอาชีพทำให้การดำรงชีวิตมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพผนวกที่ 44 คณะกรรมการหมู่บ้านจัดสรรรงค์ให้เยาวชนในชุมชนปลอดยาเสพติด เป็นทุนทางสังคมอีกทางหนึ่งที่น่าไปประยุกต์ใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในสังคมมีคุณภาพมากขึ้น

ภาพผนวกที่ 45 การพัฒนาทางเดินรอบเกาะเกร็ดของกรมโยธาธิการ เป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในด้านสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตในชุมชนมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพผนวกที่ 46 ที่พักเจ้าหน้าที่สายตรวจตำบลเกาะเกร็ด เป็นทุนทางสังคมทางด้านการปลอดภัย เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่อย่างปลอดภัยและมีความสุขในการดำรงชีวิตประจำวัน

ภาพผนวกที่ 47 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดปรมย์ยิกาวาส เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนอยู่ควบคู่ไปกับวัด เป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมของประชาชนในตำบลเกาะเกร็ด

ภาพผนวกที่ 48 สะพานพระราม 4 เป็นสะพานที่ข้ามผ่านจากอำเภอปากเกร็ดไป ฝั่งลัดเกร็ด ซึ่งสร้างความเจริญให้กับชาวเกาะเกร็ดเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมอีกทางหนึ่งกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น

รายชื่อผู้นำชุมชนที่ตอบแบบสัมภาษณ์และให้ข้อมูล

1. นางยุพิน จันทร์หอมกุล	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1
2. นายอำนาจ กลั่นคุ้ม	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 2
3. นายฉลอง ศิลปกร	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 3
4. นายวีระพันธ์ จินฉาย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 4
5. นายมานิช เสียงเปรม	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 5
6. นายวิชาญ มีชีพสม	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 6
7. นางสาวกัลยารัตน์ สีนสีบล	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 7
8. นายเนาวรัตน์ จีวออก	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1
9. นายวิรัช เพิ่มเติม	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 2
10. นายเสกสรรค์ สุขทอง	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 3
11. นางราตรี จินฉาย	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 4
12. นางทัศนีย์ แฟงรอด	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 5
13. นายสมชาย อรรถจันทร์	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 6
14. นางสาวสุพัตรา เกตุเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 7

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นายกรรวัช อยู่ยัง
วัน เดือน ปี ที่เกิด	16 พฤศจิกายน 2513
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต วิชาเอกการตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ดูแลราษฎร์ เขต 2 (อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย) จังหวัดนนทบุรี พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	105/39 หมู่ที่ 1 ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000